

ΜΙΧΑΗΛ Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Κ. Α.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

10,1

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1940

1943

Ποιήματα 25^η Μαρτίου
64. 180 Ἀρματωχοῦναι ἀνέγτες
197 Ὁ Σιδηρεὺς - Προβλή
64. 96 Σημείον 1821 (δυσκολία)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Δημοτικὰ τραγούδια

Σ. Π.

17488

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΕ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940
1943

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΩΜΕΝΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

[Ἀπὸ τοῦ 1453—1821]

Μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ 1453.

Καίτοι ἀπολέσαν τὴν πλαστικὴν δύναμιν τῆς πρωτοτυπίας τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετήρησε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐπὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς διανοίας. Ἀδικοῦμεν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν γένει, συγκρίνοντες αὐτὴν ἄφ' ἐνὸς μὲ τοὺς πρώτους αἰῶνας, μὲ τὴν χρυσοῦν ἐποχὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, καὶ ἄφ' ἑτέρου μὲ τὴν παροῦσαν ἀνάπτυξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν. Ἐὰν ὁμως παραλληλίσωμεν τοὺς Ἕλληνας, ὄχι μόνον τῆς Ἀλεξανδρινῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, μὲ τοὺς συγχρόνους τῶν ξένους λαούς, τότε οὐδαμῶς ἔχομεν νὰ ἐρυθριάσωμεν διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν ἡμῶν· τότε δὲ θὰ ἐννοήσωμεν καὶ θὰ ἐκτιμήσωμεν καλύτερον τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν οἱ φυγάδες τοῦ Βυζαντίου ἐξήσκησαν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἡ σειρά τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δὲν διεκόπη ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς μέχρι τοῦ 1453. Ὑπῆρξαν διάφοροι, πολὺ διάφοροι ἐποχαί, ὑπῆρξεν ἀκμὴ καὶ παρακμὴ, ἀλλὰ μία εἶναι ἡ σειρά καὶ ἡ παράδοσις μία. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶναι

ἀρχὴ νέας ἐποχῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, εἶναι ἀφετηρία νέας ἱστορίας, εἶναι μεσότοιχον μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὅχι ὅτι μεταβάλλονται τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ· δὲν μεταβάλλονται αὐτά, ἀλλὰ μεταβάλλονται αἱ σχέσεις καὶ αἱ περιστάσεις τοῦ ἔθνους ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐσωτερικῶς ἡ ἰσοπέδωσις τῆς τυραννίας καταστρέφει τὴν κοινωνικὴν ἀνισότητα καὶ τὰς ἡμιασιατικὰς παραδόσεις τοῦ πολιτικοῦ ὄργανισμοῦ τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ ἀναπλάττει τὸ ἔθνος. Ἐξωτερικῶς δὲ τὸ ἔθνος προσφεύγει διὰ φωτισμὸν εἰς τὴν Δύσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε μέχρι τοῦδε φωτίσει, καὶ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐφεξῆς φωτιζόμενον λαμβάνει καὶ αὐτὸ βαθυμηδὸν τὸν νέον χαρακτήρα τοῦ Εὐρωπαϊσμοῦ καί, καθόσον οἱ ἰδιαίτεροί του χαρακτήρες τὸ ἐπιτρέπουν, συνταυτίζεται μὲ τὴν λοιπὴν χριστιανοσύνην. Ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ μαρτυρίου ὁ Ἑλληνισμὸς ἀναβαπτίζεται καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ ἔθνους καταστροφή γίνεται ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ἡθικῆς του ἀναγεννήσεως.

Ὅτε οἱ ἐπιζήσαντες εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀλώσεως εὐγενεῖς καὶ λόγοιοι τοῦ Βυζαντίου κατέφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ εἰς τὰς μὴ τουρκοπατηθείσας εἰσέτι ἑλληνικὰς χώρας, παρέμειναν εὐτυχῶς κληρικοὶ τινες, διὰ νὰ διοργανώσουν κάπως ὑπὸ τὸν Τοῦρκον τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὑποδουλωθέντος ἔθνους καὶ νὰ διατηρήσουν κάπως ὑποκαίουσιν τὴν λαμπάδα τῆς παραδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τῷ ὄντι μὲ ὅλην τὴν πίεσιν τῆς δουλείας δὲν διεκόπη ποτὲ ὀλοσχερῶς ἡ σειρὰ τῶν Ἑλλήνων λογίων· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν κατ' ἀρχὰς ἦτο μικρὸς καὶ στενὸς ὁ ὀρίζων τῆς μαθήσεώς των. Ἀλλωστὲ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυρίως παιδείαν περιωρίζετο ἡ ἑλληνικὴ μάθησις. Καὶ ὑπῆρχε διπλὴ τοῦ τοιοῦτου ἀνάγκη, διότι ἐπρόκειτο νὰ διασωθῇ ἡ Κιβωτὸς τῆς πίστεως ὅχι μόνον ἀπὸ τὰς προσβολὰς τοῦ ἀλλοφύλου Ὁθωμανοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱτὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι ἐκπαιδευόμενοι εἰς Ρώμην εἰργάζοντο ἀνενδότως ὑπὲρ τοῦ παπικοῦ προσηλυτισμοῦ. Πολλοὶ τῶν καθολικῶν τούτων Ἑλλήνων συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν χορείαν τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὀλίγων λογίων τὸ πλῆθος ἔμενεν εἰς τὰ

σκότη βαθείας καὶ γενικῆς ἀμαθείας. Τὴν ἀξιοθρήνητον τοῦ ἔθνους κατάστασιν ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου μετὰ τὴν ὀλῳσιν ἔτη, δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ περίεργον βιβλίον, τὸ ἐπιγραφόμενον *Turcograecia* *. Ὁ ἐκδῶσας αὐτὸ Γερμανὸς Κρούσιος ἐξήτησεν ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον καὶ τινὰς τῶν τότε λογίων ἐκθέσεις περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων. Ἐλαβε δὲ εἰς ἀπάντησιν διατριβάς τινὰς περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐπιστολῶν καὶ ἀναφορῶν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ πατριαρχείου.

Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἀξιοπερίεργον μνημεῖον τῆς μεγάλης τότε διανοητικῆς καταπτώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ὅμως πᾶσα σελὶς τοῦ βιβλίου μαρτυρεῖ, ὅτι διετηρεῖτο ζωηρῶς καὶ τότε ἀκόμη ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἐλπίς καλυτέρου μέλλοντος. Ἡ τοιαύτη ἐλπίς, ὁ πόθος καὶ ἡ πίστις, ὅτι τὸ ἔθνος θ' ἀναστηθῇ, οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν γραμματισμένων Ἑλλήνων! Ἀπὸ τῶν φυγάδων τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ Φεραίου Ρήγα ἡ ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος τούτου, εἴτε ὡς στεναγμὸς καὶ θρήνος κατ' ἀρχὰς εἴτε ὡς ἐλπίς βραδύτερον, εὕρισκεται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ συγγράμματα, ὅσα ἐγράφησαν κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς δουλείας. Οὕτω καὶ ὁ π ρ ω τ ο ν ο τ ᾱ ρ ι ο ς * τοῦ πατριαρχείου Ζυγομαλᾶς, περιγράφων πρὸς τὸν Κρούσιον τὴν ἑλεεινὴν ἀμάθειαν τῶν ὁμοεθνῶν του, προσθέτει, ὅτι «δεκτικώτατοί εἰσιν οἱ τοὺς τόπους τούτους ἐνοικοῦντες, ὅτε διδασκάλου τύχωσι, τῶν μαθημάτων λαμβάνειν, διὰ τὴν ἐνοῦσαν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει εὐγένειαν καὶ τὴν κρᾶσιν καὶ θέσιν τῶν τόπων αὐτῶν· τὰ νέφη δὲ τῶν ἐπισυμβαινουσῶν καθ' ἡμέραν συμφορῶν τὸν ἥλιον τῶν καλῶν τούτων λάμπειν οὐκ ἔῃ καὶ τὴν σοφίαν θάλλειν. Δῶν δὲ ὁ Θεὸς (ἐπιλέγει ὁ δυστυχὴς Ἑλληὴν) ἀνεσὶν καὶ ἑλευθερίαν, τὴν τε εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν».

Κρητικὴ καὶ Ἑπτανησιακὴ Λογοτεχνία (1500-1700).

Καὶ τῷ ὄντι, ὅπου δὲν πιέζεται ὑπὸ τῆς φρικτῆς δουλείας τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, δὲν παύει δίδον σημεῖα, ἂν ὅχι ὅτι ἀνεγείρεται, ἀλλὰ τουλάχιστον ὅτι δὲν ἀπενεκρώθη. Ἐκ τῶν τριακοσίων καὶ πεντήκοντα περίπου λογίων, τοὺς ῥοποίους ὁ Κ. Σάβας *

εἰς τὸ περὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας ἀξιόλογον σύγγραμμά του, καταλέγει ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1700 μ.Χ., περὶ τοὺς ἑκατὸν τεσσαράκοντα, ἥτοι τὰ δύο πέμπτα τοῦ ὅλου, εἶναι Κρήτες καὶ Ἑπτανήσιοι. Ἐκτὸς δ' ὀλιγίστων ἐξαίρεσεων, μεταξὺ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τούτων συγκαταριθμοῦνται οἱ ἐπισημότεροι Ἑλληνας τῶν δύο ἐκείνων αἰώνων.

Κρήτες ἦσαν οἱ Πόρτιοι, οἱ Καλλέργηδες, ὁ Μαργούνιος, ὁ Μελέτιος Πηγάς. Κρής ὁ πατριάρχης Κύριλος Λούκαρις, τοῦ ὁποίου τὸν πλήρη συμβάντων βίον καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐξιστόρησεν ἄλλοτε ὁ χαρίεις κάλαμος τοῦ φίλου μου Ρενιέρη*. Κρήτες ὁ Ἀθανάσιος Σκληρός, ὁ εἰς ἀρχαιοπρεπεῖς ἱάμβους* ὑμνήσας τῆς πατρίδος τὴν καταστροφὴν καὶ τὰ ἴδια παθήματα* ὁ Χορτάτης, ποιητὴς τῆς τραγωδίας ἡ «Ἐρωφίλη», ἐνὸς τῶν ἀρχαιότερων καὶ ὠραιότερων μνημείων τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως,— ὁ Κορνάρος, ὁ ποιήσας τὸν «Ἐρωτόκριτον», τὸ δημοτικώτερον τῶν νεοελληνικῶν ποιημάτων.

Πρὸς τὴν ἐνετοκρατούμενην Κρήτην ἀμιλλωμένη ἡ ἐνετοκρατούμενη Ἑπταήσος ἐνέγραφεν εἰς τὰς δέλτους τῆς νέας ἱστορίας τὰ ὀνόματα τόσων υἱῶν της, προδρόμων τῆς ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως. Ζακύνθιος ἦτο ὁ Λουκάνος, ὁ παραφράσας τὴν Ἰλιάδα. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκτυπωθὲν ποίημα (τὸ 1526 μ. Χ.). Καὶ ναὶ μὲν ἄχαρις ἡ παράφρασις, ὅσον καὶ αἱ κοσμοῦσαι αὐτὸ ζωγραφίαι, παριστᾶσαι τὸν Ἀχιλλέα ὡς κόμητα μεσαιωνικὸν καὶ τὸν ἱερέα Χρύσην ὡς καθολικὸν καλόγηρον ἐνδυμένους· ἀλλ' ὅπωςδήποτε δὲν στερεῖται σημασίας ἡ διπλῇ αὐτῇ σύμπτωσις, ὅτι ἡ Ἰλιάς, καίτοι παραμορφωμένη, ἀνοίγει καὶ πάλιν τὸν δρόμον μιᾶς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ὅτι ἡ εὐγενὴς αὐτῇ ἀπόπειρα λαμβάνει χώραν εἰς τὴν μέλλουσαν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ! Ζακύνθιοι ἐπίσης ἦσαν ὁ Ζῆνος, ὁ μεταφράσας τὴν Βατραχομυμαχίαν, ἥτις ἐξεδόθη εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Κρουσίου, καὶ ὁ Τζάνες Κορωνάιος, ὁ πρῶτος συνθέσας ποίημα μὲ ἐπικάς διαστάσεις καὶ ἀξιώσεις εἰς τὴν καθομιλουμένην. Κερκυραῖος ἦτο ὁ Νίκανδρος Νούκιος, ὁ εἰς γλαφυράν γλῶσσαν ἀφηγηθεὶς τὰς περιοδείας του εἰς Εὐρώπην, καὶ ἰδίως εἰς Ἀγγλίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη συνοδεύων τὸν πρέσβυν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος,

ὅτε ἐβασίλευεν ἐκεῖ Ἑρρίκος ὁ ὄγδοος. Κερκυραῖος ὁ Φλαγγίνης, ὁ ἀφιερῶσας ὁλόκληρον τὴν μεγάλην περιουσίαν του πρὸς Ἰδρυσιν τοῦ ἐν Βενετίᾳ φροντιστηρίου, ὅπου νέοι Ἕλληνες ἐξεπαιδεύοντο μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Κεφαλλὴν ἦτο ὁ ἀκάματος ἐπισκοπος Νικόδημος Μεταξᾶς, ὁ πρὸ τριακοσίων ἐτῶν συστήσας εἰς Ἀγγλίαν τῇ συνδρομῇ τοῦ ἐν Λονδίῳ ἐμπορευομένου ἀδελφοῦ του ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔπειτα τὴν τόλμην νὰ μεταφέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπὲρνικήσῃ τὰ κατὰ τῆς ἐκεῖ συστάσεώς του ἀνεγερθέντα προσκόμματα. Κεφαλλὴν ἦτο καὶ ὁ Μηνιάτης, ὁ εὐγλωττος ἱεροκέρυξ ὁ ἀνυψώσας εἰς τὸν ἄμβωνα τὴν δημώδη γλῶσσαν.

Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν.

Ὁ 18ος αἰὼν εἶναι αἰὼν προπαρασκευῆς καὶ ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν. Τὰ τυπογραφεῖα πληθύνονται, ἰδίως δὲ εἰς Βενετίαν ἐκτυποῦνται βιβλία παντὸς εἶδους· ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκκλησιαστικῶν κυρίως, δημοσιεύονται ἤδη γραμματικά, λεξικά, ἱστορίαι, ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, μεταφράσεις τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἱταλικῆς, τῆς Γαλλικῆς, τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας, ποιήματα νεοελληνικὰ καὶ δι' αὐτῶν ὑπεκκαίεται αὐξάνουσα ἡ δίψα τῆς μαθήσεως.

Οἱ δὲ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους πολλαπλασιάζονται καὶ εὐρύνεται ὁ ὀρίζων τῆς παιδείας των. Εἰς τὰ χαρίεντα παράλια καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν ἀπόκρημνον Πάτμον καὶ τὴν πλουσίαν Χίον, εἰς τὰς ἱερὰς μονὰς τοῦ Ἀθῶ, εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅπου ὑπάρχουν τὰ μέσα πρὸς συντήρησιν σχολείου, ὑπάρχει σειρὰ διδασκάλων, ἀνατρεφόντων τὰς νέας γενεὰς διὰ καλυτέρας ἡμέρας. Ἡ ἀπλὴ ἀπαρίθμησις ὀνομάτων ἀποβαίνει ἄσκοπος. Ἀλλωστε, τίς ἀγνοεῖ τὰ ὀνόματα Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως καὶ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, τῶν δύο τούτων νέων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας;— τῶν Μαυροκορδάτων, οἵτινες ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἐτίμησαν ἐπὶ πολλὰς γενεὰς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα;— τοῦ Ἑλλαδίου, τῶν Μπαλάνων, τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου καὶ τόσων ἄλλων, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν ὑπὲρ

τῆς διανοητικῆς μορφώσεως τοῦ ἔθνους, προετοιμάζοντες τὴν πολιτικὴν ἀνάστασίν του!

Γενικὸς λοιπὸν ἦτο ὁ πρὸς μάθησιν ὄργανός. Ἀλλὰ κύριον κέντρον αὐτοῦ εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐκεῖ συνέρχονται οἱ λόγιοι Ἕλληνες, οἱ μὴ ἀφιερῶντες τὸν βίον εἰς τὴν κατὰ τὰς ἐπαρχίας διδασκαλίαν. Ἐκεῖ ἐδρεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή· ἐκεῖ ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ γένους, ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῶν κατὰ καιροὺς ἡγεμόνων καὶ διερμηνέων, συγκροτεῖται ἀξιόλογός τις ἀριστοκρατία. ἐκεῖ περιουσίαι ἐμπορικαὶ καὶ τραπεζικαὶ σχηματίζονται ὑπὸ φιλοπόνων καὶ φιλογενῶν Ἑλλήνων, πανταχόθεν συνερχομένων. Ἐκεῖ περὶ τὸ πατριαρχεῖον, περὶ τοὺς μεγάλους οἴκους τῶν Φαναριωτῶν, συνωθοῦνται κατὰ προτίμησιν οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἱ μεταφρασταὶ τῶν νέων συγγραμμάτων τῆς Δύσεως, οἱ νέοι ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος!

Ἐκεῖ ὁ Ρίζος Νερουλὸς ἔγραφε τὸ ἐπιτυχεστάτον ἡρωικο-κωμικόν του ποίημα «Κούρκας ἀρπαγὴ» καὶ τὴν κωμωδίαν «Τὰ Κορακιστικὰ» καὶ τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς του τραγωδίας, «Τὴν Ἀσπασίαν» καὶ τὴν «Πολυξένην». Ἐκεῖ ὁ Ρίζος Ραγκαβῆς, ἐπάξιος πρόδρομος τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου μετέφραζεν ἐπιχαρίτως τὰ ἀριστουργήματα τοῦ κλασικοῦ θεάτρου τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ ἀνετρέφοντο ἐντὸς ποιητικῆς ἀτμοσφαίρας οἱ Σοῦτσοι. Ἐκεῖ πρὸ πάντων ὁ Χριστόπουλος περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν αὔραν τοῦ Ἑλικῶνος, χωρὶς ποσῶς νὰ πλανηθῇ ἔξω τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀτμοσφαίρας. Ἡ ποίησίς του εἶναι ἀγνή ἑλληνικὴ ἔμπνευσις, ἡ δ' ἐκφρασίς του εἶναι τύπος χάριτος καὶ εὐρυθυμίας. Γράφει ἀνεπιτηδεύτως τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐλάλει καὶ ἡ ὁποία καὶ σήμερον περισσότερον πάσης ἄλλης διερμηνεύει τὸ γνήσιον αἶσθημα τῆς ἑλληνικῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Ἡθέλησεν ὁ Χριστόπουλος ν' ἀνεγείρῃ θεωρίαν περὶ τῆς νέας γλώσσης, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Τὸ βασιλεῖόν του ἦτο ἡ λυρική ποίησις καὶ ἐκεῖ βασιλεύει εἰσέτι, πρωτοκάθεδρος εἰς τὴν χορείαν τῶν ποιητῶν τῆς νέας Ἑλλάδος, καὶ διὰ τῶν στίχων του διεκδικεῖ τὰ κάλλη τῆς καθομιλουμένης γλώσσης ἐπιτυχεστέρον παρὰ διὰ τῶν θεωριῶν του. Τί ἐντελέστερον τῷ ὄντι ὡς πρὸς χάριν, ὡς πρὸς

ἐκφρασιν, ὡς πρὸς λεπτότητα αἰσθήματος καὶ τελειότητα ἁρμο-
νίας ἀπὸ τὰ «Λυρικά» του;

Ἄλλὰ δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν βασιλεύουσαν ἡ λα-
τρεία τῶν Μουσῶν. Ὁ Βηλαρᾶς εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐτόνιζε τὴν λύραν
του ἄλλοτε μὲν εἰς μελαγχολικὸν ρυθμόν, ὡς ὅτε ἔψαλλε τοὺς ὠραί-
ους ἐκείνους στίχους :

Πουλάκι ξένο,
ξενιτεμένο,
κυνηγημένο,
ποῦ νὰ σταθῶ;
ποῦ νὰ καθίσω
νὰ ξενυχτήσω,
νὰ μὴ χαθῶ ;

Ἄλλοτε δέ, εὐθυμος σατυριστής, περιέπαιζε τὴν ἡλιθιότητα
τοῦ Μώμου ἢ ἐξεθίαζε τὰς τηγανίτας τοῦ Ταλιαπιέρα*. Εἰς τὴν
Λευκάδα ὁ Ἰωάννης Ζαμπέλιος ἔγραφεν εἰς ἀνδρικὸν ὕφος τὰς πα-
τριωτικὰς τραγωδίας του.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ρήγας πανταχοῦ (διότι ὅλης τῆς Ἑλλάδος
πολίτης ἦτο ὁ μάρτυς ἐκεῖνος τῆς Ἐλευθερίας), πανταχοῦ τῆς Ἑλ-
λάδος ἔρριπτε τοὺς φλογώδεις στίχους του καὶ πανταχοῦ οἱ Ἕλλη-
νες ἐπανελάμβανον μετ' αὐτοῦ:

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνων σκλαβιά καὶ φυλακή!

Ἐνθυμοῦμαι λιθογραφίαν τινά, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς παιδικούς
μου χρόνους ἐστόλιζε τὸν τοῖχον πολλῶν ἑλληνικῶν αἰθουσῶν,
παριστῶσαν τρεῖς κεφαλάς, τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Ρήγαν καὶ τὸν
Κοραῆν, καὶ τοὺς τρεῖς ὁμοῦ ζωγραφισμένους, ὡς τοὺς πρῶτους
κατ' ἐξοχὴν ἐργάτας τῆς ἐθνεγερσίας ἡμῶν, τὸν μὲν διὰ τῶν ὀπλων,
τοὺς δὲ δύο διὰ τῶν γραμμάτων. Ἡ εἰκὼν ἐκείνη μοῦ ἔρχεται τῶρα
εἰς τὴν μνήμην ὡς ἐπίπληξις διὰ τὸ διαζύγιον, τοῦ ὁποίου γί-
νομαι ἔνοχος, χωρίζων τὸν Ρήγαν ἀπὸ τὸν Κοραῆν, διότι ἀνέφερα τὸ
ὄνομα τοῦ ἑνός, χωρὶς νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ ἄλλου.

Ἡ δικαιολόγησίς μου εἶναι ἐν μέρει χρονολογική, καθότι ὁ Ρήγας ἀπέθανεν ἢ μάλλον ἐφονεύθη τὸ 1798, ὁ δὲ Κοραῆς ἠτύχησε, προτοῦ ἀποθάνῃ, νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα ἀποσειύσαν τὰς ἀλύσεις της. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ Κοραῆς ἴσταται ὡς γίγας εἰς τὰ πρόθυρα τῆς νέας φιλολογικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἔθεσε τὰ θεμέλια καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ περιορισθῶ εἰς μόνην τὴν μνείαν τοῦ ὀνόματός του, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ. Ἐν γένει ὁμως καὶ περὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ περὶ τῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως γενικῆς κινήσεως τῶν πνευμάτων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα φοβοῦμαι μήπως, θέλων νὰ γίνω σύντομος, εἶπα ὀλιγώτερα κατὰ πολὺ τοῦ δέοντος. Ἀλλ' ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ ἐξεικονίσω συνοπτικῶς τὸ παρελθὸν δι' ὀλίγων μόνον γραμμῶν, σκιαγραφῶν γενικά του τινὰ χαρακτηριστικά.

Ἡ δημοτικὴ ποίησις.

Τὰ ἀληθῆ χαρακτηριστικά τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν παρήγορον ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ διάνοια δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ εἶναι ἐπιδεκτικὴ τοῦ καλοῦ ὑπὸ τοὺς ἀρχαίους, ὃ ἐστὶν ὑπὸ τοὺς ἀληθεῖς τοῦ καλοῦ τύπους, εὐρίσκομεν εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν τῆς Ἑλλάδος.

Εἶδομεν, ὅτι ἡ φιλολογικὴ, οὕτως εἰπεῖν, — γραπτὴ ποίησις — δὲν ἐξέλιπε ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἂν καὶ ἡ καλλιέργειά της ὑπέπεσεν εἰς διαφόρους βαθμοὺς ἀμελείας ἐξ ἑνὸς καὶ ξένης ἐπιρροῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἀλλὰ πλησίον καὶ παραλλήλως μὲ τὰ ἡμικαλλιεργημένα ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ ἐβλάστανον αἰωνίως καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰς ὅλους τοὺς αἰγιαλοὺς καὶ εἰς ὅλα τὰ βουνά της, τὰ αὐτοφυῆ, — τὰ ἄγρια, ἂν θέλετε, — ἄνθη τῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

Ἡ συλλογὴ καὶ πρώτη δημοσίευσίς τῶν δημοτικῶν τούτων ἀσμάτων ὑπὸ τοῦ Faurel * ἦτο μία ἀποκάλυψις διὰ τὴν Εὐρώπην· ἦτο τρόπον τινὰ μία ἐπεξήγησις τοῦ Ὀμήρου· διότι τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τῆς ἀληθείας· εἶναι ἑκφράσεις φυσικῆ, ζωηρὰ καὶ ἑναρμόνιος τῶν ἀληθῶν αἰσθημάτων, τῶν καθημερινῶν περιπετειῶν τοῦ λαοῦ, ἔχοντος ἔμφυτον τὴν εὐγένειαν τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν χάριν τῆς ἐκφράσεως, καὶ ἐκπροσωποῦν

τὴν νέαν Ἑλλάδα, καθὼς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἐκπροσωποῦν τὴν ἀρχαίαν.

Δὲν ἐξετάζω λεπτομερέστερον τὸν θησαυρὸν τοῦτον, οὔτε παραθέτω ἐνταῦθα ἀποσπάσματα τινὰ ἐξ αὐτῶν τῶν ποιημάτων, τὰ ὅποια ἤθελον μαρτυρήσει τὴν ἀλήθειαν τοῦ τολμηροῦ τούτου παραλληλισμοῦ.

Πρὸς τὸ εὖελπι μέλλον.

Ἡ πρόθεσίς μου σήμερον ἦτο νὰ ἐκθέσω συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας ἡμῶν, ἀφ' ὅτου τὸ ρεῦμα τῆς εἶχε παύσει νὰ ρέῃ ἐν μέσῳ χλοερῶν καὶ χαρμοσύνων ὀχθῶν. Διότι ἡ πολιτικὴ ἱστορία ἐκάστου ἔθνους συνέχεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς διανοίας του. Τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἰδυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν πρὸς ποταμόν, ὅστις καταρρέων ἀπὸ χιονοσκεπεῖς κρυφὰς ὀρέων διέρχεται κατὰ πρῶτον ἀπὸ κοιλάδας παρθένους, ὅπου κατὰ τὸν Εὐριπίδην :

.... οὔτε πσιμὴν ἀξιοῖ φέρβειν* βοτά,
οὔτ' ἤλθῃ πω σιδηρος, ἀλλ' ἀκήρατον
μέλισσα λειμῶν' ἥρινὸν διέρχεται.

(Ἰππόλυτος στ. 75-77)

Κατόπιν διατρέχει καλλιεργημένους λειμῶνας καὶ προάστια μεγαλοπρεπῆ πόλεων ὠραίων, ὅπου κῆποι χαρίεντες στολίζουν τὰς ὀχθὰς του καὶ ἄνθη λαμπρὰ τελειοποιημένης κηπουρικῆς ριζώνουσιν εἰς τὸ διαυγὲς ρεῦμα του. Ἀλλὰ προχωρεῖ ὁ ποταμὸς καὶ μολύνεται βαθμηδὸν διερχόμενος ἀπὸ πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι πληθυνόμενοι καὶ ἐκτίπτοντες παραμελοῦν τὴν φροντίδα τῶν ὀχθῶν του καὶ τὴν καθαρότητα τῶν ὑδάτων του. Κατόπιν διέρχεται κοίτην βαλτώδη ἐντὸς πεδιάδος ἐρήμου καὶ ἄχανους καὶ εἶναι φόβος, μὴ ἀπορροφήσῃ ὁ βάλτος τὸ ρεῦμα καὶ στειρεύσῃ ὁ ποταμός. Ἀλλ' ὄχι! Ἡ πεδιάς τελειώνει. Τὰς βαλτώδεις ἐκτάσεις τῆς διαδέχονται δύσβαστα καὶ βραχῶδη βευνά. Τὸ περισωθὲν ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἀνοίγει διὰ τῶν βουνῶν τούτων τὸν δρόμον του, καθαρίζεται ἐπὶ τῆς βραχῶδους κοίτης καὶ ἀρχίζει

πάλιν νὰ ρέη, μικρότερος μὲν παρὰ πρὶν, ἀλλὰ διαφυγῆς καὶ δροσερός. Αἱ ὄχθαι τοῦ βαθμηδὸν καθωραϊζοῦνται καὶ πάλιν· ἄνθη ἐκ νέου κατοπτρίζονται ἐντὸς αὐτοῦ· ἄνθη, ὅχι πλέον μὲ τὰ φαιδρὰ χρώματα καὶ τὴν ἄφατον εὐωδίαν τῶν πρώτων λειμώνων, ἀλλ' ἄνθη ὅπως δὴ ποτε φυσικὰ ὡς τὰ πρῶτα καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος βλαστήσαντα.

Ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα ἡμεῖς σήμερον ¹. Βλέπομεν τοὺς γυμνοὺς βράχους μετασχηματιζομένους εἰς λόφους χαρίεντας καὶ βαθμηδὸν πρασινίζοντας. Δὲν ἐλησμονήσαμεν εἰσέτι τὸν βάλτον καὶ τὴν στενὴν τῶν βουνῶν δίοδον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῶν λόφων ἔμπροσθεν ἡμῶν δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν μακρόθεν τὰς ὠραίας πάλιν ὄχθας, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ θὰ δροσίζονται.

Ἴδου ἡ εὐγενὴς κρηπίς τοῦ πατριωτισμοῦ: ἡ ἐλπίς ἡ μεταβιβαζομένη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Οἱ πατέρες ἡμῶν στενάζοντες ὑπὸ τὸν ζυγὸν παρηγοροῦντο διὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἡμεῖς δὲ σήμερον ἀτενίζοντες εἰς τὸ εὐέλπι μέλλον χαίρομεν ἀναλογιζόμενοι, ὅτι τὸ μέλλον τοῦτο θὰ τὸ ἀπολαύσουν τὰ τέκνα, διὰ τὰ ὁποῖα τὸ προετοιμάζομεν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ

«*Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις*» 1871.

1. Πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ μελέτη αὕτη ἐγράφη τὸ 1871, δηλ. πρὸ τῆς ἀνθήσεως τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἄλλωστε κύριος σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ σκιαγραφήσῃ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ νεωτέρου Ἑθνους μέχρι τοῦ 1821. [Μ.Χ.Ο.]

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Πῶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ πῶς ἔκαμεν ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν ! Ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ἔλαβε τὸ χῶμα ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἔπλασε μὲ τὰς χεῖρας του, τὸ ἐμφύχωσε μὲ τὴν πνοήν του, τὸ ἐτίμησε μὲ τὴν εἰκόνα του καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ ἐκατάστησε τὸν Θεὸν χωρὶς μορφήν, χωρὶς πνοήν, ὅλον αἶμα, ὅλον πληγές, προσηλωμένον εἰς ἓνα ξύλον.

Βλέπω ἐκεῖ ἓνα Ἀδάμ, καθὼς τὸν ἔπλασεν ὁ Θεός, ἐμψυχον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐστεφανωμένον δόξῃ καὶ τιμῇ, αὐτεξούσιον Βασιλέα πάντων τῶν ὑπὸ σελήνην κτισμάτων, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὅλης τῆς ἐπιγείου μακαριότητος· βλέπω ἐδῶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστόν, καθὼς τὸν ἐκατάστησεν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κάλλος, χωρὶς εἶδος ἀνθρώπου, ἐστεφανωμένον μὲ ἀκάνθας, κατάδικον, ἄτιμον, ἐν μέσῳ δύο ληστῶν, εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ πλέον ἐπωδύνου θανάτου.

Συγκρίνω τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην εἰκόνα, τοῦ Ἀδάμ εἰς τὸν Παράδεισον, τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σταυρόν, καὶ στοχάζομαι τί ὠραῖον πλάσμα ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον τὰ πλουσιόδωρα χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ τί ἐλεεινὸν θέαμα ἔκαμαν τὸν Θεὸν τὰ παράνομα χέρια τῶν ἀνθρώπων. Γνωρίζω ἐκεῖ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἓνα ἔργον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐστεφάνωσεν ὅλα του τὰ ἔργα ὁ Θεός· καὶ γνωρίζω ἐδῶ εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ μίαν ἀνομίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσεν ὅλας του τὰς ἀνομίας ὁ ἄνθρωπος· ξανοίγω ἐκεῖ μίαν ἀπειρον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ἐδῶ μίαν ἀπειρον ἀχαριστίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ καὶ δὲν ἡξεύρω τί περισσότερον νὰ θαυμάσω ἢ τί περισσότερον νὰ ἐλέγξω· τοῦτο ἡξεύρω, πῶς ἐξίσου πρέπει νὰ κλαύσω καὶ τὸν Θεόν, ὅπου τόσα ἔπαθε καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅπου τόσα ἐτόλμησεν. Ἐγὼ δὲν ξεχωρίζω τὸν

ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν δακρύων μου· διατί, ὅταν θρηνῶ τὰ πάθη, ἐγὼ ἀπεικάζω* τὴν ἀφορμὴν τῶν παθῶν· ὅταν μετρῶ τὰς πληγάς, ἐγὼ εὐρίσκω τὰ χέρια, ὅπου τὰς ἀνοιξαν· ὅταν θεωρῶ ἐκείνον ὅπου ἐσταυρώθη, θεωρῶ καὶ ἐκείνον ὅπου τὸν ἐσταύρωσε· καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐνὸς ἀδικοφονευμένου Θεοῦ, ἐγὼ ξανοίγω ἄνθρωπον τὸν φονέα.

Τοῦτο εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τοῦτο εἶναι, ὅπου τοῦ πλήττει τὴν κεφαλὴν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον· τοῦτο ὅπου τὸν κεντᾷ τὴν πλευρὰν περισσότερον ἀπὸ τὴν λόγχην· τοῦτο ὅπου τὸν βασανίζει περισσότερον ἀπὸ τὴν προσήλωσιν· τοῦτο ὅπου τοῦ πικραίνει τὰ χεῖλη περισσότερον ἀπὸ τὴν χολήν· τοῦτο ὅπου τὸν βαρύνει περισσότερον ἀπὸ τὸν σταυρόν· τοῦτο ὅπου τὸν νεκρώνει γρηγορώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· νὰ βλέπη αἰτίαν τοῦ πάθους του καὶ τοῦ θανάτου του ἓνα ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του. Καὶ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλη ἡ ἀφορμὴ τῶν δακρύων μας, πῶς ἡμεῖς ἐσταυρώσαμεν, ἡμεῖς ἐθανατώσαμεν τὸν Θεόν μας!

Ἄν ἴσως καὶ τοιούτου πάθους ἄλλος ἤθελεν ἦτο ἡ ἀφορμὴ, ἡμεῖς μ' ὅλον τοῦτο ἔπρεπε πολλὰ νὰ πονέσωμεν, διότι κανεὶς ἄλλος δὲν ἔπαθε τόσα· μὰ νὰ εἴμασθην ἡμεῖς ἡ ἀφορμὴ; πρέπει καὶ νὰ πονέσωμεν καὶ νὰ ἐντραποῦμεν· πρέπει νὰ κλαύσωμεν καὶ τὸ πάθος του καὶ τὴν ἀχαριστίαν μας· πρέπει νὰ χύσωμεν διπλᾶ τὰ δάκρυα, διὰ νὰ εἶναι δάκρυα καὶ συμπαθείας καὶ συντριβῆς.

ΗΛΙΑΣ ΜΗΝΙΑΤΗΣ

«Διδαχαί», πρώτη ἔκδοσις Βενετίας 1720.

ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τί γελᾷς, ὦ φθονερὲ τῆς ἑλληνικῆς δόξης; Ναὶ καὶ εἶναι ἀλήθεια, πῶς καὶ ἡ φήμη καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται, ἐκείνη νὰ διηγᾶται, τοῦτος νὰ θαυμάζῃ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐνδοξα μεγαλεῖα. Εἶπέ, ἂν ὁ φθόνος δὲν σοῦ πνίγῃ μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι ἥλιοι τῆς σοφίας,

μέ τες ἀκτίνες τῶν ὁποίων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες, ὅπου τάχα ἤθελαν εἶσθαι σκότος καί κάρβουνα;

Δέν ἄστραψαν ἀπό τήν Ἀνατολήν, ἀπό τήν Ἑλλάδα, τόσοι φιλόσοφοι καί ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καί Πλάτωνες, τῶν ὁποίων τὰ λόγια δέχεται καί προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων; καί τοῦτοι λέγω καί ἄλλοι μύριοι δέν εἶναι Ἕλληνες; Ποῖον γένος ὥσάν τὸ ἐλληνικὸν ἡμπορεῖ νὰ δείξη εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἓνα Ὅμηρον, ὅπου, τυφλὸς εἰς τὰ ὄμματα, ἦτον ἡ κόρη καί τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; Ἐνα Πίνδαρον, ὅπου χύνοντας ἀπὸ τὸ στόμα ὅσους στίχους, τόσα ρόδα καί ἄνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλῶσσαν οἱ μέλισσες, διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέλι καί τὴν γλυκύτητα; Ἐνα Ἀριστοφάνη, ἓνα Εὐριπίδην, ἓνα Ἡσίοδον καί τόσους ἄλλους ποιητάς, ὅπου, διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ, ἐμάδησεν ὁ Ἀπόλλων τὲς δάφνες ὅλες τοῦ Ἑλικῶνος; Ὁ Εὐκλείδης, ὅπου εἰς τὴν μαθηματικὴν ἔπλεξε τῆς ἰδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, ὅσους ἔκαμε κύκλους καί ὕψωσεν εἰς ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματος τόσες πυραμίδες, ὅσα εὔρηκε τρίγωνα καί τετράγωνα σχήματα; Ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γαληνός, θεοὶ τῆς ἱατρικῆς τέχνης, ὅπου χωρὶς νὰ κλέψουν, ὥς ὁ Προμηθεύς, τὴν φωτιὰν ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν σφαῖραν, ἐμψύχωναν τοὺς νεκροὺς καί μέ ποτὰ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἑλένης ἐπότιζον τὴν ζωὴν των; Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπου διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς τοὺς πολέμους ἄλλος Ἄρης καί σφίγγοντας ὄχι μάχαιραν, ἀμῆ* ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνᾷτο ἀπὸ τὸν κόσμον ὥς παιδί τοῦ μεγάλου Διός; Καί τέλος ὁ Θουκυδίδης εἰς τὲς ἱστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὁποῖον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλοῦτη κάθε μαθήσεως καί σοφίας (διὰ νὰ ἀφήσω τόσους ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καί ἀρετὴν ὅχι ἀπλῶς ἐναρέτους ἄνδρας, ἀλλὰ ἥρωας καί ἡμίθεους), τοῦτοι ὅλοι δέν εἶναι τῆς σοφῆς Ἑλλάδος γόνος καί τέκνα; Ποῦ ἄνθισαν οἱ Ἀκαδημῖες τοῦ θείου Πλάτωνος; Ποῦ οἱ περίπατοι τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποῦ οἱ Ἀρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; ποῦ οἱ στοεὲς τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καί οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι, ὅπου ἕως τὴν σήμερον κυβερνοῦσι τὸν κόσμον, ὥσάν νὰ μὴν ἔφθανεν ἄλλη σοφία, διὰ νὰ τὸν κυβερνήσῃ, παρ' ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων;

Διατί λοιπόν, ἂν δὲν ἔχῃς ὄμματα νὰ ἰδῇς τόσον φῶς, ἔχεις γλῶσσαν νὰ γαυγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρβερος; Ἄλλ' ἀκούω τί λέγεις: Ὑστερον ὅπου τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης καὶ ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἐσβήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις,* πονηρέ, διότι ποτὲ δὲν ἄστραψε περισσότερον παρὰ ἀνάμεσα εἰς τὲς ἀκτῖνες τῆς πίστεως· μάρτυρας ὅλη ἡ χριστιανικὴ πολιτεία. Τούτῃ ὡς εἶπη πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἑλλάδα, ὅπου μὲ τοὺς ἰδρῶτας τοῦ προσώπου, μὲ ἐξορκισμούς, μὲ κινδύνους καὶ μὲ χίλιες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν; πόσους ποιμένας, ὅπου μὲ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν λαούς, χῶρες, βασιλεία καὶ μὲ τὴν ποιμαντικὴν ράβδον ἔδωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους· πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς τὲς τρικυμίας τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς τὲς ἀστραπὲς τῶν ἡκονισμένων μαχαιρῶν, εἰς τὲς βροντὲς τῶν τυράννων, ὅπου ἐφοβέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ νὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας· πόσους γεωργούς, ὅπου ξερριζώνοντας ἀπὸ τὲς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων τὲς ἀκάνθους τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις. Ἡ πορφύρα, ὅπου στολίζει τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἵματα τῶν γενναίων καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων, ὅπου ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάδα; Τὸ σκῆπτρον, ὅπου ἔχει ὅχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην χώραν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπόκτησαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ τόσοι ἄλλοι πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ἀρπάζοντες ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ κοσμοκράτορος τὰ βασιλεία καὶ ὑποτάζοντας ταῦτα εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ; Τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μὲ τὰ θαύματα (ὅπου ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουσιν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα, ὅπου ἐκείνη ὁμολογᾷ καὶ κηρύττει;

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΚΟΥΦΟΣ

«Τέχνη Ρητορικῆς» Βενετία 1681.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΝΔΡΑΓΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ *

Ἡ τύχη ἐφαίνετο ὡς ὑπόχρεως νὰ προμηθεύῃ τῷ Σκεντέρμπεη τὰς ἀφορμὰς, διὰ νὰ φανερώνη τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἀνδρείαν του. Ἐνας Τάρταρος ἀπελθὼν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καθεδρὰν τότε τῆς Ὄθωμανικῆς μοναρχίας, ἐπρόβαλε νὰ μονομαχήσῃ μὲ ὅποιον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅστις θελήσῃ νὰ παρρησιασθῇ ἔμπροσθέν του. Τὸ φοβερὸν καὶ ἀπειλητικὸν ἦθος αὐτοῦ τοῦ ξένου, τὸ γιγαντιαῖον του ἀνάστημα, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο νὰ προμηνύη μίαν σπάνιον δύναμιν, ἔμπνευσαν τὴν δειλίαν εἰς ὅλους τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἐτόλμα κανεὶς νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα, μ' ὅλας τὰς μεγάλας ἀμοιβάς, τὰς ὁποίας ὑπέσχετο ὁ Σουλτάνος εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε ταπεινώσει τὴν ἀλαζονικὴν αὐθάδειαν αὐτοῦ τοῦ βαρβάρου. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς δημοσιευθείσης μονομαχίας, ἔτρεξεν εὐθὺς νὰ εὕρῃ τὸν Τάρταρον, πρὸς τὸν ὅποιον ὠμίλησεν οὕτως: «Ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἦμαί βέβαιος, ὅτι ἓνας ἄντρας τῷ ὄντι γενναῖος δὲν πρέπει ἄνευ αἰτίας εὐλόγου νὰ ὑποβάλλῃ ποτὲ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του, μήτε ἐκείνην τῶν ὁμοίων του, ἤλθον ὅμως νὰ δεχθῶ τὸν ἀγῶνα προθύμως, ἐπὶ μόνῳ νὰ σὲ ἀποδείξω, ὅτι εὐρίσκονται καὶ εἰς τοῦτο τὸ βασίλειον ἄνδρες ἀποχρώντως γενναῖοι, διὰ νὰ ταπεινώσουν μίαν αὐθάδειαν παρομοίαν μὲ τὴν ἰδικὴν σου καὶ νὰ σὲ ἐμποδίσουν ἀπὸ τὸ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν πατρίδα σου νὰ καυχῇσθῃς, ὅτι δὲν ἐτόλμησε κανεὶς τῶν Ὄθωμανῶν νὰ ἰσομετρηθῇ μαζί σου ».

Ὁ Τάρταρος ἰδὼν τὸν Σκεντέρμπεην τόσον νέον τῇ ἡλικίᾳ, ὥστε μόλις ἄρχισε τὸ γένειόν του νὰ ὑποφαίνεται, ἀπεκρίθη αὐτῷ μὲ ὕφος ὑπεροπτικὸν καὶ αὐθάδες. Ἄλλ' ὁ γενναῖος ἀρίστως ἐμβλέψας πρὸς αὐτὸν μὲ τολμηρὸν καὶ ἄφθονον ὄμμα, εἶπεν αὐτῷ· «ὦ Τάρταρε, ἀπατάσαι, ἂν στοχάζεσαι νὰ μὲ φοβίσῃς μὲ τοιοῦτους ἀλαζονικοὺς καὶ αὐθάδεις λόγους· καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μὲ γνώρισες, εἶναι καιρὸς εἰς τὸ στάδιον νὰ μὲ γνωρίσῃς ».

Ὁ Ὀμουράτης *, ἐπιθυμῶν νὰ ἰδῇ τὴν ἔπαρσιν τοῦ βαρβάρου τεταπεινωμένην, ἠθέλησε νὰ εἶναι μάρτυς τοῦ ἀγῶνος αὐτόπτης καὶ ὑπῆγε μὲ ὅλους τοὺς αὐλικούς του εἰς τὸν τόπον,

ὅπου οἱ δύο ἀθληταὶ ἔμελλον νὰ μονομαχήσουν· οἱ ὅποιοι, ἐμβάν-
τες εἰς ἓν στάδιον περιφραγμένον, ἐκδύνησαν τὰ φορέματά τους
καὶ ἐγυμνώθησαν μέχρι τῆς ζώνης. Οἱ θεαταί, ἰστάμενοι προσεκτι-
κοὶ τριγύρω τοῦ περιφράγματος, ἐθαύμαζον τὴν ὠραιότητα τοῦ
Σκεντέρμπεη καὶ ἐν ταυτῷ ἐφοβοῦντο, μήπως ἓνας τοιοῦτος ἀξιο-
πρεπέστατος νέος γίνῃ θυσία τῆς ἰδίας του εὐτολμίας καὶ τῆς θη-
ριωδίας τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Ταρτάρου. Ἀλλὰ τὸ εὐγενές ὁμοῦ καὶ
ἀνδρικὸν στάσιμόν του, τὸ σταθερὸν καὶ ἄτρεπτον* τῶν βλεμμάτων
του τοὺς παρεθάρρυνον καὶ ὅλοι κοινῶς ἐπεύχοντο αὐτῷ ἐκ καρ-
δίας τὴν νίκην.

Οἱ δύο ἀγωνισταὶ ἀρματώθησαν κατὰ πρῶτον μὲ τὰ σπα-
θιά τους καὶ διὰ μερικὰς στιγμὰς ἐπεθεώρουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὡσὰν
ὁ καθεὶς των νὰ παρετήρει, ἀπὸ ποῖον μέρος τοῦ σώματος ἔμελλε
νὰ πληγώσῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν του. Ὁ Τάρταρος τότε προχωρεῖ
μὲ τόλμην πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην καὶ θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἐν ἀσθε-
νέστατον σφάγιον σύρει τὸ σπαθίον του μὲ βίαν, θέλων νὰ τὸν δια-
χωρίσῃ εἰς δύο. Ἀλλ' ὁ προσεκτικώτατος ἀντίπαλός του ἀπαντᾷ
τὸν κτύπον μὲ ἐπιδεξιότητα καὶ μὲ ἄκραν ἐτοιμότητα τοῦ ἀντεπι-
φέρει εὐστόχως ἓνα τόσον βίαιον εἰς τὸν λάρυγγα, ὥστε διὰ μιᾶς
τὸν ἐξήπλωσε νεκρὸν πρὸ τῶν ποδῶν του. Τότε ὅλον τὸ περίφραγμα
τοῦ σταδίου ἀντεβόησεν ἀπὸ τοὺς χαροποιοὺς κρότους τῶν περι-
εστώτων καὶ ὁ Σουλτάνος, γέμων χαρᾶς, ἐπρόσφερε τῷ Σκεν-
τέρμπεη τὸ βραβεῖον, τὸ ὑπόσχεθὲν εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Ταρτάρου·
ἀλλ' ὁ μετριόφρων πρίγκιψ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ δεχθῇ, πρὶν πολ-
λάκις ὁ μονάρχης νὰ τὸν προστάξῃ· εἶπε δὲ πρὸς τὸν Σουλτάνον,
ὅτι δὲν ἠγωνίσθη δι' ἀπόκτησιν πλούτου, ἀλλὰ διὰ νὰ συντη-
ρήσῃ τὴν τιμὴν τῆς αὐλῆς του καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἔπαρσιν τοῦ
ματαιόφρονος ἐκείνου βαρβάρου.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ

*«Γενεαλογικὸς κατάλογος Ὁθωμανῶν Σουλτάνων
μετὰ τῆς Ἱστορίας τοῦ Γεωργίου Κωνσταντινῶτου»,
Μόσχα 1812.*

Η ΑΓΑΠΗ

Ἡ θαυμαστή καὶ μεγάλη ἀρετὴ τῆς ἀγάπης ἀπὸ ἐκείνον τὸν ὕψιστον καὶ ὑπερτέλειον Θεόν, τὸν ὁποῖον λατρεύομεν, ἔχει τὴν πρώτην ἀρχὴν της... Πόσον εὐτυχεῖς ἤθελαν εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἂν εὕρίσκετο τοῦτο τὸ οὐράνιον μύρον μέσα εἰς τὰς καρδιὰς τους! Δὲν θὰ ἦτον πλέον εἰς τὸν κόσμον ὁ ἕνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πένης· δὲν θὰ ἦτον πλέον ὁ ἕνας γυμνὸς καὶ ὁ ἄλλος μὲ χρυσᾶ φορέματα ἐνδεδυμένος· δὲν θὰ ἐβλεπες πλέον τὸν ἕναν νὰ πεινᾷ καὶ τὸν ἄλλον νὰ ἔχη τὴν τράπεζάν του πάντοτε γεμάτην· ἡ ἀγάπη, ποῦ θὰ εἴχαμεν μέσα εἰς τὰς καρδιὰς μας, δὲν θὰ ὑπέφερε τόσην ἀδικίαν καὶ ἀνισότητά· δὲν θὰ μᾶς ἄφηνε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἀδελφούς μας εἰς κατάστασιν κατωτέραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας. Ἄν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἑκατοῖκα μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, ποῦ πλέον ἐριδες καὶ μάχες; Ποῦ νὰ εὕρης πλέον φθόνον καὶ μῖσος; Ποῦ ν' ἀκούσης ἀδικίαν καὶ καταδυναστείαν; Οὐδὲ δόλος, οὐδὲ ὑπόκρισις, οὐδὲ ψεῦδος, οὐδὲ ἀπάτη, ἥθελε φαίνεται ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ συκοφαντία, ἡ κατὰκρισις, ἡ ἀρπαγή, ἡ πλεονεξία, ὁ φθόνος θὰ ἔφευγαν τόσον μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅσον μακρὰν εἶναι τὸ στερεῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τὰ καταχθόνια. Δὲν θὰ ἦτον πλέον ἔχω καὶ ἔχεις· ἰδικόν μου καὶ ἰδικόν σου. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς κοινὰ θὰ ἦταν εἰς ὅλους· ὅλοι θὰ τὰ ἀπολάμβαναν μὲ εἰρήνην· ὅλοι θὰ τὰ ἐχαίροντο μὲ ἡσυχίαν, χωρὶς κὰν φόβον. Φθονερὸς δὲν θὰ ἦτον· ποῖος νὰ τὰ φθονήσῃ; Ἐπίβουλος δὲν θὰ εὕρίσκετο· ποῖος νὰ τὰ ἐπιβουλεύσῃ; Ἕνας παράδεισος θὰ ἦτον ὁ κόσμος· ἕνας οὐρανὸς θὰ ἐγίνετο ἡ γῆ· οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐκατασταίνοντο ἄγγελοι ἐπίγειοι...

Ἡ ἀγάπη μοναχὴ δύναται νὰ ξεριζώσῃ κάθε κακίαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ παύσῃ ὅλα τὰ ἀναρίθμητα κακά, νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην μέσα εἰς τὰς πολιτείας, νὰ γεμίσῃ τὴν γῆν ἀπὸ ὅλες τὰς εὐτυχίας τοῦ οὐρανοῦ, νὰ πλουτήσῃ τὸν κάθε ἕναν μὲ ὅλα τὰ καλά.

Ὅταν ἡ ἀγάπη φυτευθῇ μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀτελεσφόρητος καὶ ἄκαρπτος. Εὐθὺς βλαστάνει τοὺς οὐρανίους καὶ εὐθαλεῖς κλάδους της, εὐθὺς παρρησιάζει τοὺς ὥραίους καὶ γλυκεῖς καρπούς της. Οἱ ξένοι εὕρισκουν ὑποδοχὴν ἐκεῖ ὅπου

εἶναι ἡ ἀγάπη· οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν ἐπίσκεψιν ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ ἀγάπη· ἡ ἀγάπη δίδει ἔνδυμα εἰς τοὺς γυμνοὺς, τροφήν εἰς τοὺς πεινασμένους, εἰς τοὺς ὀρφανοὺς ἀντίληψιν, εἰς τὰς χήρας προστασίαν, παρηγορίαν εἰς τοὺς λυπημένους. Ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ ἀγάπη, εὐρίσκουν καταφύγιον οἱ ἀπηλπισμένοι. Ποῖοι ταράττονται καὶ δὲν τρέχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει ἀγάπην, νὰ τοὺς ἡσυχάσῃ; Ποῖος ἀμαρτάνει καὶ δὲν προφθάνει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ; Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν συμπάσχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει ἀγάπην;

Χριστιανοί, μίαν ἀρετὴν τόσο ἀναγκαίαν καὶ τόσο εὐκόλην, μίαν ἀρετὴν, ὅπου μᾶς πλουτίζει ἀπὸ κάθε εὐτυχίαν, διατὶ τόσο πολλὰ τὴν ἀμελοῦμεν; Διατὶ ἐσβήσῃ ἡ ἀγάπη, ἡμεῖς δοκιμάζομεν τόσα πάθη εἰς τὸν κόσμον.

Ἐπαυσεν ἡ ἀγάπη καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὐρίσκομεν προστάτην εἰς τὴν ἀνάγκην μας, δὲν ἔχομεν σύμβουλον, δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις μας....

ὦ ἀγάπη, ἀρετὴ θεία, ἥλιε λαμπρότατε τῶν ψυχῶν μας, ἐσὺ δύνασαι νὰ ἐξορίσῃς ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃς ὅλες τὰς εὐτυχίες εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν δὲν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος νὰ θερμάνῃ τὴν γῆν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπολαύσωμεν τῆς γῆς τὰ ἀγαθά. Ἐσὺ ἂν δὲν ἔλθῃς εἰς τὰς ψυχὰς μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ χαροῦμεν τὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

«Λόγοι εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην
Τεσσαρακοστὴν» ἔκδ. Ἱεροσολύμων 1859

Διαδόχου

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους μ' ἐρωτοῦσε μίαν τῶν ἡμερῶν εὐρισκόμενος εἰς Παρισίους, ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος· πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε κι ἐκεῖνος τὴν ἀπόκρισίν μου.

Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ζωῆς του μὲ τὴν ἀκρί-

βειαν, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ δεύτερα νὰ μικρύνῃ ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. "Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἂς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνον στίχους τῆς βιογραφίας του καὶ θέλῃ καταλάβειν τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου ἄξια λόγου, δὲν ἔχω νὰ ἀπαριθμήσω· τὰ ἁμαρτήματά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημοσιεύσειν, ἂν ἔκρινα, ὅτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κανένα ἢ δημοσιεύσις. Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τίνα τῆς ζωῆς μου συμβάματα· καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσι.

*Εγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κοραῆν, Χίον τὴν πατρίδα καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρυσιάν, Σμυρναίαν.

Ἀπὸ τὰ ὀκτώ των τέκνα ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρία ἔτη νεώτερός μου ἀδελφὸς Ἀνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὄχι μόνον διότι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαιδευτον (παρεκτὸς ὀλίγων στολισμένων μὲ ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνει ὀρφανὸς εἰς παντάπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἕν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐ χρημάτισεν, ἔτι νέος ὢν, διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον, μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυρανὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάσας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱοῦς τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ Γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγάλοπολιν Σμύρνην μόνον σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ρυσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι· παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὅμως) καὶ τὴν ἑλληνικὴν

γλώσσαν. Ἡ Θεοδώρα σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρ-
θένος ἀπὸ τὸ θανατικόν*. Ἡ μήτηρ μου ἑκαταλάμβανεν ἱκανῶς
τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσει νὰ παιδεύσῃ
ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσυνέτρεχαν ἄλλαι περιστάσεις,
αἱ ἐξῆς:

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος
ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν ὀξύτατον καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα
πολλά· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνη ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα
τῆς φύσεως καὶ ἐπυρώσῃ μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνά-
μενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλει-
ψιν συχνάζων ὅπου εὗρισκε κανένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίζῃ
τὴν δίψαν του μὲ τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς σοφίας.
Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοϊαν εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὥς τὸ
ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγή του εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοί-
κησιν, ὅσῃν ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννουμένους οἱ τύραννοι.
Ὅλη του ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μὲ ζημίαν
τῆς ἰδίας τοῦ οὐσίας. Ὁκτάκις ἢ δεκάκις ἐκλέχθη δημογέρων· δὲν
ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἡ δημογέρων ἢ ἐπίτροπος
τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ νοσοκομείου, ἢ πρωτομαγίστῳ* τοῦ συστή-
ματος* τῶν Χίων ἐμπορέων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ὅσοι εἶχαν
διχονοίας ἐμπορικὰς, οἰκιακάς, ἢ ἄλλας ὁποίας δήποτε διαφοράς,
εἰς τὸν πατέρα μου ἠκατέφευγαν, ὥς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διαλύσῃ
μὲ τὴν ἐμπειρίαν του καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφορομένους
μὲ τὴν ἔμφυτον ρητορείαν. Διὰ ταῦτα του τὰ προτερήματα εἶχε
τον ἐκλέξειν γαμβρὸν ὁ μητρικὸς μου πάππος, παραβλέψας πολὺ
πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν, παρὰ τὸν πατέρα
μου, ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβροῦς.

Πυρωμένος ἀπὸ τὸσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκό-
λουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάπ-
πος μου ἔξῃ ἀκόμη, εἰς ἐκεῖνον ἀδιστάκτως ἤθελεν ἐμπιστευθῇ τὴν
φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδῶσῃ
εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἄνδρα
Χίον Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπουλον, τὸ ὁποῖον ἐσχολαρχεῖτο
τότε ἀπὸ μοναχόν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος

καὶ τὸ σχολεῖον ὁμοιάζον ὅλους τοὺς ἄλλους διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἤγουν ἔδιδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχήν, συνωδευμένην μὲ ραβδισμόν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου, μὴν ὑποφέρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἰσχυροποίησαν τὴν ἰδικήν μου ὑπομονήν· ἔρως παιδείας καὶ ἔρως τιμῆς. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ηὔξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου Ἀδამαντίου τοῦ Ρυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικρὸν παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κοραῆ, καὶ τρίτον τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε καὶ διδάσκοντος τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς Χίον, ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἦθελα σιωπήσειν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἃν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου καὶ εἰς παράδειγμα, πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπάνδρευσε προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατεσκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικοὺς διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποῖου πρόδρομος ἐγίνεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθουμένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφηκε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους του, τὸν ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, διδαγμένος κὰν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μὲ ἐμὲ ἐξάδελφοι καὶ συσχολασταὶ μου δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ μ' ἐκατάστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλὰ· ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ

νά με φέρωσιν εἰς αἴσθησιν, πόσον ἦτο εὐτελής ἢ με πολλοὺς ραβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου, γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον «λογιώτατος» ἢ καὶ «σοφολογιώτατος» εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ρημάτων. Ἐφρίξα, ὅταν ἐκατάλαβα πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη, διὰ νὰ καταλαμβάνω με πληροφορίαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς καὶ ἡγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὗρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἣτις με ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὅπως οὖν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἀλλ' εἰς πόλιν, ἂν καὶ μεγαλόπολιν, ὁποία ἦτο ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὁποίαν ἔβλεπα πλέον ὡς μητρυιὰν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τόση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψε καὶ τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα καὶ τὸ ἔπτυσσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκοστόν. Μ' ὅλον τοῦτο οὐτ' ἡ νοσηρὰ κατάστασις, οὐτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μοῦ ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὗρηκα ἄνθρωπον, διὰ νὰ με διδάξῃ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν· καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπῆντησα νὰ εὗρω διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλέον δι' ἐμπορικὰς χρείας, παρὰ με σκοπὸν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνῶσιν των· καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτον σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῇ τῆς ἑλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ραβδισμούς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδασα ὅχι τόσον διὰ τὴν

ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπεὶ οὐτ' εἶχα οὐτ' εὐκολον ἦτο νὰ δανεισθῶ εἰς ἀνάγνωσιν ἰταλικά ἢ γαλλικά βιβλία, ὅσον ὡς προοδοποίησιν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψαν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασωβῶνος. Εὐρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστελόδαμον ἑκδόσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασωβῶνα. Λέγω κατὰ τύχην, διότι τοιαῦται ἑκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὐρίσκετο καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἡ καλὴ ἑκδοσις τοῦ Στράβωνος. Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσῃν ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἑκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελόδαμον κατὰ καιρὸν καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χρήσιν. Ὅσakis ἦνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασανιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὅψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασωβῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἤλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπεὶ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπὸ ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην δυτικούς ἱερωμένους καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουῖτας*, πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσιν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδράν, ὥστε ἐνόμιζαν καὶ νομίζουν ἀκόμη σήμερον οἱ ἔχθροί τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουῖται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλεον ἀξιόμισθον ἔργον, παρὰ νὰ κατηχήσωσι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλολάτρας. Τὸ πρᾶγμα ἦθελ' εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἔξη ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησουϊτῶν ὁ Ἀδαμάντιος Ρύσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα ὁλόκληρον διὰ στίχων ἱαμβικῶν* κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ ἐπιγραφόμενον «Λατίνων θρησκείας ἑλεγχος» εἰς 36 κεφάλαια καὶ ἐφρόντισε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, διὰ νὰ τὸ μοιράζῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον;

“Ο,τι περιερχόμενος ἐζήτουν με τόσην ἐπιθυμίαν, μοι τὸ ἐπρόσφερεν ἀνελπίστως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω κι ἐνθυμοῦμαι μ’ εὐγνωμοσύνην ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὗρηκα διδάσκαλον ἱκανόν, ὃχι μόνον νὰ με διδάξη τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ γαληνώσῃ τῆς ζεύσεως μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ προξένου τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, ὁ Βερνάρδος Κεῦνος. Ἐπειδὴ ἤκουσα, ὅτι ἐζήτησε Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποίαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ’ ἐμὲ καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδαχὴν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος, ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδαχῆς μου καὶ ἐτοίμος νὰ τὸν πληρώσω, ὅταν ἤκουσεν, ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο, πλὴν νὰ με ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλεόν ἀπὸ φιλάνθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδασχῇ, παρὰ ἀπὸ χρεῖαν, ἥτις ἔμελλε νὰ παύσῃ μετ’ ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ, ὡς ἐπρόφερα τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐξῆς με πρόφασιν χρεῖας μ’ ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμέ του εὐνοια ηὔξησε τόσον, ὥστε νὰ με προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ με διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου καὶ νὰ με δανείζῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς καὶ τέλος νὰ μ’ ἀφήνῃ μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὡςάκις ἠναγκάζεται νὰ διατρίβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ, ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἄλλ’ ἐπρεπ’ ἐξ ἀνάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τοῦρκον· καὶ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ καὶ τ’ ὄνομα Τοῦρκος μ’ ἐπροξένει σπασμούς ἀλλοκότους. Ἐμαθα, ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν με τὴν ἐβραϊκὴν· ὅθεν ἀπε-

φάσις να ζητήσω, κι εὔρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἄλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἔπαθον καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἐπάθμεν καὶ ἡμεῖς· καθὼς, χάσαντες τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος «καλὰ γραμματικά» τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ καλὰ ἑβραϊκά των. Μόλον τοῦτο ἐσπούδαζα τὴν ἑβραϊκὴν ὡς προσδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὔρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὅχι Τοῦρκον. Ἡ χρεία νὰ πληρῶνω τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἠνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ Γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱόν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἱατρὸν, νομίζων, ὅτι παρεφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἄλλ' ὁ χρηστός καὶ φρόνιμος πατήρ μου ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα, ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.—«Καλὰ! ἄρχισε λοιπόν», μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο· πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἑορτάσιμον ἔνδυμα νέον καὶ μ' ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα εἰς τὸ Πάσχα καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστοῦγεννα· οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μ' ἀνέβαλε ποτέ.

Ὡς τὸσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου ἤθελε μὲ ἀποσπάσειν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὔρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοστόργου διδασκάλου καὶ πατρός, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς λατινικῆς καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὅποιον ἔλαβα πρὸ καιροῦ ἔρωτα νὰ ἱστορήσω* τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴ ὄντες Ἕλληνες μηδὲ Ρωμαῖοι εἶχον βοηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς παιδείας, μὴ ὄντες Ἑβραῖοι εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικά τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι

εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης τὰ φῶτα.

Ὁ πατὴρ μου ἐπώλει μεταξωτά, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦταν καὶ οἱ ἄλλοι Χῆοι, καὶ ὅχι, ὥς λέγει ὁ βιογράφος μου, εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου. Ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἄνθρωπον οἰκεῖον καὶ ὅχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὥς ἔκανεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγω εἰς Ἀμστελόδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμενη τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὥς ἐμπόδιον ν' ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξίδιον εὐτύχημα μέγα διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἔμελλε ν' ἀφήνῃ καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίζω ὅσον ἦτο δυνατόν, ἂν ὅχι ὅσην ἐδιψοῦσα, σοφίαν.

Ἐμβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικὸν καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευδῶσθην εἰς Λιβόρνον καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖθεν εἰς Ἀμστελόδαμον, συνωδευμένος μὲ πολλὰς ἐπιστολὰς συστατικὰς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μὲ ὠφέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου πρὸς ἄλλον μινίστρον* φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀνδριανὸν Βύρτον, ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὐρισκομένων ἐκεῖ μινίστρων σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὥς υἱόν του καί, ἀφοῦ ἐξήτασε τὰς μικράς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω δις τῆς ἐδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον (ὥς ἔλεγεν) ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθην, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν καὶ ἐδιδασκόμενην ἀπ' αὐτόν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδους* καὶ τὴν Λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδασα εἰς βιβλίον Λογικῆς συντεταγμένον ἀπ' αὐτὴν

τὴν σοφὴν τοῦ σύζυγον Καρολίαν, σύνταγμα ὁλότελα διάφορον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα διδαχθῇ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικὴν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ τοῦ σύζυγος ἦταν ἄτεκνοι· εὐδαίμονες ὅμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἐβομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο ν' ἀκούσῃσι τὴν διδασχὴν τῆς Καρολίνας καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀνδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ, ὄχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὅπωςδήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς καὶ ἡ φιλοτιμία ν' ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τῶρα καὶ τὴν νεότητα τοῦ πατρός μου· πιθανόν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῇ, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ρυσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὄχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμοτελόδαμον διέτριψα ἕξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ καθ' ὅσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὀρεξιν νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος ἐκατήντησεν, ἀφοῦ ἐγεύσθην εὐνομουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστροφὴν μανιώδη. Τοῦρκος καὶ θηρίον ἄγριον ἦσαν εἰς τὸν λογισμὸν μου λέξεις συνώνυμοι καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ λεξικὸν σημαίνει διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω καὶ ἐπέρασά διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμοτελόδαμον),

διὰ νὰ ἴδω καὶ δεύτερον τὸν θεῖόν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου) Σωφρόνιον ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν' εἶχε καταφύγει εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιένναν ἐπέ-
ρασα εἰς Τεργέστην, κι ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα
ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ
τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἀδειαν
νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ σπουδάσω τὴν ἱατρικὴν. Ὁ σκοπὸς
μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἱατρός· εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέ-
βλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν καὶ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἐὰν
ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μεταξύ των ὡς ἱατρός,
ἐπειδὴ τὸ ἔθνος τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἱατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑπο-
κρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευδῶθην ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρ-
καϊάν, ἣτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως σειομένης ἀκόμη καὶ
ἀπὸ σεισμόν. Αἱ κοιναὶ δυστυχίαι, ἐνωμένοι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ
ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικὸς μου οἶκος), μοῦ μετέβαλαν τὴν ἀποστρο-
φὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως εἰς τόσῃν μελαγχολίαν, ὥστε
ἐκινδύνευσαν νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην. Καὶ ἐδῶ τ' ὄνομα
παραφροσύνη δὲν εἶναι ρητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυ-
μούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαιοῦμαι, ὅτι ἤθελα
ἀφεύκτως παραφρονῆσαι, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ
διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον
ἡ συχνότερά μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἔτῶν διάστημα, ὅσον
διέτριψα ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα
ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ μὴ βλέπω
Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμα τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατή-
σωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους
ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην
μου. Οἱ γονεῖς μου βλέποντες, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλάξῃ
καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης κατ' ἡμέραν ὑγείας μου,
μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντάμω τὰ μεταξύ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιβόρνον,

ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν καὶ κατευωδώθην τελευταῖον εἰς Μοντπελλιέρον τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782 καὶ ὄχι τὸ 1787. Ἐκεῖ διέτριψα ἕξ ἔτη καὶ ὄχι ὀκτώ, σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν, ὅσον μ' ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τῆς σπουδῆς καὶ ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμόν, ὅτι ἔμελλα τελευταῖον νὰ ἐπιστρέφω εἰς τυραννουμένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους Πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντπελλιέρον ἔμαθα τὴν θλιβεράν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουλίου 1783 καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἀκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει, ὅτι ἡ εἰς Μοντπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2.000 τοῦ Βερνάρδου. Ὁ καλὸς μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος ἤθελε μετὰ χαρᾶς δράμει εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματικὴ του κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν ἔλειπεν ὅμως οὐτ' αὐτὸς οὐτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνόσφω ἔξοῦσαν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς μου οἰκίας καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ γερμανικὸν εἰς τὸ γαλλικὸν μετάφρασις τῆς Κατηχήσεως τοῦ Ρώσου Πλάτωνος, τῆς Κλινικῆς ἰατρικῆς τοῦ Σέλ, τὴν ὁποῖαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς Μοντπελλιέρον εὐρισκόμενος καὶ ἄλλα τινὰ ἰατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ἐκδομένα ἔπειτα εἰς Παρίσιους.

Ἀφοῦ ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρίσιους, διὰ νὰ ἀποφύγω κὰν τὸ ὄνειδος τῶν ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς Παρίσιους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν προφессόρων μου, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ἐμὲ εὐνοία καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Βρουσσονέτου, τοῦ Γρινὼ καὶ τοῦ Σαπτάλ ἐχηρημάτισεν ἐν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

«Βίος Ἀδ. Κοραῆ» Παρίσιοι 1833.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΝ

Ἐκ Παρισίω, 17 Ἰουνίου 1824.

Υἱέ τῆς Ἑλλάδος ἀγαπητέ, καὶ γενναῖε τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπέρμαχε, Ὀδυσσεῦ!

Ἡ ἐπιστολή σου, τὴν ὁποῖαν ἔλαβα τὴν 7 Ἰουνίου τοῦ παρόντος ἔτους, ἐκατάβρεξε τοὺς γηραλέους ὀφθαλμούς μου μὲ δάκρυα λύπης καὶ χαρᾶς. Χαρᾶς, ὅτι βλέπω τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενα προθύμως ν' ἀναστήσωσι τὴν νεκρωμένην ἀπὸ τὸν τύραννον μητέρα των. Λύπης, ὅτι ὅλα τῆς τὰ τέκνα δὲν ὁμοιάζουσι τὸν Ὀδυσσεά, ἀλλ' εὐρίσκονται τινες μεταξύ σας, μὴ δυνάμενοι νὰ καταλάβωσιν, ὅτι αἱ διχόνοιαι, ἂν δὲν φέρωσι πάλιν ὀπίσω τοὺς Τούρκους, δὲν θέλουν ὅμως φέρειν ποτὲ τὴν αὐτόνομον ἐλευθερίαν ἐκείνην, ἣτις χρεωστεῖται εἰς τὰ ἐκχυθέντα τίμιά σας αἵματα καὶ τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμεῖ ὅλη ἡ Ἑλλάς. Τὸ μέγα τοῦτο κακὸν ἐγνώρισες καὶ σύ, φίλε, ὅτι πηγάζει ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ὅλοι κοινῶς ἐδιδάχθημεν εἰς σχολεῖον ἄνομον, ἀπὸ διδασκάλους ἀνόμους. Ἄν δὲν μᾶς ἐφθειραν ὅλους ἰσομέτρως, ὅλους ὅμως σχεδὸν μᾶς ἐμπόδισαν νὰ μάθωμεν τὸ μόνον σωστικὸν τῆς ἐλευθερίας μάθημα, τὴν δικαιοσύνην... Εἶναι λοιπὸν χρεῖα νὰ παιδευθῇ τὸ Γένος τὰ μαθήματα τῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἄλλα παρὰ τὰ μαθήματα τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖς διδασκάλους τοιούτων μαθημάτων τοὺς διεσπαρμένους εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην ὁμογενεῖς λογίους, καὶ τοὺς προσκαλεῖς νὰ πληρώσωσι καὶ αὐτοὶ τὸ εἰς τὴν πατρίδα ἀπαραίτητον αὐτῶν χρέος, καθὼς ἐσεῖς καθημέραν πληρώνετε μὲ τοὺς ἱερούς ἀγῶνας σας. Οὐδ' αὐτοὶ τὸ ἡμέλησαν, τινὲς ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται ἤδη μεταξύ σας· ἄλλοι δὲ ἐκίνησαν, διὰ νὰ ἐνωθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου μὲ τοὺς ἀδελφούς των. Ὅσοι ἔμειναν ἀκόμη, ἐμποδίσθησαν ἀπὸ διαφόρους εὐλόγους αἰτίας καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὴν ἀδηλότητα τῆς αὐτοῦ μελλούσης αὐτῶν καταστάσεως· ἀδηλότητα, τὴν ὁποῖαν ἠύξησαν μάλιστα τῶν Ἑλλήνων αἱ διχόνοιαι. Τώρα ἀκούοντες, ὅτι ἐπιθυμεῖτε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτῶν, ὡς διδασκάλων ὁμονοίας, δὲν ἀμφιβάλλω περὶ

τῆς προθυμίας νὰ δείξωσι καὶ αὐτοί, ὅτι εἶναι τέκνα τῆς Ἑλλάδος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ζητοῦν ἄλλο ἀπὸ σᾶς, πλὴν ὅτι ἤθελε ζητήσῃ καὶ ὁ ὀλιγαρχέστατος Σωκράτης, τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν τροφήν, καὶ τὴν βεβαιότητα, ὅτι μέλλετε νὰ τῶν εὐκολύνετε τὰ μέσα νὰ διασπείρωσι τὴν παιδείαν, διὰ νὰ μὴ κατασταθῇ ἡ διδαχὴ τῶν «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τοιαύτη βεβαίωσις ἤθελεν ἐνεργῆσαι πολὺ, ἂν ἐκηρύττετο ἀπὸ αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν. Ὅπως ἂν εἶναι, χαίρω, ὅτι γνωρίζετε ὅλοι κοινῶς τὴν ἀνάγκην τῆς παιδείας, καὶ τὴν ἐπιθυμεῖτε ὡς φύλακα τῆς ἐλευθερίας.

Ναί! φίλε Ὀδυσσεῦ, τὰ κατορθώματα καὶ σοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων σου κατέστησαν τὴν νέαν Ἑλλάδα ὄχι ὀλιγώτερον θαυμαστήν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος· σᾶς ἔμεινε τώρα νὰ τὴν καταστήσετε καὶ σεβαστὴν, στολίζοντές την μὲ τὴν παιδείαν, ἣτις ἔχει νὰ φέρῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀκόλουθον τῆς δικαιοσύνης ὁμόνοιαν καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὰ ἄλλα ἔθνη νὰ σᾶς ἀφήσωσιν ἀνενοχλήτους καὶ κυρίους νὰ ὀργανίσετε τὴν πολιτείαν σας, ὡς εἶναι δίκαιον, ἐσεῖς μόνοι, ἐπειδὴ καὶ σεῖς μόνοι ἐχύσατε αἷματα δι' αὐτήν. Χωρὶς τὴν ἱερὰν ταύτην ὁμόνοιαν καὶ ἐὰν παρὰ τὰ ἔως τώρα ἡρωικά σας ἀνδραγαθήματα δείξετε ἀκόμη ἡρωικώτερα εἰς τὸ ἐξῆς ἄλλα, ἐὰν καὶ ἔως αὐτὴν τοῦ τυράννου τὴν καθέδραν προχωρήσωσι τὰ ἀνίκητά σας ὅπλα, μὴν ἐλπίζετε τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμεῖτε καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν ἀγωνίζεσθε ἀνεξαρτησίαν. Ὡ θεέ, τρέμει καὶ τὸ σῶμα μου καὶ ἡ ψυχὴ συλλογιζομένου τὰ ἐκ τῆς διχονοίας ἐνδεχόμενα παθήματα. Μετὰ τόσας θυσίας, μετὰ τόσους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Λεωνίδας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελαν θαυμάσειν, ἂν ἐπέστρεφαν εἰς τὸν κόσμον, ν' ἀναγκάσετε μὲ τὴν διχονοίαν σας τοὺς ξένους νὰ ὀργανίσωσι τὴν πολιτείαν σας! Ἐσεῖς νὰ φυτεύετε καὶ μὲ τὰ αἷματά σας νὰ ποτίσετε τῆς ἐλευθερίας τὸ δένδρον καὶ νὰ ἔλθωσιν ἔξωθεν ἄλλοι νὰ σᾶς διδάξωσι πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ γεύεσθε τοὺς καρπούς του! Στρατιῶται, στρατηγοί, νομοθέται, κυβερνῆται πάσης τάξεως καὶ πολῖται, ὑποφέρετε νὰ πάθῃ τόσῃν καταισχύνῃν ἢ κοινῇ σας μήτηρ, ἢ Ἑλλάς; καὶ ποῖαν χάριν ἔχει νὰ σᾶς χρεωστῇ, ὅτι τὴν ἐλευθερώσατε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐὰν δὲν καταστήσετε καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς αὐτονόμως ἀνεξάρτητον μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς ὁμοιότητος; «Ἀδελφὸς ὑπ' ἀδελφοῦ βοηθούμενος,

ὥς πόλις ὀχυρά καὶ ὑψηλή, ἰσχύει δὲ ὥσπερ τεθεμελιωμένον βασιλείον»: εἶναι λόγια τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν.

“Ὅσα λέγω, φίλε” Ὀδυσσεῦ, περὶ ὁμοιοῦς δὲν ἀποβλέπουν κατευθεῖαν ἐσέ. “Ἐδειξες μὲ τὴν ἕως τώρα διαγωγὴν σου, ὅτι δὲν ἔχεις χρεῖαν ἀπὸ τοιαύτας παραγγελίας. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ εὐρίσκωνται μεταξύ σας τινὲς ὅχι κακοὶ στρατηγοί, ὅχι κακοὶ πολῖται, ἀλλ’ ἄνθρωποι ἀπατημένοι ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνθρωπίνων φαρμακερὰς συμβουλὰς· ἄνθρωποι νομίζοντες, ὅτι, ὅστις κρατεῖ ὅπλα, εἶναι καὶ ἐλεύθερος, εἶναι καὶ δυνατός, εἶναι καὶ ἀσφαλής, διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι κρατεῖ ὅπλα. Πλάνην μεγάλην πλανῶνται οἱ ταλαίπωροι. Μόνη ἡ δικαιοσύνη φέρει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν· ὅπλα χωρὶς δικαιοσύνην γίνονται ὅπλα ληστῶν, ζώντων εἰς καθημερινὸν κίνδυνον νὰ στερηθῶσι τὴν δύναμιν ἀπὸ ἄλλους ληστὰς ἢ καὶ νὰ κολασθῶσιν ὡς λησταὶ ἀπὸ νόμιμον ἐξουσίαν. Ἡ ἀνδρεία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην εἶναι εὐτελὲς προτέρημα· ἡ δικαιοσύνη, ἃν ἐφυλάσσετο ἀπὸ ὅλους, οὐδὲ χρεῖαν ὅλως εἶχε τῆς ἀνδρείας, ὡς ἔλεγεν ὁ ἔνδοξος καὶ μέγας στρατηγὸς Ἀγησίλαος: « Οὐδὲν ἀνδρείας χρῆζομεν, ἔαν πάντες ὦμεν δίκαιοι ».

Λανθάνεσαι, φίλε Ὀδυσσεῦ, ὅταν κρίνης ἀναγκαίαν καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν μου. Τί ζητεῖς καὶ τί ἐλπίζεις, ἀπ’ ἐμέ; Ἐὰν ζητῇς συμβουλὰς, παρ’ ὅσας ἔγραψα πολλάκις πρὸς ἄλλους καὶ γράφω πρὸς σέ σήμερον, συμβουλὰς ὅχι τῆς κεφαλῆς μου, ἀλλὰ τῶν σοφῶν προγόνων μας, ἄλλας δὲν ἔχω νὰ δώσω. Ἐὰν ζητῇς πράξεις, ζητεῖς ν’ αὐξήσης τὴν λύπην μου. Ἄν εἶχα στρατιωτικὴν ἡλικίαν, χωρὶς ἀναβολὴν ἤθελα τρέξιν νὰ γραφθῶ στρατιώτης τῆς πατρίδος στρατηγούμενος ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά. Ἀλλὰ μάθε, στρατηγέ μου, ἃν ἀκόμη δὲν τὸ ἔμαθες, ὅτι ἀπὸ τὴν 27ην τοῦ περασμένου Ἀπριλίου ἤρχισα νὰ τρέχω μὲ ποδαγρικοὺς πόδας τὸ 77 ἔτος τῆς ἡλικίας μου· ἀπὸ τοιούτους στρατιώτας εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν ἔχεις χρεῖαν. Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα μου χρέη εἶναι τόσον βαρύτερα, ὅσον ἡ πατρίς μ’ ἐπλήρωσε πολὺ πλεότερον ἀπ’ ὅ,τι ἤζιζαν οἱ μικροὶ μου κόποι, μὲ τὴν εὐνοίαν της, τὴν ὁποίαν δὲν ἀλλάσσω μὲ τοὺς θησαυροὺς ὅλους τῆς γῆς· ἀλλὰ δὲν ἔχω πλέον ὁ ταλαίπωρος ἄλλο τι νὰ προσφέρω εἰς αὐτὴν παρὰ εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας της.

καὶ δεήσεις εἰς ὅλα τῆς τὰ τέκνα, τοὺς ἀδελφούς μου, νὰ σέβωνται τὴν πατρίδα πλέον παρὰ τοὺς ἰδίους των γονεῖς. Ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, υἱὲ τῆς Ἑλλάδος Ὀδυσσεῦ, νὰ εὐλογήσῃ τὰ ὅπλα σου.

Ὁ φίλος καὶ σοῦ καὶ τῆς κοινῆς πατρίδος

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

«Ἐπιστολαὶ» Ἀθῆναι 1855.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐφθασε τέλος πάντων ἡ ὥρα, τὴν ὁποῖαν οἱ δυστυχεῖς ἡμῶν πατέρες ἐπεθύμησαν μάτην. Οἱ Γραικοὶ τὴν σήμερον, μόνον ὅτι πολλὰ μακρυσμένοι ἀπὸ τὴν παλαιὰν τῶν ἰδίων προγόνων δόξαν, εἶναι ὅμως ἀσυγκρίτως πλέον φωτισμένοι, ἀφ' ὅτ' ἤθελαν εἶσθαι πολλὰ ἄλλα ἔθνη, ἐὰν ἔπασχον καὶ μέρος μικρὸν τῶν συμφορῶν τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοὶ στολισμένοι μὲ φυσικὰ προτερήματα καὶ παιδευόμενοι κατὰ τὸ παρὸν μὲ σπουδαιοτέραν ἀνατροφὴν, ἥτις αὐξάνει καθημέραν, δείχνουν εἰς ὅλους, ὅσοι χωρὶς πάθος ἐξετάζουν τὰ πράγματα, ὅτι δύνανται τινες δυστυχεῖς περιστάσεις νὰ ἐρημώσωσιν ὁλότελα τὴν πλέον καρποφόρον γῆν, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ τῆς ἀφαιρέσωσι τὴν φυσικὴν γονιμότητα· ὀλίγη βροχὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ μικρὰ γεωργία ἀρκοῦσι νὰ τὴν στολίσωσι καὶ πάλιν ὡς πρότερον.

Οἱ σημερινοὶ Γραικοὶ τόσον εἶναι πληροφορημένοι, ὅτι παρὰ τῶν ἐπιστημῶν τὸ φῶς ἄλλο φάρμακον νὰ τοὺς θεραπεύσῃ δὲν δύναται, ὥστε καταφρονοῦντες ὅλας τὰς δυσκολίας καὶ τὰ ἐμπόδια, παραβλέποντες ὅλους τοὺς κινδύνους, τρέχουν πανταχόθεν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ νὰ ἀπολάβωσιν ἐκεῖνα τὰ φῶτα μὲ τὰ ὁποῖα ζῶντες ἐφωτίζον τ' ἄλλα ἔθνη καὶ φωτίζουν ἔτι καὶ μετὰ θάνατον τοὺς σημερινούς Εὐρωπαίους οἱ πρόγονοὶ των.

Δόξα καὶ τιμὴ εἰς ὅλους τοὺς φιλογενεῖς πλουσίους, ὅσοι ἐπιταχύνουν τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενούσης πατρίδος καταβάλλοντες προθύμως εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς συνάθροισιν βιβλίων καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ τύπου ἔκδοσιν πολλῶν ὠφελίμων συγγραμμάτων μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς ἐκείνους τοὺς συνετοὺς

νέους, ὅσοι περιέρχονται τὴν Εὐρώπην ἀπανθίζοντες, ὡς μέλισσαι, τὰ ὠφέλιμα ἄνθη, διὰ τὰ πλέξωσι τὸν στέφανον, μετὸν ὁποῖον μέλλει νὰ στεφανωθῇ καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ πατρίς των. Οἱ φιλογενεῖς πλούσιοι τῶν Γραικῶν ἐπληροφορήθησαν τὴν σήμερον, ὅτι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ εὐτελεῖς μέταλλα, οὐδὲ γίνονται ἀληθινὰ χρήματα, πλὴν εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνων, ὅσοι ἐξεύρουν τὴν χρῆσιν καὶ μεταχειρίζονται αὐτῶν· ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ὁ πλοῦτος χωρὶς παιδείας καὶ ἀρετῆς τόσο ὀλίγον ἐμπορεῖ νὰ στολίσῃ τὸν ἑαυτόν, ὥστε καὶ κάμνει φανερωτέραν αὐτοῦ τὴν γυμνότητα· ἐπληροφορήθησαν, ὅτι καὶ ἂν αὐτοὺς τοῦ Κροίσου τοὺς θησαυροὺς ἀποκτήσωσι καὶ ἂν αὐτὰς τὰς πέτρας μάθωσι νὰ μεταβάλλωσιν εἰς χρυσίον, οὐδεμίαν τιμὴν θέλουν λάβει παρὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἐν ὅσῳ ἡ πατρίς των εὐρίσκεται εἰς πτωχείαν καὶ ἀδοξίαν· ἐπληροφορήθησαν τέλος πάντων, ὅτι ἡ τιμὴ, μετὰ τὴν ὁποίαν σπουδάζουν νὰ σκεπάσωσι τὴν γύμνωσιν τῆς πατρίδος, ἐπαναστρέφει πολλὰ πλάσια εἰς τὰς κεφαλὰς των.

Ὡσαύτως οἱ φιλόμουσοι νέοι τοῦ Γένους, ὅσον πλέον σπείρουν τὰ φῶτα, τόσο πλειοτέρους ἐγκωμιαστὰς εἰδήμονας θέλουν λάβει τῆς προκοπῆς καὶ σοφίας των, τόσο πλειοτέραν εὐγνωμοσύνην θέλει δείξῃν εἰς αὐτοὺς ἡ εὐεργετηθεῖσα Πατρίς. Τί τοὺς ὠφελεῖ ὁ παρὰ τῶν χυδαίων ἔπαινος, οἱ ὅποιοι ἐπαινοῦν ὅ,τι δὲν καταλαμβάνουν καὶ ψέγουν χωρὶς κρίσιν ὅ,τι δὲν κολακεύει τὰ πάθη των; τί τοὺς ὠφελεῖ ἡ σοφία, ὅταν ἡ Πατρίς σκοτισμένη δὲν ἔχει οὐτ' ὀφθαλμοὺς νὰ τοὺς ἰδῇ, οὔτε φρόνησιν νὰ τοὺς διακρίῃ καὶ νὰ ἀνταμείψῃ, ὡς εἶναι δίκαιον τοὺς ἰδρωτὰς των;

Αὐξήσατε λοιπόν, ὦ νέοι φιλόμουσοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν προθυμίαν νὰ φωτίζετε τὴν Πατρίδα, διὰ τὰ ἀνακαλέσετε πάλιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν τῶν προγόνων μας δόξαν. Ἐνθυμήθητε, ὅτι εἶσθε Ὀμήρου, Ἀριστοτέλους, Πλάτωνος, Δημοσθένους, Θουκυδίδου, Σοφοκλέους καὶ μυρίων ἄλλων τοιούτων ἀνδρῶν ἀπόγονοι. Συλλογίσθητε πόσους κόπους ὑπέφεραν οἱ θαυμαστοὶ οὗτοι ἄνδρες, διὰ τὰ τιμήσωσι τὴν πατρίδα, πόσῃν δόξαν ἀπέλαβον ζῶντες ἀπ' αὐτὴν, πόσῃν λαμβάνουν ἔτι καὶ μετὰ θάνατον ἀπὸ τὰ σφαῖρα τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐξενιτεύθησαν, καθὼς ξε-

νιτεύεσθε τὴν σήμερον, διὰ νὰ συλλέξωσιν ὅ,τι χρήσιμον εὕρισκον εἰς ἄλλα ἔθνη καὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν ἰδίαν πατρίδα. Προσέχετε μάλιστα μὴ σᾶς ἀπατήσῃ ἡ νεότης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλοῦ, μὴ μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ μετὰ μακρὰν ξενιτείαν ἐπιστρέψετε μὲ κενὰς τὰς χεῖρας ἢ γέμοντες ἀπὸ κακὰ τῆς Εὐρώπης. Εἶναι βέβαια πλήρης ἀναριθμήτων καλῶν ἡ Εὐρώπη· ἀλλ' ἔχει καὶ πολλὰς ἀφορμὰς διαστροφῆς καὶ προβάλλει πολλὰς παγίδας εἰς τὴν ἄπειρον νεότητα. Μιμήθητε τὰς μελίσσας, ἀπανθίζοντες τὰ χρήσιμα, καὶ ὅχι τὰς μυίας, αἱ ὁποῖαι προσκολλῶνται εἰς τὰς δυσωδίας. Τῶν τιμίων ἡδονῶν ἡ μετρία χρῆσις γίνεται ἄνεσις τῶν κόπων καὶ διεγείρει εἰς νέους ἄλλους κόπους· ἡ κατάχρησις φεύγει τοὺς ἀναγκαίους κόπους, μαλακύνει τὸ σῶμα, ἐκνευρίζει κατὰ μικρὸν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τυφλώνει εἰς τὸ ὕστερον τοῦ νοὸς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸν θαυμαστὸν ἀπόλογον* τοῦ Προδίκου* περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους· καὶ ἀκολουθήσετε τὴν σεμνὴν ἐκείνην γυναῖκα, ἥτις εἰκόνιζε τὴν ἀρετὴν καὶ ὅχι τὴν ἀναίσχυντον Σεῖρῃνα*, ἡ ὁποία ἐτόλμα νὰ ὀνομάζεται εὐδαιμονία.

Μιμήθητε λοιπὸν τοὺς φρονίμους ἡμῶν προγόνους, οἱ ὁποῖοι φλεγόμενοι ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν τὸν ἔρωτα ἔτρεχαν πανταχόθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τὰς ἀληθεῖς ἡδονὰς τῆς φιλοσοφίας. Ἐκεῖ ἐφάνησαν ἄνθρωποι νέοι, καθὼς σεῖς, καὶ πένητες, καθὼς πολλοὶ ἀπὸ σᾶς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἡμέραν ἐσύχναζον εἰς τὰς σχολὰς τῶν φιλοσόφων καὶ τὴν νύκτα εἰργάζοντο μὲ μισθόν, διὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα. Τοιαύτην ἔνδειαν τὴν σήμερον νὰ φοβηθῆτε δὲν ἔχετε· δείξτε προθυμίαν νὰ φωτισθῆτε καὶ ἡ Πατρίς θέλει προθυμηθῇ νὰ σᾶς χορηγήσῃ δωρεὰν τὰ πρὸς ζωὴν καὶ μάθησιν ἀναγκαῖα.

Σεῖς εἴσθε τὴν σήμερον οἱ παιδευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν εἶναι μακρὰν ὁ καιρὸς, ὅταν ἡ Πατρίς μέλλῃ νὰ ζητήσῃ νόμους ἀπὸ σᾶς. Πῶς ἔχετε λοιπὸν νὰ διδάξετε τοὺς ἄλλους τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετὴν; πῶς ἔχετε νὰ τοὺς μάθετε τὰ καθήκοντα τοῦ χρηστοῦ πολίτου, τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσετε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐδαιμονίας, ἐὰν πλανᾶσθε, ὡς ἀγριάνθρωποι, ἢ μᾶλλον ὡς ἀνήμερα θηρία εἰς τὸν

σκοτεινὸν λαβύρινθον τῆς ἀνομίας; Τὸ πλεότερον μέρος τῶν καταδικαζομένων ἀπὸ τοὺς νόμους κολάζονται, διότι δὲν ἐφρόντισαν νὰ χαλινώσωσι τὰ πάθη εἰς τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν. Κακὸς ἄνθρωπος δὲν γίνεται κανεὶς εἰς μίαν στιγμὴν χρόνου· καὶ τὰ πάθη δὲν εἶναι κατ' ἀρχὰς πλὴν μικροὶ σπινθήρες. "Όταν ὁ λόγος τὰ κυβερνᾷ, γίνονται φῶς, τὸ ὁποῖον λάμπει εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ νέου καὶ διαδίδεται εἰς ὅλην του τὴν Πατρίδα. "Όταν ἀφεθῶσι νὰ φέρωνται χωρὶς χαλινόν, ἀνάπτουν πυρκαϊὰν ὀλέθριον, τὴν ὁποίαν νὰ σβέσῃ ἄλλο τι πλέον δὲν δύναται παρὰ τὰς ποινὰς τῶν νόμων.

Ἄλλὰ τί τολμῶ νὰ ὀνομάζω νόμους; αὐτοὶ πρέπει νὰ φοβίζωσι τὰς ἀγενεῖς καὶ ἀχρεῖας ψυχὰς. Σεῖς, ὦ νέοι τῆς Ἑλλάδος, ἔχετε ψυχὰς ἑλληνικὰς. Ἐξεύρετε καλότερα, ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ πράξετε κακὸν ἐναντίον τῶν νόμων, ἀλλὰ θέλουν ζητηθῇ ἀπὸ σᾶς καὶ ὅσα δυνάμενοι νὰ πράξετε ἡμελήσατε· δὲν ἀρκεῖ, ὅτι δὲν ἐπροδῶκατε τὴν Πατρίδα, ἀλλ' ἀμάρτημα λογίζεται καὶ ἂν δὲν τὴν ὠφελῇτε. Προδότης τῆς Πατρίδος γίνεται ὅχι μόνον ὅστις ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ὅστις δὲν ἐλεεῖ τὴν πτωχείαν της, δὲν ἐνδύει τὴν γύμνωσίν της, δὲν τὴν ὠφελεῖ κατὰ πάντας τρόπους μὲ τοὺς κόπους του. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν τὰ ἀνδράποδα ζῶσι βίον ἀνδραπόδων· ἀλλὰ τῶν ἑλληνικῶν ψυχῶν τὰ φρονήματα πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρων ψυχῶν φρονήματα. Σεῖς ἔχετε τὰς ἀκοὰς πληρώμενας ἀπὸ τόσα καλὰ τῆς προγονικῆς ἀρετῆς ἀκούσματα καὶ παραδείγματα, ὥστε κινδυνεύετε, ἂν δὲν τὰ μιμηθῇτε, νὰ κατασταθῇτε καὶ παρὰ τὰ ἀνδράποδα ἀχρειέστεροι.

Περιστρέψατε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὦ νέοι, εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ ἴδετε, ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἔθνη ἔχει προπάτορας τοιοῦτους, ὁποῖους ἡμεῖς, παραδείγματα ἀρετῆς καὶ σοφίας ἐνωμένα τόσα, ὅσα ἀναγιγνώσκουμεν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν προγόνων μας. Συλλογίσθητε, ἂν εἶναι τίμιον καὶ καλὸν νὰ καυχώμεθα εἰς ταύτας τὰς πατραγαθίας, χωρὶς νὰ δείξωμεν καὶ ἡμεῖς ἰδίας ἀνδραγαθίας· νὰ ὑποφέρωμεν ὀνειδιζόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη, ὡς ἀνάξιοι τῆς προγονικῆς ἡμῶν εὐγενείας καὶ δόξης, ὡς ἔθνος ἡλίθιον, ὡς ἀνωφελὲς βάρος τῆς γῆς. Συλλογίσθητε, ὦ τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι νέοι, ἂν εἶθε ἄξιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἵνα δυνάμενοι νὰ φωτίσετε τὴν Πατρίδα καὶ νὰ τὴν ἐκδικήσετε ὡς ἄλλοι Ἡρακλεῖς ἀπὸ τῶν

ἐχθρῶν της τὰς ὕβρεις, ἀκολουθήτε τὴν ἀναίσχυντον γυναῖκα, τὴν ὁποῖαν πλανηθέντες ἴσως ἐπιστεύσατε, ὅτι εἶναι ἀληθὴς εὐδαιμονία.

Ἐν Παρισίοις τῷ 1823.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Προλεγόμενα εἰς Βεκκαρίου «Περὶ ἁμαρτημάτων καὶ ποινῶν» β' ἔκδ. 1923.

Η ΜΟΣΧΩ

Ἦ Ὁ Ἀλή-Πασας δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ ἐν μέσῳ τῆς δεσποτικῆς ἐπικρατείας του ἐλεύθερον καὶ ὑπερήφανον τὸ Σούλι. Διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ τὸ κυριεύσῃ. Ἀλλ' ἡ πρώτη κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεία τὸ 1791 ἀπέτυχε. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1792 παρεσκευάσθη διὰ νέαν ἐκστρατείαν. Διὰ νὰ προλάβῃ ὁμως τοὺς Σουλιώτας ἀνετοίμους, προσεποιήθη, ὅτι θὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐζήτησε μάλιστα τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν. Οὗτοι ἀπατηθέντες ἔστειλαν τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν μὲ ἐβδομήκοντα παλικάρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ δωδεκαετὴς υἱὸς του Φῶτος. Ὁ Ἀλῆς διὰ δόλου συνέλαβε καθ' ὁδὸν ὅλους καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀφώπλισε, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα δεσμίους. Μόνον τὸν Λάμπρον Τζαβέλαν ἀπέλυσε, διότι οὗτος ὑπεσχέθη, ὅτι δῆθεν θὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σούλι. Ἀπεναντίας ὁμως ὁ Λάμπρος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἀντέταξεν ἡρωικωτάτην ἀμυναν, εἰς τὴν ὁποῖαν μεγάλην βοήθειαν ἔδωσαν αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλίου. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῆς 20 Ἰουλίου 1792 ὁ Χριστόφορος Περραιβός.]

Ὁ Ἀλή-Πασας παρουσιασθεῖς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἔφιππος ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς: «Παλικάρια μου! Ἐσεῖς ἠξεύρετε πολὺ καλὰ πόσα κακὰ κάμνουν καὶ ἐμένα καὶ ἐσᾶς καθ' ἡμέραν οὗτοι οἱ ἄπιστοι Σουλιῶται, πόσους τόπους καὶ χωριά μᾶς ἄρπαξαν. Ἐὰν τοὺς ἀφήσωμεν ζωντανούς, αὐτοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τολμήσουν νὰ κυριεύσουν τὰ σπίτια μας, θὰ σκλαβώσουν τὰ γυναικόπαιδά μας. Ἐγὼ μὲ τὴν ἰδικήν σας ἀνδρείαν ὑπέταξα τὴν Ρούμελην, κατετρόπωσα ὅλους τοὺς γειτονικοὺς καὶ μακρινούς ἐχθρούς μου· καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπὴ μας μία φούκτα γκιαούρηδες νὰ μᾶς καταστήσουν νὰ μὴ τολμῶμεν νὰ ἐβγῶμεν ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια μας; Τὰ στρατεύματά μας εἶναι πολλὰ καὶ ἀνδρεῖα. Ὅθεν σήμερον

δὲν χρειάζεται πολὺ ντουφέκι, ἀλλὰ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι. "Ὅσοι ἀπὸ σᾶς εἶναι ἄξια παλικάρια καὶ πιστοὶ Μωαμετάνοι, τώρα θὰ φανοῦν. Σᾶς λέγω ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅσοι ἀπ' ἐσᾶς ἤθελε πρω-τέμβουν εἰς τὸ Σούλι μὲ τὸ σπαθὶ γυμνόν, ὑπόσχομαι νὰ δώσω εἰς τὸν καθένα πεντακόσια γρόσια ».

Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐνθουσίασε τοὺς ὀπλαρχηγοὺς καὶ στρατιώτας εἰς βαθμόν, ὥστε ἐκ τοῦ ὀλικοῦ στρατοῦ ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας, οἱ ἀνδρεῖότεροι, ὠρκίσθησαν νὰ μὴ βάλωσι τὰ ξίφη εἰς τὰς θήκας, πρὶν κυριεύσωσι τὸ Σούλι, ἐξολοθρεύσωσι τοὺς Σουλιώτας ἢ ἀποθάνωσι μαχόμενοι. Ἡ ἔνορκος αὕτη ἀπόφασις ἀμέσως ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες συσκεφθέντες ὠρίμως ἐνέκρινον ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ τὸ Σούλι, Σαμενίβαν καὶ Ναβαρίκον καὶ νὰ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὴν κατὰ δυσμὰς κειμένην ράχιν τῆς Κιάφας, ὅπου κατ' ἀνατολὰς μόνον ἡδύνατο νὰ τοὺς προσβάλωσιν οἱ ἐχθροί, διότι τὰ βορειοδυτικομεσημβρινὰ αὐτῆς μέρη εἶναι ἄβατα διὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας κρημνοὺς καὶ βράχους. Τὴν δὲ ὀχυρωθεῖσαν θέσιν τῆς ράχεως κατέσχον οἱ ἄνδρες, ἐξ ὧν ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τοὺς ἐξακοσίους, νέοι ἄνδρεῖοι καὶ ὠκύποδες, παρετάχθησαν εἰς μάχην δύο σχεδὸν ὥρας μακρὰν τῆς Κιάφας καὶ ἐν τοιοῦτῳ σχεδίῳ, ὥστε νὰ μάχωνται ὀπισθοποδίζοντες ἐκ συμφώνου ἐκ τῆς εἰρημένης ράχεως. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἀναγκαῖον ἦν νὰ τὸ πραγματοποιήσωσι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐλπίδα τῆς νίκης, διότι ἡ πληθὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἡ μεθ' ὅρκου ἀπόφασίς του καὶ αἱ ἀδύνατοι ἀλλαχοῦ πρὸς διατήρησιν τοποθεσίαι ἐπρομήνουν νίκην τοῦ Πασᾶ ἢ πολλὴν φθορὰν τῶν Σουλιωτῶν.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ λοιπὸν μετὰ τὴν συνήθη προσευχὴν σύραντες τὰ ξίφη ὥρμησαν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀλαλάζοντες. Οἱ δὲ ὀπισθοποδίζοντες ἐπυροβόλουν καὶ ἡραιωμένοι ἀντέτασσον τὸ ἀριστερὸν πλάγιον τοῦ σώματος ὡς δύστρωτον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένετο ὁ πόλεμος μέχρι τῆς Κιάφας, ὅπου φθάσαντες παρ' ἐλπίδα οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐκάθισαν ν' ἀναψύξωσι μικρὸν καὶ ἐπομένως νὰ ὀρμήσωσιν ὅλοι ὁμοῦ, οἱ δὲ Σουλιῶται ἀναβάντες εἰς τὴν ράχιν κατέλαβον μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν τὰς ἀναγκαίας θέσεις. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ὀπισθοδρομήσεως

τῶν Σουλιωτῶν καθήμενος ὁ Πασὰς ἐπὶ τοῦ ὄρους Βιρτζάχα ἐθεώρει τὰ γενόμενα. Ἀπερίγραπτος ὑπῆρχεν ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν προχώρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τὴν ἐλπίδα ἐνδόξου νίκης. Ἐπεμπεν ἐκ τοῦ βουνοῦ ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου πιστοὺς ὑπηρέτας, διὰ νὰ ἐπαινῶσιν ἐκ μέρους του τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ τοῖς ὑπόσχωνται χρήματα, δῶρα καὶ βαθμούς.

Ἐμψυχωθέντες ὑπὸ τοιούτων ἐπαίνων καὶ ὑποσχέσεων τοῦ Πασᾶ, πεπεισμένοι πρὸς τούτοις διὰ τὴν προχώρησιν, ὤρμησαν ἐκ δευτέρου ἀλαλάζοντες. Οἱ Σουλιῶται ἐτοποθετήθησάν ἀνὰ δύο εἰς πᾶσαν πολεμίστραν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐγέμειζεν, ὁ δὲ ἐπυροβόλει, ὥστε ἐγένετο ὁ πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος. Ἦρξαντο δὲ νὰ τοὺς πυροβολῶσιν ἡσυχῶς καὶ εὐστόχως, ὅτε ἦσαν μόλις δέκα βήματα μακρὰν ἀπ' αὐτῶν. Ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος πυροβολισμὸς ἐπέφερεν αἰσθητὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, διότι ἀνεχαίτισε καὶ ἐματαιώσε τὴν θηριώδη ὁρμὴν των εἰς τρόπον, ὥστε βλέποντες οἱ μὲν τὸν θερισμὸν τῶν δέ, ἔπесον πρηνεῖς μεταχειρισθέντες τῶν πεσόντων στρατιωτῶν τὰ πτώματα ὡς προμαχῶνας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἀντεμάχοντο μὴ τολμῶντες πλεον νὰ προχωρήσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω. Διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπερβολικὴ θερμότης τοῦ ἡλίου (διότι ἦτο ἡ εἰκοστή τοῦ μηνὸς Ἰουλίου) καὶ τοὺς μαχομένους παρέλυσε καὶ τὰ πυροβόλα ὅπλα ἐκ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως κατέστησεν ἄχρηστα, κατήντησαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη νὰ διακόψωσι πρὸς καιρὸν τὸν διηνεκὴ πυροβολισμὸν.

Αἱ γυναῖκες ὁμως, εὐρισκόμεναι ὅπισθεν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀκούουσαι πυρσοκροτήσεις καὶ ἀλαλαγμούς, ἠπόρησαν νομίσασαι, ὅτι οἱ Τογρκαλβανοὶ ὅλους τοὺς Σουλιώτας κατέστρεψαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ Μόσχω, γυνὴ τοῦ Καπετὰν Τζαβέλα, ἐπιστᾶσα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων γυναικῶν εἶπε τὰ ἑξῆς:

— Ἀδελφαί, ὁ πόλεμος ἔπαυσεν. Οἱ ἐχθροί, ὡς φαίνεται, ἐνίκησαν καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἀνδρας, τὰ παιδιὰ, τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλους τοὺς συμπολίτας μας. Ἡμεῖς λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; νὰ παραδοθῶμεν σκλάβες ἢ ν' ἀποθάνωμεν καθὼ οἱ συγγενεῖς μας;

“Ὅλοι ἐκ συμφώνου ἀπεκρίθησαν:

— Θάνατον μάλλον προκρίνομεν ἢ σκλαβιάν!

— Ἐάν, ἀπεκρίθη ἡ Μόσχω, προκρίνετε τὸν Θάνατον, δράξατε τὰ ὄπλα καὶ ἀκολουθήσατέ μοι. Ἄς μείνωσιν ἐδῶ μόνον αἱ γραῖαι καὶ τὰ τρυφερά τέκνα μας, τὰ ὅποια, ἀφοῦ ἀποθάνωμεν ἡμεῖς, ἄς τὰ ρίψωσι κάτω ἀπὸ τοῦτον τὸν βράχον, ἔπειτα ἄς ριφθῶσι καὶ αὐταὶ κατόπιν.

Ὑπὲρ τὰς τριακοσίας γυναῖκας συνέδραμον μετὰ τῆς ἀτρομήτου Μόσχως, ἀναβᾶσαι δὲ εἰς τὴν ράχιν ἔμαθον τὴν αἰτίαν τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβολισμοῦ. Πληροφορηθεῖσαι ταυτοχρόνως καὶ τὴν χείρονα κατάστασιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος καὶ τῆς φθορᾶς τῆς μάχης, ἀπεφάσισαν νὰ ριψοκινδυνεύσωσι καὶ αὐταὶ κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίστασιν, ἀφ' ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς Πατρίδος. Ὅθεν ἀμέσως ἐφώναξε στεντοριῶς ἡ Μόσχω πρὸς τὰς ἄλλας συμπολίτιδας:

— Ἐπάνω τους, ἐπάνω τους, ἀδελφαί! Τί τοὺς κοιτάζετε ἀκόμη;

Ἡ ἐνθουσιώδης ὁρμὴ τῶν γυναικῶν συνωδευμένη καὶ μετ' ὅξυφώνους ἀλαλαγμούς, εἰς τόσον βαθμὸν παραδόξου συγχύσεως καὶ μικροψυχίας κατέφερε τοὺς Τουρκαλβανούς, εἰς ὅσον βαθμὸν ὁμονοίας καὶ ἀνδρείας τοὺς εἶχεν ὑψώσει ἡ ἀπόφασις πρὸ τεσσάρων ὥρῶν διώκοντας τοὺς ἄνδρας των. Ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ φαινόμενον ἦν νὰ βλέπη τις στρατηγούς καὶ στρατιώτας ἐμπειροπολέμους, νικητὰς ἄχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς, ὠρκισμένους πρὸ ὀλίγου ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ νικήσωσι κατὰ κράτος τοὺς ἀντιπάλους, ἀπροσδοκῆτως δὲ διωκομένους ἤδη ὑπὸ γυναικῶν, συνοδευομένων πρὸς ἐπικουρίαν ὑπὸ μόλις τριακοσίων ἀκουράστων μαχητῶν, οἵτινες, καίτοι ἀπηνδισμένοι ἐκ τοῦ πανημέρου ἀγῶνος, ἔδραμον κατόπιν πρὸς βοήθειαν τῶν γυναικῶν, φοβούμενοι μὴ ἀπευκταῖον αὐταῖς συμβῇ. Ἐνὶ λόγῳ ἔβλεπέ τις γυναικανδρομάχην καὶ οὐχὶ ἀνδρομάχην. Τοὺς ἔδιωξαν τέλος πάντων μέχρι τοῦ Σουλίου, μίαν ἀπέχοντος ὥραν τῆς Κιάφας.

Ἐνῶ ἀπ' ἀντικρὺ περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ὁ Πασὰς ν' ἀκούσῃ τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τῆς τελείας ἡττῆς καὶ καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν του, ἀπροσδοκῆτως καὶ μετ' ἔκστασιν βλέπει τὸ στράτευμά του φεύγον καὶ προτροπάδην διωκόμενον ὑπὸ

τῶν γυναικῶν! Ἡ ἥρωική αὕτη πρᾶξις τῶν Σουλιωτισσῶν βυθίζει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Ριφθεὶς² χαμαὶ τύπτει τοὺς μηρούς του ἐκφωνῶν ἀλβανιστὶ τοὺς ἐξῆς σχετλιαστικούς λόγους:

—Μπῶ, μπῶ! Μεντέτ, Ἀλλάχ! (οὐαί, οὐαί! ἔλεος, Θεέ μου!).

Μαδίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, κατασύρει τὰς παρειάς του καὶ χωρὶς νὰ προσμένῃ τὸ τέλος τῆς μάχης, οὔτε διαταγὰς ἐγγράφους ἢ προφορικὰς ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ στρατοπέδου, ἱππεύσας ἀπῆλθε δρομαῖος εἰς τὰ Ἰωάννινα¹...

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Γυναίκα

«Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας» 1815.

ΑΤΑΡΑΞΙΑ ΨΥΧΗΣ

(ἀρετή)

Ἄν ὅλα τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἔπρεπε νὰ ταράττωσι καὶ νὰ μᾶς ρίπτωσιν εἰς ὀνησυχίαν, ἡ ψυχὴ μας ἤθελε βασανίζεσθαι ἀκαταπαύστως καὶ ἡ εὐθραυστος αὕτη μηχανὴ τοῦ σώματος δὲν ἤθελεν ἠμπορεῖν νὰ ἀντέχῃ πολὺν καιρὸν εἰς τόσας ἀλλεπαλλήλους προσβολὰς τῆς τύχης, τὸ στάδιον τῆς ζωῆς μας ἤθελε τελειῶνεν δυστυχῶς καὶ παρὰ τοὺς ὠρισμένους ὅρους ἀπὸ τὴν φύσιν. Ὁ φρόνιμος λοιπὸν καὶ σοφὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ μὲ βλέμμα γενικὸν ὅλον τὸ σύστημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· νὰ προβλέπῃ τί ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ νὰ μὴ ταράττεται εἰς τὰ συμβαίνοντα.

Ἡ διάθεσις αὕτη λέγεται Ἰσότης ψυχῆς καὶ Ἀταραξία, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ συμμεταβάλλεται μὲ τὴν ἄστατον τύχην,

¹ Τὴν φυγὴν αὐτὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασα ἔλαβεν ὡς θέμα ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἰς τὸ γνωστὸν ποίημά του, ἃ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει μὲ τοὺς στίχους:

Τ' ἄλογο, τ' ἄλογο, Ὁμὲρ Βριόνη,
τὸ Σούλι ἐχούμησε καὶ μᾶς πλακώνει...

[Μ. Χ. Ο.]

ἀλλὰ νὰ φυλάττη πάντοτε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Δὲν εἶναι βέβαια ἄλλο δυστυχέστερον παρὰ τὸν ἄστατον καὶ εὐμετάβλητον ἄνθρωπον, ὅστις κλίνει, ὅπου φυσᾷ ὁ ἄνεμος τῆς τύχης· ὅστις λαλεῖ καὶ πράττει σήμερον οὕτω καὶ αὔριον ἄλλέως· ὅστις δὲν ἔχει καμίαν σύστασιν οὐτ' εἰς τὸ πνεῦμα οὔτε εἰς τὴν καρδίαν του. Ἐκ τούτων ψευδεῖς ὑποσχέσεις, ἐκ τούτων προδοσίαι κρυφαί, ἐκ τούτων ἀπάται, κολακεῖαι, δολιότητες καὶ ἐπιβουλαί. Δὲν ἐξεύρει κανεῖς, πῶς νὰ φερῇ μὲ ἀνθρώπους τοιοῦτου πολυμόρφου εἶδους. Τὸ παραμικρότερον συμβεβηκὸς τοὺς μεταβάλλει· ἢ πλεον ἑλαφρά δυστυχία τοὺς ἀπελπίζει· ἢ παραμικροτέρα ἐναντιότης τοὺς ἀνατρέπει, ὡς νὰ ἀγνοοῦσαν τὴν ἀστασίαν τῶν ἐπιγείων πραγμάτων.

Ἄλλ' ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος καὶ σοφὸς πολὺ διαφέρει ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους· γνωρίζει τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἀληθινὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων καὶ ἐξεύρει νὰ τὴν μεταχειρίζεται πρεπόντως καὶ ὅχι νὰ ὑποδουλώνεται. Δὲν ἐκπληττεται εἰς τὰ συμβαίνοντα, διότι τὰ προβλέπει· εἰς ὅλα εἶναι ἕτοιμος. Ἄλλο δὲν φοβεῖται [παρὰ τὴν κακίαν, ὡς μόνην ἀληθινὴν καὶ φρικώδη τῶντι συμφορὰν δι' ἄνθρωπον λογικόν.

Ἐξεύρων καλῶς τὰ χρέη του, ἐκτελεῖ αὐτὰ εὐχαρίστως, εἶναι πιστὸς καὶ ἀσφαλὴς εἰς τὰ συναλλάγματά του, εὐλικρινὴς εἰς τὴν φιλίαν του, τίμιος καὶ σύμφωνος μὲ τὸν ὁρθὸν λόγον εἰς ὅλους τοὺς τρόπους του. Ὅ,τι εἶναι σήμερον, τοῦτο καὶ αὔριον καὶ μετὰ τὴν αὔριον καὶ πάντοτε. Ἐξέρχεται καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του μὲ τὴν αὐτὴν ἰλαρότητα· τὰ πλεον παράδοξα εἰς τοὺς ἄλλους φαινόμενα εἰς αὐτὸν δὲν προσξενοῦν καμίαν ἐκπληξιν, διότι ἐξεύρει τὰς αἰτίας των· αἰσθηματικώτερος εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων παρὰ εἰς τὰς ἰδικάς του, ἀντὶ νὰ χύνη μάταια ἢ ὑποκριτικὰ δάκρυα, μεταχειρίζεται τὰ πλεον δραστήρια μέσα, διὰ νὰ παρηγορῇ τοὺς δυστυχεῖς.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ

« Στοιχεῖα Φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς » Βενετία 1818.

Η ΠΑΤΡΙΣ

(Ποσειδών)

Ἡ πατρίς εἶναι ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωγόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη καθὸ χριστιανὸς τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, ἔλαβε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἡθικῆς ἀνατροφῆς.

Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ πατρογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς.

Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα.

Ἡ πατρίς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὅλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχη καὶ ὅπου ποτὲ ἂν τύχη νὰ διατρίβῃ.

Καθὼς τὰ εὐκαρππα δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περισσεύοντας χαρίζουσιν ἡδεῖαν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν εὐκαρπίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν γῆν.

Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουν ὡς πατρχλοῖαν* τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο προστάζουσι καθένα νὰ ὑπερμαχῇ κατὰ πρῶτον λόγον « ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτῇ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιοῦτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους ἢ παντάπασιν τὰ ἦθη σαπρούς καὶ διεφθαρμένους, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ

κατ' αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικόν μας. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος, ὁ ἄηρ εὐπνούστερος καὶ ζωηρότερος, τὰ προϊόντα τροφिमώτερα, ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα.

Τὰ καλὰ λειβάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν ρυάκιον καὶ βράχος τις πολλάκις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιουτοτρόπως, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει καὶ τοῦτον ὅχι ἅπαξ ἐπροτίμησεν ἀπὸ εὐδαιμονεστέρας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ (ἔξ *Οἰκονόμων*)

«Περὶ φιλογενείας» 1815.

ΠΟΙΗΣΙΣ

ΕΝΤΕΧΝΑ

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

[Ὁ «*Ερωτόκριτος*», εἶναι μακρὸν ἐπικὸν ποίημα ἢ ἔμμετρον μυθιστόρημα ἐκ 10.000 στίχων. Τὸ ἔργον τοῦτο γραφέν ἐν Σητεῖα τῆς Κρήτης περὶ τὸ 1650 ὑπὸ τοῦ Βιτισέντσου Κορνάρου ἔγινε γνωστότατον εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστη πανελλήνιον λαϊκὸν ἀνάγνωσμα. Ὁ «*Ερωτόκριτος*» χωρίζεται εἰς πέντε ἄσματα καὶ εἶναι γραμμένος εἰς κρητικὴν διάλεκτον, ὅλοι δὲ οἱ στίχοι του εἶναι ὁμοιοκατάληκτοι δεκαπεντασύλλαβοι.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐξελίσσεται εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ ποιητὴς φαντάζεται εἰς ἀκαθόριστον ἐποχὴν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν τὸν Ἡράκλην, πρόσωπον ἱστορικῶς ἀνύπαρκτον. Ὁ υἱὸς ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως, ὁ γενναῖος Ἑρωτόκριτος, ἀφοῦ ἐθριάμβευσεν εἰς τοὺς ἱπποτικὺς ἀγῶνας καὶ ἐστεφανώθη νικητὴς, τολμᾷ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ τοῦ δώσῃ ὡς σύζυγον τὴν κόρην του Ἀρετούσαν, ἡ ὁποία εἶναι πρόθυμος εἰς τοῦτο. Ὁ Ἡράκλης ὁμως ἀρνεῖται. Τὴν κόρην του ἐγκλείει ἐντὸς πύργου, τὸν δὲ Ἑρωτόκριτον ἐξορίζει εἰς Ἐγριπτον (Εὐβοίαν). Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ βασιλεὺς τῆς Βλαχίας Βλαντίστρατος ἐπέρχεται κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας διὰ τὰς Ἀθήνας. Τότε ὁ Ἑρωτόκριτος, εἰδοποιούμενος ἀπὸ τὸν φίλον του Πολύδωρον ἀποφασίζει νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἡράκλη. Μὲ ἐν ὕγρὸν, τὸ ὅποῖον εἶχε προμηθευθῇ ἀπὸ κάποιαν μάγισσαν, μεταβάλλει τὸ ξανθὸν χρῶμα του εἰς μελανόν. Αἰφύ ἔγινε τοιοῦτοτρόπως ἀγνωρίστος, ἔρχεται, ἐπιπίπτει ὡς λέων κατὰ τοῦ βλαχικοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποῖον νικᾷ, σώζων τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ βέβαιον κίνδυνον. Ὁ Ἡράκλης εὐγνωμονῶν προσφέρει εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν κόρην του. Ἀλλ' ἡ Ἀρετούσα δὲν δέχεται, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Ἑρωτόκριτος. Τότε ὁ νέος μ' ἓνα ἀντιφάρμακον λαμβάνει πάλιν τὴν προηγουμένην μορφήν του καὶ νυμφεύεται τὴν Ἀρετούσαν.

Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα περιγράφει τὸν πόλεμον τῶν δύο ἐχθρικών στρατῶν καὶ τὴν ἥρωικὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἑρωτοκρίτου, ὁ ὁποῖος μόλις εἰδοποιήθη ἀπὸ τὸν Πολύδωρον, σπεύδει ὀρμητικὸς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.]

(Ἀπόσπασμα)

Ἄλλο μαντάτο νὰ τοῦ ποῦν δὲ στέκειν ν' ἀνιμένη,
μὲ σπούδα καρβαλίκεψε, στὸν κάμπο κατεβαίνει....

Κι ὥσάν λιοντάρ' ὄντ' ἐπεινᾷ κι ἀπὸ μακρὰ γρικίση
 κι ἔρχεται βρῶμα, πούπασκε νὰ βρῇ νὰ κυνηγήση
 κι εἰς τὴν καρδιὰ νικᾷ ὡς τὸ δῆ, ἡ πεθυμιὰ τῆ μάχη,
 τρέχει ζιμιόν* ἀπάνω ντου κι ἀγριεύγει σὰν τοῦ λάχῃ,
 φωτιά πυρὴ στὰ μάτια ντου ἀνεβοκατεβαίνει,
 καπνὸς ὄχ* τὰ ρουθούνια ντου μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει,
 ἀφροκοπᾷ τὸ στόμα ντου, τὸ κοῦφος* του μουγκρίζει
 ἀνασηκώνει τὴν ὁρὰ, τὸν κόσμον φοβερίζει,
 καταχτυποῦ τὰ δόντια ντου καὶ τὸ κορμὶ σφαράσσει,
 ἀναχεντρώνουν* τὰ μαλλιά καὶ τρέχει νὰ τὸ πιᾷση,
 ἐδέτσι ξαγριεύτηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα
 κι ὥσάν αἰτὸς ἐπέταξε κι ἐμπῆκε στὰ φουσάτα*.
 Βλάχοι κακὸν τὸ πάθετε, εἰς τὰ σᾶς εὖρ' ἀφνίδια,
 ἐδάρθασι τ' ἀπαρθινὰ* κι ἐπάψαν τὰ παιγνίδια.

‘Οπούλαχε νὰ δῆ ποτὲ σύγκλυση* νὰ φουσκώσει,
 νὰ πνίξ' ἀνθρώπους καὶ θεριά, δεντρὰ καὶ ξεριζώση
 καὶ νὰ μουγγρίζου οἱ ποταμοὶ κι ὁ κόσμος ν' ἀγριέψη
 κι ἀστροπελέκια ὁ οὐρανὸς χάμαι στὴ γῆς νὰ πέψη,
 νὰ τρέμουν ὅσοι τὰ θωροῦ, τὸ πνέμα ντως νὰ χάνου,
 νὰ ξεψυχοῦ ὄχ τὸ φόβον τως, πρὶ πάρα ν' ἀποθάνου,
 ἐδέτσι κι ὁ Ρωτόκριτος κάνει τὴν ὥρα κείνη·
 πολλὰ μεγάλη σύχυση εἰς τὸ φουσάτο γίνη·
 τίνος τὸν πόδαν ἤκοβγε, τίνος τὴ χέρα ρίχτει,
 τίνος ἐκόπ' ἡ κεφαλὴ, τίνος τ' ἀστήθ' ἀνοίχτη,
 ποιὸν ὄχ τὴ μέση χώριζε, τίνος κοιλιὰν ἐτρύπα,
 πάντα κάν' αἴμ' ἡ κοπανιὰ, ἐκεῖ ποὺ τὴν ἐχτύπα.

Σὰν κάν' ὁ λύκος εἰς τ' ἀρνιὰ ὄντε πεινᾷ· κι ἀράσσει*
 καὶ πνίγει τ' ὅπου κι ἂν τὰ βρῇ καὶ φτάνει τ' ὅπου πᾶσι,
 ἔτσι ἦκαν' ὁ Ρωτόκριτος ξετρέχοντας τὸ νίκος,
 οἱ Βλάχοι τρέμουν σὰν τ' ἀρνιὰ κι ἐκεῖνος εἶν' ὁ λύκος·
 ζερβὰ δεξὰ τοὺς πολεμᾷ κι ἀλύπητα σκοτώνει
 καὶ σὰ θεριὸ τς ἀπογλακᾷ*, σὰ δράκος τοῖ ζυγώνει·
 ἤκοβγε μέσας καὶ μεριά, κορμιὰ 'πὸ πᾶν' ὡς κάτω,

ἤκλαιγ' ἐκεῖνος ὁ λαὸς κι ἤτρεμε τὸ φουσάτο.
Πέφτ' ὄχ τῇ χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι,
τὸ θέλαν δεῖ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλικάρι,
ἀποκρυγαῖναν οἱ καρδιές, τὴν ἀντρεῖαν ἐχάνα,
ἐφεῦγαν κι ἐγλακούσανε*, τὰ μονοπάτια πιάνα.

Β'.

Παίρνει ψυχὴ καὶ δύναμη τς Ἀθήνας τὸ φουσάτο,
ποὺ τόβρεν ὀλοσκόρπιστο κι ἐγλάκ*, ἀπάνω κάτω.
Τὸ πρόσωπο γυρίσανε, ποὺ δείχνανσι τὴ ράχη
κι ὅσο ματώνουν τὰ σπαθιά, τόσο πληθαίν' ἡ μάχη.
Τίς πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τίς πέφτ' ἀποθαμένος
καὶ τίς ὀλίγα, τίς πολλὰ βρίσκεται λαβωμένος.
Μεγάλος καλορίζικος ἐκράζοντον ἐτότες
ἐκεῖνος, ὅπου πέθαινε μὲ τοῖ πληγῆς τοῖ πρῶτες
κι ὡς εἶχε πέσ' ἀπ' τὸ φαρί*, τὴ ζήση νὰ τελειώση
κι οὐδ' ἄλλο πόν' ὁ πόλεμος κι ἡ μάχη νὰ τοῦ δώση...

Κεῖτεται τ' ἄλογο, φοφᾷ στ' ἀφέντη του τὸ πλάι,
στρέφετ' ὁ φίλος καὶ θωρεῖ τὸ φίλο, πὼς ἐσφάη·
σύντροφος μὲ τὸ σύντροφο νὰ ξεψυχοῦν ὁμάδι,
τὸ αἷμα εἶν' ἡ κλίνη ντως κι ἡ γῆς προσκεφαλάδι...
Γίνονται ματοκυλίσες, πολλῶ λογιῶ θανάτοι
καὶ τὸν Ἡράκλη ὀλημερὶς τρομάρα τὸν ἐκράτει
μὴ χάση τὸ φουσάτον του κι εἰς τὴν καρδιὰ τὸν πιάνει
καὶ σκλαβωθῇ κι εἰς τὴν σκλαβιὰ σὰ σκλάβος ν' ἀποθάνη.

Γ'.

Δὲν ἔμπορεῖ ὁ Ρωτόκριτος νάναι σὲ κάθε τόπο,
μὰ ὅπου ἔχε σώσει, θάνατο ἔδιδε τῶν ἀνθρώπων.
Μπλιὸ* τὴν ζωὴν του δὲν ψηφᾷ. πολλὰ βραζε τὸ αἷμα,
σὰν εἶδε τὸν Ἀφέντην του μὲ τς ἄλλους κι ἐπολέμα.
Ἡ ἀγριότη τῆς ἀντρεῖας κι ὁ φόβος τοῦ θανάτου,
ποὺ τῶν ὀχθρῶν του ἤδιδε μὲ τὰ καμώματά του

παρὰ τὸν ἴδιο θάνατο σ' πλιὸ φόβο τούσε βάνει
 καὶ τὸ κορμὶ ἄφικ' ἡ ψυχὴ, πρὶ παρὰ ν' ἀποθάνει.
 Ἐπέσσασιν ἀρίφνητοι* δίχως ψυχὴ στὸ χῶμα
 τῶ λύκων ἐγινήκασι καὶ τῶν κοράκων βρῶμα*.
 Εἰς τούτους τς ἀνεκατωμούς εἰκοσιδυὸ ἀντρειωμένοι
 εἶχαν ὁχ τὸν Βλαντίστρατο μιὰν ὀρδινιά* παρμένη
 νὰ βροῦν τὸν ἄλλο βασιλιό, νὰ τονε πολεμήσου
 κι ἂν δέν τὸν πιάσουν ζωντανὸ νεκρὸ νὰ τὸν ἀφήσουν·
 καὶ συντροφιᾶζει τους κι αὐτὸς κι ὁμάδι συνοδεύγα
 κι ἀπάνω κάτω σὰ θεριά τὸν Ρήγαν ἐγυρεύγα·
 εὐρήκασι τὸ γέροντα κι ὡς λιόντας ἐπολέμα,
 μὲ τὸ σπαθὶ ὀλοκόκκινο ἀποῦ τὸ τόσον αἶμα.
 Ἐκεῖ ἔτον κι ὁ Πολύδωρος στὴ συντροφιάν του κι ἄλλοι
 τὸ Ρήγα παραβλέπουσι εἰς τέτοια χρειὰ μεγάλη.
 Ὡς ἦσωσ' ὁ Βλαντίστρατος, ὡσὰ λιοντάρι τρέχει
 ἀπάνω ντου μὲ τ' ἄλογο κι ἀπομονὴ δέν ἔχει
 κι ὀπίσω ντου ἄλλοι κοσιδυὸ κι ὡς δράκοντες ἐράσσα*
 κι ὁχτῶ κοντάρια στοῦ Ρηγὸς στὸ κούτελ' ἐχαλάσα.
 Ἦπεσεν ἀπού τ' ἄλογο ὁ Ἡράκλης καὶ ζαλίστη
 χάμαι στὴ γῆς ἐξάπλωσε, στὰ αἶματα κυλίστη.
 Πεζὸς εἶν' κι ὁ Πολύδωρος, μάκανε σὰ λιοντάρι
 κι ἤβλεπε τὸν ἀφέντην του κανεὶς μὴν τότε πάρη.
 Ἐξεζαλίστ' ὁ βασιλιὸς κι ὀγλήγορα σηκώθη
 κι ἤκραξε τὸν Πολύδωρο, σ' ἐκείνον παραδόθη.
 Μὲ τὸ σπαθὶ στὴ χέραν του σὰ λιόντες πολεμοῦσε
 κι ἀπὸ τσι Βλάχους ζωντανοὶ πιάσκου* νὰ μὴν πιαστοῦσι.
 Μάσανε τόσοι οἱ ὁχθροί, ὅπου τους τριγυρίζου,
 ὅπου κανένα γλιτωμὸ γιὰ τότες δέν ὀλπίζου.
 Μὲ δυὸ κακὲς λαβωματιῆς στὴν κεφαλὴ, στὴ χέρα,
 εὐρίσκειτ' ὁ Πολύδωρος ἐκείνην τὴν ἡμέρα.

Ὁ Ἀφέντης μὲ τὸ δοῦλον του τὸ θάνατο θωροῦσι,
 ὄντε φωνὴ καὶ ταραχὴ παλικαριοῦ γρικοῦσι*.
 Τούτ' ἡ φωνὴ κι ἡ ταραχὴ τῆς μάχης τὸ σημάδι
 ἦτονε τοῦ Ρωτόκριτου, π' ὡς εἶδε κι εἶν' ὁμάδι

ὁ Ἀφέντης μέ τὸν φίλον του σὲ κίντυνο θανάτου,
 τσι σκάλες ἀντιπάτησε καὶ σφίγγει τ' ἄρματα ντου.
 Ὁ πρῶτος πού τοῦ πάντηξε ἦτο δικὸς τοῦ Ρήγα
 τοῦ Βλάχου καὶ καθημερινὸ σὲ μιὰ βουλήν ἐσιμῖγα
 καὶ δίδει του μιὰ κονταρὰ καὶ τὸ κοντάρι μπήχτει
 εἰς τὸ λαιμὸ ποκατωθιὸ καὶ χάμαι τότε ρίχτει
 κρυγιὸ νεκρὸ κι ἀσάλευτο καὶ καταματωμένο,
 τὰ μαθημένα ντου καμε τὸ χέρι τ' ἀντρειωμένο.
 Σκοτώνει καὶ τὸ δεύτερο, τὸν τρίτο ξεσελώνει,
 καὶ τὸ κοντάρ' ἐτσάκισε καὶ τότες ξεσπαθώνει
 κι ἦκαμε πράματα φριχτά, καμώματα μεγάλα.
 Θάνατο τὸν ἐλέγασι, Χάρο ὄνομα τοῦ βγάλα.
 Σὰν τὸ γεράκιν, ὄντε δῆ στῇ λίμνη καθισμένο
 πληῆθος πουλιῶ κι ἐκεῖ χυθῇ ἄγριο καὶ θυμωμένο
 κι ἀπὸ τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ τὴν ταραχὴν ἀρχίση,
 γρυλῶσουσι τὰ μάτια ντου καὶ τὰ φτερὰ χτυπήση,
 δώση στῇ μέση τῶν πουλιῶ, κι ἐκεῖνα τρομασμένα
 νὰ σκορπιστοῦ καὶ νὰ χαθοῦ καὶ νὰ χωστοῦ πού κι ἓνα
 εἰς τὸ νερὸ ἄλλα νὰ βουτοῦ, στὰ ὕψ' ἄλλα νὰ πᾶσι,
 γιὰ νὰ γλιτώσῃ τῇ ζωῇ πᾶσα πουλι ν' ἀράσση,
 νὰ φεύγουν ὅλον τὸμποροῦ τῇ μάνιταν* ἐκείνη
 καὶ τὸ γεράκι μοναχὸ ν' ἀφήσου ν' ἀπομείνη,
 ἐδέτσ' ἐγίνη κι εἰς αὐτοὺς ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
 πολλὰ τὴν ἐτρομάξασι τοῦ Ρώκριτου τῇ χέρα.
 Τόσους νὰ δῆ νὰ πολεμοῦ τὸ φίλο καὶ τὸ Ρήγα,
 ὥσὰ γεράκι χύθηκε κι ὥσὰν πουλιά πού φύγα·
 γλιτώνει, ξεγκουσεύγει* τσι, ἄλογα τῶς γυρεῦει,
 εὐρίσκει τως καὶ δίδει τως κι ὁ Ρήγας καρβαλκεύγει,
 καὶ τῆς Βλαχιάς ὁ βασιλιὸς θωρώντας εἶντα κάνει
 φεύγη ἀποκεῖ, γιὰτὶ θωρεῖ, πὼς στέκει ν' ἀποθάνη.
 Δὲ θέλει μπλιὸ ὁ Ρωτόκριτος Ἀφέντη νὰ μακρύνῃ,
 πάντα κοντὰ του πολεμᾷ καὶ σπλαχνικὸς ἐγίνη.
 Ἐμίσεψ' ὁ Πολύδωρος, δὲ στέκει ν' ἀνιμένη,
 γιὰτ' εἶχε δυὸ πληγὲς κακὲς καὶ μὲς στῇ χώρα μπαίνει.
 Βαρὰ* πολλὰ γρικότανε, λαβωματιὰ μεγάλῃ

εἶχε σιμὰ στὸ κούτελο κι ὀμπρὸς στὸ στῆθος ἄλλη.
 Ὁλημερίς ὁ πόλεμος πολλοὺς θανάτους κάνει
 κι ἐκεῖνος, ὅπου κέρδαινε| τὴ μιά, τὴν ἄλλη χάνει.
 Ἐβράδιασε κι ἡ σάλπιγγα ἠπαιξε νὰ σκολάσου,
 οἱ σκοτωμοὶ νὰ πάψουσι, γιὰ τότες νὰ περάσου.
 Κάθε φουσάτο σύρθηκε στὰ μέρη τὰ δικά ντου.
 πᾶς ἓνας στέκ' ὀλονυχτὶς ζωσμένος τ' ἄρματα ντου.
 Σὰν ἐσκολάσ' οἱ σκοτωμοί, ὀγιά τὴν ὥρα κεῖνη
 καὶ τὸν ὀχθρόν του πασανεῖς σ' ἀνάπαψιν ἀφήνει,
 ἤκραξεν τὸ Ρωτόκριτον ὁ Ρήγας καὶ σιμώνει
 καὶ σπλαχνικὰ τοῦ μίλησε, μιλώνοντας δακρυώνει.
 Λέε του: «Σὺ μ' ἐγλίτωσες, πού ἀποθαμένος ἦμου
 κι ἐσύ μοῦ τὴν ἐχάρισες σήμερο τὴ ζωὴ μου
 κι ἀπεί* ἔτοιο πράμα ἀπὸ σέ κι ἔτοιο καλὸ γνωρίζω,
 θέλω καὶ νὰ μοιράσωμε τσι χῶρες ἀπ' ὀρίζω,
 καὶ νάσαι πάντα μετὰ μὲ κι ἀπείτης* ξεψυχήσω,
 τέκνο καὶ κληρονόμο μου εἰς ὅλα νὰ σ' ἀφήσω».
 Ὡς ἤκουσ' ὁ Ρωτόκριτος, μὲ τάξη γονατίζει
 καὶ γνωστικὰ καὶ φρόνιμα ἔτοιας λογιῆς ἀρχίζει:
 «Ἀφέντη, τὰ ρηγάτα * σου κράτειε τα μετὰ σένα
 καὶ χρέος κανένα σήμερα δὲν ἔχεις μετὰ μένα.
 Ἄν ἦρθα καὶ πολέμησα, γιὰ σέ καὶ γιὰ τὴ χώρα,
 τόκαμα γιὰ τὸ δίκιο σου, ὅχι νὰ θέλω δῶρα.
 Ἀπόταν ἀναθράφηκα κι ἠπιασα τὸ κοντάρι,
 πάντα τὸ δίκαιον ἀγαπῶ καὶ μὴ μοῦ τόχης χάρη
 καὶ τ' ἄδικο τοῦ βασιλιοῦ τοῦ Βλάχου εἶναι τόσο,
 ὅπ' ἂν μπορέσω θάνατο ξετρέχω νὰ τοῦ δώσω
 καὶ τὴ ζωὴ προθυμερὸς στὴ ζυγαριὰ τὴ βάνω
 χαράμενος κάθε καιρὸ στὸ δίκαιο ν' ἀποθάνω».

ΒΙΤΣΕΝΤΣΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ

**Εκδοσις Ξανθουδίδου, Ἀθῆναι, 1915.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

[Τὸ στιχοῦργημα «*Περὶ τῆς ξενιτείας*» (548 στίχοι δεκαπεντασύλλαβοι καὶ ἀνομοιοκατάληκτοι) ἔχει χαρακτῆρα διδακτικόν. Ὁ ποιητὴς τοῦ εἶναι ἄγνωστος, ὅπως ἐπίσης ἄγνωστος εἶναι καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἐγράφη. Ἀπὸ μερικὰς γλωσσικὰς ἐνδείξεις ὑποτίθεται, ὅτι ἐγράφη ἀπὸ Κρήτα ποιητὴν, πιθανὸν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15ου ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος.

Εἰς τοὺς στίχους τούτου ἐκτίθενται τὰ βάσανα τῶν ξενιτεμένων καὶ δίδονται συμβουλαὶ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς τοὺς ξένους.

Κατωτέρω παρατίθεται ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος.]

Θέλω νὰ κάτσω ταπεινῶς ὁ παραπονεμένος,
διὰ ν' ἀρχίσω τίποτες ἐκ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου,
νὰ γράψω ὁ πολὺθλιβος ὀλίγον καταλόγιν*,
νὰ βάλω λόγια θλιβερά, πικρά, φαρμακωμένα,
περὶ τῶν ξένων τὲς πικριές, πῶς περπατοῦν στὰ ξένα
καὶ πῶς διαβάζουν* τὴν ζωὴν μυριοτυραννισμένα·
νὰ γράψω τὰ παθάνουσιν μυριοτυραννισμένοι,
τὲς θλίψεις καὶ τὰ βάσανα καὶ τὲς ἀναισχυντίες,
τὰ δάκρυα καὶ τὲς χολές, ὅπου οὐδὲν τοὺς λείπουν·
αὐτὰ νὰ γράψω ταπεινῶς ὁπόχουν κάθε ἡμέραν.
Ἄκουσον δὲ καὶ τῆς νυκτὸς τὸν ὕπνον πῶς διαβάζουν
οἱ ξένοι οἱ κακόμοιροι καὶ οἱ κακογραμμένοι.
Ὅταν γὰρ ἔλθῃ ἡ νυκτὶ ν' ἀναπαυθῇ ὁ κόσμος,
ὑπᾶ νὰ πέσῃ ὁ λεεινός, νὰ κοιμηθῇ ὁ ξένος,
ἀναθυμᾶται καὶ θρηνεῖ καὶ βαριαναστενάζει,
τὸ πῶς τὸν ἐκατήφερεν ἡ τύχη τοῦ στὰ ξένα
καὶ μυριοτυραννίζει τὸν νύκταν καὶ τὴν ἡμέραν.
Κι ἀπὸ τὴν κάψην τὴν πολλήν, τὴν ἔχει ἡ καρδιά του,
νὰ πῆ ὀλιγοῦτσικον νερόν δαμῖν* νὰ τὸν δροσίσῃ,
τὸ φᾶ του γίνεται πικρὸν σάν ἄδολον φαρμάκι,
καὶ τὸ νερόν, ποὺ καταπιῇ δαμῖν νὰ τὸν δροσίσῃ,
χολὴ καὶ ἄλας γίνεται, κεντᾶ τὸν εἰς τὰ σπλάχνα.

Ἄν ἦτον καὶ νὰ μπόρεια τὸν ὕπνον νὰ κοιμᾶτον,
 ἀλῆσμονήσιν ἤθελεν ὀλίγον ἐκ τὴν λύπην.
 Τάχατε κλεί τὰ μάτια του, μήνα* τὸν ἔλθῃ ὕπνος,
 καὶ κόπτουν καὶ πλαντοῦσιν* τον, δὲν ἤμπορεῖ τὰ κλείσῃ
 ἀπὸ τὸ δάκρυον τὸ πολὺ, τὸ χύνει καθ' ἡμέραν.
 Στρέφει ποτὲ στὴν μιὰν μεριὰν καὶ πότε εἰς τὴν ἄλλην
 κι ὅλην τὴν νύκτα ὁ λεινὸς γυρίζει ὥσάν ἀνέμη.
 Κι ὅταν πρὸς τὴν βαθιὰν αὐγὴν, κοντὰ νὰ ξημερώσῃ,
 ἐκ τὸν πολὺν του τὸν δαρμόν κι ἀπὸ τὸν λογισμόν του
 ὀλίγον ἀγαλιάζεται καὶ παίρνει τον ὁ ὕπνος
 καὶ ὄνειρεύετ' ὁ λεινός, ἄκουσον τί ἐβλέπει:
 Φαίνεται τον, στὸ σπίτιν του εὐρίσκεται ἀπέσω,
 τάχατες ἡ μανίτσα του λόγια τὸν συντυχαίνει:
 «Ἐγείρου, υἱὲ Ἀλέξιε, ἐντύσου καὶ ποδέσου·
 οἱ φίλοι σου σὲ κρᾶζουσιν, οἱ ἀδερφοποιοί σου,
 νὰ πᾶς νὰ εὐθυμήσετε εἰς ὦριον περιβόλι
 καὶ νὰ χαρῆς, αὐθέντη μου, σὰν ἦσουν μαθημένος».
 Ζαφνίζεται ὁ λεινός, σηκώνεται, καθίζει,
 καὶ γίνεται χαιράμενος.... Θεωρεῖ ὀλόγυρά του
 καὶ βρίσκειται ὁ λεινὸς μόνος, μεμονωμένος.
 Καὶ παρευθὺς ὁ δυστυχὴς ραγίζεται ἡ καρδιά του,
 ἀναστενάζει, θλίβεται, πάλιν γογγύζει, πέφτει,
 ὦ συμφορά, τὴν ἔχουσιν οἱ λεινοὶ οἱ ξένοι!..

**Εκδοσις Γουλιέλμου Βάγνερ 1874.*

[*Διορθώσεις Ἰ. Καλιτσουνάκη*].

Ο ΘΟΥΡΙΟΣ

[Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα Φεραίου ἐσκόρπισεν ἐνθουσιασμόν καὶ ἐθέρμανε τὸν ζῆλον τοῦ Ἑθνους πρὸς τὸ μέγα ἰδανικὸν τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Θούριος ἐτυπώθη διὰ πρώτην φοράν ἐν Βιέννῃ τὸ 1797 εἰς χωριστὸν φυλλάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον περιείχετο καὶ σχέδιον συντάγματος τῶν χωρῶν, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁποίων ἀπέβλεπεν ὁ Ρήγας. Τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἔφερε τὸν τίτλον: «*Νέα πολιτικὴ διοίκησις τῶν κατόικων τῆς Ρούμελης, τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν μεσογείων νήσων καὶ τῆς Βλαχομογοδανίας*».

Διὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ρήγα ὁ ποιητὴς Κωστής Παλαμᾶς λέγει τὰ ἐξῆς εἰς τὰ «*Πρῶτα Κριτικά*» του :

«Ἡ ποίησις αὐτῇ, πού δὲν δύναται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ ἰδεώδους ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ μήτε κὰν νὰ ὀνομάζεται ποίησις, ἀτημέλητος καὶ κυριολεκτοῦσα μέχρι πεζότητος, ἢ χωρὶς εἰκόνας, χωρὶς μεταφοράς, χωρὶς ἀκκίσματα* καὶ ἐλιγμούς, χωρὶς ἄνθη καὶ ψιμυθία, ἢ βαίνουσα εὐθέως πρὸς τὸν σκοπὸν· ἡ ποίησις, τῆς ὁποίας οἱ μονότονοι καὶ στοιχειώδεις ρυθμοὶ διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὥς οἱ κτύποι τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος· ἡ ποίησις αὕτη, ὅσον δὲν εἶναι πλαστική, τόσον εἶναι ἐξνοπλαστική. Μὲ τὴν κλαγγὴν τῶν θουρίων τοῦ Φεραίου ἡ ποίησις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην πανελλήνιον κοινωνίαν· λαμβάνει νέαν συνείδησιν, εὐρεῖαν τῶρα καὶ ὑψηλὴν, τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Διαβλέπομεν τῶρα τὰ πλάττη ὅλα τοῦ ὀρίζοντος καὶ συγκοινωνοῦμεν μὲ τὴν ζωὴν· ἀνατριχιάζομεν, καθὼς ἐγγίζομεν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν κινδυνεύομεν νὰ πάθωμεν ἀσφυξίαν.

Εἶναι ὀλιγώτερον στίχοι καὶ περισσότερον κραυγαί· δὲν πλουτοῦσιν εἰς ἰδέας ἀπὸ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀπομονοῦσι τὸ πνεῦμα εἰς τὸν ἑβδομον οὐρανὸν τῆς θείας ὀνειροπολήσεως· ἀλλ' εἶναι αὐτοὶ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτῶν μία ἰδέα, ἡ 'Ἐλευθερία. Δὲν μᾶς θαμβώνουν μὲ εἰκόνας· ἀλλὰ μόλις τοὺς προφέρομεν, καὶ ὅπως μὲ τὰς μαγικὰς λέξεις οἱ 'Αράπηδες τῶν παραμυθιῶν, οὕτω μ' ἐκείνους ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας μία εἰκὼν· ἡ Σκλαβιά. Ὁ Ρήγας δὲν εἶναι ρυθμῶν καὶ ἁρμονιῶν ὀνειροπόλος, σφυροκόπος καὶ δημιουργός· τὸ μόνον καὶ μέγα του ὄνειρον εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς πατρίδος τῆς πανελληνίου. Εἶναι ἀνὴρ δράσεως. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα μεταβάλλεται εἰς ἄσμα· καὶ μόνη τῆς ἐλικοκρινείας του ἡ ζῆσις καὶ τῆς θελήσεώς του ἡ ὁρμὴ τὸ ἐξαίρου ἐν ποίημα. "Ὅλην τὴν οἰκουμένην διαφλέγεται ὁ Ρήγας νὰ τὴν μύσῃ καὶ νὰ τὴν ὀπλίσῃ κατὰ τῆς τυραννίας· τὴν οἰκουμένην ὅλην νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς ἐλευθέραν ἑλληνικὴν πολιτείαν.»]

Ὡς πότε, παλικάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὲς ράχες στὰ βουνά;
Σπηλιές νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδελφία, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Κάλλιο 'ναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή.

Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πῶς σὲ ψένουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.

Βεζίρης*, δραγουμάνος*, άφέντης κι άν σταθής,
 ό τύραννος άδίκως σέ κάνει νά χαθής.
 Δουλεύεις όλη μέρα εις ό,τι κι άν σοϋ πη
 κι αϋτός πασχίζει πάλιν τó αίμα σου νά πιη.
 'Ο Σοϋτσος κι ό Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβής,
 Γκίκας και Μαυρογένης, καθρέπτης είν' νά ιδής.
 'Ανδρείοι καπετάνισι, παπάδες, λαϊκοί
 σκοτώθηκαν κι άγάδες με άδικο σπαθί.
 Κι άμέτρητ' άλλοι τόσοι και Τουρκοι και Ρωμιοί,
 ζωήν και πλοϋτον χάνουν χωρίς καμιά άφορμή.

'Ελᾶτε μ' ένα ζήλον σέ τοϋτον τόν καιρόν
 νά κάμωμεν τόν όρκον επάνω στόν Σταυρόν.
 Σᾶς κράζει ή Πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεί,
 ζητᾷ τήν συνδρομήν σας με μητρική φωνή.
 Συμβούλους προκομμένους με πατριωτισμόν
 νά βάλωμεν εις όλα νά δίδουν όρισμόν.
 'Ο νόμος νάναι ό πρῶτος και ό μόνος όδηγός
 και τής πατρίδος ένας νά γίνη άρχηγός.
 Γιατί κι ή άναρχία όμοιάζει τή σκλαβιά
 νά ζῶμεν σάν θηρία, είν' πιό σκληρή φωτιά.
 Και τότε με τᾶ χέρια ψηλά στόν οϋρανόν
 ᾶς ποϋμε άπ' τήν καρδιά μας έτοϋτα στόν Θεόν :
 «'Ω βασιλεϋ τοϋ κόσμου, όρκίζομαι εις Σε
 στήν γνώμην τῶν τυράννων νά μήν ελθῶ ποτέ.
 Μήτε νά τούς δουλεύσω, μήτε νά πλανηθῶ
 εις τᾶ ταξίματά τους νά με παραδοῶ.
 'Εν ὅσῳ ζῶ στόν κόσμον, ό μόνος μου σκοπός,
 γιά νά τούς άφανίσω θέ νάναι σταθερός.
 Πιστός εις τήν πατρίδα συντρίβω τόν ζυγόν,
 άχώριστος νά είμαι άπό τόν στρατηγόν.
 Κι άν παραβῶ τόν όρκον, ν' άστράψη ό οϋρανός
 και νά με κατακάψη, νά γένω σάν καπνός ».

Σ' άνατολή και δύση και νότον και βορία
 γιά τήν πατρίδα ὅλοι νάχωμεν μιᾶ καρδιά.

Στὴν πίστιν τοῦ καθένος ἐλεύθερος νὰ ζῇ,
 στὴν δόξαν τοῦ πολέμου νὰ τρέξωμεν μαζί.
 "Ὅσ' ἂπ' τὴν τυραννίαν πῆγαν στὴν ξενιτειὰ
 στὸν τόπον τοῦ καθένος ἃς ἔλθῃ τώρα πιά.
 'Ἡ Ρούμελη τοὺς κράζει μ' ἀγκάλας ἀνοικτάς,
 τοὺς δίνει βιὸ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς.
 'Ὡς πότε ὀφφικιάλος* σὲ ξένους βασιλεῖς;
 "Ἐλα νὰ γίνῃς στύλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
 Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανέναν νὰ χαθῇ
 ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.
 Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν, δὲν εἶναι πλιὸ ἐχθροί,
 ἀδέλφια μας θὰ γένουν, ἃς εἶναι κι ἐθνικοί.
 Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν ἀντίκρυ νὰ σταθοῦν,
 ἐκεῖνοι καὶ δικοί μας ἂν εἶναι, ἃς χαθοῦν.

Τί στέκεις, Πασβαντζόγλου*, τόσον ἐκστατικός;
 Τινάξου στὸ Μπαλκάνι, φώλιασε σὰν ἀετός.
 Τοὺς μπουφους καὶ κοράκους καθόλου μὴν ψηφᾶς,
 μὲ τὸν ραγιὰν ἐνώσου, ἂν θέλῃς νὰ νικᾶς.
 Σιλίστρα* καὶ Βραΐλα, Σμαήλι καὶ Κιλί,
 Βεντέρι καὶ Χοτήνι ἐσένα προσκαλεῖ.
 Στρατεύματά σου στείλε, κι ἐκεῖνοι προσκυνοῦν,
 γιὰτὶ στὴν τυραννίαν νὰ ζήσουν δὲν μποροῦν.

Βουλγάροι κι 'Αρβανίτες, 'Αρμένιοι καὶ Ρωμιοί,
 'Αράπηδες καὶ 'Ασπροι μὲ μιὰ κοινὴν ὁρμή
 γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσουμε σπαθί,
 πὼς εἴμεθ' ἀνδρειωμένοι παντοῦ νὰ ξακουστῇ.
 Σουλιῶται καὶ Μανιάται, λιοντάρια ξακουστά,
 ὡς πότε στές σπηλιές σας κοιμᾶστε σφαλιστά;
 Μαυροβουνιοῦ καπλάνια* 'Ολύμπου σταυραετοί,
 κι 'Αγράφων τὰ ξεφτέρια* γενῆτε μιὰ ψυχή.
 Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ "Υδρας θαλασσινὰ πουλιά,
 ὁ νόμος σᾶς προστάζει νὰ βάλετε φωτιά,
 νὰ κάψτε τὴν ἀρμάδα τοῦ καπετὰν Πασιά,
 νὰ μπῆτε εἰς τὴν Πόλιν κι εἰς τὴν 'Αγιά Σοφιά.

Καὶ ὅσοι τοῦ πελάγου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν,
 ἐδῶ ἄς τρέξουν ὅλοι τυράννους νὰ νικοῦν.
 Μ' ἐμᾶς κι ἐσεῖς, Μαλτέζοι, γενῆτ' ἓνα κορμί
 κατὰ τῆς τυραννίας ριχθῆτε μὲ ὀρμή.
 Τοῦ Μισιριοῦ ἀσλάνια*, γιὰ πρώτη σας δουλειὰ
 δικόν σας ἓναν βέην κάμετε βασιλιᾶ.
 Χαράτ' τῆς Αἰγύπτου στὴν Πόλ' ἄς μὴ φανῇ,
 γιὰ νὰ ψοφήσῃ ὁ λύκος, ὅπου σᾶς τυραννεῖ.
 Καὶ σὺ ποὺ στὸ Χαλέπι ἐλεύθερα φρονεῖς,
 Πασά, καιρὸν μὴ χάνῃς στὸν κάμπου νὰ φανῇς.
 Μὲ τὰ στρατεύματά σου εὐθὺς νὰ σηκωθῇς
 στῆς Πόλης τὰ φερμάνια* ποτὲ νὰ μὴ δοθῇς.
 Ποτὲ μὴ στοχασθῆτε, πὼς εἶναι δυνατός·
 καρδιοχτυπᾷ καὶ τρέμει σὰν τὸ λαγὸ κι αὐτός.
 Τρακόσιοι Γκιρτζαλῆδες * τὸν ἔκαμαν νὰ διῇ,
 πὼς δὲ μπορεῖ μὲ τόπια * μπροστά τους νὰ ἐβγῇ.
 Λοιπόν, γιατί ἀργεῖτε, τί στέκεσθε νεκροί;
 Ζυπνήσατε, μὴν εἴσθε ἐνάντιοι κι ἐχθροί.
 Πῶς οἱ προπάτορές μας ὠρμοῦσαν σὰν θηριά,
 γιὰ τὴν Ἐλευθερία πηδοῦσαν στὴ φωτιά;
 ἔτσι κι ἐμεῖς, ἀδελφια, ν' ἀρπάξωμεν γιὰ μιὰ
 τ' ἄρματα καὶ νὰ βγοῦμεν ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά.
 Νὰ σφάξωμε τοὺς λύκους ποὺ τὸν ζυγὸν βαστοῦν
 καὶ Χριστιανούς καὶ Τούρκους σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν.
 Στεριάς καὶ τοῦ πελάγου νὰ λάμψῃ ὁ Σταυρός
 κι εἰς τὴν δικαιοσύνην νὰ σκύψῃ ὁ ἐχθρός.
 Ὁ κόσμος νὰ γλιτώσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν πληγὴ
 κι ἐλεύθεροι νὰ ζῶμεν, ἀδελφια, εἰς τὴν γῆ.

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΝΣΤΙΝΛΗΣ

(Φεραῖος)

ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Ὁ καημένος Χρυσολάτρης
 ξάπλα κείτεται, βογγάει
 μέ τὸν Χάρο πολεμάει.
 Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος,
 τί γιομάτισε σὲ σπίτι
 κάποιου πλούσιου συμπολίτη.

Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
 μέ καρδιάς κι ἀγάπης ζέση
 τὸ γιατρό νὰ προσκαλέση.
 Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστια
 καὶ τὸν κίνδυνο λογιάζει,
 μόν' τὰ ἔξοδα τρομάζει!

Ἕνας φίλος του ἀστεῖος,
 μέ σκοπὸ νὰ χωρατέψη,
 τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψη
 πιὸ παρὰ νῶ στή θανή του,
 ἂν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
 ἔτσι ἀνήμερος στὸ στρῶμα.

Τότε πλιὸ ἐκαταζαλίσθη
 παντοχή * καὶ θάρρος χάνει
 καὶ φωνάζει : θὰ πεθάνη!
 Καὶ οἱ πόνοι του ἀβγαταίνουν
 καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
 μὴν ὁ θάνατος τὸν πάρη.

Ἐξανάλαβεν ὥς τόσο
 μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του.
 Μόν' γι' αὐτὴ τὴν συμφορὰ του
 ἔκαμε ὄρκον, ὅσον ζήση,
 νὰ δειπνᾷ μόν' τὸ βράδυ
 μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

«Ἀπαντα»

ΣΤΟΛΙΔΑΡΗΣ

Σὲ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
 ὁ Νούλης βρίσκοταν ἀπελπισμένος,
 τί δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν
 σκουτιὰ * ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ ἐτοιμάσουν.
 Νὰ πάη δὲν ἔσπεργε, καθὼς φοροῦσε
 κι ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει φίλος του: «Καὶ τίς ἡ χρεῖα
 νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία;
 Μήγαρ * εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμέ*,
 ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε;
 Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
 μικρῶν καὶ ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.
 Κι ἐγὼ ξεκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
 μηδὲ κὰν διάλεξα τὰ πλιὸ καλὰ μου ».
 Ὁ φίλος πᾶσκαγε* μὲ λόγου κρίση
 τὸν ἰσχυρόγνωμο νὰ καταπείσῃ.
 Χαμένα ἀπόσταινε τὸν λάρυγγά του.
 Ἐκεῖνος ἤθελε τὴ φορεσιά του!
 Κριτὴ μὲ ζήτησαν νὰ ἀποφασίσω,
 τὴ γνώμη μου ἔδωσα, χωρὶς ν' ἀργήσω.

Καὶ πρὸς τὸ σύμβουλο εὐθὺς τηρώντας,
 παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας :
 Κρένεις ἐξαίρετα ἢ ἀφεντιά σου.
 Μόν' ἓνα δίκιο του καλοστοχάσου.
 Ἄν πάη ἀστόλιστος καὶ δὲ φαντάξη,
 ποιὸς τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξη;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

« Ἀπαντα »

ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ

[Ἡ «Βατραχομυομαχία» εἶναι ἀρχαῖον ἐπικὸν ποίημα, ἀποτελεῖ δὲ παρῳδίαν τῆς Ἰλιάδος. Εἰς αὐτὴν περιγράφεται δεινὸς πόλεμος μεταξὺ βατράχων καὶ ποντικῶν. Ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ Βηλῆρα παρατίθενται ὁ σημαντικώτατος πρόλογος καὶ δύο ἀποσπάσματα.]

Πρόλογος εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Βατραχομυομαχίας.

Ἡ Βατραχομυομαχία, ἦγουν ὁ πόλεμος ἀνάμεσα Μπακά-
 κους καὶ Ποντικούς, ποιηματὰκ ἑλληνικὸ ἀποδομένο στὸν Ὅμηρο
 καὶ ἴσως μὲ περισσότερην πιθανότητα στιχοῦργημα κανενοῦ λογιω-
 τάτου τῶν ὑστερνῶν αἰώνων τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ὥστόσο ἐξαί-
 ρετο γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἀλλ' ἀφορμῆς εἶναι σὲ γλῶσσα, ὅπου δὲν
 μποροῦν νὰ τὴν ἀπεικάσουν, χωρὶς νὰ τὴ σπουδάξουν, τὴν ἐμε-
 τάφρασα στὴν καθομιλημένη τοῦ καιροῦ μας, καὶ ὄχι τῶν βιβλίων
 μας, καθὼς κάνουν τὴ σήμερα οἱ προκομμένοι τοῦ Γένους.

Ἐφύλαξα τὸ νόημα καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ συγγραφέα· ἀλλ'
 ἐστιχοῦργησα τοῦ κεφαλιοῦ μου τὴν ὑπόθεσι. Ἡ κατὰ λέξη δου-
 λικὴ μεταγλώττισις εἶναι ἀδύνατη στὴν ποίησι, ἀφορμῆς δὲν τὴν
 καταλαβαίνουν σὲ ὅλα ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὴ γλῶσσα τοῦ κειμένου.
 Καὶ τέλος πάντων δὲ γένηται νὰ ὀνομαστῇ μὲ δίκιο μετάφρασις, ὅ-
 ποτε δὲν μεταχειριστοῦμε σὲ τούτῃ τὴ σύνταξι τὸ ὕφος, τοὺς ιδιω-
 τισμοὺς καὶ τὶς φράσεις, ὅπου μὲ τὶς ἴδιες παρασταίνουμε στὴν
 καθημερινή μας ὁμιλία ὅσες ἀπὸ τὶς ἰδέες μας θέλομε νὰ γροικήσῃ*
 ὁ ἄλλος. Ὅλα τὰ γένῃ, ὅπου μεταφράζουν ἀπὸ ξένα συγγράμ-

ματα, τέτοιον τρόπο μεταχειρίζονται, ὅθεν καὶ οἱ μεταγλώττιστές τους ἀναγνώθονται ἀπὸ ὅλους καὶ τὰ νογᾶν σὰ νὰ ἦταν ἀληθινὰ γραμμένα στὴν καθομιλημένη τους γλῶσσα. Καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀφορμῆς ἀγωνίστηκαν ν' ἀποκτήσουν γλῶσσα ἀρκετὴ, γιὰ νὰ γροικιοῦνται καὶ ὁμιλώντας καὶ γράφοντας, χωρὶς καμιὰ διαφορὰ.

Ἐμεῖς μονάχα ἀμελήσαμεν αὐτὸ τὸ καλὸ, κυριεμένοι ἀπὸ τὴν πρόληψη, πὼς δὲν ἤμποροῦμε νὰ ξηγηθοῦμε γράφοντας μὲ τὴν ἴδια γλῶσσα, ὅπου ἀπ' ἰκαζόμεστε* συνομιλώντας. Τοῦτο τὸ ἔπαθαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα Γένη στὴν ἀρχὴ τους, ἀλλ' ἐγνώρισαν τὸ λάθος τους καὶ μετενόησαν γιὰ τὸ ἀμάρτημά τους. Μονάχα τὸ Γέωρος μας δὲ θέλει νὰ νιώσῃ τὸ σφάλμα του καὶ ἰσχυρόγνωμο στὴν ἀμετάθετη γνώμη του, ἀκολουθᾷ νὰ μὴ βλέπῃ τὸ φῶς κλειόντας τὰ μάτια του.

Παιδιά, ἀναγνώστε μὲ προσοχὴ καὶ σᾶς βεβαιώνω, πὼς θελὰ βρῆτε εὐχαρίστηση καὶ θελὰ καρποφορηθῆτε ὅχι ὀλίγο, συνηθίζοντας ν' ἀκοῦτε στὰ βιβλία τῇ γλῶσσα, ὅπου καθημερινὰ ὁμιλεῖτε. Ὑγιαίνετε.

Ἀπόσπασμα α'.

[Ὁ βασιλεὺς τῶν Μπακάκων Φουσκομάγουλος παρέσυρε καὶ ἐπνιξεν εἰς τὰ νερά τὸν Τριμούδην, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Ποντικῶν Ψωμοφάγου. Τότε καλεῖται γενικὴ συνέλευσις τῶν ποντικῶν.]

Ὅλημερίς διορίζονται πυκνοὶ διαλαλητάδες,
νὰ κάμουν σύναξη λαοῦ ἀπ' ὅλες τὶς ἀράδες,
στοῦ βασιλιᾶ τὴν κατοικίαν νὰ πᾶν μικροὶ μεγάλοι,
ν' ἀκούσουν τὴν ἀπόφασιν καὶ τί εἶχε νὰ προβάλῃ
γιὰ τοῦ ὕγιου τὸ σκοτωμό, πού κείτονταν στὸ κύμα,
μὲ καταφρόνησιν πολλὴ χωρὶς ταφὴ καὶ μνήμα!
Ὅ,τι ἀρχινοῦσεν ἡ αὐγὴ, γιὰ νὰ γλυκοχαράξῃ,
τὶς θύρες τῆς ἀνατολῆς μὲ ρόδα νὰ σκεπάξῃ
καὶ στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλιᾶ σὲ πλῆθος συνασμένοι
οἱ ποντικοὶ καρτέρηγαν περίλυποι, θλιμμένοι,
ὁ Ψωμοφάγος κλαίοντας, μὲ στεναγμούς προβαίνει

Καί μὲ τὸ πρόσωπο σκυφτὸ πρὸς τὸ θρόνι πηγαίνει·
 στέκεται ὀρθός, δυὸ τρεῖς φορές τὰ μάτια του σφουγγίζει,
 κι ὅσο ἡμπορεῖ ἀδάκρυτα σ' αὐτοὺς νὰ λήη πασχίζει:
 « Ἀλήθεια, φίλοι, μόν' ἐμὲ προσωπικά ἀδικαίει
 ἡ ἀνομιὰ τῶν Μπακακιῶν, κακὰ μοῦ προξενάει.
 Ἀλήθεια, ἐγὼ εἶμαι ὁ δυστυχής, πού τρεῖς ἀγαπημένους
 ὕγιους μου στὰ γεράματα τοὺς κλαίω θανατωμένους.
 Τὸν πρῶτο σκίζει ἀνήμερα ἡ Γάτα ἡ ὀργισμένη,
 ἐκεῖ πού σὰν ἀνήξερος στὴν τρύπα μπαينوβγαίνει·
 τὸ δεύτερο τὸν σκότωσε ἡ ἀσπλαχνία τοῦ ἀνθρώπου
 μὲ τὸ καινούργιο ἐφεύρεμα τοῦ πονηροῦ τοῦ τρόπου,
 μὲ τὴν ξυλénια μηχανὴ μὲ δόλο ἀρματωμένη,
 τῶν ποντικῶν ξολοθρεμός, πού ἄκοπτα μᾶς σταίνει.
 Τὸ τρίτο, τὸ μονάκριβο τοῦ ξθνους τὸ καμάρι
 τῶν γηρατειῶν μου παντοχὴ* καὶ τῆς αὐλῆς ἡ χάρη,
 μὲ πλάνη ὁ Φουσκομάγουλος μὲς στὰ νερὰ τὸν πνίγει
 καὶ στὴν καρδιὰν ἀγιάτρευτη πικρὴ πληγὴ μ' ἀνοίγει.
 Μόν' τὸ κακὸ πού μόκαμαν κι ἐσᾶς βαριά πειράζει,
 γιὰτ' ἔρμο ἀπὸ διάδοχο τὸ θρόνον ἀπαριάζει*.
 Τῶν Μπακακιῶν ἡ ἀπιστιὰ κι αὐθάδεια ἡ τόση
 καὶ σ' ἄλλα μύρια βάσανα μπορεῖ νὰ μᾶς προδῶση.
 Ὡ ἀντρειωμένοι Ποντικοί, τὰ ἄρματ' ἄς ντυθοῦμεν
 νὰ πάρωμε τὸ δίκιο μας, μὴ καταφρονεθοῦμε.
 Ἄς πλύνωμε στὸ αἷμα τοὺς τέτοια ἀδικιὰ μεγάλη.
 Καὶ πίστη ἔχω στοὺς Θεούς, νὰ βγοῦμε σὲ κεφάλι ».
 Ἔστ' εἶπε· κι ὅλοι δέχτηκαν τοῦ βασιλιᾶ τὴ γνώμη
 κι ἀπὸ στρατιῶτες κι ἄρματα ἐγίόμοσαν οἱ δρόμοι.
 Μὲ γληγοράδα ἀπίστευτη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κινιοῦνται,
 ἀρματωσιᾶς πολεμικῆς πατόκορφα στολνιοῦνται.
 Καὶ πρῶτα στὰ ποδάρια τοὺς φορᾶν ἑπιτηδεμένα
 στενὰ προπόδια ἀπὸ κουκιά, μὲ τέχνη δουλεμένα,
 πού μ' ἐπιδέξια μαστοριὰ εὐτὺς τὰ ροκανίζουν,
 τὸ φλούδι ἀφήνουν μοναχὰ καὶ τὴ θροφή ἀφανίζουν.
 Τὰ στήθια τοὺς ἐσκέπασαν ἀπὸ κρουστὸ τομάρι
 μιᾶς ψόφιας γάτας, πού ὅλοι τοὺς ἐπιταυτοῦ* εἶχαν γδάρει·

πασάντας * μέρος ἀπ' αὐτὸ ὁμορφοτορνεμένο
 γιὰ θώρακα ἐσχημάτισε μὲ τσάκνα * καρφωμένο.
 ἄ * τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν λυχναριῶν γερεῖς ἀσπίδες φκιάνουν,
 κι ἀπὸ βελόνες σουβλερεῖς μὲ τὰ δεξιὰ τους πιάνουν
 βαριά κοντάρια ἀλύγιστα καὶ σιδηροβαμμένα,
 ὅπου ὁ ἴδιος Ἥφαιστος τοὺς τάχε χαρισμένα.
 σκεπαίνουν τὰ κεφάλια τους μὲ περικεφαλαῖες
 ἀπὸ τὰ καρυδότσεφλα καὶ δυνατὲς κι ὠραῖες.
 κιαπὲ μὲ τέτοια ἄρματωσιά, μὲ πάτημα ἀντρειωμένο,
 κινᾶν τὴ μάχη πνέοντες μ' ἀστήθι ἐγκαρδιωμένο.
 κοντὰ στὴ λίμνη σταματοῦν κι ἐκεῖ στρατοπεδεύουν
 καὶ τὸν ὄχτρον ἀντίκρυα τοὺς νὰ ἰδοῦν ὀγληγορεύουν.

Τότε οἱ Μπακάκοι, βλέποντες σὲ τάξη τοῦ πολέμου
 νὰ ἀραδιαστοῦν οἱ Ποντικοὶ καὶ σὲ ροπήν ἀνέμου,
 τὸ φοβερό τους στάσιμο καὶ τὴν ἐτοιμασία,
 σὲ ἀπορία βρέθηκαν καὶ σὲ ἀπελπισία.
 Μὲ βιά πηδᾶν ἀπ' τὰ νερά καὶ σ' ἓνα μέρος τρέχουν
 καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀφορμὴ νὰ ρωτηθοῦν προσέχουν.
 Κι ἐκεῖ πού διαλογίζονται βαθιὰ συλλογισμένοι,
 ἀπὸ μιὰν ἄκρα ὁ κήρυκας τῶν Ποντικῶν ἐβγαίνει.
 Μηνῶντας, διαλαλίζοντας, τὴ μάχη φανερώνει
 καὶ τὴ φωνή, γιὰ ν' ἀκουστῇ, μὲ δύναμη σηκώνει.

« ὦ Μπακακάδες, πόλεμον οἱ Ποντικοὶ μὲ στέλλουν
 νὰ σᾶς κηρύξω σήμερα· κι αὐτὸν μὲ δίκιο θέλουν,
 γιὰτὶ ὁ Φουσκομάγουλος μὲ πονηριὰ καὶ δόλο,
 καθὼς ἐγίνηκε γνωστὸ κοινὰ στὸν κόσμον ὅλο,
 στὴ λίμνη μέσα φόνεψε τὸν ἄκακον Τριμούδη,
 τοῦ θρόνου μας τὸ διάδοχο, τῆς νιότης τὸ λουλούδι. 1
 Κι ἀνίσως ἔχετε καρδιά καὶ παλικάρια ἂν εἴστε,
 σὰν σᾶς βαστάει, ἐδῶ εἴμαστε, ἐλάτε πολεμήστε ».

Αὐτὰ ν' ἀκούσουν τάχασαν μεμιάς οἱ Μπακακάδες,
 κι ἀλαλαγμὸς ἀντήχησεν ἀπ' ὅλες τὶς ἀράδες.
 Ἀπὸ τὰ μολοχόφυλλα τὶς ἄντζες * τοὺς ποδαίνουν
 κι ἀπὸ πλάτια πεντάνευρα τ' ἀστήθια τους σκεπαίνουν.
 τὰ κραμπολαχανόφυλλα γυροστρογγυλεμένα

γι' ἀσπίδες ἐχρησίμεψαν σ' ἐκείνων τὸν καθένα·
καὶ ἀπὸ μπομπόλων * καύκαλα στολίζουν τὰ κεφάλια,
δεμένα ὅχ* τὸ πηγούνι τους, γιὰ πλειότερη ἀσφάλεια·
ἀπὸ τὰ βοῦρλα τὰ στεγνά, αὐτὰ τὰ παλικάρια,
βεργιά μακριὰ καὶ σουβλερά δανείζονται κοντάρια.
Καὶ σὰν ἀπαρματώθηκαν, συμμαζωχοὶ πηγαίνουν,
τὶς ὅχτες πιάνουν τὶς ψηλές τὸ μάλωμ' ἀναμένουν,
καλνᾶν* ἀγνάντια τὸν ὅχτρό, μὲ θυμωμένο μάτι,
Σειοῦν τὰ κοντάρια φοβεροὶ κι ἀπὸ καρδιά γιομάτοι.

‘Ο Δίας ὅχ τὸν οὐρανὸ τὸν ἀστροστολισμένον,
κι ὅχ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλιοῦ αἰώνια φωτισμένον,
τοὺς ἄλλους κράζει τοὺς θεοὺς νὰ ἰδοῦν μιά τέτοια μάχη,
ποὺ δευτέρῃ της ἄλλοτε ἀδύνατο νὰ λάχη.

‘Απόσπασμα β’.

[‘Η μάχη ἤρχισε καὶ συνεχίζεται μὲ πείσμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.]

Στῶν Ποντικῶν τὸ στράτευμα ἐκεῖνο τ' ἀκουσμένο
ἦταν κι ἓν' ἄξιο, ἀσύγκριτο παιδί, καμαρωμένο,
τοῦ Κομματᾶ μονάκριβο κι ἀλήθεια παλικάρι,
ὅπου τοὺς ἄλλους διάβαινε σὲ νιάτα καὶ σὲ χάρη.
‘Ο Ροκανούλης κράζονταν στὸ ἔντιμο ὄνομά του·
κι ὁ ἴδιος Ἄρης φαίνονταν ὅχ τὴν πολλὴν ἀντρεία του
Σὲ ὅχη ἀπάνω στέκονταν, γυρτὸς κι ἀκουμπημένος
στὸ τρομερὸ κοντάρι του κι ἀπὸ θυμὸ ἀναμμένος,
αὐτὸς ἀτός * του ὑπόσχονταν, ἀβοήθητος, μονάτος,
τῶν Μπακακάδων τὴ φυλὴ νὰ σβήση κατὰ κράτος.
Κι ὥστόσο ἄγριος γένεται κι ὥστόσο φοβερίζει,
ποὺ τοῦ ὅχτροῦ τὸ στράτευμα ὁλόκληρο ἀπελπίζει·
καὶ δίχως ἄλλο ἡμπόρηγε τὸ λόγο νὰ τελειώση,
τί εἶχε καρδιά καὶ δύναμη νὰ τ' ἀποκατορθώση,
ἂν ὁ πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων,
τοῦ Κρόνου ὁ γιὸς δὲν πρόφταινε, δὲν ἔκανε τὸν τρόπον
τοὺς Μπακακάδες τοὺς φτωχοὺς γιὰ τότε νὰ ἐλεήση,
στοὺς ἀποδέλοιπους θεοὺς παρόμοια νὰ μιλήση,

δυὸ τρεῖς φορές τaráζοντας τὸ θεϊκὸ κεφάλι!
τὰ βλέμματα γυρίζοντας σὲ μιὰ μεριά καὶ σ' ἄλλη:
« ὦ, τί μεγάλη συμφορά, προβλέπω, θελὰ γένη
στοὺς Μπακακάδες σήμερα! ὦ, τί κακὸ συμβαίνει!
Τοῦ Ροκανούλη ἡ δύναμη παραπολὺ μὲ σκιάζει,
ξεπατωμὸ ἀθεράπευτο θωρῶ νὰ τοὺς τοιμάζει ».

Ἔτσι εἶπε, ὁ Δίας· καὶ σ' αὐτὰ τὰ θεϊκὰ του λόγια,
γιὰ τοὺς Μπακάκους θλιβερὰ καὶ μαῦρα μοιρολόγια,
ὁ Ἄρης ἀποκρίθηκε καὶ λέγει πρὸς τὸν Δία:
« Δὲν εἶν' δουλειὰ τῆς Ἀθηνᾶς, μήτε ἐδική μου ἀντρεία,
στὸ χαλασμὸ τῶν Μπακακῶν νὰ βάλωμεν ἐμπόδιο,
μόν' ἂν τὸ κρίνης εὖλογο, τὸ στοχαστῆς ἀρμόδιο,
καταπῶς εἴμαστε μαζὶ νὰ τρέξωμε ὅλοι ἀντάμα
βοήθεια νὰ τοὺς δώσωμε μὲ λόγῳ καὶ μὲ πράμα·
ἢ τὸ φριχτὸ καὶ φλογερὸ δικό σου ἀστροπελέκι,
ποὺ στῶν ποδιῶν σου τὸ θρονὶ πάντ' ἀναμμένο στέκει,
ὅπου Γιγάντους φλόγισε, Τιτάνες ἔχει κάψει,
αὐτὸ νὰ ρίξη μιὰ βροντή, αὐτὸ σ' αὐτοὺς ν' ἀστράψει·
σ' αὐτοὺς νὰ πέση ἀνάμεσα, νὰ νιώσουν τὴν ὀργή σου·
νὰ χωριστοῦν, νὰ δοκηθοῦν *, πῶς εἶναι προσταγὴ σου ».

Ὁ Δίας τότε μὲ θυμὸ ἀστράφτει καὶ βρονταίει,
ποὺ ὁ οὐρανὸς ἐσειστήκε, ἢ γῆ βαθιά ἀντηχάει·
μὲς στὰ στρατέματα ἢ φωτιά ὅχ τὰ οὐράνια πέφτει,
ἀλλ' ἢ ὀρμὴ τῶν Ποντικῶν τελείως δὲν ξεπέφτει.
Κοιτάζει ὁ Δίας φοβερὸς τὴν τόση ἀποκοτιά τους,
καὶ στοὺς Μπακάκους ἔστειλε βοηθοὺς ἀπὸ κοντὰ τους.

Αἰφνίδια βγαίνουν ὅχ τῇ γῇ ἀνάποδα στὸ σχῆμα,
ἀπ' ὅσα ζοῦν εἰς τὴν στεριά ἢ κολυμπᾶν στὸ κύμα,
Πλατσιουκωτὰ*, ἀστηθόστρμα*, μὲ κοκαλῆνια ράχη,
μὲ δυὸ ψαλίδες ὀμπροστά, μὲ μάτια ὅχ τὸ στομάχι,
μ' ὀχτῶ ποδάριά σκλεπωτὰ*, ποὺ στὸ πλευρὸ βαδίζουν.
κι αὐτὰ τὰ τερατόμορφα Καβούρια ὀνοματίζουν·
οἱ δυνατὲς κοπίδες τους, τὸ μέρος ποὺ δαγκάσουν,
θελὰ τὸ κόψουν ἄφευχτα, θελὰ τὸ κοματιάσουν.
Νουρὲς λοιπὸν τῶν Ποντικῶν, ποδάρια τοὺς λιανίζουν

κι ὁχ τ' ἀποδέλοιπο κορμὶ μὲ πόνους τὰ χωρίζουν.
 Χτυπᾶν μ' ἀγῶνα οἱ Ποντικοὶ καὶ μὲ τὰ δυνατά τους·
 δὲν κατορθώνουν τίποτες σ' ἐκείνους τ' ἄρματά τους.
 Ἄς προσπαθᾶν ὅσο μποροῦν, τοῦ κάκου τυραγνιοῦνται,
 τῶν Καβουριῶν τὰ καύκαλα καθόλου δὲν τρυπιοῦνται.
 Ὅχτροὺς παρόμοιους νὰ ἰδοῦν ἐλπίδα δὲν τοὺς μένει,
 μηδὲ βαστᾶν στὸν πόλεμο καὶ φεύγουν τρομαγμένοι.
 Κοντὰ βασίλεμα ἡλιοῦ τὸ πρᾶμα αὐτὸ ἀκλουθᾷ
 καὶ σὲ μιᾷς μέρας διάστημα ἡ μάχη αὐτὴ σκολνᾷ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

Πρώτη ἔκδοσις τῶν ἔργων Ἰ. Βηλαρᾶ Κέρκυρα, 1827.

ΑΝΟΙΞΗ — ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Νά, νά τ' ἀηδονάκι
 καὶ τὸ χελιδονάκι
 ἀρχίνισε νὰ ψάλλη
 τῆς Ἀνοιξης τὰ κάλλη...
 Ὁ ἥλιος κατὰ τάξη
 μὲ τὸ λαμπρὸ ἄμαξι
 γυρίζει κάθε μέρα
 στὴ μέση στὸν αἰθέρα.
 Κι ἡ γῆ γελᾷ ἐμπρός του
 καὶ χαίρεται τὸ φῶς του
 καὶ πάντοτε προβάλλει
 τ' ἀμίμητά της κάλλη.

Ἡ ἀνοιξη, εἶδες, πέρασε.
 Τὸ καλοκαίρι γέρασε!
 χειμώνιασε καὶ πάει.
 Καὶ τῶρ' ἀπελπισμένα
 τὰ πρώην ἀνθισμένα
 τὸ χιόνι τὰ χτυπάει.

Τὰ χόρτα ἐξηράθηκαν
καὶ τ' ἄνθη ἐμαράθηκαν,
γυμνώθηκεν ἡ γῆ.
Τὸ κάλλος τῆς ἐσθήσεως
τὸ χάος ἐβυθίσθη
στήν πρώτη του πηγῇ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

« Τὰ σφζόμενα "Απαντα»

ΤΟ ΚΕΝΟ

Φίλε Στέφανε, νὰ ζήσης
ποὺ διδάσκης, ὅτ' ἡ φύσις
δὲν τὸ θέλει τὸ κενό.

Μὰ τὴ μόνη μας φιλία,
ἡ ἀλήθεια εἶναι μία,
μετ' ἐσένα συμφωνῶ.

Νὰ μὴν εἶν' κενὸ στὴ φύση,
νὰ μὴν εἶν' ἄδειο στὴν κτίση,
νὰ μὴν εἶναι πουθενά.

Οἱ βαρέλες νάν' γεμάτες
νὰ γεμίζουν τὲς κανάτες
μὲ κρασί παντοτινά.

Νὰ γεμίζουν τὰ ποτήρια,
τὲς γαβάθες*, τὰ κροντήρια*,
τὰ λαγήνια, τὰ σταμινιά,

τὰ πιθάρια, τὰ πηγάδια,
τὲς κοιλάδες, τὰ λειβάδια,
καὶ τὸ πᾶν παντοῦ μὲ μιά.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

« Τὰ σφζόμενα "Απαντα»

Ο ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

[*Ιστορία τοῦ ποιήματος.* Ὁ Ὕμνος ἐγράφη ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν μας ποιητὴν Διονύσιον Σολωμὸν εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὸν Μάιον τοῦ 1823. Ἐτυπώθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ 1824 εἰς τὸ Μεσολόγγι μετὰ τὴν φροντίδα τοῦ μεγάλου πατριώτου, πολιτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως Σπυρίδωνος Τρικούπη. Τὸ 1829 ἐμελοποιήθη ἀπὸ τὸν Κερκυραῖον μουσικοδιδάσκαλον Νικόλαον Μάντζαρον. Τέλος τὸ 1864 διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος αἱ πρώται στροφαὶ τοῦ ποιήματος ὠρίσθησαν ὡς ὁ ἐπίσημος ἐθνικὸς μας Ὕμνος.

Περίληψις τοῦ ὅλου. Ὁ Ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 στροφὰς (τετραστίχους). Εἰς τὸ προοίμιον ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἣ ὁποία ἔπειτα ἀπὸ μακρὰν σκληρὰν δουλείαν καὶ ματαίας ἐπικλήσεις πρὸς τοὺς ξένους, ἀπεφάσισε πλέον μόνη τῆς ν' ἀγωνισθῇ (στρ. 1-16). Κατόπιν ἐκθέτει ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροκάλεσεν ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἐλευθερίας, τὸν ἐνθουσιασμόν, ποὺ ἐγέννησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς Ἐλευθερίας, ἐξ ἄλλου δὲ τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν δυσφορίαν μερικῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων (στρ. 17-34). Προχωρῶν ὁ ποιητὴς λέγει, ὅτι ἡ Ἐλευθερία ἀδιάφορος πρὸς κάθε δυσμενῆ κρίσιν, σπεύδει εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ κατὰ πρῶτον πρωταγωνιστεῖ εἰς τὴν ὀλῶσιν τῆς Τριπόλεως (στρ. 35-74), ἔπειτα δὲ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι, εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κορίνθου (στρ. 75-87). Μετὰ τοῦτο ἡ Ἐλευθερία ὁρμᾷ καὶ σώζει τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὰ στίφη τοῦ Ὁμήρ Βριόνη καὶ τοῦ Κιουταχῆ (στρ. 88-122). Ἀπ' ἐκεῖ κατευθύνεται πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου κατακαίει καὶ διασκορπίζει τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ πλοῖα εἰς τὰ ἴδια νερά, τὰ ὁποῖα εἶχον δεχθῇ τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου (στρ. 123-148). Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ποιητὴς φαντάζεται, ὅτι ἡ ἴδια ἡ Ἐλευθερία λαμβάνει τὸν λόγον καὶ προτρέπει τοὺς Ἕλληνας νὰ παύσουν τὴν διχόνοιαν, διὰ τὰ μὴ χαθῇ ὁ ἀγὼν (στρ. 139-150) καὶ τέλος κάμνει ἐκκλησίαν εἰς τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντίον τῆς βαρβαρότητος (στρ. 151-158).

Κατωτέρω παραθέτομεν τὸ προοίμιον καὶ μερικὰ ἄλλα ἀποσπάσματα τοῦ Ὕμνου.]

Α'. ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Στρ. 1—16]

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ με βία μετράει τὴ γῆ.

οὐκ ἔστιν ὑπερβολικόν.

1257
 1975
 'Απ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε, ὦ! χαῖρε, Ἑλευθεριά·

'Εκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
 πικραμένη, ἐντροπαλή·
 κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
 «ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

"Αργιε νάρθη ἐκείνη ἡ μέρα
 καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά·
 γιὰ τὴν τάσκιαζε ἡ φοβέρα
 καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
 μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
 περασμένα μεγαλεῖα
 καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
 φιλελεύθερη λαλιά,
 ἓνα ἐκτύπαε τ'ἄλλο χέρι
 ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά·

κι ἔλεες· « πότε, ἄ! πότε βγάνω
 τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
 Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
 κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσῆκωνες τὸ βλέμμα
 μὲς στὰ κλάιματα θολὸ
 καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
 πληθὸς αἷμα ἑλληνικό.

Μὲ τὰ ρούχα αἱματωμένα,
ξέρω, ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

σχολή
εὐφροσύνη

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάρθες μόναχῃ·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ*.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἄλλ' ἀνάσπαση καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

οἱ σκλήροι

Ἄλλοι, οἰμέ! στὴ συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε νάβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε», ἔλεγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ,
σὰ φτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποὺ ἀκατάπαυτα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανή.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε, ὦ! χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Β'. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

[Στρ. 35 — 64, 71 — 74]

Ἴδου ἔμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
 τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
 τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
 νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
 δείχνει πάντα ὅπως νικεῖ,
 κι ἄς εἶν' ἄρματα γεμάτη
 καὶ πολέμια χλαλοή.

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
 γιὰ νὰ ἰδῆς, πῶς εἶν' πολλά.
 Δὲν ἀκοῦς ποὺ φοβερίζουν
 ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ;

Λίγα μάτια, λίγα στόματα,
 θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
 γιὰ νὰ κλάψετε τὰ σώματα,
 ἢ ποὺ θὰ νὰύρη ἡ συμφορά.

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
 τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
 τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
 λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
 λίγα τὰ αἵματα γιατί;
 Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη
 καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῇ.

Μέτρα.... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
 ὅπου φεύγοντας δειλιοῦν·
 τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
 δέχοντ', ὥστε * ν' ἀνεβοῦν.

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
 τὴν ἀφεύγατη φθορά.
 Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε
 στῆς νυκτὸς τῇ σκοτεινιά.

Ἀποκρίνονται καὶ ἡ μάχη
 ἔτσι ἀρχίζει, ὅπου μακριὰ
 ἀπὸ ράχη ἐκεῖ σὲ ράχη
 ἀντιβούζε φοβερά.

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια
 ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν·
 ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
 ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

Ἄ! Τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
 ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμὸς;
 Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
 πάρεξ * θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
 οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
 ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
 τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί,

κι οἱ βροντῆς καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε* ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη
ποῦ ἀκαρτέριε τὰ σκυλιά.

Τ' ἀκαρτέριε. Ἐφαίνοντο ἴσκιοι
ἀναρίθμητοι, γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει
μαύρη ἢ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο, ὅπου σκεπάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῆ γῆ,
ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
σχεδὸν ὅλα ἐκεῖα τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

Θαμποφέγγει κανέν' ἄστρο
καὶ ἀναδεύοντο μαζί
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μὲς στὸ δάσος τὸ πυκνό,
ὅταν στέλνη μίαν ἀχνάδα
μισοφέγγαρο χλομό,

ἔάν οἱ ἄνεμοι μέσ στ' ἄδεια
τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
ὅπου οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
ὅπου εἶν' αἵματα πηχτά·
καὶ μέσ στὰ αἵματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά.

Καὶ χορεύοντας μανίζουν.*
εἰς τοὺς Ἕλληνες κοντὰ
καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

Ἐκεῖο τὸ ἐγγισμα πηγαίνει
βραδιὰ μέσ στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά·
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τῇ μοναξιά.

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου·
κάθε κτύπημα ποὺ ἐβγῇ,
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

Κάθε σῶμα ἱδρώνει, ρέει.
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
ἀπ' τὸ μίσος ποὺ τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχτῇ.

Τῆς καρδιάς κτυπιῆς βροντᾶνε
 μέσ στα στήθια τους ἄργα
 καὶ τὰ χέρια, ὅπου χουμᾶνε,
 περισσότερο εἶν' γοργά.

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
 οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
 γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
 μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

Τόση ἡ μάνιτα * καὶ ἡ ζάλη,
 πὺν στοχάζεσαι μὴ πῶς
 ἀπὸ μιὰ μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
 δὲν μείνη ἓνας ζωντανός.

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
 πῶς θερρίζουνε ζωές!
 Χάμου πέφτουνε κομμένα
 χέρια, πόδια, κεφαλές.

... Ἦταν τόσοι! Πλέον τὸ βόλι
 εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
 ὅλοι χάμου ἐκείτοντ' ὅλοι
 εἰς τὴν τέταρτην αὐγή.

Σὰν ποτάμι τὸ αἶμα ἐγίνη
 καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά·
 καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει
 αἶμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἄερι,
 δὲν φυσαῖς τῶρα ἐσὺ πλειὸ*
 στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.
 Φύσα, φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Γ' Η ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

[Στρ. 88—122]

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
 τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ·
 μέρα πού ἄνθισαν οἱ λόγγοι
 γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
 ἡ Θρησκεία μ' ἓνα σταυρὸ
 καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας,
 ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό.

« Σ' αὐτὸ » ἐφώνασε « τὸ χῶμα,
 στάσου ὁλόρθη, Ἐλευθεριά »·
 καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
 μπαίνει μὲς στὴν ἐκκλησιά.

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
 καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἄχνὸ
 γύρω γύρω τῆς πυκνώνει,
 ποὺ σκορπᾷ τὸ θυμιατό.

Ἀγρικαί* τὴν ψαλμωδία,
 ὅπου ἐδίδαξεν αὐτή·
 βλέπει τὴ φωταγωγία
 στοὺς ἀγίους ἐμπρὸς χυτή.

Ποιοί εἶν' αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν
 μὲ πολλή ποδοβολή,
 κι ἄρματ' ἄρματα ταράζουν;
 Ἐπετάχθηκες Ἐσύ.

Ἄ! τὸ φῶς ποὺ σὲ στολίζει
 σὰν ἡλίου φεγγοβολή
 καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
 δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
 χεῖλος, μέτωπο, ὄφθαλμός·
 φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
 κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαθί σου ἀντιστηκῶνεις,
 τρία πατήματα πατᾶς,
 σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
 καὶ εἰς τὸ τέταρτο χτυπᾶς.

Μὲ φωνὴ ποὺ καταταπείθει
 προχωρώντας ὁμιλεῖς:
 « Σήμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
 ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

Αὐτὸς λέγει... Ἀφογκρασθῆτε:
 Ἐγὼ εἰμ' Ἄλφα, ὦμέγα ἐγώ.
 Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
 ἐσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ¹;

Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
 ποὺ μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῇ
 κείνη ἢ κάτω ὅπου σᾶς ἔχω,
 σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῇ.

1. Καὶ εἶπέ μοι: «Γέγονε· ἐγὼ εἰμὶ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος». Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, κεφ. κα' (Σημ. ποιητοῦ).

Κατατρώνει ὡσάν τῇ σχίζᾳ*,
τόπους ἄμετρα ὑψηλοὺς
χῶρες, ὄρη ἀπὸ τῇ ρίζᾳ,
ζῶα καὶ δένδρα καὶ θνητοὺς

καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει
καὶ δὲ σώζεται πνοή,
πάρεξ τοῦ ἄνεμου, ποὺ πνέει
μὲς στὴ στάχτη τῇ λεπτῇ ».

Κάποιος ἤθελε ἐρωτήσει:
Τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήσῃ
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

Ἢ γῇ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιά,
ποὺ ὅλη θέλει θανατώσῃ
τὴ μισόχριστη σπορά.

Τὴν αἰσθάνονται καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερὰ καὶ τ' ἀγρικῶ
δυνατὰ νὰ μурμουρίζουν,
σὰ νὰ ρυάζεται* θηριό.

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελώου μὲς στὴ ροή
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομή

ν' ἀποφεύγετε, τὸ κύμα
ἔγινε ὅλο φουσκωτό.
Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνημα,
πρὶν νὰ εὐρῇτε ἀφανισμό.

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ·
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει
τὲς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πληθὺς ἄλογα καὶ ὀρθὰ
τρομασμένα χλιμιντρίζουν
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

Ποῖος στὸν σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὥσάν νὰ βοηθηθῇ·
ποῖος τῇ σάρκα του δαγκώνει,
ὅσο ποὺ νὰ νεκρωθῇ.

Κεφαλὲς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τ' ἄστρα σηκωμένες
γιά τὴν ὕστερη φορά.

Σβηέται— αὐξαίνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελώου νεροσυρμὴ—
τὸ χλιμίντρισμα καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

.....

Ἄ! Γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωυσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
ὅπου ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἐμπρὸς
καὶ τὰ λόγια ἡχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

Ἀκλουθάει τὴν ἁρμονία
 ἢ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρών*,
 ἢ προφήτισσα Μαρία
 μ' ἓνα τύμπανον τερπνόν¹.

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
 μὲ τς ἀγκάλες ἀνοιχτές,
 τραγουδώντας, ἀνθοφόρες,
 μὲ τὰ τύμπανα κι ἐκείες.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
 τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
 σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
 ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

«Ἀπαντα» Βιβλιοθήκη Μαρασλή, 1901.

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

[Ὁ ὕμνος οὗτος ἀποτελούμενος ἀπὸ 166 τετραστίχους στροφὰς ἐγράφη τὸ 1824, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου φιλέλληρος ποιητοῦ. Ἀπὸ τὸ μακρὸν τοῦτο ποίημα ἀποσπῶμεν τὰς ἀκολουθοῦσας στροφάς.]

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
 νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί.
 Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
 εἰς τοῦ Μπαΐρον τὸ κορμί.

Καὶ κατόπι ᾧς ἀκλουθοῦνε
 ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά·
 ἀπὸ πάνω του ᾧς χτυποῦνε
 μόνο στήθια ἥρωικά.

1. *Εξοδος κεφ. ιε' (σημ. ποιητοῦ).

Πρῶτοι ἄς ἔρθουνε οἱ Σουλιῶτες
 κι ἅπ' τὸ λείψανον αὐτὸ
 ἄς μακραίνουνε οἱ προδότες
 κι ἅπ' τὰ λόγια πού θά πῶ.

Φλάμπουρα*, ὅπλα τιμημένα,
 ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
 καθὼς ἦτανε γυρμένα
 εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή....

.....

Ποιὸς ἀλίμονο μᾶς δίνει
 μιὰν ἀρχὴ παρηγοριᾶς;
 Ἄπ' αὐτὸν δὲ θέ νὰ μείνη
 μήτε ἡ στάχτη του μὲ μᾶς.

Θὰ τὴν ἔχουν ἄλλοι!... ὦ σύρε,
 σύρε, Μπάυρον, στὸ καλό·
 ὕπνος ἔξαφνα σὲ πῆρε,
 πού δὲν ἔχει ξυπνημό.

Ἄκου, Μπάυρον, πόσον θρηῖνον
 κάνει, ἐνῶ σὲ χαιρετᾷ
 ἡ Πατρίδα τῶν Ἑλλήνων.
 Κλαῖγε, κλαῖγε, Λευτεριά!....

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

«Ἀπαντα» Βιβλιοθήκη Μαρασλή, 1901.

ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

Ἄς μὴ βρέξη ποτὲ
 τὸ σύννεφον καὶ ὁ ἄνεμος
 σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
 τὸ χῶμα τὸ μακάριον,
 πού σᾶς σκεπάζει.

Ἄς τὸ δροσίῳ πάντοτε
 μὲ τ' ἄργυρᾶ της δάκρυα
 ἢ ροδόπεπλος Κόρη·
 καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώνουν
 αἰώνια τ' ἄνθη.

ὦ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
 τέκνα· ψυχαί, ποὺ ἐπέσατε
 εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως·
 τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
 καύχημα νέον.

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ Τύχη
 τὴν νικητήριον δάφνην
 καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἔπλεξε
 καὶ πένθιμον κυτάρισσον
 στέφανον ἄλλον.

Ἄλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
 διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
 εἶναι φύλλον ἀτίμητον
 καὶ καλὰ τὰ κλαδιά
 τῆς κυπαρίσσου.....

Ἕλληνες, τῆς πατρίδος
 καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
 Ἕλληνες σεῖς, πῶς ἤθελεν
 ἀπὸ σᾶς προκριθῇν
 ἄδοξος τάφος;

Ὁ Γέρων* φθονερός
 καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
 καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται·
 περιτρέχει τὴν θάλασσαν
 καὶ τὴν γῆν ὅλην.

Ἀπὸ τὴν στάμναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
βασίλεια κι ἔθνη.

Ἄλλ' ὅτε πλησιάσῃ
τὴν γῆν, ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξῃ τὸν δρόμον του
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμασίον
χῶμα σεβάζων.

Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρειν τὰ τέκνα τῆς
πᾶσα μητέρα.

Καὶ δακρυχέουσα, θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσειν
κόνιν καὶ εἰπεῖν: «Τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε·
λόχον ἡρώων.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

«Λύρα» Πρώτη ἔκδοσις Γενεύῃ 1824.

Ο ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ

ὦ φιλότατη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα!

Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου·
 ἐχθαίρουσιν* οἱ ἀθάνατοι
 τὴν ψυχὴν καὶ βροντάουσιν
 ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
 τῶν ἀχαρίστων.

Ποτὲ δὲν σ' ἔλησμόνησα,
 ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
 μακρὰ ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
 τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
 εἰς ξένα ἔθνη.

Ἄλλὰ εὐτυχὴς ἦ δύστηνος,
 ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
 τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
 σὲ ἔμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
 πάντοτε εἶχον.

Σύ, ὅταν τὰ οὐράνια
 ρόδα | μὲ τὸ ἀμαυρότατον
 πέπλον σκεπάζει ἡ Νύκτα,
 σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
 ἡ χαρὰ μόνη.

Μοσχοβολαίνει τὸ κλίμα σου,
 ὦ φιλότατη πατρίς μου,
 καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
 ἀπὸ τὴν μυρωδιάν
 τῶν | χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους ρίζας,
 ἐλαφρά, καθάρα,
 διαφανῇ τὰ σύγνεφα
 ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
 τῶν ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
 σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
 τοὺς καρπούς· καὶ τὰ δάκρυα
 γίνονται τῆς νυκτὸς
 εἰς ἑσὲ κρίνοι.

Δὲν ἔμεινεν, ἐὰν ἔπεσε
 ποτὲ εἰς τὸ πρόσωπόν σου
 ἢ χιών· δὲν ἐμάρανε
 ποτὲ ὁ θερμὸς Κύων*
 τὰ σμάραγδά σου.

Εἶσαι εὐτυχής· καὶ πλέον
 σὲ λέγω εὐτυχεστέραν,
 ὅτι σὺ δὲν ἐγνώρισας
 ποτὲ τὴν σκληρὰν μάστιγα
 ἐχθρῶν τυράννων.

Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα μου
 εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
 εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος,
 μόνον ὅταν κοιμώμεθα
 εἰς τὴν πατρίδα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

«Λύρα» Πρώτη ἔκδοσις, Γενεύη 1824.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἐθνικὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ στὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ περιστατικά, ἱκανὰ νὰ δίνουν στὴν προσωπικὴ ποίηση θέματα, γιὰ νὰ γραφοῦν ἀληθινὰ ποιήματα, ἱστορικά καὶ ἄλλα. Μὰ ἔλειψε ὁ πραγματικὸς ποιητής. Ἡ ποίηση ὅμως δὲν ἔλειψε ποτὲ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Γιὰ τοῦτο τὸν πραγματικὸ ποιητὴ τὸν ἀντικατάστησε καὶ πάλι ὁ λαός, ποὺ ἤξερε νὰ τραγουδάη τοὺς πόνους του, τὶς ἐλπίδες του, τοὺς πόθους του, ὅλη τὴν ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ του. Ἔτσι ἔφτιανε τὰ δημοτικὰ τραγούδια του.

Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ γεννήθηκε στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, συνεχίζεται μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ καὶ ποικιλία καὶ στὴ μεταβυζαντινὴ καὶ φτιάνεται ἐπάνω σ' ὅλα τὰ καθέκαστα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Μὰ ἀπὸ τὰ τόσα εἶδη τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐκεῖνα ποὺ εἶναι καθ'αυτὸ δημιουργήματα τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς, εἶναι τὰ κλέφτικα καὶ τὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς. Τὰ κλέφτικα τραγουδοῦν τὴ ζωὴ καὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῶν ἀρματολῶν, τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, ποὺ προτιμοῦσαν τὴ σκληρὴ καὶ ἐρημικὴ ζωὴ στὰ φαράγγια καὶ στοὺς λόγγους καὶ στ' ἀπάτητα κορφοβούνια καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ ἀδιάκοπου πολέμου μὲ τοὺς Τούρκους παρὰ τὴ δυστυχισμένη ζωὴ τοῦ σκλάβου, τοῦ ραγιά. Οἱ Ἕλληνες αὐτοί, ποὺ ζοῦν τὴν πολεμικὴ ζωὴ, οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ παρόμοιοί τους κλέφτες, εἶναι ἡ ζωντανὴ βεβαίωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, πὼς δὲν ἔδωξε ἀπὸ τὴν ψυχὴ του τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας του· εἶναι ἡ παλικάρισις διαμαρτυρία του γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά του. Τοὺς ἥρωές του αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς θαύμαζε, τοὺς ἀγαποῦσε καὶ τοὺς τραγουδοῦσε. Γιὰ τοῦτο τὰ κλέφτικα δημοτικὰ τραγούδια, ἐνῶ εἶναι ἱστορικὰ μνημεῖα, εἶναι καὶ ποιήματα ἀληθινὰ, γεμάτα λεβεντιά, ψυχικὴ περηφάνια, θαν-

μασμο στην παλικάριά, περιφρόνηση στο θάνατο, όσο και βαριά φυσιολατρεία. Τὰ κλέφτικα δημοτικά τραγούδια ἐφτιάστηκαν ὅλα στὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ σὲ ὀρισμένες ἑλληνικὲς χῶρες, ἐπειδὴ τότε καὶ σ' αὐτὲς μόνο τὶς χῶρες φάνηκαν οἱ ἄρματολοι καὶ κλέφτες μὲ τὴν ξεχωριστὴ ζωὴ τους.

Τὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς τραγουδοῦν τὶς πίκρες καὶ τὰ βάσανα τῆς ζωῆς τοῦ ξενιτεμένου, τὸν πόνο τῶν ἰδικῶν του ἀπὸ τὸν χωρισμό του, ἐπειδὴ λογαριάζανε σὰν πεθαμένο ἐκείνον ποὺ ἔφευγε γιὰ τὰ ξένα. Χίλιοι δυὸ κίνδυνοι τότε φοβέριζαν πάντα στὸ δρόμο του. Κι αὐτὰ τὰ τραγούδια ἐφτιάστηκαν, ἂν ὄχι ὅλα, μὰ τὰ περισσότερα στὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ, ἐπειδὴ τότε οἱ Ἕλληνες ἀρχίσανε νὰ φεύγουν πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν τόπο τους καὶ νὰ πηγαίνουνε στὰ ξένα ἢ γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς σκλαβιάς ἢ γιὰ νὰ καλυτερέσουν τὴν οἰκονομικὴ τους κατάσταση. Τὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς κλειοῦνε ἀγάπη, πόνο, κλάμα, συμπάθεια, λύπη γιὰ τὸ χωρισμό καὶ τὴ χαρὰ τοῦ γυρισμοῦ, ὅταν τυχαίνει νὰ γυρίζῃ στὴν πατρίδα του ὁ ξενιτεμένος· ἔχουν ἀληθινὰ ποιητικὰ στοιχεῖα κι εἶναι πραγματικὰ ποιήματα.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ θὰ φτιάστηκαν καὶ πολλὰ ἀπὸ τ' ἄλλα εἶδη τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ποὺ ζωγραφίζουν τόσο πιστὰ καὶ ζωηρὰ ὅλη τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ, τὴν αἰσθηματικὴ καὶ συναισθηματικὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων, ἴσως καὶ μερικὲς παραλογίες*. Ὅλα αὐτὰ τὰ νεώτερα δημοτικὰ τραγούδια ἔχουν τὰ ἴδια γνωρίσματα καὶ χαρίσματα τῆς τεχνικῆς τους μὲ τὰ παλαιότερα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐχουν τὸν καλοφτιασμένο στίχο, τὴ δεμένη φράση, τὸν πλοῦτο καὶ τὴ ζωηράδα τῶν εἰκόνων, τὸ βαδὺ κι ἀγνὸ αἶσθημα, τὴν πραγματικὴ λυρικότητα.

Ὅπως στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἔτσι καὶ στὴ μεταβυζαντινὴ, τὰ καλύτερα ποιητικὰ δημιουργήματα, ἢ καθεαυτὸ λυρικὴ ποίηση εἶναι τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

«Σύντομη Ἱστορία τῆς Νεοελλ. Λογοτεχνίας» 1934.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΤΟ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ (1361)

[Τὸ ἔξσημα περὶ τῆς δηώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Pashley τὸ 1873, ὅστις ἤκουσεν αὐτὸ ἐν Κρήτῃ, δὲν ἀναφέρεται πάντως εἰς τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως κατ' Αὐγουστον τοῦ 1829 ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἥτις ἄλλωστε ἐγένινε ἀμαχητὶ καὶ ἐξεωρήθη ὡς λύτρωσις ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἴσως διεκτραγωδεῖ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ * κατὰ τὸ 1361, ἥς προηγήθη ἡ δῆλωσις ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ βασιλέως Καντακουζηνοῦ Τούρκων. Τότε θὰ διετηρεῖτο ἀκόμη νωπὴ ἡ μνήμη τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀλώσεων καὶ καταστροφῶν τῆς πρώτης μετὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν πόλεως τῆς Θράκης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν Φράγκων, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ἀφοῦ μάλιστα τρεῖς τοῦτων ἐγιναν ἐντὸς δύο ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεων τὰ ἱστορικὰ ἔξσηματα εἶναι σύγχρονα τῶν γεγονότων, τὸ ἔξσημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς παλαιότερον τῶν ἱστορικῶν δημοτικῶν ἔξσημάτων μας.

N. Γ. Πολίτης.]

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιά τῆς Δύσης
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι·
κλαίγουν τὴν Ἀντριανούπολη, τὴν πολυκουρσεμένη,
ὅπου τὴν ἐκουρσέψανε τὶς τρεῖς γιορτές τοῦ χρόνου·
τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρὶ καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βαγία
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴ γιὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη¹.

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων θρήνων ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες συνετάχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν, διακρίνονται τὰ δημοτικὰ ἔξσηματα, διότι μόνον ταῦτα ἐκφράζουν μὲ βαθεῖαν ἀπλότητα, συναίσθημα ἐγκαρτερήσεως πρὸς τὰ μεγάλα ἐθνικὰ δεινὰ καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος Γένους περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀνορθώσεως. Εἶναι δ' ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι ταῦτα ἐγεννήθησαν καθ' ὃν χρόνον τὸ Ἔθνος ἐφαίνετο ἀπολέσαν τὰ πάντα καὶ οὐδαμῶθεν ὑπέφωσκεν ἀκτὶς ἐλπίδος.

N. Γ. Πολίτης.]

¹ Ἡ ἄλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 1205 ἐγένεε τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα. Τῶν ἄλλων ἀλώσεων ἡ ἡμέρα δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ. Ἐνδέχεται ὅμως οἱ δύο οὗτοι στίχοι ν' ἀναφέρονται εἰς τὴν σύμπτωσιν τῆς καταστροφῆς εἰς ἡμέραν ἑορτῶν.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνιο,
 σημαίνει κι ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες.
 Κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
 Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης
 κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
 Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγη ὁ βασιλέας,
 φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα.
 « Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
 παπάδες, πάρτε τὰ γιερά καὶ σεῖς κερὰ σβηστήτη,
 γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
 Μόν' στεῖλτε λόγο στή Φραγκιά, νὰ ρθοῦνε τρία καράβια,
 τόνα νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν Ἀγία Τράπεζά μας,
 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν ».
 Ἡ Δέσποινα τaráχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
 « Σώπασε, κυρά Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζης,
 πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλι δικὰ σας εἶναι ».

ΣΚΛΑΒΟΙ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

Τὸ ὄσμα διεκτραγωδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννησίων μετὰ
 τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων
 ἁλβανικῶν σπιφῶν. *Ν. Γ. Πολίτης.*]

Τὰ παλικάρια τοῦ Μοριᾶ κι οἱ ἔμορφες τῆς Πάτρας
 ποτές δὲν καταδέχονται πεζοὶ νὰ περπατήσουν.
 Καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες!
 Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά, ὅπου εἶναι σκλαβωμένοι,
 κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν.
 Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριά δὲν ἔχει!
 Ἀφήνει ἡ μάνα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάνα,
 χωρίζει κι ἓνα ἀντρόγυνο μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΩ ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΣΩ *

“Ηλιε πού βγαίνεις τὸ ταχύ, σ’ οὔλον τὸν κόσμο δούδεις *
σ’ οὔλον τὸν κόσμο ἀνάτειλε, σ’ οὔλην τὴν οἰκουμένη,
στῶ Μπαρμαρέσσω τίς αὐλές, ἦλιε, μὴν ἀνατείλης
κι ἂν ἀνατείλης, ἦλιε μου, νὰ γοργοβασιλέψης,
γιατὶ ἔχουν σκλάβους ἑμορφους, πολλὰ παραπονιάρους
καὶ θὰ γραθοῦν * οἱ ἀχτίδες σου πὸ τῷ σκλαβῷ τὰ δάκρυα.

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

[Πλὴν τῆς ἀρχαίας ἀπλότητος καὶ λιτότητος παρατηροῦμεν καὶ ἀκραιφνές νεωτερικὸν πάθος καὶ σθένης ἀκαταδάμαστον εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου ἡ γλῶσσα εἶναι ἑμπλεὺς ὀρμῆς πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ ἀδιαλλάκτου μίσους πρὸς τοὺς ἀπίστους Μουσουλμάνους. Τὰ κλέφτικα τραγούδια νομίζεις πὼς εἶναι χεῖμαροι ἀφρισμένοι, ἐκρέοντες ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη, ἀλλ’ ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. *Μέντελσον Βαρθόλδν.*]

ΤΟ ΚΛΕΦΤΙΚΟ ΣΠΑΘΙ

‘Ο πλούσιος ἔχει τὰ φλωριά, ἔχει ὁ φτωχὸς τὰ γλέντια.
“Ἄλλοι παῖνᾶνε τὸν πασὰ καὶ ἄλλοι τὸ βεζίρη *,
μὰ ἐγὼ παῖνάω τὸ σπαθὶ τὸ τουρκοματωμένο,
τό ‘χει καμάρι ἢ λεβεντιά κι ὁ κλέφτης περηφάνια.

ΗΘΕΛΑ ΝΑΜΟΥΝ

Νά μουν τὸ Μάη πιστικός *, τὸν Αὐγουστο δραγάτης *
καὶ στήν καρδιά τοῦ χεῖμωνιοῦ νάμουνα κρασοπούλος.
Μὰ πιὸ καλὰ ‘ταν νάμουνα ἄρματολὸς καὶ κλέφτης,
ἄρματολὸς μὲς στὰ βουνὰ καὶ κλέφτης μὲς στοὺς κάμπους.
Νάχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνοῦν τ’ ἀηδόνια
καὶ στήν κορφή τῆς Λιάκουρας * νὰ κάνω τὸ σταυρό μου.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΤΣΟΥ

[Τὸ κατωτέρω ἄδρᾱς ἐμπνεύσεως ἄσμα ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ ὀνομαστὸς πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ Λοκρὸς Ἀνδρίτσος, ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσεύς καταλιπὼν τὰ ὀρεινὰ σκηνώματα αὐτοῦ συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη μέχρι τῆς παρὰ τὸ Ταίναρον ἡττης (1792), ὅτε χωρισθεὶς αὐτοῦ διέσχισεν, ἡγούμενος 500 ἀνδρῶν, κατὰ μῆκος τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπὶ 40 ἡμερονύκτια πολεμῶν πρὸς τοὺς διώκοντας αὐτὸν 6.000 Τούρκους κατάρρωσε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Πρέβεζαν, φονεύσας ὑπὲρ τοὺς 1.500 ἐχθρούς, αὐτὸς δὲ ἀπολέσας τὸ πέμπτον περίπου τῶν ὑπ' αὐτὸν πολεμιστῶν. *Ν. Γ. Πολίτης.*]

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια:
ἡ κλεφτουργιὰ τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβολάει στοὺς κάμπους.
Ἡ Γκιόνα λέει τῆς Λιάκουρας * κι ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιόνας:
« Βουνό, πού σαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις,
ποῦ νάναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτσαῖοι;
Σὰν ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτὰ, νὰ ρίχνουν τὸ σημάδι;»
« Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνό, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνό μου,
τὴ λεβεντιά τὴ χαίρουνται οἱ ψωριασμένοι κάμποι. (

Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτὰ καὶ ρίχνουν τὸ σημάδι!»
Κι ἡ Λιάκουρα σὰν τ' ἄκουσε, βαριά τῆς κακοφάνη.
Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα *.
« Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζιάρη,
γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δῶσ' μου τὴ λεβεντιά μου,!

μὴ λιώσω ὅλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω ».

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ

[Ὁ Παναγιώτης Λιάκος ἦτο κλέφτης ἐκ τοῦ χωρίου Παναρήτη τῆς Ἡπείρου. Δημοτικὰ τινὰ ἄσματα ἀφηγοῦνται μάχην αὐτοῦ πρὸς τὸν Γιουσούφ Ἀράπην, πιθανῶς κατὰ τὸ 1806, ὅτε κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξεστράτευσεν οὗτος πρὸς καθυπόταξιν τῶν κλεφτῶν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἡ πρὸς τὸν Βεληγκέκαν μάχη, τὴν ὅποιαν ἀφηγεῖται τὸ ἐπόμενον ἄσμα, ἴσως ἐγίνε χρόνον τινὰ πρότερον. *Ν. Γ. Πολίτης.*]

Τρία πουλάκια κάθονται μὲς στὸ Γερακοβούνι*,
 τόνα τηράει τὸν Ἀρμυρό, τ' ἄλλο πρὸς τὸ Ζιτουνί*,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογαί καὶ λέει :
 «Ὁ Λιάκος τί νὰ γίνηκε φέτος τὸ καλοκαίρι,
 νὰ βγῇ στῆς Γούρας* τὰ βουνά, νὰ βγῇ καὶ στὸ Ζιτουνί
 νὰ χαρατζώση τὰ χωριά κι ὅλο τὸ βιλαέτι* ; »
 Ὁ Λιάκος ἀποκλείστηκε στὸ Μπούμηλο* στὴ ράχη.
 Πολλὴ Τουρκιὰ τὸν πλάκωσε, Κονιάροι* κι Ἀρβανίτες.
 « Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασά, προσκύνα τὸ βεζίρη*
 νὰ σοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ, Δερβέναγας νὰ γίνῃς ».
 « Ὅσο εἶν' ὁ Λιάκος ζωντανός, πασὰ δὲν προσκυνάει,
 πασὰ ἔχει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ ντουφέκι ! »
 Κι ἀρχίσανε τὸν πόλεμο τὰ βροντερὰ ντουφέκια.
 Μέρα καὶ νύχτα πολεμοῦν, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
 κι ὁ Λιάκος ἔτρεξεν ἔμπρὸς μὲ τὸ σπαθὶ στὸ στόμα.
 Φεύγουν Κονιάροι ἀπὸ μπροστά, φεύγουν κι οἱ Ἀρβανίτες.
 Κλαίουν οἱ Ἀρβανίτισσες στὰ μαῦρα φορεμένες
 κι ὁ Βεληγκέας γύρισε στὸ αἷμα του πνιγμένος.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΙΑΚΑΙΝΑΣ

[Τίς ἡ Λιάκαινα, τῆς ὁποίας τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν ὑπερήφανον ἄρνησιν νὰ γίνῃ σύζυγος Τούρκου καὶ τὴν θάυμασίαν ἐλευθέρωσιν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της διηγείται τὸ ἄσμα; Ἴσως εἶναι ἡ γυνὴ τοῦ κλέφτη Λιάκου τοῦ προηγούμενου ἔξματος, τοῦ νικητοῦ τοῦ Βεληγκέα καὶ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη. . . Τὴν δι' ἀπελευθερώσεως λύσιν τῆς ἐκτιθεμένης τραγικῆς σκηνῆς παρέλαβεν ἡ δημοτικὴ ποίησις ἐκ τοῦ παλαιότερου ποιητικοῦ ἀποταμιεύματος αὐτῆς, ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἁσμάτων, ὅπου συχνότατα ἀναφέρεται ἥρως ἀπολυτρῶν τὴν ἀπαχθεῖσαν σύζυγόν του διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ θαυμασίου ἱπποῦ του. *Ν Γ. Πολίτης*.]

Πῶς λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, στοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι,
 ἔτσι ἔλαμπε κι ἡ Λιάκαινα στὰ τούρκικα τὰ χέρια.
 Πέντε Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν ξετάζουν
 κι ἓνα μικρὸ μπεόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει:
 « Λιάκαινα, δὲν παντρεύσαι, δὲν παίρνεις Τούρκον ἄντρα,

νὰ σ' ἄρματώσῃ * στὸ φλουρί καὶ στὸ μαργαριτάρη;»
 «Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου τῇ γῆς νὰ κοκκινήσῃ.»
 Κι ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
 κοντοκρατεῖ τὸ μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ξετάζει:
 «Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι νὰ βγάλῃς τὴν Κυρά σου;»
 «Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι νὰ βγάλω τὴν Κυρά μου.
 Νὰ μ' ἀβγατίσῃς τὴν ταῇ * σαρανταπέντε χοῦφτες,
 νὰ δέσῃς τὸ κεφάλι σου μὲ δεκοχτῶ μαντήλια,
 νὰ δέσῃς τὴ μεσούλα σου μαζί μὲ τὴ δική μου ».
 Βιτσιὰ δίνει τ' ἀλόγου του, στὴ μέση γιουρουνστάει *
 καὶ πάησε καὶ τὴν ἄδραξε, στὸ σπίτι του τὴν πάει.

ΣΗΚΩΜΟΣ ΤΟΥ 1821

Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ τὸ λέν τ' ἀηδόνια,
 κρυφὰ τὸ λέει ὁ 'γούμενος ἀπὸ τὴν "Ἁγία Λαύρα":
 «Παιδιά, γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε·
 δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι ὁ φετεινὸς χειμῶνας.
 Μᾶς ἦρθε ἡ ἄνοιξη πικρὴ, τὸ καλοκαίρι μαῦρο,
 γιὰτὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολεμᾶν τοὺς Τούρκους.
 νὰ διώξουμε ὅλη τὴν Τουρκιὰ ἢ νὰ χαθοῦμε ὅλοι!»

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

Η ΜΑΥΡΗ ΞΕΝΙΤΕΙΑ

Τὴν ξενιτειά, τὴν ἄρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
 τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα.
 Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτειά πρέπει νὰ βάνῃ μαῦρα,
 γιὰ νὰ ταιριάξῃ ἡ φορεσιὰ μὲ τῆς καρδιᾶς τῇ λαύρα.

ΣΤΟΝ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟ ΜΑΣ

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
 ἡ ξενιτειά σὲ χαίρεται κι ἐγὼ 'χω τὸν καημό σου·
 Τί νὰ σοῦ στείλω, ξέने μου, τί νὰ σοῦ προβοδῇσω ; *

Μῆλο ἄν σοῦ στείλω, σέπεται, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερογιάζεται, κυδώνι μαραγκιάζει *,
νὰ στείλω μέ τὰ δάκρυα μου, μαντήλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά καί καῖνε τὸ μαντήλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;
Σηκώνομαι τῇ χαραυγῇ, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τὶς γειτόνισσες καί τὶς καλοτυχίζω.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω
καί μπαίνω μέσα, κάθομαι καί μαῦρα δάκρυα χύνω.

ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

[“Ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια γενικῶς καθεπτίζουν τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὰ ἐπλάσε. Ἰδιαιτέρως ὁμως εἰς τὰ *Ναναρίσματα* φαίνεται καθαρὰ ἡ εὐγενικὴ τρυφερότης καὶ ἡ πάναγνος ἀγάπη τῆς ἐλληνίδος μητρός, ἡ ὁποία πράγματι ἀγιάζει τὴν ἐλληνικὴν οἰκογένειαν.

Ἰδοὺ μερικὰ ἀπὸ τὰ λαϊκὰ ναναρίσματα, ποὺ εὐωδιάζουν ἀπὸ τὸ ἄρωμα τῆς ἱερᾶς μητρικῆς στοργῆς.]

Α΄

“Υπνε, ποὺ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καί τοῦτο.
Μικρὸ μικρὸ σοῦ τόδωσα, μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι
κι οἱ κλῶνοι του ν’ ἀπλώνωνται σ’ Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Β΄

Σὰν μοῦ τὸ πάρης, “Υπνε μου, τρεῖς φύλακες θὰ βάλω,
στὴν κούνια του τρεῖς φύλακες κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
Βάλλω τὸν “Ἡλιο στὰ βουνά, τὸν ἀετὸ στοὺς κάμπους,
τὸν κύρ Βοριά τὸ δροσερὸν ἀνάμεσα πελάγου.
“Ὁ “Ἡλιος ἐβασίλεψεν, ὁ ἀετὸς ἀποκοιμήθη
κι ὁ κύρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στῆς μάνας του πηγαίνει.
«Γιέ μου καλέ, ποῦ ’σουν ἐχτές, ποῦ ’σουν τὴν ἄλλη νύχτα;

Μήπως με τ' ἄστρι ἐμάλωσες, μήπως με τὸ φεγγάρι,
 μήπως με τὸν αὐγερινό, πούμαστ' ἀγαπημένοι;»
 «Μήτε με τ' ἄστρι ἐμάλωνα, μήτε με τὸ φεγγάρι,
 μήτε με τὸν αὐγερινό, πούμαστ' ἀγαπημένοι,
 Χρυσὸν ὕγιόν ἐφύλαγα στήν ἀργυρή του κούνια.»

Γ'

Κάμε, Χριστέ καὶ Παναγιά, καὶ θρέψε τὸ παιδί μου,
 νὰ μεγαλώση, νὰ θραφῇ, καλὸ παιδί νὰ γίνη.
 Τύχη χρυσή ἃς τοῦ δίνετε καὶ φώτιση μεγάλη,
 νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ καὶ φρόνιμο νὰ γίνη·
 νάχη γιὰ πάντα προκοπή, παντοῦ καλὰ νὰ κάνῃ,
 ν' ἀνοίξῃ εἴκοσι σχολεῖά με τοὺς καλοὺς δασκάλους,
 νὰ μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀνθρώποι νὰ γινοῦνε,
 νὰ ἐλεῇ, νὰ βοηθῇ, με προθυμιὰ νὰ δίνη
 καὶ στὰ σχολεῖά, στὶς ἐκκλησιῆς καὶ στὰ ὄρφανεμένα.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

[Τὰ θεατρικά ἔργα τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς ἀμέσως ἀκολουθοῦσης μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς εἶχον ὅλα ὑπόθεσιν θρησκευτικὴν καὶ ἐλέγοντο μυστήρια. Τοιαύτη θρησκευτικὴ θεατρικὴ φιλολογία, πτωχὴ κατ' ἀρχάς, ἤρκειτο εἰς ἀναπαράστασιν διαφόρων σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρεται ἔργον παυχθὲν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ τὸν τίτλον «*Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Προφήτου Ἡλία*», ἄλλο δὲ ἔργον μνημονεύεται παρασταθὲν περὶ τὰς παραμονὰς τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τιτλοφορούμενον «*Οἱ τρεῖς Παῖδες ἐν Καμίνῳ*».

Θρησκευτικὰ παραστάσεις παιζόμεναι ἔξωθεν τῶν μητροπολιτικῶν ναῶν ἐσυνηθίζοντο καὶ εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ὡς συνέχεια τῆς παραδόσεως ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τελουμένη καὶ σήμερον κατὰ δεκαετίαν μεγαλοπρεπῆς ἀναπαράστασις τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν πόλιν Ὁμπεραμεργκάου τῆς Βαυαρίας

Τοιοῦτον εἶδους «*μυστήριον*» εἶναι καὶ τὸ διασωθὲν θρησκευτικὸν δράμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «*Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*», γραμμένον εἰς Κρητικὴν διάλεκτον.

Ἡ ὑπόθεσις του εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὸ γνωστὸν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπεισόδιον, καθ' ὃ ὁ Θεός, θέλων νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ, ζητεῖ παρ' αὐτοῦ τὴν θυσίαν τοῦ υἱοῦ του Ἰσαάκ.

Ἄγνωστος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔργου, ὅπως ἄγνωστον καὶ πότε συνέτεθῃ. Ὁ ἐκ Κρήτης λόγιος καὶ ἀρχαιολόγος Στεφ. Ξανθουδίδης, ὁ μελετήσας τὰ κρητικὰ ἔργα τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἐκδώσας κριτικῶς τὸν «*Ἐρωτόκριτον*» καὶ τὴν «*Ἐρωφίλην*», εὕρισκε πολλὰς ὁμοιότητας ὕφους καὶ γλώσσης τοῦ «*Ἐρωτόκριτου*» καὶ τῆς «*Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ*». Ὑπάρχουν τῶντι στίχοι ἀπαράλλακτοι καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα ἔργα. Ἐκ τούτων ὁ Ξανθουδίδης εἰκάζει, ὅτι καὶ τὸ θεατρικὸν ἔργον πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ «*Ἐρωτόκριτου*» Βιτσέντσον Κορνάρων.

Θρησκευτικὰ θεατρικὰ ἔργα μὲ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν ἔγραψαν καὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Ἰταλὸς Μπελκάρι (Βενετία, 1485), ὁ Γάλλος Ντὲ Μπεῆζ (Λωζάνη, 1550), ὁ Ἰταλὸς Λουίτζι Κρότο (Βενετία, 1586) κ. ἄ.

Ἡ «*Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*» ἔχει ἀρκετὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο

δράμα τοῦ Λουίτζι Κρότο. Πάντως ὁ "Ἕλλην ποιητής, καὶ ἂν εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἄλλο ἔργον, ἐπέχειργάσθη τὸ θέμα του μὲ ἐλευθερίαν καὶ δημιουργικότητα. Ἡ ἀξία τοῦ κρητικοῦ τούτου ἔργου ἐξετιμήθη καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν τὴν ὁλλανδικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος ἐμφανίζεται Ἀγγελος Κυρίου πρὸ τοῦ κοιμωμένου Ἀβραάμ καὶ φέρει τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀβραάμ ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου ἀνακοινοῖ τὸ μυστικὸν εἰς τὴν σύζυγόν του, τὴν Σάρραν. Θρηνοῦντες καὶ ἀπαρηγόρητοι ἀμφότεροι ὑπακούουν εὐλαβῶς εἰς τὴν θείαν προσταγὴν. Μὲ αἱματωμένην καρδίαν ἐξυπνοῦν τὸν Ἰσαάκ, τὸν ὅποιον παραλαμβάνει ὁ Ἀβραάμ, συνοδευόμενος ἀπὸ δύο δούλους καὶ τὸν ὀδηγεῖ ἀνύποπτον εἰς τὸν τόπον τῆς θυσίας. Ἐκεῖ, ἐνῶ ὑψώνεται ἡ πατρικὴ χεὶρ μὲ τὴν μάχαιραν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς σπαρακτικῆς θυσίας, ἐπανεμφανίζεται ὁ Ἀγγελος, ὁ ὁποῖος διατάσσει τὸν Ἀβραάμ νὰ θέσῃ τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην.

Κατωτέρω παρατίθενται δύο ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἔργου.]

(Ἀπόσπασμα α')

ΑΓΓΕΛΟΣ

Ζύπν' Ἀβραάμ, ξύπν' Ἀβραάμ, γείρου κι ἐπάνου στάσου·
 πρόσταγμ' ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς σοῦ φέρνω κι ἀφουκράσου.
 Ζύπνησε, δούλε τοῦ Θεοῦ, ξύπνησε, μπιστεμένε
 καὶ νὰ κοιμᾷς ἀμέριμνα τώρα καιρὸς δὲν ἔναι·
 ξύπνα καὶ γροίκησ', Ἀβραάμ, ἐκεῖνα νὰ ποὺ θέλει,
 Ἀφέντης ὅπου προσκυνοῦν καὶ τρέμουν οἱ ἄγγελοι.
 Θυσίαν ἄξιαν καὶ ἁγνὴ τὴν σήμερον ἡμέρα
 θέλει ὁ Θεὸς κι ἀποθυμᾷ ἀπ' τὴ δική σου χέρα·
 δὲ θέλει μπλιτ* θυσιὰν ἀρνιῶν καὶ πράματα φταρμένα*,
 μὰ μιὰ θυσία ποθυμᾷ μεγάλην ἀπὸ σένα·
 τὸ τέκνο σου τὸ μοναχό, τὸ κανακάρικό* σου,
 'ς θυσία τὸ ἀποθυμᾷ καὶ θέλει τ' ὁ Θεὸς σου·
 'ς τόπον ἀρνιοῦ, 'ς τόπον ριφιοῦ, ὀρίζ' ὁ Θεὸς καὶ θέλει
 νὰ θυσιάσῃς, Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ τὰ μέλη.
 Καὶ ξύπνησέ το γλήγορα, μὲ σέν' ἄς συνοδέψῃ
 κι ἀνέβα σὲ ψηλὸ βουνό, ποὺ θέλω σ' ἀρμηνέψῃ·
 κι ἀνέβα το προθυμερὰ κι εἰς τὴν κορφὴν σὰ φτάσῃς,

σφάξε τὸ τέκνο, κάψε το καὶ βλέπε μὴ δειλιάσης.
 Σπούδαξε*, ξύπνα τὸ παιδί κι ἔπαρ' το μετὰ σένα,
 ξετέλειωσε προθυμερὰ τὸ σ' ἔχω μιλημένα.
 Μὴν ἀνιμένης, Ἀβραάμ, μπλιὸ δεύτερο μαντάτο*,
 μὴ κλαίης καὶ μηδὲ γρινιάς, γιατί' ὁ Θεὸς γροικᾷ το·
 εἰς τρεῖς ἡμέρες νὰ γενῇ τούτ' ἡ θυσία τυχαίνει*,
 τέτοιας λογιῆς εἶν' ὀρισμὸς κι ἡ ὀρδινιά* δοσμένη.
 Ἦκουσες τὴν παραγγελιὰ τοῦ Ποιητῆ καὶ Πλάστη
 καὶ γείρου, κίνησε νὰ πᾶς καὶ τὴν τρομάραν ἄστη.
 Τοῦ λογιισμοῦ σου ἡ συννεφιὰ κι ἡ σκότισις ἄς πάψη,
 κι ἄς ἔρθ' ἡ μπιστοσύνη σου εἰς οὐρανοὺς νὰ λάμψη.

ABRAAM

ὦφου, τρομάρα μὲ κρατεῖ, ζάλην μεγάλην ἔχω,
 κοιμάμενος ἢ ξυπνητὸς ἂν εἶμαι, δὲν κατέχω.
 Τί πρόσταγμα μοῦ ἤφερες, ἄγγελ', ἀπὸ τοῦ θρόνου
 τ' Ἀφέντη μας, ἀπ' ὅρισε νὰ κάμω τὸ δὲν σώνω;
 ὦ Βασιλεῦ τῶν βασιλιῶν, καὶ τί γροικοῦν τ' αὐτιά μου;
 καὶ τ' εἶναι τοῦτο ἀπ' ὅρισες τώρα στὰ γερατειά μου;...
 Ἄν ἔχω φταίξιμον ἐγώ, κρίματα καμωμένα,
 μὴν τὰ πλερώσ' ὁ Ἰσαὰκ τὰ σφάλματα μ' ἔμένα.
 Καημένο σπίτι τοῦ Ἀβραάμ, τίς σούδωσε κατάρα
 καὶ ποιό σκοτάδι σ' εὔρηκεν, ἀνεμικὴ * κι ἀντάρρα;
 Ἡ μάνα ἡ δυστυχέστατη κοιμάται, δὲν κατέχει
 οὐδὲ γροικᾷ ἢ βαριόμοιρη τὸ τί μᾶς περιτρέχει.
 Ἄς τῆς μακρύνω ἀπὸ δῶ, τάχα μὴν τὸ γροικήσῃ
 καὶ πάρῃ πέτραν καὶ δαρθῇ, καὶ κακοθανατήσῃ.
 Ἄς πάγω νὰ προσευχηθῶ τ' Ἀφέντη πού μ' ὀρίζει,
 ὅπου τὰ μέσα τσῆ καρδιάς καὶ τὰ κρυφὰ γνωρίζει.

[Σηκώνεται ὁ Ἀβραάμ ἀπὸ τὸ στρώμα του καὶ γονατιστὸς προσεύχεται:]

Κύριε, ἴπειδῃ μετάθεση * δὲν ἔχει τὸ μαντάτο
 πού μούφερεν ὁ Ἀγγελος ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω
 καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα πού μούκαμες, Θεέ μου,
 δὲν ἔχει πλιὸ μετανιωμό, μὲ σπλάχνος γροίκησέ μου:

Ἐπαρέ μου τὸν Ἰσαὰκ καὶ μὴ μοῦ τὸν ἀφήσης,
 μὰ νὰ τοῦ δώσῃ θάνατον ὁ κύρης μὴ θελήσης.
 Τῆς σάρκας εἶν' ὁ θάνατος καὶ πάντα τὸν βαστοῦμε
 καὶ τοῦτο νὰ ξεφύγωμε ποσῶς δὲν ἤμποροῦμε,
 μὰ νὰ τὸν σφάξῃ ἄποινα ὁ πικραμένος κύρης,
 νὰ μὴν τ' ὀρίσῃς, Πλάστη μου, ὁποῦσαι νοικοκύρης.
 Σφάλλω καὶ πταίω σου πολλά, γνωρίζω τὰ κακὰ μου,
 μὰ πάλ' ἢ ἐσπλαχνία σου νικᾷ τὰ σφάλματά μου·
 εἶδὲ καὶ εἶναι ἀδύνατο τοῦτο νὰ μεταθέσῃ,
 δὸς μου καρδιά καὶ ἀποκοτιά, κι ἡ ψή * μου ἄς μπορέσῃ.
 γιὰ τέκνο μου τὸν Ἰσαὰκ νὰ μὴν τότε γνωρίζω,
 γιὰτ' ἔχω σάρκα καὶ πονῶ, καρδιά καὶ λαχταρίζω.
 Καὶ σύ, Θεέ, ποὺ τόρισες, δὸς δύναμη κι ἐμένα,
 νὰ κάμω τ' ἀνημπόρετα σήμερο μπορεμένα,
 νὰ τὸν ἰδῶ νὰ καίγεται, χωρὶς ν' ἀναδακρυσῶ
 καὶ τῇ θυσία ποὺ ζητᾷς σωστή νὰ τήνε δώσω.

(Ἄ π ό σ π α σ μ α β')

[Ὁ Ἀβραάμ μετὰ τὸν ἀνύποπτον Ἰσαὰκ ἔχουν φθάσει εἰς τὸν τόπον
 τῆς θυσίας. Ἐκεῖ γίνεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ τρομεροῦ μυστικοῦ εἰς τὸν μέλ-
 λοντα νὰ θυσιασθῇ Ἰσαὰκ, ὁ ὁποῖος λέγει:]

ΙΣΑΑΚ

Καὶ ποῦ με κράζεις, κύρη μου, ναρῶ νὰ γονατίσω;
 ὅς ποιόν γάμον, ὅς ποιάν ξεφάντωση καὶ θὲς νὰ προθυμήσω;

(Γονατίζει καὶ προσεύχεται)

Ἀόρατε, λυπήσου με· Ἀναρχε, πόνεσέ με
 καὶ πολυέλεε Θεέ, σὺ παρηγόρησέ με·
 σπλαχνίσου τοὺς γονεοὺς μου τώρα ὅς τὰ γερατεία ντως·
 δὸς μου ζωὴ νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά ντως·
 Μ' ἂν ἔν' καὶ σὰν ἁμαρτωλοὶ δὲν μᾶσε πρέπει χάρη,
 πέψε τῇ φύσῃ θάνατο σήμερο νὰ μὲ πάρῃ·
 νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
 νὰ κάμῃ λάκκον τοῦ κορμιοῦ, νὰ τὸ σκεπᾷ χῶμα·
 νὰ μὴ γροικῇ τὸ σπαθὶ νὰ κόψῃ τὸ λαιμὸ μου,

μὴ δῶ τρομάρα φοβερὴ κι ἄγρια στὸ θάνατό μου.
 Γονή, 'πειδὴ μεταθემὸς δὲν εἶν' μηδὲ 'λεημοσύνη,
 καὶ ἐπειδ' ἔτσι τ' ὅρισεν ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
 μιὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισσμό μου,
 νὰ μὴ θελήσης ἄπωνα νὰ κόψης τὸ λαιμό μου·
 μὰ σφάξε με χαϊδευτικά, κανακιστὰ * κι ἀγάλια,
 γιὰ νὰ θωρῆς τὰ δάκρυα μου, ν' ἀκοῦς τὰ παρακάλια...
 Κύρη, μὴ σφίγγης τὸ σκοινί, ἄς τ' ἄχαμνὸ δαμάκι *
 καὶ μὴ μὲ βιάζης καὶ ἄφῃς' με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκι.
 'Εκεῖνη' ἡ χέρα πού πολλὰ μ' εἶχε κανακισμένο,
 τὰ μοῦ τὰ κάμνει σήμερο, δὲν μ' εἶχε μαθημένο.
 Γιὰ νὰ θυμᾶς' ὅ,τι σοῦ πῶ, γλυκὺ φιλὶ σοῦ δίδω,
 σήμερο τῇ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.
 Μίλιε της, παρηγόρα την κι ἄς εἴστε πάντα ὁμάδι
 καὶ εἰπέ τη, πῶς ὀλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν Ἄδη.
 "Ο,τι δικό μου βρίκεται 'ς τὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας,
 δώστε τα τοῦ 'Ελισεὲκ τοῦ γειτονόπουλού μας,
 τὰ ρούχα μου καὶ τὰ χαρτιά, ἄγραφα καὶ γραμμένα,
 καὶ τὸ σεπτέτι * τὸ μικρό, πού τάχω φυλαμένα·
 γιὰτ' εἶναι συνομήλικος καὶ συνανάθροφός μου,
 φίλον καλὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν ἡῦρα στὸ σκολεῖό μου.
 Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνηθῆς, κάμε νὰ τὸ βαστάξης,
 εἰς τὸ ποδᾶρι τοῦ παιδιοῦ τὸν 'Ελισεὲκ νὰ τάξης.
 Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ καὶ νὰ σοῦ παραγγεῖλω,
 μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικὸ καὶ φίλο. **Fi**
 Κύρη μου, ὅπου μ' ἔκαμες, καὶ πῶς δὲν μὲ λυπᾶσαι;
 Ὡ Πλάστη μου, βοήθα μου· μάνα μου, καὶ ποῦ νάσαι;

ABRAAM *

Μηδὲ φωνάξης, τέκνο μου, κι ἐμένα θανατώσης,
 μ' ἄς εἶς' ἀπομονετικός, τὸν πόνο σου νὰ χάσης.
 Χαμήλωσε τὰ μάτια σου, χαμαὶ στὴ γῇ συντήρα*,
 νὰ κάμωμε τὸ θέλημα Ἀφέντη καὶ Σωτήρα.
 Κλίνει τὸ κεφαλάκι σου λιγάκι, καλογιέ μου,
 μὴ μὲ θωρῆς, καὶ κάνμυσε *. Νὰ θυσίαν, Θεέ μου !

ΑΓΓΕΛΟΣ

ὦ Ἀβραάμ, τὴ μάχαιρα γιάγυρε 'ς τὸ θηκάρι,
 τς ἀγγέλους ἐπερίσσευσεν ἡ ἐδική σου χάρη.
 Χαρά σ' ἐσένα, Ἀβραάμ κι εἰς τάσφαλτό σου ζάλον,
 μέ τὴν ἐμπιστοσύνη σου, πού δὲν εὐρέθη σ' ἄλλον.
 Ἀβραάμ, μεγάλη ἡ πίστη σου, μεγάλ' ἡ ὄρεξή σου,
 σήμερ' ἐστεφανώθηκες ἐσὺ καὶ τὸ παιδί σου.
 Μεγάλη νίκην ἔκαμες 'στὸν πόλεμο πού μπήκες,
 νὰ σὲ πλανέσουν τὰ φθαρτὰ τοῦ κόσμου δὲν ἀφῆκες.
 Λύσε τα ταῦτα τὰ δεσμά, λύτρωσε τὸ κοπέλι
 καὶ τὴ θυσία πού μελετᾷς ἀφέντης μπλιὸ δὲν θέλει.
 Δοῦλε πιστέ, δοῦλε καλέ, ἄνδρα χαριτωμένε,
 εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πύργε ξετελειωμένε,
 ἐγνώρισεν ὁ Κύριος κι εἶδε τὴν ὄρεξή σου,
 εὐλογημένος νάσαι σύ, τὸ τέκνο κι ἡ γυνή σου.

"Ἐκδοσις Σοφίας Ἀντωνιάδου, Ἀθῆναι 1922.

ΕΡΩΦΙΛΗ

[Σπουδαιότατον ἔργον τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος πλὴν τοῦ «*Ἐρωτοκρίτου*» καὶ τῆς «*Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ*» εἶναι καὶ ἡ τραγωδία ἡ γνωστὴ μὲ τὸν τίτλον «*Ἐρωφίλη*» γραφεῖσα ἀπὸ τὸν Κρήτα ποιητὴν Γεώργιον Χορτάτην. Αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς πρώτην ἑκδοσιν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1637, ἥτοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ. Ἐγένετο δὲ γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεστάθη πολλὰκις ἐπιτυχῶς εἰς πολλὰς πόλεις, ἰδίως τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑπτανήσου. Διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς, τὴν στιχοιουργίαν τῆς καὶ ἀρκετὰ λυρικά καὶ δραματικά χαρίσματα, ἡ «*Ἐρωφίλη*» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα προϊόντα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας.

Ἐξ αὐτῆς παρατίθεται τὸ κατωτέρω λυρικὸν ἀπόσπασμα.]

ΥΜΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΛΙΟΝ

Ἀκτίνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
 ὅπου μὲ τὴ φωτιά σου τὴ μεγάλη
 σ' ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένη,
 τὸν οὐρανὸ στολίζει 'ς μιὰ καὶ εἰς ἄλλη

μεριά κι ὅλη τῇ γῇ ἡ πορπατηξιά σου,
 δίχως ποτέ τῇ στράτα τση νὰ σφάλῃ.
 Κι ὄντα μᾶς ἐμακραίνης τῇ θωριά σου,
 μὲ χιόνια καὶ βροχὲς τῇ γῇ ποτίζεις,
 γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζοῦν τὰ πλάσματά σου.
 Καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι ἀρχινίσῃς
 τὰ χιόνια νὰ σκορπᾷς καὶ νὰ ζεσταίνης
 τὸν κόσμον, ὅλη τῇ γῇ μ' ἀνθούς γεμίζεις,
 τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾷς, καρπούς πληθαίνεις,
 μεστώνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
 πολλῶ λογιῶ κι εἰς δόξα πάντα μένεις·
 διαμάντια καὶ ρουμπιὰ μαργαριτάρια
 κι ὅλες τσὶ πέτρες τς ἄλλες μοναχός σου
 πὼς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ στῇ γῇ ποτέ τὸ φῶς σου,
 εὐρίσκονται στὰ βάθρῃ φυλαμένα
 κι ὅσα κι ἂν εἶν' ἐμπρὸς τῶν ὀμματιῶν σου
 γῇ * σὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῇ ἀπὸ σένα
 θρέφονται καὶ κρατιοῦνται καὶ πληθαίνουν
 καὶ νὰ χαθῇ ποτέ μπορεῖ κανένα;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ

«Ερωφίλη» "Εκδοσις Στεφάνου Ξανθουδίδου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΑΝΔΡΕΑΝ ΖΑΪΜΗΝ

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἑκατονταετηρίδων δύο γενεὰς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὁποῖα ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων γενεῶν, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἄλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος ὀλοτελῶς δουλωθείσης. Ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὁποῖαι ὡς δύο ἐξαίσια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροκίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὁποῖα φειδωλεύεται ἡ ἰδίᾳ φύσις νὰ χάρις εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός. Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων, ἡ δὲ [δευτέρα, λέγω ἀπελευθερωτικὴ, εἶσε, ὡς Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες· νᾶί· σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι καθ' ὅς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν

καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὅρον. Τῶνόντι τίς ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπηθανατίζετο, ὅσον ἀπηθανατίσθῃ; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινήν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς Πατρίδος ἄγων;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρὸς, ἀρχηγός, ὃχι ὁπαδὸς τῆς Ἐπαναστάσεώς μας. Αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καὶ Λόντου ἐφώνησε πρῶτος τὴν 25 Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας· «Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας». Ἐφώνησε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔγινε πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔγινεν ἐλευθέρη. Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου ἢ ἐπισιμότητος; Ὁχι βέβαια. Διότι ἦτον ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισιμωτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτο ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὁποία καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία ταράττει πάντοτε [τὰς μεγάλαις ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς Ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του· καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχήν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς:

Εὐφημεῖ καὶ δικαίως ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν

του Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνεύουσας τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς ἐπίσης καὶ εὐτυχὲς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοίσθια ἡ Πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας της τὰς δυνάμεις εἰς δικτατορικὴν Κυβέρνησιν ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατορικὴ αὕτη Κυβέρνησις, σκέψις ἐγίνετο περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων καὶ ἰδοὺ πρῶτος ὁ πρόεδρος προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκην. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμψηφεὶ· μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον, καὶ τὸν προϋπαντᾷ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενος. «Ἡ Πατρίς, τῷ λέγει, ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἑνωσὶν μας». «Τὴν ἀπαιτεῖ» ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν· καὶ μετὰ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν Πατρίδα, μόνην τὴν Πατρίδα.

Ἡ πράξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπατρίδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλλην καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικῶμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὅμως

εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῶ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους. Ὅχι! Τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους. Καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των τὴν πατρίδα δούλην καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των ἑλευθέραν. Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἑλευθερωτὴν τῆς πατρίδος των Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν. Ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς των στολισμένους μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, διότι βλέπω, ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἑλευθερίαν, ἀφ' οὔτου ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν ἔργον τῆς παλιγγενεσίας, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποῖαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἣ ὁποῖα τὸν περιμένει. Ναί! Ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἀν καὶ φαίνεται γήινος. Γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

ΣΤΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

«Λόγος» Παρίσιοι 1826.

Ο ΑΔΙΑΚΡΙΤΟΣ

Ὁ ἀδιάκριτος ἀπαντώντας σε στὸ δρόμο σοῦ παίρνει τὸ ἄνθος, ὁποῦ βαστᾷς καὶ τὸ κάνει δικό του, ὑποθέτοντάς σου εὐχαρίστηση μεγάλη νὰ δώσης τὸ ἄνθος σου εἰς ὑποκείμενον ὡς τὸ ἰδικόν του. Κατ' αὐτὸν εἶν' ἐκείνη μιὰ τιμὴ πού σοῦ κάνει. Ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἐννοῇ μῆτε τόσο καὶ μόνον τοῦ ἀρέσει τὸ ἄνθος σου.

Ἐμβαίνει στὴ συναναστροφὴ μὲ πάταγον καὶ ἀρχίζει ὁμιλίαν, ἀδιαφορώντας, ἂν ἦτον πρωτύτερα ἀρχινημένη ἄλλη. Ἀντισκόβει* ὅλους, διὰ νὰ μιλήσῃ αὐτός. Ἀλλ' ἂν κανεῖς τὸν ἀντισκέψη αὐτόν, τὸν ἐπιπλήσσει μὲ αὐστηρότητα.

Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ κυριαρχεῖ ἀπάνου σὲ ὅλους καὶ ὅλοι νὰ περιστρέφονται τριγύρω του.

Ἐπισκέφτεται τοὺς φίλους του σὲ στιγμές, ὅπου τοὺς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους. Καὶ παρὰ πονεῖται μὲ πικρίαν, ἂν δὲν ἀφήσουνε τὴ δουλειά τους, διὰ νὰ καθίσουνε μ' αὐτὸν νὰ μιλήσουνε διὰ τὴν ψύχρα ἢ διὰ τὴ ζέστα τῆς ὥρας, διὰ τὰ φαγητὰ τῆς ἡμέρας· νὰ μένουνε κάθε τόσο ἄφωνοι νὰ κοιτάζονται· ν' ἀνασκαμνισθῇ* καὶ νὰ βαρεθῇ, ἔπειτα ν' ἀσκωθῇ νὰ φύγῃ.

Καλεσμένος σὲ συμπόσιον τραβάει στὸ πιάτο του τὰ καλύτερα κομμάτια.

Συνταξιδεύοντας μὲ ἄλλους βγάνει καὶ καπνίζει, χωρὶς νὰ τὸν γνοιᾷ, ἂν ὁ καπνὸς ἐνοχλῇ τοὺς συνταξιδιώτες του.

Εἰς τὸν περίπατο σταματᾷ κάθε τόσα βήματα ὑποχρεώνοντας ἔτσι καὶ τὸν σύντροφόν του νὰ σταματᾷ κι αὐτὸς ἐναντία εἰς τὴν εὐχαρίστησίν του καὶ χωρὶς δίκιο.

Σὲ βλέπει μὲ ἄλλους καὶ σοῦ κάνει ἐρώτησες ἄκαιρες, τὲς ὁποῖες ὄχι μόνον δὲν ἔμπορεῖς ν' ἀποκριθῇς, ἀλλὰ κι αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ ἐρωτήσεις του σὲ στενοχωροῦν καὶ σὲ πνίγουνε.

Σὲ ξέρεῖ γιὰ τὰς Ἀθήνας; σὲ παρακαλεῖ νὰ τοῦ πάρῃς μιὰ παραγγελούλα. Καὶ σοῦ στέλνει μιὰ κάσα ροζύλια* γιὰ τὸν δεῖνα τμηματάρχῃ κι ἕναν μπότῃ * ξίδι γιὰ τὴν δεῖνα Κυρία.

* Ἄν ξένος, καλαίνεται μόνος του, ἢ ἐμμέσως σὲ ὑποχρεώνει νὰ τὸν φιλοξενήσῃς «διὰ ὀλίγες ἡμέρες». Μὰ τότε παίρνει κατοχὴ στὸ σπίτι σου καὶ δὲν ἐνθυμεῖται πλέον νὰ ξεκολλήσῃ. «Ἡ κυρία σου, φίλε μου— τοῦ λές τότε— πρέπει νὰ σὲ ἀποζήτησε.... ἢ καμμένη!... τὴν παράτησες!...» Ἄλλ' αὐτὸς σοῦ ὑπόσχεται νὰ τῆς γράψῃ νάρθη.

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ μίαν ταχτικὴν σειρὰν μαθημάτων. Ὅποιος τὸν βοηθήσῃ στὴ μαθήτευσή του, ὠφελεῖ αὐτὸν κι εὐεργετῇ καὶ τὴν κοινωνίαν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

«Ἰδὼν ὁ ἄνθρωπος» Κεφαλληνία 1886.

Ο ΔΟΚΗΣΙΣΟΦΟΣ

~~Η~~ Ο δοκησίσοφος ἔλαβε ἀπὸ τὴ φύση τὸ χάρισμα τοῦ νὰ ἔχη μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὰς γνώσεις του. Ὁ δὲ τοιοῦτος ζῇ ὡς μεγάλος μὲ τὴ φαντασία του, ἕως ὅτου οἱ περιστάσεις τοῦ τὸ ἐπιτρέπουνε....

Καλὰ γεμάτος ἀπὸ τὴν ἰδέαν του καὶ συνηθισμένος νὰ μιλῇ ὡς ἀπὸ καθέδρας διὰ πράγματα ποὺ κάπως ἔννοεῖ, ξεθαρρεύει ἀγάλλι ἀγάλλι καὶ ἀπλώνεται νὰ φλυαρῇ μὲ τὸν ἴδιον διδαχτικὸν τρόπον καὶ διὰ πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει διόλου γνώριση.

Ὅτι δὲ ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ ἑαυτοῦ του φυσικῶς τῷ λόγῳ τόνε φέρει στὴ φλυαρία, εὐκόλως ἡμπορεῖ νὰ ἔννοηθῇ. Ἐφτασε νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι εἶναι κάτοχος μιᾶς σπάνιας νοημοσύνης, μιᾶς σωστότητος κρίσεως ἀλανθάστου, ἑνὸς πνεύματος, ὁποῦ ἀπὸ λίγο ἔννοεῖ πολὺ.... Ἀπὸ τότε δὲν ἀμφιβάλλει πλέον, ὅτι τὸν φθάνει ν' ἀπαντήθῃ καί ποῦ μὲ τὸν Ἀραγώ*, διὰ νὰ μπορῇ νὰ ἐξηγῇ τὶς περιοδεῖς τῶν κομητῶν· νὰ ἔχαιρετῇ μὲ τὸν Βίσμαρκ*, διὰ νὰ ἀποφθέγγεται στὰ πολιτικά· νὰ ἐπισκέφθῃ τὸ Παρίσι, διὰ νὰ ἐξευγενίσθῃ· νὰ εἶδε τὴν Σμύρνην, διὰ νὰ γνωρίζῃ τὴν Ἀσίαν. Δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι ἔχει γνώσεις ἀνώτερες ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος μὲ βάρος, ὅτι μπορεῖ νὰ μιλῇ ἀπὸ καθέδρας διὰ κάθε πρᾶγμα.

Εἰς τὴν διεξαγωγὴν ὅμως τῆς δοκησιοφίας του ἀπαντᾷ κάθε τόσο χάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὴ του ἡ οἷση πρέπει νὰ σταματήσῃ. Φιλονικώντας τότε μὲ ἄλλους καὶ ἀντιπαθώντας νὰ ὁμολογήσῃ ἀμάθειαν, ριψοκινδυνεύει νὰ πηδήσῃ τὸ χάσμα διὰ πηδήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ πέσῃ μέσα.

—Ναί, Κύριε Χ., σεῖς βέβαια θὰ γνωρίζετε μὲ πόσῃ ἐπιτυχίαν ὁ Δνεῖπερ καταπολεμεῖ αὐτά, τὰ ὁποῖα πρεσβεύετε....

—Ἄ, τὸν Δνεῖπερ ἐγὼ τὸν διάβασα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματά του εἶναι σαθρά.

—Ἐχετε ὑπομονήν, Κύριε Χ. Ἀλλὰ ὁ Δνεῖπερ δὲν εἶναι συγγραφεύς. Εἶναι ποταμὸς εἰς τὴν Ρωσίαν!

Καὶ ἰδοὺ ὁ δοκησίσοφος εἰς τὴν ξυλόγατα!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

«Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος» Κεφαλληνία 1886.

Ο ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ

ργασία [Ὁ «Θάνος Βλέκας» ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας μας, διότι εἶναι τὸ πρῶτον νεοελληνικὸν μυθιστόρημα. Ἐγράφη τὸ 1855 καὶ ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν τότε ἐκδιδομένην φιλολογικὴν «Πανδώραν». Εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦτο τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ ἀντικατοπτρίζεται ὁλόκληρος ἡ ἐποχὴ τῶν πρώτων δεκετηρίδων τοῦ νέου ἑλληνικοῦ βασιλείου μὲ τὴν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν, μὲ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξελιξεώς της, μὲ τὰ τεχνικὰ μέσα πενιχρά, μὲ τὴν συγκοινωνίαν ἑλλιπῆ καὶ μὲ τὴν ληστείαν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν ὑπαιθρον.]

Τοῦ ἔργου τούτου παρατίθεται κατωτέρω τὸ πρῶτον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Καλύβη τοῦ Θάνου» καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἥρωα καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος.]

Συχνάκις κατὰ τὸ θέρος ἐξήρχοντο τῆς Λαμίας πρωϊνοὶ ὁ διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Γεώργιος Ἑφαιστίδης καὶ ὁ ἐφημέριος ἐκκλησίας τινὸς Παπαίωνᾶς πρὸς περιδιάβασιν· διηθύνοντο δὲ πρὸς τὴν καλύβην τοῦ γεωργοῦ Θάνου Βλέκα, ὅστις διεκρίνετο ἐπὶ φιλοπονίᾳ καὶ πραότητι καὶ ἡγαπᾶτο παρὰ πάντων, ὅσοι τὸν ἐγνώριζον, ἰδίως δὲ παρὰ τῶν δύο τούτων σεβασμίων ἀνδρῶν. Εἰς βραχὺ χρόνον διάστημα ὁ νέος γεωργός, ὥς ἐπίμορτος * καρπούμενος μέρος τῶν ἐκτεταμένων ἀγρῶν τινὸς ἐκ τῶν μεγαλοκτημόνων καὶ ἀποδίδων ἀκριβῶς τὸ συμπεφωνημένον, εἶχε σχηματίσει ἐκ τῶν περισσευμάτων του μικρὸν ποίμνιον αἰγῶν, ἐξ ὧν ἀπέφερε βούτυρον, βοηθούμενος παρὰ τῆς γραίας μητρὸς του καὶ ἤδη προσεδόκα ἐκ τῆς συγκομιδῆς τὴν ἀμοιβὴν τῶν πολλῶν κόπων του.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ καλὸς Θάνος ἐκάθητο πρὸ τῆς καλύβης του σύννους καὶ βαρυθυμῶν, διότι πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶχε θερίσει τὸν σῖτον του καὶ εἶχε σωρεύσει τὰς θυμωνίας του εἰς τὸ ἀλώνιον περιμένων τοὺς δεκατευτάς *, διὰ νὰ γίνῃ ἡ καταμέτρησις, μεθ' ἣν μόνον ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ ἰδίᾳ του τὰ θερισθέντα· ἄλλ' αὐτοὶ κατεγίνοντο, φαίνεται, εἰς ἄλλας μεμακρυσμένας θέσεις. Ὁ θερισμὸς ὑπῆρξεν εὐτυχὴς καὶ ὁ Θάνος ὑπελόγιζεν, ὅτι μετὰ τὴν δεκάτευσιν, τὴν ἀπότισιν τῆς μορτῆς * πρὸς τὸν κύριον τῆς γῆς, τὴν ἀποταμίευσιν τοῦ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἀναγκαίου καὶ

τοῦ σπόρου διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἔτι ἀφθονωτέρου, ἔμελλε νὰ περισσεύσῃ ἱκανὸς σῖτος πρὸς πώλησιν. Ἐσχεδιάζε δὲ ν' ἀποκτήσῃ βόας ἀροτῆρας, ὥστε νὰ μὴ περιμένη πρὸς ἄροσιν τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῶν γειτόνων του, οἵτινες εἶχον βόας, κινδυνεύων ν' ἀποσφαλῇ τοῦ ἀρμοδίου χρόνου. Ἀροτρον ἴδιον εἶχεν ἀποκτήσῃ ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ παρελθόντος ἔτους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἐξαρκέσει πρὸς ἀπόκτησιν βοῶν. Πρὸ δύο ἐτῶν ὅμως εἶχεν ἀποκτήσῃ τὰς αἰγας προτιμήσας αὐτάς, ὥστε καὶ ὅλον τὸ ἔτος νὰ ἔχῃ ἐνασχόλησιν τὴν τυροποιίαν, ἐνῶ τῶν βοῶν ἡ διατήρησις ὑπερέβαινε τότε τὰς δυνάμεις του καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους ἤθελον εἶσθαι εἰς αὐτὸν ἄχρηστοι.

Ἀλλὰ τώρα εἶχε θέσει τὸν πόδα ἐπ' αὐτῆς τῆς βαθμίδος καὶ ἐνῶ ἤλπιζε νὰ πληρωθῇ ἡ εὐχή του αὕτη, ἠῤξανε νὰ ἀνυπομονησία του νὰ διαχωρίσῃ τὴν δεκάτην. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Θάνος ἐπεδίδετο μετὰ ζήλου εἰς τὰ γεωργικὰ του ἔργα καὶ διὰ πλῶν στερήσεων καὶ ταλαιπωριῶν κατ' ἔτος καὶ κατὰ μικρὸν ἠῤξανε τὸ οὐσίδιόν του, ὡς μύρμηξ ταμιευτικός. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐκορυφοῦτο δυστυχῶς ἡ ληστεία, ὡς φθοροποιὸς ἐπιδημία, ὥστε ἡ Κυβέρνησις ἐξηγέρθη ἐκ τοῦ ληθάργου της, ἀποστείλασα ἐπὶ τούτῳ κατάλληλον μοίραρχον τῆς χωροφυλακῆς, μέλλοντα δι' αὐστηρὰς καταδιώξεως νὰ περιστείλῃ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἐφημερίου ἦτο λοιπὸν διττῶς ποθητὴ εἰς τὸν φιλόπονον γεωργὸν μας, διὰ νὰ μάθῃ ποῦ εὐρίσκοντο οἱ δεκατευταὶ καὶ ἂν ὁ νέος μοίραρχος, πρὸ μικροῦ ἀφίχθεις, ἐλάμβανε πρόσφορα μέτρα, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ὅπωςοῦν ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια. Οἱ δύο πρῶτοι περιπατητικοὶ δὲν ἀνεχαιτίζοντο ὡς ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν ληστῶν, διότι ἦσαν ἐκ τῶν προσώπων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτοὶ οἱ λησταὶ σέβονται.

Καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Θάνου ἐπόθει τὴν ἐπίσκεψιν τῶν δύο γερόντων, αὕτη ὅμως δι' ἄλλους λόγους. Ἐκτὸς τοῦ φιλοπόνου τούτου υἱοῦ εἶχεν ἄλλον πρωτότοκον στρατιωτικόν, ὅστις, ἂν καὶ πολὺν χρόνον ὑπηρετῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἀτάκτου του ὅμως βίου δὲν εἶχεν ὑπερβῇ τὸν εὐτελεῖ βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, σχεδὸν πάντοτε διαζέσιμος ὡς καὶ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην. Αὐτὸν ὅμως κατ' ἐξοχὴν

ἡγάπα ἢ μήτηρ, διότι μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, πεσόντος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ὁ Τάσος (οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἀνθυπολοχαγὸς) ἀγανακτῶν, διότι δὲν προεβιάζετο ἀναλόγως τῶν πατραγαθίων του, ἐνίοτε συνηκολούθει καὶ αὐτὸς τοὺς ληστὰς, μεθ' ὧν εἶχε πάντοτε σχέσιν, ἕωσοῦ ἐλάβανεν ἀμνηστειὰν καὶ ὑπόσχεσιν προβιβασμοῦ, ἀλλὰ μὴ ἐκπληρομένην. Τοῦτο μάλιστα καθίστανεν ἀγαπητότερον τὸν Τάσον εἰς τὴν μητέρα του, συμμεριζομένην τὴν ἀγανάκτησίν του, διότι δὲν ἐβραβεύετο ὁ υἱὸς τῆς καὶ ἐνθυμουμένην τὸν βίον τοῦ ἀνδρός τῆς, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσεφέρετο πρὸς τὴν Ὁθωμανικὴν ἐξουσίαν. Ἡ Βαρβάρα ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ Τάσος πάλιν ἐξῆλθε μετὰ συμμορίας ληστῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἔλεγεν εἰς τὸν Θάνον, ὅστις καταφρονούμενος ὑπ' ἐκείνου ὥς διάγων βίον δουλικὸν καὶ ἐπίμοχθον, ἔλυπεῖτο καθ' ἑαυτόν, ἀπέφευγεν ὅμως νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τούτου εἰς τὴν μητέρα του, διότι αὕτη ἀλλέως ἐφρόνει. Καὶ ἡ Βαρβάρα ἦτο λοιπὸν ἀνήσυχος μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ μοιράρχου καὶ τὴν αὐξησιν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως. Ἦλπιζε δὲ νὰ μάθῃ τί γίνεται ὁ Τάσος παρὰ τοῦ ἐφημερίου, μεθ' οὗ μόνον ἐμπιστευτικῶς ὠμίλει περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ. Προβαίνουσα συχνάκις εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἐνῶ ἐξηκολούθει τὰ πρωινὰ ἔργα, οὐδὲν ἔλεγε πρὸς τὸν παρακαθήμενον Θάνον καὶ παντοῖα διαλογιζόμενον, ἀλλὰ διηύθυνε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν πόλιν, ὅθεν ἔμελλον νὰ φανοῦν ἐρχόμενοι οἱ δύο γέροντες.

Ἐπὶ τέλους ὁ Θάνος τοὺς εἶδε βάδην προχωροῦντας καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα του νὰ παρασκευάσῃ καφέ πρὸς δεξίωσίν των.

Ὁ Ἑφαιστίδης καὶ ὁ Παπαῖωνᾶς, σχεδὸν ὁμήλικες, ἦσαν ἀμφοτέροι διακαεῖς λάτραι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, περὶ ὧν ἀκορέστως συνδιελέγοντο. Ὁ Ἑφαιστίδης μάλιστα, χρηματίσας μαθητῆς τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου* ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ αἰῶνος, ἐτίμα αὐτὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὥς ἐκ τούτου ὅμως πολλάκις ἀδίκως ἔκρινε περὶ τῶν λοιπῶν, ἰδίως δὲ περὶ τῶν συγχρόνων του. Διατρίψας χρόνους τινὰς ἐν Βιέννῃ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε παραδεχθῆ μόνον τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, ἄλλως ὅμως ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ καὶ νὰ μάθῃ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὰ πλεῖστα καὶ ἰδίως εἰς τὰς περὶ ἑλληνικῆς παιδείας γνώμας του εὗρισκεν ὁμοδοξοῦντα τὸν Παπαῖωνᾶν, ὅστις ἦτο πολὺ κατώτερος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παιδείαν, διατηρῶν λείψανα ἀναμνήσεων ἐκ τῆς ἐποχῆς, ὅτε διετέλει διάκονος τοῦ Σηλυβρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρ' ᾧ ἐσύχναζον λόγοι τινες ἰδίως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου. Ἐκεῖ ἐλέγοντο τότε πολλὰ καὶ ποικίλα. Τοσοῦτω μᾶλλον ἐθαύμαζε τὸν Ἑφαιστίδην καὶ ἐτέρπετο συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ ἢ μᾶλλον παρεῖχε προσεκτικὴν ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀδολεσχίαν του.

Ὡς συνήθως συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πρωίαν ταύτην, πρὶν ἐπιληφθῇ θέματός τινος ὁ Ἑφαιστίδης, προοιμιάζε καταμεμφόμενος τὴν νέαν παιδείαν, ἐνῶ ἐβάδιζον πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Θάνου.

— Φίλε Ἰωνᾶ, ἔλεγε· σήμερον δὲν μὲ λείπει ἡ καλὴ διάθεσις, ὅσον ἐνθυμοῦμαι τὸ πάθημα τοῦ νέου σοφοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅστις ἦλθε πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἑλληνικῶν σχολείων. Συναπηντήθημεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ νομάρχου, ὅπου ἦσαν πολλοὶ παρόντες καὶ ἐφλυαρεῖ ὁ Ἀράβιος αὐλὸς * περὶ μεθόδου καὶ γραμματικῆς καὶ θεματογραφίας καὶ ἐγκυκλίου παιδείας. Πολλὴν ὥραν τὸν ἤκουσα ἀτάραχος, ἂν καὶ πᾶσα λέξις του ἦτο ἱκανὴ νὰ συνταράξη τὸν στόμαχόν μου· ἐπὶ τέλους ἔλαβον καὶ ἐγὼ τὸν λόγον.

Σεῖς, τὸν εἶπον, ἐν Ἀθήναις πολλὰ μυθολογεῖτε καὶ μηχανᾶσθε καὶ ἀναμοχλεύετε νεολογοῦντες, ἀλλὰ συγχέοντες νέα καὶ ἀρχαῖα· καὶ θέλοντες νὰ γενεσιουργήσητε τὸν νεομορφότυπον ἑλληνισμόν, ἀπωλέσατε τὸν ἀρχαῖον. Βαρύνομαι ὥς ἐκ τοῦ γήρατός μου νὰ φιλονικῶ περὶ γλώσσης καὶ διαλέκτων. Κατ' ἐμὲ κριτὴν ἐνὸς καὶ μόνου ἔχομεν χρεῖαν καὶ ἄνευ αὐτοῦ οὐδεμία προκοπὴ· νὰ ἐννοῶμεν τοὺς ἀρχαίους. Καθ' ὑπόθεσιν σὲ παρακαλῶ νὰ μ' ἐξηγήσης τὸν παροιμιακὸν ἐκεῖνον στίχον τοῦ Ὀμήρου:

«Οὐ σὺ γ' ἂν ἐξ οἴκου σῶς ἐπιστάτη οὐδ' ἄλλα δόιης»

Ὁ ἐξ Ἀθηνῶν σοφὸς ὑπεμεδίασε διὰ τὸ εὐκόλον τοῦ προβλήματος καὶ μὴ προσέξας εἰς τὴν παγίδαν, παρευθὺς, διὰ νὰ δείξη καὶ τὴν εὐχέρειάν του εἰς τὰ τοιαῦτα, μεθερμηνεύει: «Βέβαια σὺ ἐκ τῆς οἰκίας σου οὔτε ἄλλας ἤθελες δώσει εἰς τὸν ἐπιστάτην σου ».

Ἐγὼ δὲν ὑπεμεδίασα, ἀλλ' ἐκάγχασα καὶ συνεκάγχασαν καὶ οἱ παρεστῶτες ὑπονοοῦντες, ὅτι ὁ φίλος ὠλίσθησε.

— Πῶς; λέγω· τί εἶναι ὁ ἐπιστάτης;

— Δι' αὐτό, μέ ἀπήντησε, γελᾶς; ἢ σέ φαίνεται παράδοξον, ὅτι μέχρι σήμερον διεσώθη ἡ λέξις « ἐπιστάτης; »

— Αὐτό δὲν ἤθελε μέ φανῇ παράδοξον, ὅσον μέ φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀντίνοος* εἶχεν ἐπιστάτας ἄλλους φαίνεται διὰ τὰς ἀμπέλους καὶ ἄλλους διὰ τὰς ἀρούρας. Καὶ ποῖαν ἀνάγκην εἶχον αὐτοὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἄλλας ὁ Ἀντίνοος, ἀφοῦ εἶχον διαχειρίσιν καὶ ἐτρέφοντο ἐξ αὐτῆς; Ἐπιστάτης, φίλε μου, εἶναι ὁ ἐξαιτούμενος χάριν ἢ ἔλεος, ὅπως παρίστατο τότε ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς ἐπαίτης. Ἴδου ποῦ φέρει ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν: εἰς τὴν Βαβυλωνίαν!

Καὶ ὁ ἐφημέριος εὐχαριστήθη πολὺ διὰ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίδου μάθημα εἰς τὸν νέον λόγιον.

Ταῦτα συνδιαλεγόμενοι προσήγγισαν εἰς τὴν καλύβην τοῦ Θάνου, ὅστις ἔλθων εἰς προϋπάντησίν των μετὰ σεβασμοῦ ἐφίλησε πρῶτον τὴν δεξιὰν τοῦ ἐφημέριου καὶ λαβὼν τὴν εὐχὴν του καὶ ἀντιχαιρετίσας τὸν Ἡφαιστίδην ἐπορεύθη μετ' αὐτῶν πρὸς δεξιῶσίν των.

Ἡ καλύβη τοῦ Θάνου ἔκειτο ἐπὶ κολωνοῦ*, ὅθεν ὁμως δὲν ἐφαίνετο ἡ πόλις τῆς Λαμίας, διότι μετὰ τὸ κοίλωμα, ὑψοῦτο πάλιν ἄλλη ὄφρυς, ἣτις τὴν ἐκάλυπτε. Μόνη λοιπὸν ἐξεῖχεν ἐντὸς τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος ἡ καλύβη καὶ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ ἐντεῦθεν μὲν ἀπήντα τὰς ὑψηλὰς τῆς Οἴτης κορυφὰς μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, ἐκεῖθεν δὲ τῆς Ὀθρυος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡς λίμνη ὑπὸ τὰς αὐγάς τοῦ μεγαλοπρεπῶς ἀναβαίνοντος ἡλίου ὑπέλαμπεν ἡ θάλασσα τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Παρὰ τὴν καλύβην ἦτο φρέαρ ὑπὸ τὴν σκιὰν λεύκης, τῆς ὁποίας τὰ λευκὰ πέπλα ἀπαλῶς ἐσειόντο ὑπὸ τῆς πρῶνις αὔρας.

Ἡ καλύβη κατεσκευάσθη ἐκ διχοτομηθέντων κορμῶν δένδρων, τῶν ὁποίων ὁ φλοιὸς ἐφαίνετο ἔξωθεν, ἡ δὲ στέγη προσηρμώσθη ἐκ πηλοῦ καὶ ἀχέρδου*. Ὅπισθεν τῆς καλύβης ὑπῆρχεν ἄλλο στέγασμα διὰ τὰς αἶγας, ὅπου ἐσκόπει νὰ κατασκευάσῃ ὁ Θάνος τὴν φάτνην διὰ τοὺς βόας. Ἐμπροσθεν ἡ στέγη τῆς καλύβης ἐξεῖχε πολὺ, ὥστε νὰ παρέχῃ σκιὰν εἰς τοὺς καθημένους. Ἐκεῖ διημύνηθησαν οἱ δύο γέροντες μετὰ τοῦ Θάνου, ὅπου ἡ Βαρβάρρα ἴστατο προσμένουσα αὐτούς.

Μετὰ τὰς συνήθεις προσηγορίας ἡ Βαρβάρᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλύβην μετὰ τοῦ ἡφμερίου, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ Τάσου. Ὁ Ὑφαιστίδης τὴν ὠνόμαζε Καμινῶ ἢ διότι κατεγίνετο πάντοτε εἰς τὴν κάμινον ἢ διότι εἶχε πολλὰς μετὰ τοῦ ἡφμερίου συνδιαλέξεις, αἵτινες διέκοπτον τὴν ἀδιάκοπον γλωσσαλγίαν του καὶ τὸν ἐστέρουον ἀκροατοῦ.

— Ἄφες, εἶπεν εἰς τὸν Θάνον, τὴν Καμινῶ νὰ ἐξομολογηθῇ εἰς τὸν ἡφμερίον, ἄν καὶ δὲν ἤλθομεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ δὸς με ν' ἀνάψω τὴν καπνοσύριγγά μου.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ

«Θάνος Βλέκας» 1855.

ΑΓΩΝΙΩΔΗΣ ΦΥΓΗ

[Ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι υἱὸς ἐμπόρου ἀπὸ τὴν Χίον. Ζῇ εὐτυχῆς εἰς τὴν Σμύρνην, ὑπηρετῶν εἰς τὸ ἐκεῖ ἐμπορικὸν κατάστημα τοῦ πατρός του. Ὅταν ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, οἱ Ἕλληνες τῆς Σμύρνης δοκιμάζονται ἀπὸ φοβεροὺς διωγμούς. Τότε ὁ Λουκῆς καὶ ὁ πατήρ του καταφεύγουν εἰς τὴν πατρίδα των Χίων. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁ Λουκῆς μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν του, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι, φεύγουν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, διότι ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας φθάνουν εἰς τὸ χωρίον Μεστά, εὐρισκόμενον εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου Χίου. Ἐκεῖ περιμένουν νὰ ἔλθῃ πλοῖον, διὰ νὰ τοὺς παραλάβῃ. Ἐρχεται ὅμως ἐξαφνικὴ εἶδησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον. Ὅλοι τότε ἐξέρχονται εἰς τοὺς δρόμους ἐντρομοὶ ζητοῦντες σωτηρίαν.

Ἰδοὺ πῶς διηγεῖται τὰ συμβάντα ὁ ἴδιος ὁ Λουκῆς.]

Εὐρέθημεν ὅλοι διὰ μιᾶς ἔξω εἰς τὸν δρόμον.

Ποῦ ἐπηγαίναμεν; Τί ἠθέλαμεν; Κάποια ἐσωτερικὴ δύναμις διηύθυνε τὰ βήματά μας μακρὰν ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ χωρίου. Ἐφεύγαμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐσκεπτόμεθα, ὅτι ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν μοναδικὴν ἐξοδὸν τοῦ χωρίου, ἐκλειόμεθα ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἐνῶ ἐτρέχαμεν οὕτω περίφοβοι, παραζαλισμένοι, μὴ γνωρίζοντες ποῦ νὰ καταφύγωμεν, μία γραῖα, εἰς τὴν θύραν ταπεινῆς οἰκίας ἱσταμένη, μᾶς εἶδε, μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἤπλωσε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα :

— Ἐλᾶτε ἐδῶ νὰ σᾶς κρύψω, Χριστιανοί.

Ἐχύθημεν ὅλοι ἐντὸς τῆς ἀνοικτῆς θύρας, ἀκολουθοῦντες τὴν γραῖαν. Ὁ Θεὸς τὴν ἐφώτισεν! Εἰς ἐκείνην χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν, τὴν ὑπαρξίν μας. Δὲν τὴν εἶδα ἔκτοτε, οὔτε τὸ ὄνομά της γνωρίζω, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐλησμόνησα τὸ ἀγαθὸν πρόσωπόν της, οὐδ' ἔπαυσα εὐλογῶν τὴν μνήμην της. Εἶδε νὰ τὴν ἀντῆμειψεν ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὴν ἀνέπαυσεν ἐν εἰρήνῃ!

Ὅπισθεν τῆς οἰκίας ἦτο αὐλὴ ὑπαιθρος, εἰς δὲ τὴν ἄκραν τῆς αὐλῆς στάβλος. Ἐντὸς τοῦ στάβλου μᾶς ἔκρυπεν ἡ γραῖα. Αἱ ἀγελάδες της ἔβοσκαν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ δὲν ἐπέστρεψαν, οὔτε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, οὔτε τὰς ἐπομένας, νὰ μᾶς διαφιλονικήσουν τῆς κατοικίας των τὴν κατοχὴν. Δὲν ἤχημαλῶτιζαν γυναικόπαιδα μόνον οἱ Τοῦρκοι· ὅ,τι εὗρισκον, ἦτο λεία εὐπρόσδεκτος. Ἀλλὰ δὲν ἐξημίωσαν ἡμᾶς τότε, ληστεύσαντες τῆς πτωχῆς γραίας τὰ ζῶα. Ἡ εἴσοδος ἦτο στενὴ καὶ σκοτεινὴ, εἰς δὲ τὸ βάθος ἠνοιγέτο ὁ στάβλος τετραγώνος καὶ εὐρύχωρος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς εἶχε παράθυρον ἢ ἄλλην ὀπήν, ὥστε, ὅτε ἐκλείετο ἡ ἐπὶ τῆς αὐλῆς θύρα τῆς διόδου, τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητὸν καὶ ἡ ἀποφορὰ δὲν εἶχε διέξοδον. Τέσσαρα ἡμερονύκτια ἐμείναμεν ἐντὸς τοῦ κρυψῶνος τούτου, δεκαοκτὼ ἐν συνόλῳ ψυχαί!

Τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας ἡ φιλάνθρωπος γραῖα μᾶς ἔφερε σάκον πλήρη σύκων. Ὅτε δὲ συνηθίσαμεν εἰς τὸ σκότος, ἀνεκαλύψαμεν εἰς μίαν γωνίαν κάδον, ἔχοντα εἰσέτι ὕδωρ ἀρκετὸν πρὸς ποτισμὸν τῶν ἀγελάδων. Χάρις εἰς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο καὶ εἰς τὰ σῦκα δὲν ἀπεθάναμεν τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης! Εἰς θέσιν δὲ προέχουσαν ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ στάβλου ἀνεκαλύψαμεν ἄχυρον, τὸ ὁποῖον ἐστρώσαμεν κατὰ γῆς, διὰ νὰ μὴ κατακλίνωνται ἐπὶ τοῦ βορβορώδους ἐδάφους αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Καὶ ἐζήσαμεν οὕτω τέσσαρας νύκτας καὶ τέσσαρας ἡμέρας!

Ἐκ τοῦ κρυψῶνος μας ἠκούαμεν ἔξω συχνάκις τὰς κραυγὰς τῶν Τούρκων καὶ οἰμωγὰς Χριστιανῶν, πότε μακρὰν καὶ ἄλλοτε πλησίον. Τὴν τελευταίαν μάλιστα νύκτα τοὺς εἶχαμεν πολὺ πολὺ πλησίον, διότι διενυκτέρευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γραίας καὶ ἠκούαμεν τὰς ὁμιλίας των καὶ τὰς διηγήσεις τῶν αἰσχυρῶν κατορθωμάτων των...

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον, ὅτι δὲν θὰ

σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χεῖρας των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ στάβλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπανήλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἡ σιωπὴ, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυβος. Πόσον βραδέως αἱ ὥραι παρήρχοντο! Θὰ ἐπανέλθουν οἱ Τοῦρκοι πλησίον μας; θὰ τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν; Ἡσθάνομεθα ὅλοι, ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀνθέξωμεν περισσότερον.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τοὺς ἠκούσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, περιμένοντες τὴν ἐλπιζομένην ἀπομάκρυνσίν των. Ἐκεῖ ἀκούομεν αἶφνης, πλησίον τῆς θύρας βροντώδη Τούρκου φωνήν:

—“Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην...

Ἔκαμα τὸν σταυρόν μου. Κρύος ἰδρῶς μὲ περιέχυσεν!

Ἡ θύρα τοῦ στάβλου ἔτριξε καὶ ἠνοιχθη, καὶ εἰς τὸ ἀνοιγμά της εἶδα Τούρκου μορφὴν φοβερὰν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ράβδον καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ράβδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον. Καὶ ὅπισθεν τῶν ὤμων του ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκότους βλέμματα. Ἐκοσήμεν κατὰ γῆς, εἰς τὸ βάθος τοῦ στάβλου, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὀπτασίαν.

Ἀναπνοὴ ἐντὸς τοῦ στάβλου δὲν ἠκούετο. Ὁ Τοῦρκος ἐκτείνει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βῆμα. Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις:

— Μόνον βρῶμα εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κρότου καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν! Ἐν βῆξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδώσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠυδόκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἡ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὥς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνὸς καὶ ἐπεριμέναμεν μὲ περισσότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν ἀφοῦ ἐνύκτωσεν, ἠνοιχθη τοῦ στάβλου ἡ θύρα καὶ πάλιν, ἀλλ' ὑπὸ φίλης τῶρα χειρὸς καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστείλει πρὸς εὐρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξε-

τέλεσε τὴν παραγγελίαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ κρησφύγετόν μας, δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν, ὅτι πλοῖον Ψαριανὸν μᾶς ἐπερίμενεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον ὅχι μακρὰν τοῦ χωρίου καὶ ἦτο ἔτοιμος ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἀγνοία τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις τῶν πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἀλλ' ἂν ἐμέναμεν, ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐνῶ φεύγοντες ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγὴ καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Ἀπεφύγαμεν τὴν πύλην ὑποπτευόμενοι, ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ὁδηγὸς μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσήλαμεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου, διὰ νὰ δραπτετεύσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρίνετο ὁμως ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ κρημνῶδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἐδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐνῶ μὲ κατεβίβαζαν οἱ ἄνωθεν. Κατέβηκαν κατόπιν οἱ λοιποὶ ἄνδρες ἀνὰ εἷς καὶ ἐπεριλάβαμεν ἔπειτα τὰς καταβιβαζομένας γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά. Τελευταῖος ἐπήδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοιπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλος ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις καὶ ὅταν φοβῇσαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὴ φανοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου!

Ἐξημέρωνεν, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα, τὰ περικλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν, ἐβλέπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ μακρὰν, μᾶς ἔδειξεν ὁ χωρικός τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπα ἐπάνω εἰς τὰ σκοτεινὰ ὕδατα τὸ σκάφος, ἀλλ' ὁδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινά τοὺς

δύο ίστους καὶ μοῦ ἐφάνη, ὅτι κινοῦνται, προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία. Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἦμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν....

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ

«Λουκῆς Λάρας» 1879.

Ο ΠΑΤΟΥΧΑΣ

[Ἐν ἀπὸ τὰ τεχνικώτερα καὶ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τοῦ Κονδυλάκη εἶναι ὁ «Πατούχας». Τοῦτο εἶναι μακρότατον διήγημα μὲ ἥρωα νεαρὸν Κρητικόν, ὁ ὁποῖος ἐπαινομάσθη σκωπτικῶς Πατούχας, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν κατωτέραν παρατιθεμένην ἀρχὴν τοῦ διηγήματος. Εἰς αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς μᾶς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του, συγχρόνως μᾶς παρέχει πλούσια ἠθογραφικὰ στοιχεῖα τῆς Κρητικῆς χωρικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς του.]

Τὸ γεγονὸς τῆς ἡμέρας εἰς τὸ χωριὸ ἦτο ἡ ἐμφάνισις τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαῖτονικολῆ, ἀγνώστου σχεδὸν μέχρι τοῦδε, ὅστις οὕτω ἐπαρουσιάσθη ἔξαφνα, μίαν Κυριακὴν τοῦ 1863, δεκαοκτῶ ἐτῶν ἀνδρούκλακας ἕως ἐκεῖ πάνω, μὲ ἀνάπτυξιν καταπληκτικὴν. Τοῦ διαόλου τὸ Σαῖτονικολῆ, γιὰ ποῦ τὸν ἔκαμε! Εἶδες μπόι, εἶδες πλάτες; Καὶ τί ἔχει νὰ γίνη ἀκόμη ὅσο ν' ἀντροπατήσῃ! Ποῦ ἦταν αὐτὸ τὸ παιδὶ κι ἔτσι μονομιᾶς ἐπετάχτηκε ἄντρας θεριεμένος;

Βέβαια στὴ χώρα δὲν ἦτο. Τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο μιὰ ὥρα μακριά. Μετὰ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, οἱ φιλόλογοι * ἤρχισαν νὰ βλέπουν διάφορα ψεγάδια εἰς τὸν νέον καὶ τὰ ἐμπαικτικὰ γέλια διεδέχθησαν τὸν θαυμασμόν. Ἐλέγετο δηλαδὴ, ὅτι, ἐπειδὴ ἔζη μέχρι τοῦδε μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, βοσκὸς εἰς τὰ βουνὰ ἀπὸ μικρὸ παιδί, εἶχε γίνει ζῶον μὲ τὰ ζῶα· μόνον ποῦ δὲν ἐκουτούλα. Νὰ μιλήσῃ καλὰ καλὰ δὲν ἤξευρε καὶ ἅμα εὐρίσκετο μεταξὺ ἀνθρώπων, τάχανε κι ἔκανε σὰν ἀγριότραγος, ποῦ κοιτάζει ἀπὸ ποῦ νὰ φύγῃ.

Ἡ δὲ Σπυριδολενιά, διάσημος ψεγαδιάστρια καὶ διὰ τοῦτο λίαν ἐπίφοβος, ἔτοιμη πάντοτε, ἂν στραβοπατοῦσες, νὰ σοῦ βγάλῃ τραγούδι, ὅταν τὸν εἶδε ἔκαμε τάχα, πῶς ἐφοβήθη: «μάνα μου!» Ἐπειτα ἐγέλασε τὸν συριστικὸν καὶ ξηρὸν γέλωτά της καὶ σκύ-

ψασα ἐψιθύρισε πρὸς τὴν παρακαθήμενὴν τὸ ἐξῆς αὐτοσχέδιον ἐπίγραμμα :

Καλῶς τονε πού πρόβαλε μὲ τσι μακρὲς χεροῦκλες,
μὲ τὰ μεγάλα μάγουλα καὶ μὲ τσι ποδαροῦκλες.

Τὸ δίστιχον τοῦτο, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Σπυριδολενιά ἐχάραξεν, ὡς διὰ μονοκονδυλιάς, τὴν γελοιογραφίαν τοῦ νέου, μεταδοθὲν ἀπὸ ἀκοῆς εἰς ἀκοήν μετὰ μικρῶν σκιρτημάτων γελῶτων, παρήγαγε πλήμμυραν φαιδρότητος εἰς τὸν ὄμιλον τῶν γυναικῶν, αἵτινες καθήμεναι ὑπὸ τὸν μέγαν πλάτανον μὲ τὰ κυριακάτικά των, παρετήρουν τοὺς διερχομένους ἀπὸ τὸ δισταύρι*. Μία ἐξ αὐτῶν κατελήφθη ὑπὸ σπασμωδικοῦ ἀκαταβλήτου γέλωτος καὶ ἐνῶ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκράτει τὰ στήθη της, διὰ τῆς ἄλλης ἐκτύπα τὸν ὦμον τῆς Λενιάς :

— Θεοσκοτωμένη, νὰ σκάσω θέλω ἀπὸ τὰ γέλια, σὲ καλὸ νὰ μοῦ βγοῦνε!

“Ὅσον δὲ παρετήρουν τὸν νέον ἀπομακρυνόμενον μὲ τὰ μεγάλα χέρια κρεμασμένα ὡς περιττὰ καὶ δυσοικονόμητα ἐξαρτήματα, μὲ τὰ μεγάλα πόδια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε μεταδοθῇ τὸ σάστισμα τῆς κεφαλῆς, ὅλον ἐκείνον τὸν κολοσσόν, ὅστις ἀπὸ τὴν παραζά-ζάλην τῆς ἀνθρωποφοβίας ἐβάδιζεν ὡς στραβός, προσκόπτων εἰς τοὺς λίθους, ἡ κωμικὴ τοῦ ἐπιγράμματος εἰκὼν ἐφαίνετο περισσότερο ταιριαστὴ καὶ οἱ γέλωτες δὲν ἔπαυον.

Μετά τινας ὥρας τὸ δίστιχον ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ χωριοῦ, συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ ἐμπαικτικοῦ ἐπιθέτου. Διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον της ἡ Σπυριδολενιά, τὸν ἐπωνόμασε Πατούχας, ἐμπνευσθεῖσα ἀπὸ τοὺς πλατεῖς πόδας, τὸ καταπληκτικώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ καταπληκτικοῦ ἐκείνου ἐφήβου.

‘Ο Μανόλης, ὁ ἐπονομασθεὶς οὕτω Πατούχας, εἶχε δείξει ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας τόσην ἀγάπην πρὸς τὴν ποιμενικὴν ζωὴν, ὥστε μετὰ δυσκολίας τὸν ἀπέσπασεν ὁ πατήρ του ἀπὸ τὰ πρόβατα, διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον, ἕναν καλόγηρον, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνοίξει σχολεῖον, ὅπου ἐδίδε περισσοτέρους ραβδισμοὺς παρὰ μαθήματα. ‘Ο καλόγηρος ἐδίδασκε τὰ κοινὰ ἢ ἐκκλησιαστικὰ λεγόμενα γράμματα καὶ κατήρτιζεν ἀναγνώστας,

δυναμένους νὰ ψάλλουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ φέροντας εἰς τὴν ζώ-
νην, ὡς ἔμβλημα τῆς ἀξίας των, τὸ μακρὸν ὀρειχάλκινον καλαμάρι.
Ἄλλ' εἰς διάστημα δεκαπέντε ἡμερῶν ὁ Μανόλης δὲν κατῴρθωσε
νὰ μάθῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν φράσιν: «Σταυρέ, βοή-
θει», τὴν ὁποίαν προέτασσαν τότε τοῦ ἀλφαβήτου. Ὁ δὲ διδά-
σκαλος, ἀφοῦ εἰς μάτην ἐξήντηλησεν ἐναντίον του ὅλας τὰς δευτε-
ρευούσας τιμωρίας καὶ ἔσπασεν εἰς τὴν ράχην του δεκάδας ράβδων,
ἐδοκίμασε καὶ τὸν περιβόητον «φάλαγγα». Ὁ Μανόλης, ὅστις
εἶχε φοβερὰν ἰδέαν περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ τούτου κολαστηρίου,
ἀντέταξεν ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ὁ καλόγηρος βοηθού-
μενος ὑπὸ τῶν πρωτοσκόλων κατῴρθωσε νὰ συλλάβῃ τὰς γυμνὰς
κνήμας του εἰς τὸν φάλαγγα καὶ νὰ τοῦ μετρήσῃ εἰς τὰ πέλματα
παρὰ μίαν τεσσαράκοντα.

Τὸ παιδίον ὠρκίσθη νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὴν κόλτσιν
ἐκεῖνην. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ του εἶχεν ὀρκισθῇ «νὰ τὸν κάμῃ ἄν-
θρωπον», δὲν ᾔθελε νὰ μείνῃ τὸ παιδί του, ὅπως αὐτός, ξύλον
ἀπελέκητον· καὶ τὴν ἐπιούσαν τὸν ὠδήγησε διὰ τῆς βίας εἰς τὸ
σχολεῖον κλαίοντα καὶ ἱκετεύοντα καὶ ἔδωσε πρὸς τὸν διδάσκαλον
τὴν φοβερὰν παραγγελίαν: «Μόνο τὰ κόκαλα γερά, δάσκαλε».
Ὁ διδάσκαλος ἠκολούθησεν εὐσυνειδήτως τὴν πατρικὴν ἐντολήν.
Ἄλλ' ὁ Μανόλης, ὁ ἀμεσώτερον ἐνδιαφερόμενος, δὲν συνεμερίζετο
τὴν γνώμην τοῦ πατρός του καὶ μίαν ἡμέραν ἐτράπη εἰς φυγὴν.
Ἀντὶ δὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ὁπόθεν θὰ ὠδηγεῖτο
πάλιν τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸν καλόγηρον, ἐτράπη εἰς τὴν πρὸς τὰ
ὄρη ἄγουσαν καὶ μετὰ τινὰς ὥρας εὐρίσκετο εἰς τὴν μάνδραν τοῦ
πατρός του.

Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ἐπάνω, ἐν μέσῳ τῶν γνωρίμων βουῶν,
τῶν γνωρίμων δένδρων καὶ τῶν γνωρίμων ζώων, τῶν μόνων του
ἀληθινῶν γνωρίμων καὶ φίλων, τὸν κατέλαβεν ἡ συγκίνησις καὶ ἡ
χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν
ὁποίαν δὲν ἤλπιζε νὰ ἐπανίδῃ. Αὐτός, ὅστις δὲν κατῴρθωνε νὰ
μάθῃ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, ἐγνώριζεν ὅλα των τὰ γιδο-
πρόβατα ἕνα ἕνα· καὶ δὲν εἶχαν λίγα. Πῶς συνέβαινε, ὡς βοσκό-
πουλον νὰ εἶναι ξεφτέρι καὶ εἰς τὸ σχολεῖον ν' ἀποσβολωθῇ ἔτσι,
ὥστε νὰ μὴ διαφέρῃ ἀπὸ τὸ σκαμνί, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάσθητο; Ἡμπο-

ροῦσαν τ' ἄλλα παιδιὰ νὰ σφυρίζουν σὰν αὐτὸν καὶ νὰ ρίξουν τὴν πέτρα μακρύτερα; Ἦξερε κανεὶς σὰν αὐτὸν τὰ σημάδια τῶν γιδοπροβάτων; Αὐτὸς καὶ τώρα, ἂν τὸν ἄφηναν, ἦτο ἱκανὸς ν' ἄρμέξῃ καὶ νὰ τυροκομήσῃ ἀκόμη.

Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βουνά του, σὰν νὰ ἔφυγε μιὰ ὁμίχλη σκοτεινὴ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλόν του καὶ ἓνα βάρος, ποὺ ἐδέσμευε τὰ μέλη του. Τοῦ ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο ἐλεύθερος, ὅπως τὰ πουλιά, ποὺ ἐπετοῦσαν γύρω του.

Ποτὲ δὲν ἠσθάνθη τὴν χαράν, τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο ἐπαναβλέπων τώρα τὰ γνώριμα μέρη, τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἴγας, αἵτινες τὸν προσέβλεπον μὲ μιάν ἐνατένισιν εὐχαρίστου ἐκπλήξεως, ὥς νὰ τοῦ ἔλεγαν: « Καλῶς τονε! τί μᾶς ἔγινες τόσον καιρόν; » Καὶ μὲ γενικὸν κωδωνισμόν ἐφαίνοντο, ὥς νὰ ἐώρταζον τὴν ἐπάνοδόν του. Ἡ ἀληθινὴ του οἰκογένεια ἦσαν τὰ ἄκακα ζῶα ἐκεῖνα καὶ τὰ ἀκόμη ἀγαθώτερα δένδρα καὶ οἱ βράχοι καὶ τ' ἀγριολούλουδα, ποὺ τοῦ ἀπηύθυναν, ἔλεγε, φιλικὸν χαιρετισμόν, ὅπως ἐσεῖοντο εἰς τοὺς κρημνοὺς. Ὅλα, ζωντανὰ καὶ ἄψυχα, τοῦ ἐγελοῦσαν μὲ στοργήν, τὴν ὁποίαν μόνον εἰς τὸ μητρικὸν πρόσωπον ἔβλεπε. Καὶ αὐτοὶ οἱ κόρακες, οἱ ὅποιοι διήρχοντο κρῶζοντες ὑψηλὰ εἰς τὸν ἄέρα, τοῦ ἐφαίνοντο φίλοι.

Οἱ σκύλοι τῆς μάνδρας εἶχαν σπεύσει εἰς προϋπάντησιν του τρελοὶ ἀπὸ χαράν. Ὅταν δὲ συνηντήθησαν, ὁ Μανόλης ἐκυλίσθη μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν χόρτων, ἀποδίδων τὰς θωπείας καὶ ὁμιλῶν πρὸς αὐτοὺς, ὥς νὰ ἦσαν ἄνθρωποι:

— Ἐσεῖς ἐλέετε, πῶς δὲ θὰ ξανάρθω στὰ ὠζά, αἱ; Κι ἐγὼ τὸ φοβήθηκα. Αἱ, μωρὲ παιδιά, κακὰ ποὺ 'ναι στὸ χωριό, σὰ σὲ βάλουνε καὶ στὸ σκολεϊό! Κατέχετε εἴντα 'ναι τὸ σκολεϊό; Ἐνα σπίτι, ποὺ πᾶνε κάθε μέρα τὰ κοπέλια κι ἐκεῖ εἶν' ἓνας καλόγερος, ποὺ τόνε λένε δάσκαλο καὶ τὰ δέρνει.

Ἀπὸ εὐνόητον λεπτότητα ὁ υἱὸς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἀπέφυγε νὰ διηγηθῇ εἰς τοὺς φίλους του τὸ ταπεινωτικὸν ἐπεισόδιον ταῦ φάλαγγα.

Ὅς προέβλεπεν ὁ Μανόλης, ὁ πατήρ του μετέβη εἰς τὴν στάνην μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς πειθοῦς ἢ καὶ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σχολεῖον. Μετέβη πολλάκις, ἀλλ' εἰς μάτην ἐκοπίασε.

Εἰς τὴν ἐρημίαν, εἰς τὴν σιγὴν τῶν βουνῶν καὶ τῶν χειμαδίων, ὁ Μανόλης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξαγριωθῇ τελείως. Ἐφοβεῖτο μὲ τὸ δέος τοῦ ἀγρίου ζώου καὶ ὅπως τοῦτο, ἅμα ἔβλεπεν ἄνθρωπον, ἦτο ἔτοιμος νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν καὶ νὰ κρυβῇ. Οἱ μόνοι ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβεῖτο, ἦσαν οἱ σύντροφοί του, ποιμένες καὶ τυροκόμοι, ἡμιάγριοι, ὡς αὐτός. Ἄλλ' ἐνῶ οὗτοι κατέβαινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὸ χωριό, διὰ νὰ ἐκκλησιάζωνται καὶ μεταλαμβάνουν, ὁ Μανόλης οὐδὲ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἤσθάνετο. Ἀπὸ τὴν θρησκείαν διετῆρει μίαν ἰδέαν στοιχειώδη καὶ ἀμυδράν. Ἐγνώριζε συγκεχυμένα τινὰ περὶ Κολάσεως καὶ Παραδείσου, ἤξευρε τὸ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», ἀξιοθρηνητῶς στρεβλωμένα, ἀλλ' ἡ προσευχὴ του συνίστατο κυρίως εἰς σταυροὺς καὶ γονυκλισίας. Ὅταν ἦστραπτε καὶ ἐβρόντα, ἔσταυροκοπεῖτο ἔμφορος, ψιθυρίζων: «Μνήστητί μου, Κύριε, μνήστητί μου, Κύριε!» Διότι τὴν βροντὴν τὴν ἐθεώρει ὡς τὴν ἀπειλὴν τῆς θείας ἀγανακτήσεως, ὅπως εἰς τὴν χαρμονὴν τῆς ἀνθισμένης καὶ φωτολουσμένης φύσεως ἔβλεπε τὸ μεϊδιάμα τῆς θείας ἀγαθότητος.

Δὲν ἐλύπησε τόσον τοὺς γονεῖς του ἢ ἐγκατάλειψις τῶν μαθημάτων, ὅσον τοὺς ἀνησύχει ἡ λήθη τῶν θρησκευτικῶν του καθηκόντων. Ἔτος καὶ πλέον εἶχε παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀποδράσεώς του καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὔτε ἐκοινώνησεν, οὔτε ἐλειτούργησεν εἰς ἐκκλησίαν. Καὶ ἔφτυσεν αἷμα ὁ πατέρας του, διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ χωριό, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ μεταλάβῃ. Τοῦ ἔδωσεν ὑποσχέσεις, τὸν ἐφοβέρισεν, ὅτι θὰ ἐκολάζετο, τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ μητέρα του ἔκλαιεν ἐπιθυμοῦσα νὰ τὸν ἴδῃ, ἀλλ' ἔμεινεν ἀμετάπειστος· μόνον δὲ ὅταν τοῦ εἶπεν ὅτι, ἐπιμένων νὰ μὴ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ μὴ μεταλαβαίνῃ, θὰ ἐγίνετο Τοῦρκος, διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν πηγαίνουν, οὔτε μεταλαβαίνουν, ἤρχισε νὰ σκέπτεται καὶ ἐπὶ τέλους συγκατένευσεν.

Εἰς τὸ χωριὸ κατέβη νύκτα καὶ τὸ πρῶνι μεταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλούφαξεν * εἰς μίαν γωνίαν, ὡς λαγός, ὅστις αἰσθάνεται τὸν γῦπα περιπτάμενον, ἀφοῦ δ' ἐκοινώνησεν, ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς τὰ ὄρη. Βαθμηδὸν ὅμως ἀνεθάρρηνε καὶ κατέβαινε δύο καὶ τρεῖς φορὲς τὸ ἔτος, διὰ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ▲ιετῆρει

ὅμως πάντοτε τὴν νευρικήν ἀνησυχίαν καὶ τὸ σπινθηροβόλημα τῶν ὀφθαλμῶν θηρίου ἀτελῶς δαμασθέντος.

Εἰς τὴν βαθμιαίαν ταύτην ἐξημέρωσιν συνετέλεσαν πρὸ πάντων αἱ προσπάθειαι τῆς μητρός του, ἥτις συνοδεύουσα αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν ἐδίδασκε, πῶς νὰ φέρεται. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ἔπρεπε νὰ μένη ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ χαιρετᾷ τοὺς χωριανούς, θέτων τὸ χέρι ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ὑποκλίνων τὴν κεφαλὴν: « Καλὴ μέρα τ'ς ἀφεντιᾶς σας ». Ἐπειτα ν' ἀκροᾷται τοὺς χωριανούς συζητοῦντας καὶ λύνοντας τὰς διαφοράς των ἐνώπιον τῶν προεστῶν, « γιὰ νὰ παίρνη πράξη ». Εἰς τὸ τέλος δέ, ὅταν θὰ ἐξήρχετο ὁ παπὰς, νὰ πλησιάζῃ νὰ τοῦ φιλῇ τὸ χέρι καὶ νὰ φεύγῃ. Ὁ Μανόλης ἠκολούθει τὰς συμβουλὰς τῆς μητρός του ἐπὶ τινα καιρὸν καὶ ἤρχιζε νὰ τοῦ ἀρέσῃ ἡ ἐκκλησία, πρὸ πάντων ὅταν ἐμοίραζαν κόλυβα ἢ ἄρτον.

Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τινὲς δὲ ἤρχισαν νὰ μαντεύουν τὴν ἀνθρωποφοβίαν του.

Δύνασθε νὰ φαντασθῇτε τὴν ἐκπληξιν τῶν γονέων του, ὅταν τὸν εἶδαν μίαν ἐσπέραν νὰ φθάσῃ, χωρὶς νὰ προηγηθοῦν προσκλήσεις καὶ παρακλήσεις ἐκ μέρους των. Ἡ μητέρα του ἔκαμε τὸν σταυρόν της, δοξάζουσα τὸν Θεόν, ποὺ τὸν ἐφώτισε. Βέβαια θαῦμα ἦτο αὐτὸ τὸ ἀνέλπιστο. Ὁ Σαῖτονικολὴς ὅμως ἐφοβήθη, ὅτι συνέβη τίποτε κακόν, ὅτι ζωοκλέπται ἴσως ἐπέδραμον εἰς τὴν μάνδραν, καὶ τὸν ἠρώτησε μὲ ἀνησυχίαν, πῶς ἦτανε καὶ κατέβηκε.

— Ἡρθα νὰ σᾶσε ὁδῶ, ἀπήντησεν ἀπλῶς ὁ Μανόλης.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἐκάθισεν εἰς τὴν σκοτεινότεραν γωνίαν τοῦ σπιτιοῦ, ὡς συνήθιζεν, εἶπε κατιτὶ καταπληκτικόν :

— Θὰ κάτσω κι ἐγὼ στὸ χωριὸ δυὸ τρεῖς μέρες. Ὅλο στὰ βουνὰ θὰ ζῶ, σὰν ἀγρίμι;

Καὶ τὸ εἶπε μὲ τοιοῦτον πείσμα εἰς τὴν φωνήν, ὡς νὰ τοῦ εἶχαν ἀπαγορεύσει οἱ γονεῖς του τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ χωριό.

Ὁ Σαῖτονικολὴς ἀντήλλαξε μὲ τὴν γυναῖκα του βλέμμα ἐκπλήξεως καὶ χαρᾶς.

— Νὰ κάτσης, παιδί μου, ὅσο θέλεις, εἶπεν ἡ μητέρα του. Καὶ πάντα νὰ θέλῃς νὰ μείνῃς, καλύτερα· μεγάλη μας χαρά. Κι ἐμεῖς τὸ θέμε, κανακάρη * μου.

—'Εμεῖς δὲ σὲ θέλαμε νὰ γενῆς βοσκός, μοναχός σου γίνηκες, εἶπε καὶ ὁ Σαῖτονικολῆς. Κι ἃ θὲς ἐσὺ ἓνα νάσαι κοντά μας, ἐμεῖς τὸ θέμε χίλια, παιδί μου.

Ἡ οἰκογένεια ὁλόκληρος ἐώρτασε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. Ὅλοι οἱ συγγενεῖς, οἱ θεῖοι καὶ αἱ θεῖαι, καὶ ἡ μεγάλη ἀδελφή τοῦ Μανόλης μετὰ τοῦ συζύγου της, ἦλθαν νὰ χαιρετίσουν τὸν ἐπανελθόντα ἀποστάτην· καὶ εἰς ὧλων τὰ πρόσωπα ἔλαμπεν ἡ χαρά, ὡς ἐὰν ὁ πρωτότοκος τοῦ Σαῖτονικολῆ ἦτο νεκρὸς καὶ ἀνέστη....

Τὸ πρῶν τῆς ἐπιούσης, μετὰ τὴν λειτουργίαν, δὲν ἐχρειάσθησαν πολλοὶ προσπάθειαι, διὰ νὰ πεισθῇ ὁ Μανόλης νὰ κάμῃ μετὰ τοῦ πατρός του ἓνα γύρον εἰς τὸ χωριὸ μέχρι τῆς ἀγορᾶς. Ὁ νέος εἶχεν ἀποβάλλει τὴν μαλλίνην ποιμενικὴν ἐνδυμασίαν· διὰ νὰ τὸν καλοπιάσῃ δὲ ἡ μητέρα του, τὸν ἐνέδυσσε μὲ τὰ καλύτερα ἐνδύματα τοῦ πατρός του, τὰ ὁποῖα τοῦ ἤρχοντο ὅμως ὀλίγον στενόχωρα, καίτοι ὁ Σαῖτονικολῆς ἦτο ὑψηλὸς καὶ εὐρωστος.

Οὕτως ἔκαμε τὴν ἐπίσημον ἐμφάνισίν του εἰς τὸ χωριό. Καὶ εἶδαμεν, ὁποῖα ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐντύπωσις καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ θαυμασμοῦ ἡ Σπυριδολενιά τὴν ἔτρεψεν εἰς χλεύην. Τότε ἐκεῖνοι, οἵτινες πρὸ μικροῦ εἶδον μόνον τὸν πλήρη ζωῆς ἔφηβον, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ βουναῖα εἶχον δώσει τὸ ψήλωμα καὶ τὸν ἀέρα τῆς ἐλάτης, διέκριναν παντοῖα κωμικὰ ἐλαττώματα. Ἦτο παρὰ πολὺ ὑψηλός, τὸσον πολὺ, ὥστε νὰ ἐνθυμίζῃ τοὺς Σαρακηνοὺς, κάτι φαντάσματα φοβερὰ τῶν ἐρειπίων. Καὶ εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐνόμιζες, ὅτι ἡ κεφαλὴ του ἐξαλίζετο καὶ δὲν ἐστέκετο καλά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωνὴν δὲν εἶχε, καλέ, κατιτὶ ἀπὸ τὸ βέλασμα τοῦ τράγου; Ἐπειτα ἦτο κακοζωσμέμενος, ἀσυστύλωτος* καὶ δὲν ἤξευρε νὰ περιπατήσῃ στὸ ἴσωμα, ἀλλὰ συνεκρούοντο τὰ σφυρά του καὶ οἱ πόδες του παρέσυρον καὶ κατεκύλιον τοὺς λίθους τῆς ὁδοῦ καὶ ἐγίνετο χαλασμός κόσμου. Τί πατούχας! Μέχρι τῆς ἐσπέρας τὸν ἐγνώριζον ὅλοι σχεδὸν οἱ χωριανοὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὅσοι τὸν εἶχον ἴδει κατὰ τὴν ἡμέραν ὠμολόγησαν γελῶντες τὴν ἐπιτυχίαν. Αἶ, τὴ διαολολενιά, ποῦ τὰ βρίσκει! Ὅπως τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τὰ ἔργα, καὶ τῆς Σπυριδολενιάς τὰ ἔργα εὐκόλως ἀνεγνωρίζοντο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΔΑΚΗΣ

«Ὁ Πατούχας» 1910.

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

— Τὸ Γιάννη τὸ Νταφώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς τοὺς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάνω στὸ Κάστρο, στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ' ἀκούσατε;

Οὕτως ὠμίλησεν ὁ παπα-Φραγκοῦλης, ὁ Σακελλάριος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἐξ ὁσπρίων κι ἔλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου, τὴν ἐσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου. Παρόντες ἦσαν πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ Μαραγκοῦδης, πεντηκοντοῦτης, οἰκογενειάρχης, ἀναβάς διὰ νὰ εἴπη μίαν καλησπέραν, κατὰ τὸ σῶνηδες, εἰς τὸ παπαδόσπιτο· κι ἡ Θειά τὸ Μαλαμῶ ἡ Καναλάκαινα, μεμακρυσμένη συγγενής, ἐλθοῦσα, διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφοράν της, χήρα ἐξηκοντοῦτις, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἐξωκλήσια.

— Τ'ἀκούσαμε καὶ μεῖς, παπά, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος, ἔτσι εἶπανε.

— Τὸ εἶπαν, εἶναι σίγουρο, σᾶς λέω, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Φραγκοῦλης. Οἱ βλοημένοι, δὲ θὰ βάλουν ποτὲ γνώση. Ἐπῆγαν μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα, ἀπὸν ἄπ' τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα στὸ Στοιβωτό, ἐκεῖ ποὺ δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήσῃ!

— Μυαλὸ δὲν ἔχουν αὐτὸς ὁ κόσμος, εἶπεν ἡ Θειά τὸ Μαλαμῶ. Τώρα οἱ ἄνθρωποι γινῆκαν ἀπόκοτοι.

— Νὰ εἶχανε, τάχα τίποτε κουμπάνια * μαζί τους; εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Ποιὸς τοῦ ξέρ', εἶπεν ἡ Θειά Μαλαμῶ.

— Θὰ εἶχανε, θὰ εἶχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τοὺς γεμάτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν καὶ θηλιὲς σταίνουν γιὰ τὰ κοτούφια. Εἶχαν πάρει καὶ ἀλάτι μπόλικο μαζί τους, γιὰ νὰ τ' ἀλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

— Τώρα Χριστούγεννα θά κάμουν άπάνω στο Στοιβωτό τάχα; Είπε μετ' οίκτου ή παπαδιά.

— Νά μπορούσε κανείς νά τους έφερνε βοήθεια; έψιθύρισε ν ό ιερεύς, όστις έφαινετο κάτι μελετών μέσα του.

Ήτον έως πενήντα πέντε έτών ό ιερεύς, ύψηλός, άκμαίος καί με άγαθωτάτην φυσιогνωμίαν. Είς τήν νεότητά του ύπήρξε ναυτικός κι έφαινετο διατηρών άκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ήτο δέ τολμηρός καί άκάματος.

— Τί βοήθεια νά τους κάμουνε; είπεν ό Πανάγος ό μαραγκός. 'Απ' τή στεριά ό τόπος δέν πατιέται. "Εριξε έριξε χιόνι κι άκόμη ρίχνει. Χρόνια είχε νά κάμη τέτοια βαρυχειμωνιά. 'Ο 'Αι-Θανάσης έγιν' ένα με τά Καμπιά. 'Η Μυγαλιά δέν ξεχωρίζει άπ' τοϋ Κουρούπη.

'Ο Πανάγος ώνόμαζε τέσσαρας άπεχούσας άλλήλων κορυφάς τής νήσου. 'Ο παπα - Φραγκούλης επανέλαβεν έρωτηματικώς.

— Κι άπ' τή θάλασσα, μαστρο - Πανάγο;

— 'Απ' τή θάλασσα, παπά, τά ίδια καί χειρότερα. Γραιγολεβάντες * δυνατός, φουρτούνα. "Ολο καί φρεσκάρει. Ξίδι μοναχό. Ποϋ μπορείς νά ξεμυτίσης ός' άπ' τό λιμάνι, κατá τ' 'Ασπρόνησο!

— Μά... τότε πρέπει νά πέσωμε νά πεθάνωμε, είπεν ως έν συμπεράσματι ό ιερεύς. Δέν είναι λόγια αυτά, Πανάγο.

— 'Ε, παπά μ', ό καθένας τώρα έχει τό λογαριασμό του. Δέν πάει άλλος νά βάλη τό κεφάλι του στόν τρουβά *, κατάλαβες, γιά νά γλιτώσ' έσένανε.

'Ο παπα-Φραγκούλης έστέναξεν, ως νά ζόκτιρε τήν ιδιοτέλειαν καί μικροψυχίαν, ής ζώσα ήχώ έγίνετο ό Πανάγος.

— Καί τί θά πάθουνε, τó κάτω κάτω; επανέλαβεν, ως διά ν' άναπαύση τήν συνείδησίν του ό μαραγκός. Νά, θά είναι χωμένοι σέ καμιά σπηλιά, τσακμάκι θάχουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα. Μακάρι νά μοϋχε κι έμέ ή Πανάγαινα άπόψε στή παραστιά μου τή φωτιά που θέ νά έχουν αυτοί. Για μιá βδομάδα, πάντα θά είχανε κουμπάνια καί δέν είναι παραπάν' άπό πέντε μέρες, που άγρίεψε ό χειμώνας.

— Νά πήγαινε τώρα κανένας νά λειτουργήση τó Χριστό

στο Κάστρο, επανέλαβεν ὁ ἱερεὺς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κι αὐτοὺς βοήθεια. Πέρυσι ποὺ ἦταν ἐλαφρότερος ὁ χειμώνας, δὲν πήγαμε... Φέτος ποὺ εἶναι βαρὺς...

Καὶ διεκόπη, ὥς νὰ εἶπε πολλὰ. Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἦθος ἀνθρώπου λέγοντος οἶονεῖ κατὰ δόσεις ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπη. Ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ φανῇ, ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἦσαν μελετημένα....

Ἡ θειὰ Μαλαμῶ ἔσπευσε νὰ εἴπη :

— Ἀλήθεια, παπὰ μ', δὲν εἶναι καλὸ πράμα αὐτὸ δά, ν' ἀφήσουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο τὴν ἡμέρα τῆς Γέννας του.... Γιὰ τοῦτο θὰ μᾶς χαλάσ' κι ὁ Θεός !

— Κι εἴχαμε κάμει κι ἓνα τάξιμο πέρυσι τὸ Δωδεκαήμερο*. ἀλήθεια, παπαδιά; εἶπεν αἰφνης στραφεὶς πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ ἱερεὺς.

Ἡ παπαδιά τὸν ἐκοίταξεν, ὥς νὰ μὴ ἐνόει.

— Ὅπου ἦταν ἄρρωστος αὐτὸς ὁ Λαμπράκης, επανέλαβεν ὁ ἱερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα ποὺ κάμαμε;

Ἡ παπαδιά ἐσιώπα.

— Ἐταξες, ἂν γλιτώσῃ, νὰ πᾶμε, νὰ λειτουργήσωμε τὸ Χριστὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς του.....

— Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετῆς Σπύρος, ὃν ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκη, ἔνεκα τῆς ἄκρας ἰσχυρότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἔφεγγεν οἶονεῖ τὸ προσωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσει ν' ἀποθάνῃ πέρυσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἣτις ἠγγιζεν ἤδη τὸ πεντηκοστὸν καὶ τὸν εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον κατόπιν τεσσάρων ἐπιζώντων κορασίων, ὧν αἱ δύο πρῶται ἦσαν ὑπανδρευμένοι ἤδη, εἶχε τάξει, ἂν ἐγλίτῳε τὸ ἀγόρι τῆς, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνεθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἀλλ' ἔβλεπεν, ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερὸν, ἀνήκουστον τόλμημα,

ἔνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος καὶ ἐφρόνει, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσίαν.

Ἐν τούτοις, γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπαῆ, ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴν ἀντιλέξη. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἥρωικώτερον καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον: ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπάς, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ μαζί του.

Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόςῳ εὐρίσκετο μακρὰν τοῦ παπαῆ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπαῆ τῆς, ἐλάμβανε θάρρος, ἡ καρδιά τῆς ἐξεσταίνετο καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπάς χωρὶς αὐτήν, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἡ καρδούλα τῆς θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἄλλ' ἔαν τὴν ἔπαιρνε μαζί του, θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη....

— Πανάγο, εἶπεν ὁ παπάς στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὐρὼν εὐσημιον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς, νάχῃς τὴν εὐχή, νὰ πῆς τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ νάρθῃ ἀπὸ δῶ, τότε θέλω νὰ τοῦ πῶ;....

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος καὶ ὀλίγον κυρτός.

— Πηγαίνω, παπά, εἶπε. Θέλω κι ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴν μούχη τίποτα ἢ Πανάγαινα, γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νὰ τοῦ πῆς πρῶτα κι ὕστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

— Ἡ εὐχή σας. Καληνύχτα, παπαδιά!

Κι ἐξῆλθε.

— Τί λείει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θεία τὸ Μαλαμῶ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾶς στὸ Κάστρο, παπά;

— Νὰ ἰδοῦμε, τί θὰ μᾶς πῇ κι ὁ μπαρμπα-Στεφανής.

— Ἐγὼ ἓνας εἶμαι, εἶπεν ἡ θεία Μαλαμῶ. Ἄν θὰ πᾶς, ἔρχομαι.

— Κι ἐγὼ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Σιωπάτε! ἀκόμα δὲν ἀποφασίσσαμε τίποτε, εἶπεν ὁ παπάς. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κι ὁ μπάρμπα-Στεφανής.

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν πρόδρομον. Ἡνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα-Στεφανής, ὑψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἐξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαῖδον μύστακα, φορῶν πλεκτὸν κοῦκον καὶ καμιζόλαν* μαλλίνην βαθυκύανον, μὲ ζωνάρι κόκκινον δύο πιθαιμέσ πλατύ.

Κατόπιν τούτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφή, ὀρθή, ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νύχτα εἰπών, ὅτι θὰ μετέβαινεν οἶκαδε νὰ δειπνήσῃ, οὐχ ἦττον, κεντηθείσης, φαίνεται, τῆς περιεργείας του, νὰ μάθῃ τί τὸν ἤθελαν τὸν μπαρμπα-Στεφανή, ἀνέβῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

— Καπετὰν Στεφανή, εἶπεν ὁ ἱερεὺς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν καιρὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ πάῃ στὸ Κάστρο μὲ τὴ βάρκα;

— Μὲ τὴ βάρκα;... στὸ Κάστρο; ἠκούσθῃ ἀπὸ τῆς θύρας ὡς καινὴ τις πρωθύστερος καὶ ἀνάστροφος ἐρωτηματικὴ ἡχώ.

Ἦτο ὁ μαστρο-Πανάγος ὁ μαραγκός, μὲ τὴν κεφαλὴν προέχουσαν ὡς τὸ ἀνώφλιον, μὲ τὴν μίαν πλευρὰν οἶονεὶ κολλημένην ἐπὶ τοῦ παραστάτου.

Ἄλλ' ὁ μπαρμπα-Στεφανής, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου, μὲ τὴν χονδρὴν, ταχεῖαν καὶ μπερδεμένην προφορὰν του ἀνέκραξε:

— Μπράβο, μπράβο! Ἀκοῦς, ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; μετὰ χαρᾶς! ὄρεξῃ νάχῃς, παπά!

— Νὰ ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπάς. Ἔτσι σὲ θέλω, Στεφανή! Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

— Κίνδυνος, λέει; Καθόλου! Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μου, παπά. Μονάχα πὼς μπορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτα ἄλλο. Θαρσῇ κι ἡ παπαδιά, Θαρσῇ κι ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶναι μεγάλη, κατάλαβες, παίρνει καὶ τριάντα νομάτους καὶ σαράντα νομάτους καὶ μ' ὅλες τὶς κομπάνιες σας, μὲ τὰ πράματά σας. Κι ἡ φουρτούνα, τώρα, κατάλαβες, ὅσο πάει καὶ πέφτει. Ταχιά θάχωμε καλοσύνη, μπουνάτσα*, κάλμα. Ὅλο καὶ καλοσυνεύει, νά, τώρα καλοσύνεψε!

Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθημέως, ὀξύς συριγμὸς παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθῃ σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας, αἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ.

— Νά! ἀκοῦς; καλοσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο-Πανάγος.

— Σιώπα ἐσύ, δὲν ξέρεις ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανής. Ἐσὺ ξέρεις νὰ πελεκᾷς στραβόξυλα καὶ νὰ καρφώνῃς μαδέρια*. Αὐτὴ εἶναι ἡ στερνὴ δύναμη τῆς φουρτούνας, εἶναι ἀέρας ποὺ ψυχομαχάει. Αὐριο θὰ μαλακῶς* ὁ καιρὸς, σᾶς λέω ἐγώ.

— Καὶ σὰν τότε γυρίση στὸ μαῖστρο; ἐπέμεινε ὁ μαραγκός.

— Καὶ χωρὶς νὰ τότε γυρίση στὸ μαῖστρο, ἐγὼ σοῦ λέω, πὼς ἀπ'τὴν Κεχριά κι ἐκεῖ θὲ νάχωμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανής. Αὐτὰ εἶναι ἀποθαλασσιές* καὶ δὲ λείπουν, κατὰλαβες; Μὰ δὲ μᾶς πειράζ' ἐμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', ὁ Στεφανής σᾶς παίρνει ἀπάν'τ!...

Ἐμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώσῃ εἶδησιν εἰς τὰς τρεῖς, διὰ νὰ ἐταιμασοῦν καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν. Ὁ παπα-Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκους αἱ προσφοραὶ, ὅσας εἶχε, καὶ τινὰ δίπυρα* καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια* ἔθεσαν ἐλαίας καὶ χαβιάρι. Ἐγέμισε δύο ἐπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του. Ἐτύλιξε νὰ εἰς χαρτιά δύο ἢ τρία ξηροκτάποδα καὶ ἐν μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰσχάδας καὶ μεγαλόρρογας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπωνα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἡ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἡ ἄλλη, ἔβρασαν ὅσα αὐτὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας καὶ τὰ ἔθεσαν ἐντὸς καλαθίου, τὸ ὁποῖον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας μὲ κηρία καὶ μὲ λίβανον.

Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαμινεν ὁ παπὰς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὴν χιόνα, περὶ ᾧ ἐγένε λόγος ἐν ἀρχῇ, καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ προσκυνητάς, καθόσον ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμὼν εἰς τὸ Κάστρον, ἂν ἐν τοσοῦτῳ ἐμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον σῶοι καὶ ὑγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῇ, ὁ παπα-Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του, τὸν παπ-Ἀλέξην, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς ἐβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιοῦσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε σὺν Θεῷ βοηθῷ νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρει εἶδησιν ἅφ' ἑσπέρας δύο τρεῖς ἑνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπαῆ, διότι ὁ Πανάγος ἐξελθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναικα τοῦ καὶ αὐτὴ τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτονίσσας. Ἐπίσης καὶ ἡ Μαλαμὼ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἶδησιν εἰς τὸν κύρ Ἀλεξανδρὴν, τὸν ψάλτην, μεθ' ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητριάς.

Ὅταν ἔμελλαν ν' ἀποβιβασθῶσιν, εὐρέθησαν δεκαπέντε ἄτομα.

Ἦταν ὁ παπα-Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασῶς καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θειὰ Μαλαμὼ, ὁ κύρ Ἀλεξανδρὴς ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμήν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος. Οὗτος ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρη, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἦλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν μὲ σάκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομὴν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς :

— Πῶς τὸ ἔμαθες Βασίλη; τοῦ λέγει.

— Τὸ ἔμαθα, παπά, ἀπ' τὸ μαστρο-Πανάγο τὸ μαραγκό.

— Τί ὥρα καὶ ποῦ τὸν εἶδες;

— Κατὰ τὰς δέκα τὸν ηὔρα. Εἶχε φάει ψωμὶ καὶ βγῆκε. Ἐλεγε, πῶς ἀποφασίσατε νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο καὶ σᾶς ἐκατάκρινε γιὰ τὴν τόλμην. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατί ἀνησυχῶ γιὰ κείνον τὸν ἀδελφόν μου, καὶ θέλω ναρθῶ μαζί σας, ἂν μὲ παίρνετε.

— Ἀς εἶναι, καλῶς ναρθῆς, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος, ἔβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον Καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς καὶ ὁ πλοῦς εὐοίωνος ἤρχιζε.

Ἐκαμψαν τὸ Καλαμάκι καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει. Ἦρchiσε μόλις νὰ γλυκοχαράξῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιά. Ἐφεξαν εἰς τὸν Στρουφλιά, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκουναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους ὑπὸ τὸ πρῶτον λυκόφως τῆς ἡμέρας, ὡς νὰ ἔβλεπαν ἀλλήλους πρῶτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χεῖλη μελανὰ, ρῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκαλιασμέναι. Ἡ θειὰ Μαλαμὼ εἶχεν ἀποκοιμηθῇ

δὺς ἤδη ὑπὸ τὴν πρύμνην, ὅπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδήλαν ὡς τὴν ρίνα, μὲ τὴν ρίνα σχεδὸν ὡς τὰ γόνατα. Ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλεύρως αὐτῆς, ὀνειρεύμενος, ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὡς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ ὁ Σπύρος ἔκαμνε συχνές μετάνοιες καὶ ὅσον αἷμα εἶχεν, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ρίνα του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὄρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιὰ ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της εἶχε κρίνει, ὅτι ὥφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφοῦ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσσε μὲ διπλὰ ὑποκάμισα, δύο φανέλες, χονδρὸν μάλλινον γελέκιον, διπλοῦν σακάκι κι ἐπανωφόρι, καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμὸν μὲ χνοῶδες ὀλομάλλινον μανδήλιον, ποικιλόχρουν καὶ ραβδωτόν, μακρὸν καταπίπτον ἐπὶ τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπύρον, καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθος δὲν εὗρισκε σχεδὸν σάρκα ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν, δι' ἧς εἶχε περιχαράκῃ τὸν νιόν της.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχρεάν, συνέβη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Πανάγος προέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανῆς δὲν ἠγνόει καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν μαῖιστρον ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιὰ * καὶ «μπουκάρισμα * τοῦ κόρφου», τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατὰ πρῶραν τοῦ μικροῦ σκάφους καὶ ἡ βάρκα μὲ τὸ λευκὸν πανίον της καὶ μὲ τὸν φλόκον καὶ τὴν ἀντένα της, ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ Ἑλληνοαλβανὸν χορεύοντα ἥρωικῶς χορούς, μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἓνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα. Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσιν. Ἡ θεία Μαλαμὼ ἠρώτα τὸν παπά, ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχρεάν νὰ λειτουργήσωσιν, ὅπως ἑορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα. Ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ζαλισθεὶς ἐξάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησυχοῦν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης.

Εἰς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν

Κεχρεάν, ἕως οὗτου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανὴς καὶ ὁ ἱερεὺς συνεννοοῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπὸ τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Δύο μέσα ἡδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὑρισκαν τελεσφόρα ἢ νὰ συστειλῶσι τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ριγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες, ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν θὰ εὑρισκον δρομίσκον τινά, ὃχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶναι βατὸς εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνας δυὸ τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, προβλέπων, ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον, διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. Ὁ παπα-Φραγκοῦλης ἀπεφάνθη, ὅτι ἀφοῦ ἐξ ἅπαντος θὰ ἐνύχτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσιν τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἡδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης καὶ ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἦδη ὁ ἥλιος ἐπιφανεῖς ἀκόμη μίαν φορὰν, ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον της, ἐχόρευεν, ἐχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κύμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς ρευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἐτοίμη νὰ καταουντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν Παράκλησιν ὅλην.

Τέλος ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν σιγμὴν, καθ' ἣν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὐ ἀπεῖχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολὰς ἡμποδίζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἄλλ' ὁ ἄνεμος, ἀντὶ νὰ πέσῃ, ἐδυνάμωνε καὶ ἀγρίευε καὶ ἐθέριευε καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὄγκους φαιούς, ἀμαυρούς. Εὐτυχῶς ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος.

—'Εδῶ, ἐδῶ εἶν' ἓνα λιμανάκι, παπά.

— Θυμᾶσαι καλά, Στεφανή;

— “Ὅπως ξέρεις ἡ ἀγιωσύνη σου τὰ γράμματα τῆς ἐκκλησίας ἀπ’ ὅξου, παπά, ἔτσι κι ἐγὼ τὰ ξέρω ἀπ’ ὅξου ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους καὶ τὶς ἀμμουδιές καὶ ξέρες.

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

Ὑπῆρχεν ἓν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα, πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κύμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κύμα. Ἐπλησίασαν καὶ ἤσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἶσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν καὶ εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατευόδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ὁ κύρ Ἀλεξανδρής, ὅστις τότε ἐξεζαλίσθη κι ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

Ἐπήδησαν ἔξω· ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἠλάφρυναν τὴν βάρκαν. Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὰ ἀμμουδιά, ὅση θὰ ἤρκει, διὰ νὰ σύρῃ ἀλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του, γυρμένην ἐπὶ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

— Τώρα νὰ σύρωμε τὴ βάρκα, παπά, εἶπεν ὁ μπαρμπά-Στεφανής, κι ὕστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦνε ὅλα τὰ πράγματα καὶ ν’ ἀρχίσωμε σιγὰ σιγὰ ν’ ἀνεβαίνωμε. Ἄς πάρουν κι οἱ γυναῖκες ὅ,τι μποροῦν.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἦναψαν τὰ δύο φανάρια ποῦ εἶχαν. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του καὶ ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρchiσε νὰ κατοπτεύῃ ποῦ θὰ εὕρισκε μονοπάτι ὅχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ δύνανται ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὡς τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὄγκος ὑψηλὰ πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλ’ εἰς ἣν κατὰστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας, τίς οἶδεν, ἂν θὰ ἤρκει καὶ τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου, ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπτυρα καὶ μὲ ἐλαίας.

● Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν, ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι,

πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἂν προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ξεχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον... ἕως τὰ μεσάνυκτα. Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἔλαβε τὸ ἓνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του ἔλαβον τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας καὶ προπορευόμενοι ἤρχισαν νὰ ξεχιονίζουν. Ὁ δρομίσκος ἀνήρχετο ἔρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρχάς, εἴτα κατήρχετο εἰς ἓν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουν προσεκτικῶς, ὥς νὰ ἐμετροῦσαν τὰ βήματά των.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῇ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ φέγῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερὸν φῶς της. Ἐνίστε ἔχαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο κι εὐρίσκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πελωρίων βράχων, κάτω τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἦνοιγε τὸ στόμα της καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα, κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων.

Ἐπλησίαζε μεσάνυκτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἄλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χεῖλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν, ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν τοῦ Κάστρου ἠκούσθησαν φωναί :

— Ποιοὶ εἶστε; Ποιοὶ εἶστε;

Καὶ ἀντήχησε βαρὺς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὥς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὥς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τουφεκίου.

— Καλοὶ! καλοὶ! πατριῶτες! ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἶστε;

— Πέτε μας τὰ ὀνόματά σας.

— Ἡμεῖς εἴμαστε... ἤρχισεν ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς, καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβουλευέτο τὸν παπᾶν.

— Μπά! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἴτα ἐντείνας τὴν φωνήν :

— Ἀργύρη! ἐγὼ εἶμαι!... ἐφώναξε.

— Τόσο καλύτερα... μᾶς ἔβγαλαν κι ἀπὸ ἓναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεὺς.

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρην τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νυφιώτην. Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν, πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιβωτό, ὅπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν σπηλιάν, καὶ πῶς τὴν προχθές, ἤτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπελευθέρωσαν ἐκεῖθεν, ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνος, δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γιαλῆς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὕρισκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ὅλον τὸ αἰπόλιόν των εἰς τὸ φρούριον.

Τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν ¹, ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὥς νὰ ἔδειχνεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει: φοβερός μονοκόμματος γρανίτης ἀλίκτυπος*, ὅπου γλαῦκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονεικοῦντες, ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἐνός καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου. Προσφιλῆς σκοπὸς τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν γειτόνων του, τοῦ Καϊκίου* καὶ τοῦ Ἀργέστου*, ὧν τὸ στάδιον εὐρὺ ἐκτείνεται ἀνὰ μέσον τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Θερμαϊκοῦ, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πηλίου· μεμονωμένος ὑψιτενὴς βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχαν κλεισθῇ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον, ὁ ὄκνος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Κάστρον συχνότερα, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης, ἄφηναν ἀπὸ

1. Λεπτομερέστερα περιγράφει τὸ Κάστρον, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσάν τῆς Σκιαθοῦ, ὁ Παπαδιαμάντης εἰς τὸ διήγημά του «Φτωχὸς Ἅγιος». (Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τῶν Γυμνασίων παλαιοῦ τύπου, σελ. 15-33). [Μ.Χ.Ο.]

ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς.

Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ καρδία των ἠσθάνθη θάλλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ « Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου » κι ἡ θειὰ Μαλαμῶ ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν * καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον, τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, κι ἔθесαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας.

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην κι ἐπιβλητικὴν μορφήν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπὶ χρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου « Παρθένος καθεύεται τὰ Χερουβείμ μιμουμένη », ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ θείου Βρέφους καὶ τῆς ἀώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις, ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα καὶ ὅπου φαντάζεται τις ἐπὶ μίαν στιγμήν, ὅτι ἀκούει τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ ! »

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι καὶ ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα

νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν, ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλῶνονται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον τυλιγμένοι μὲ τὶς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον φορήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν καὶ ἐψάλη ἡ λιτὴ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις.

Αἰφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε κι ἡ θειὰ Μαλαμῶ. Κι ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιά εἰς τὰ ὄμματα βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριπεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρίξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσὸν ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσῃ εἰς τινὰς κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρὺ ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχῶδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισηφελὴς ὄρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονιᾶς τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα ἕως οὗ ἐννοήσωσι τί τρέχει. "Ολοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμείναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἐτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδὴν καὶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας,

ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸ Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀποστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλικτύπων βράχων, ἔβλεπον σῶμά τι ἀμυδρῶς κινούμενον, μελανώτερον τῶν βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ὑπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανὴς ὁ πορθημεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιώτης, ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφὸς του ἔλαβον ἀνὰ ἓνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἄλλ' ἔὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα, διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ τώρα ὅπου ἦτο χιονισμένος καὶ τώρα ὅπου ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα, οὔτε μία ὥρα δὲν ἦρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἄνθρωπων.

Οὐχ ἦττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἣτις εἶναι οἷονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἶσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρώτην ἐκπληξιν καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἢ παγερὰ πνοῇ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλοὺς των κι ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον.

Οἱ λοιποὶ μείναντες ἐπάνω ἡσχολοῦντο ν' ἀνανεῶσιν ὅλον-ἐν τὴν φλόγα μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Παρήλθεν ὀλίγη ὥρα. Ὁ ἱερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξύ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἄλλ' ἡ λειτουργία προυχώρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ « Μετὰ φόβου Θεοῦ » ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξεληθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς καὶ οἱ

μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν Αἰγιαλὸν καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ « Εὐλογήσω τὸν Κύριον » οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολετὶ * τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσήλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἄδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς:

Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξοῦρισε, αἱ ἄλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθησε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις, δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον μὲ ματαίας προσπαθείας παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων, οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἑξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὀδηγοῦντα αὐτοὺς, τοὺς πυρσοὺς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναῖσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι. Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραιοῦντες* οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι, οἱ ἀκούσαντες τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις ». Ἐπλησίασαν φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

Ἐφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερά ἐρίφια, ἐνῷ οἱ δύο ὑλοτόμοι εἶχαν φέρεи ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμένα καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολετὶ, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν, ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκούς γεμμαίου οἴνου καὶ ἐν καλάθιον μὲ

αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴνου καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠυφράνθησαν, ἑορτάσαντες τὰ Χριστοῦγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ σκεπάσματα, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος караβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖον του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ, κι ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεῖλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον τὴν ἔφεραν εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν. Μὲ ἰστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Περιοδ. « Ἐστία » 1892.

ΔΥΣΙΣ ΗΜΕΡΑΣ

Ὁ ἥλιος ὁλοένα κατεβαίνει, κατεβαίνει. Γέρνει, γέρνει. Πέφτει, πέφτει. Τώρα ἄστραψε εἰς ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ τζάμι, τώρα ἔλαμψε εἰς ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ κύμα. Κατεβαίνει, γέρνει, πέφτει, χωρὶς νὰ φαίνεται κανὼν ὅτι κινεῖται, δίχως ν' ἀφήνῃ ἵχνος, ἀνάλαφρα, σιγά. Κατεβαίνει, κατεβαίνει, γέρνει, γέρνει, πέφτει, πέφτει. Τώρα ρόδισε εἰς ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ πλάγι, τώρα χρύσωσε εἰς ἐκείνη ἐκεῖ τὴ ράχη. Κατεβαίνει,

κατεβαίνει, γέρνει, γέρνει, πέφτει, πέφτει, κατέβηκε, κατέβηκε, έκλινε, έγύρισε, έφτας' έως εκεί κάτω, ως τὸ μαῦρο σύγνεφο, τὸ μέγα, τὸ έκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος.

Καὶ διὰ μιᾶς, βιαίως, στιγμιαίως έχώθη μέσα εἰς αὐτό, ἐκρύφθηκε, ὀλόσωμος, ὀλόβολος, έχάθη ἀποτόμως. Θάλεγες, ὅτι στόμα τέρατος ἐνεδρεῖον, ἀναμένον, πλησιάσαντα τὸν ἄρπαξε, τὸν τράβηξε εἰς τὰ βάθη του, τὸν ρούφηξε, τὸν χώνεψε, τὸν κατεβρόχθισε λαιμάργως, ξανακλείσθηκε ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ τότε μαῦραι πλάκες ἀπλώνονται ἐπάνω εἰς τὰ νερά, τὰ βουνὰ σκυθρωπάζουν ζοφερά, ὡσὰν πέπλος πένθους φαίνεται ἔξαφνα τυλίξας τὴν πόλιν καὶ τὸν κάμπον, σκοτεινιάζουν τὰ συννεφάκια ὡσὰν λυπημένα. Θαμπωμένος ὁ οὐρανὸς δὲν φέγγει πλέον, σκιασθεῖς ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. 'Ὡς ὑπὸ κωφος ἀνεβαίνει ὁ θόρυβος τῆς πόλεως, διπλωμένος μέσα εἰς τὴν ἀχλύν. 'Ακίνητη ἡ πεδιάδα, ἄλαλη, ὡς συμμαζωμένη, φαίνεται νεκρωθεῖσα πρὸς στιγμὴν ἐξ ὀλοκλήρου.

Δεσμώτης θεῖος, ἐμπεσὼν εἰς ἐχθρὰν παγίδα, ἀπομένει ἄορατος, ἀθέατος, μαντεύεις ὅτι ἀγωνίζεται παράδοξον ἀγῶνα ἐπιμόχθως. 'Αλλὰ διὰ μιᾶς, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἄκρη κάτω ἐκεῖ ὀλίγον ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα, νικητὴς καὶ λυτρωθεῖς, ἀδέσμευτος ἀπαλλαγμένος καὶ λυμένος, γλιτωμένος, ὑπερήφανος, ἐλεύθερος, κοκκινωπός, πορώδης, ξαναμμένος, προβάλλει αἰφνιδίως, βγαίνει ἀπροσδοκίτως. 'Επεφάνη πάλι, ἀπροόπτως καὶ ἀστράφτει διὰ μιᾶς ἐκ νέου.

Καὶ διὰ μιᾶς ροδίζουν πάλιν αἰφνιδίως τὰ βουνά, τὸ στερέωμα φωτίζεται, ἀναλάμπει ἡ θάλασσα, ἡ πόλις αἰθριᾷ, ζωντανεῖται ἡ πεδιάς, χαμογελοῦν τὰ συννεφάκια, πορφυρόχρυσα ταξιδεύουν πάλιν, κυνηγιοῦνται εὐθυμα, νησάκια ζυμωμένα ἀπὸ τριαντάφυλλα, ἀεροποροῦντα, ἐπὶ τὸν ἡμισκότεινον οὐρανόν.

'Αλλὰ, ὡσὰν νὰ ἔξαντλήθηκ' ἀπὸ τὸν ἀγῶνα του νὰ βγῇ, ὡσὰν νὰ ἄφησε τὴν δύναμιν του ἐκεῖ μέσα, γυμνὸς ἀπὸ τὸ στέμμα του, ἀνίσχυρος, ἀχνός, κουρασμένος πλέον ἐντελῶς καὶ ὡσὰν λιποψυχῶν, κατεβαίνει πάλιν, γέρνει, πέφτει, ὑπὸ τὸ μαῦρο σύγνεφο, ἀργά. 'Ὡσὰν ἔξατμιζόμεναι αἱ ἀκτῖνες του, σιγὰ σιγὰ διαλύονται εἰς κόνιν, σβήνονται εἰς τὸ ἄπειρον. Δίσκος ἐρυθρὸς καὶ ὀλοστρόγγυλος καὶ μικρυσμένος κατεβαίνει. 'Ἦδη ἐπλησίασε τῆς θαλάσσης τὴν ἐπιφάνειαν καὶ σιγὰ σιγὰ βυθίζεται μέσα εἰς αὐτήν, βραδύς.

Μεταξύ τῶν ἀφριζόντων κυμάτων ὁ κύκλος του κρύβεται καὶ χάνεται ἡρέμα. Ἐχώθη, ἐχώθη, ἀκόμα καὶ ἀκόμα, εἰς τὸν ὑγρὸν τάφον του καὶ μετ' ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ δὲν ἀπέμεινε παρὰ ἐπὶ τοῦ φαεινοῦ ὀρίζοντος καὶ ἐπὶ τοῦ κύματος τοῦ παλλομένου, ὥσάν καρφωμένο, ἓνα μικρότατον σημεῖον, ὅζυ, λαμποκοποῦν, πυρίνη αἰχμή, εἰσερχομένη εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ χαϊδεύουσα αὐτόν, ἀντὶ νὰ τὸν πληγώῃ. Ἐπειτα, ὥσάν τελευταῖον βλέμμα, ἔφεξεν, ἐχάθη, τὸ ἄστρον ἀφανίσθη. Αὐτοστιγμὴ ἐγαληνίασε ἡ θάλασσα, ἀκύμαντος ἀπλώθη, ἡσύχασε ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἔπαυσε νὰ βοῖζῃ, νὰ παλεύῃ.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὡς ἐπιθυμοῦν ἀκόμη νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀνάμνησίν του εἰς τὴν κτίσιν, ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ τάφου του, ἀφανές, ἐξέπεμψεν αἰφνιδίαν δέσμην χρυσῶν ἀκτίνων, ἀπότομον, βιαίαν, καὶ ἐπυρπόλησε τὸ μαῦρον σύννεφον, τὸ παμμέγεθες, τὸ ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος. Κατακόκκινον, πορφυροῦν, αἱματῶδες πλέον, ἀνέλαμψεν αὐτό, ὥρθωσε τὰ πλευρά του καὶ τὰ στήθη του, ἐπλάκωσε τὴν θάλασσαν βαρὺ, ὡς φέρον μέσα του πρῆσκον τὰ ἔγκατά του μέγα κύμα λύθρου*. Καὶ ἀπομένει ἔτσι εἰς τὸ ὕψος του, ὄρθιον θρονισμένον, κάστρον ἐναέριον, φουσκωμένον, θεριεμένον, βουτημένον εἰς τὸ αἶμα, βουτημένον εἰς τὸ πῦρ. Βαθμηδὸν ὁ ἄνεμος ἐβουβάθη καὶ αὐτός, ἔπαυσε νὰ σφυρίζῃ, ἐβαρέθη νὰ χορεύῃ.

Ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων βαθμηδὸν ἐξέπνευσε κι ἐκεῖνος, ἐσβήσθη καὶ ἐχάθη, μακρυνθεῖς. Ἀμυδρότεροι, σπανιώτεροι, ἀνέρχονται τῆς ζωῆς οἱ θόρυβοι, ἐξασθενοῦντες ὅλοι, βαθμηδόν. Ἦσυχία πλέον εἰς τὸ πέλαγος, ἡσυχία εἰς τὸν λιμένα, ἡσυχία εἰς τὸν κάμπον, ἡσυχία εἰς τὴν πόλιν. Μαῦρος ὁ οὐρανός, μαῦρ' ἡ θάλασσα, μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ οἱ ξέρες μαῦρες. Τὰ συνεφάκια, σιωπηλά, ἀπεμακρύνθησαν κι ἐκεῖνα σιγὰ σιγὰ ἐξαφανίσθησαν, ἐχάθησαν, ἐκρύφθησαν, τίς οἶδε εἰς ποίαν μυστικὴν γωνίαν τῆς ἐκτάσεως.

Καὶ μόνον ἐκεῖ κάτω, ἐπὶ τοῦ φοβισμένου στερεώματος καὶ ἐπὶ τοῦ πελάγους τοῦ δαμασμένου, βασιλεύουσα ἐπικρέμαται τοῦ καιομένου συνέφου ἡ φλογερὰ ἀπειλή. Ἐμείνεν ἔτσι, ἔμεινεν ὥρα ἀρκετή, κυρίαρχον, ἀγέρωχον ὡς τύραννος φορῶν χλαμύδα βύσσου*, καθρεπτιζόμενον εἰς τὰ κάτωθεν νερά.

Ἐπειτα λίγο λίγο καὶ αὐτό, ὠχρίασεν, ἐρρόδισεν, ἐchrύσωσεν, ἐκιτρίνισεν, ἐσκιασθη, συνεφύρθη μὲ τὴν γύρωθεν μαυρίλα. Νύχτα

πλέον επέπλευσε βαθιά, ἄστραπεν ἡ λευκή ἄκτις τοῦ φάρου καὶ ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ τοῦ ἐρήμου οὐρανοῦ μόνον, δειλόν, σεμνόν, ἐπεφάνη τὸ φεγγάρι, στέλλον τὸ ἀσημένιο του φίλημα εἰς τὸ σκοτεινὸν κύμα.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

«Φιλολογικά Ἔργα» Β', 1922.

Η ΑΘΗΝΑ

[Τὸ κατωτέρω τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «*Ταξίδι μου*» τοῦ Ψυχάρη. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐσημείωσέ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων, διότι δι' αὐτοῦ ἀρχίζει ζωηρότατος ὁ ἀγὼν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τὸ «*Ταξίδι μου*» ἐγέννησεν ἀτελευτήτους συζητήσεις καὶ ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν γλωσσικῶν πραγμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Μὲ τὸν θερμὸν ζῆλον ἀρχηγοῦ ἐνὸς ἐξαιρετικὰ πεισματώδους ἀγῶνος ὁ Ψ. ἠθέλησε νὰ δώσῃ πρότυπον ἔργον καὶ νὰ διδάξῃ τὴν κατ' αὐτὸν ὁρθὴν χρῆσιν δημοτικῆς γλώσσης τελείως ἀμιγροῦς, μὲ καθωρισμένον λεξιλόγιον καὶ μὲ διακανονισμόν τοῦ φωνητικοῦ, τυπικοῦ καὶ ὁρθογραφικοῦ τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς.]

Δὲ μὲ μέλει τώρα νὰ πεθάνω! Μοῦ φτάνει ἡ ζωὴ, ἀφοῦ εἶδα τὴν Ἀθήνα. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ κόσμος. Ἐδῶ καὶ στὴ Ρώμῃ μορφώθηκε ἡ Εὐρώπη. Μικρὸς τόπος καὶ γέμισε τὴ γῆς. Ἀπὸ δῶ μᾶς ἦρθανε καὶ νοῦς καὶ σκέψη κι ἰδέες. Αὐτὴ μᾶς ἔκαμε ἀνθρώπους. Ἀθήνα τὴ λένε καὶ ποτὲς ὄνομα στὸν κόσμον, μὲ τόσο λίγες συλλαβές, δὲ σήμανε τόσα. Φτάνει τ' ὄνομά της νὰ πῆς καὶ τὰ λὲς ὅλα. Μὲ σέβας τὸ χῶμα της νὰ πατήσης, ἐσύ ποὺ ἔρχεσαι σὲ τέτοια χώρα. Τὸν οὐρανὸ ποὺ βλέπεις, τότε βλέπανε καὶ τότε οἱ μεγάλοι· τὸν ὀρίζοντα ποὺ κοιτάξεις μὲ τόση χάρη, τὸν κοιτάζανε τὰ μάτια τους κάθε μέρα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα γεννιόντανε οἱ φωτερὲς ἰδέες, βγαίνανε ποίηση καὶ φιλοσοφία. Ὅταν ἀνεβαίνανε οἱ γενναῖοι στὴν Ἀκρόπολιν ἀπάνω, τὴν ἴδια θάλασσα θωρούσανε, ποὺ θωρεῖς τώρα καὶ σύ.

Μὲ πόση χάρη, μὲ πόση νοστιμάδα ἡ φύση ἀράδιασε μιὰ μιὰ τὶς κορφοῦλες καὶ τὰ βουναράκια, πού βλέπεις γύρω γύρω στήν Ἀθήνα! Τί ὠραία, τί χαδευτική μορφή κατόρθωσε νὰ τοὺς δώσει! Μὲ τί γλύκα, μὲ πόση ἀγάπη ζωγράφισε κάθε γραμμή! Μὲ πόσο ρυθμὸ καὶ μέτρο, μὲ πόση ἀρμονία σκάλισε τὴ γῆς, ἔστρωσε τὰ περιγιάλια καὶ στρογγύλωσε τοὺς γιαλοὺς! Στόλισε τὴν Ἀθήνα μὲ τὶς πιὸ χαριτωμένες, μὲ τὶς πιὸ ἀπαλὲς ὁμορφιές. Τὴν ἔκαμε μὲ πόθο καὶ χαρά, τὴ συγκύρισε σὰν παιδί της. Ὅλα τάχει ταιριασμένα· ἐδῶ τ' ἀριστουργήματα τῆς τέχνης φαίνονται, σὰ νὰ βγήκανε ἀπὸ τὸ χῶμα, σὰν νὰ εἶναι τοῦ τόπου γεννήματα, ἀφοῦ καὶ τὰ πλάσματα τῆς φύσης ἔχουνε τόση φαιδρότητα καὶ τέχνη.

Αἰώνια χώρα θὰ μείνης— καὶ μὴ σὲ μέλη! Μπορεῖ νὰ σὲ καταπατήσουνε οἱ βάρβαροι, μπορεῖ τὰ σκυλιὰ στὸν Παρθενῶνα σου νὰ χυθοῦνε. Ἡσυχὴ νὰ εἶσαι! Θὰ καταστραφοῦνε τὰ σκυλιὰ καὶ θὰ χαθοῦνε οἱ βάρβαροι· μιὰ μέρα θὰ δέρνονται καὶ θὰ κλαῖνε γιὰ τὴν τόση τους τόλμη. Ἐσὺ θὰ στέκεσαι παντοτινά, γιατί ἐσένα πάντα σὲ κοιτάζει ἡ γλαυκομάτα μεγάλη Θεά, γιατί ἐσένα πάντα σὲ προσέχει τὸ πελώριο μάτι τοῦ Δία!

Ἐδῶ ζοῦσε λαὸς μοναδικὸς στήν ἱστορία. Ἄλλος δὲ θὰ βρεθῇ, πού νὰ τοῦ μοιάσῃ· μποροῦμε νὰ τόχουμε καύχημα καὶ δόξα. Ὁ πιὸ πρόστυχος ἄνθρωπος ἐνιωθε μέσα του τί θὰ πῇ τέχνη καὶ ποίηση, ἤξερε χωρὶς νὰ τοῦ τὸ μάθῃ κανεὶς, ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ καὶ τ' ὠραῖο. Ἄλλο δὲν εἶχε δάσκαλο παρὰ τὴ φύση. Γιὰ νὰ γίνουν ἔργα μεγάλα, δὲ φτάνει ἓνας μόνος νὰ τὰ κάμῃ, χρειάζεται ἡ συνέργεια ὁλωνῶνε· πρέπει νὰ τὰ καταλάβουνε ὅλοι κι ὅλοι νὰ τ' ἀρέσουνε. Καλλιτέχνης ἦτανε ὁ λαὸς ὅλος. Σὲ κάθε πέτρα χάραξε τὴν ιδέα του· ὁ νοῦς του μπῆκε βούλα μέσα σὲ κάθε μάρμαρο, σὲ κάθε στίχο. Στους ναοὺς καὶ στὰ βιβλία, στοῦ Παρθενῶνα τὸ μέτωπο καὶ τὶς κολόνες, μᾶς ἄφησε τὴν καλύτερή του διδαχὴ. Μᾶς ἔμαθε τί θὰ πῇ εἰλικρίνεια καὶ τέχνη. Ψευτιὲς ἐδῶ δὲν ἔχει· δὲν ἔχει πολὺπλοκες τεχνουργίες. Πιὸ ἀπλὰ μέσα, πιὸ ἀπονήρευτοι τρόποι δὲ γίνονται. Ὁ Ἀθηναῖος δὲ γύρευε νὰ θαμπώσει τὸν κόσμον, νὰ μᾶς γελάσῃ μὲ τέχνες, μὲ σοφίες, μὲ γύρους κι ἀλλόγυρους. Δὲν ἦτανε ὁ σκοπὸς τους νὰ φαντάξουνε. Ἐνα μόνον κυνηγοῦσανε, πῶς νὰ ποῦνε τὴν ιδέα τους, πῶς νὰ τὴν παραστήσουνε ἀπλὰ καὶ φυσικά.

για να την καταλάβει ο καθένας· δέν τους έμελε για τίποτις άλλο κι ίσια ίσια γιατί δέν είχανε άλλο σκοπό, κατορθώσανε κι είχανε τόση τέχνη...

Πίσω στόν Παρθενώνα ήτανε ίσκιος και στόν ίσκιο μέσα καθόντανε οί άρχαίοι φιλόσοφοι, ό Παρμενίδης* ό Έλεάτης, ό Έμπεδοκλής*, ό Ζενοφάνης*. Λίγο λίγο προχωρούσανε· ό ήλιος όξω είχε τόση δύναμη, τόσο φώς, πού τό μέρος εκείνο έμοιαζε ακόμη πιό μαύρο· έμοιαζε σά βαθύ σκοτάδι· λές, πώς βγαίνανε οί φιλόσοφοι μέσα από κανένα χάος και πώς πίσω τους είχανε νύχτα και καταχνιά. "Όσο προβαίνανε όμως, τόσο πιότερο έλαμπε, τόσο πιότερο γέμιζε άχτίδες τό πρόσωπό τους. "Ό "Ηράκλειτος* μιλούσε για τά ποτάμια, πού τρέχουνε και για τόν κόσμο, πού σάν τό ποτάμι περνά. "Ό Δημόκριτος* βαστοῦσε στά δάχτυλά του κάτι άτομα μικρά μικρά, γύρευε να τά κόψει και δίδασκε, πώς όλα ξαναγεννιούνται. "Εκλαιγε και γελοῦσε για τοῦτο.

Τούς κοίταζε ό "Αναξαγόρας* κι έλεγε, πώς χρειάζεται Νοῦς, για να στρώση ό κόσμος. Νοῦς, για να δώση στη φύση τή μορφή της, για να ξεχωρίση τ' άτομα και να ζωντανέψη τήν ὕλη. Μὲ πόση διάνοια, μὲ πόση κρίση και γνώση, πρῶτοι τους εκείνοι, όταν ακόμη σωπαίνανε οί γλώσσες και τὰ κεφάλια, κατάλαβανε τήν ὕπαρξη και τή φύση, είδανε, πώς μιὰ και μόνη άρχή, ένας γενικός νόμος κυβερνά τόν κόσμο, πώς οὐρανός και γῆς, πώς όλα τὰ φαινόμενα πού βλέπεις, είναι τό ίδιο πράγμα και μέσα τους έχουνε ένα σύστημα μοναδικό, πού ένώνει τό καθετίς τό ένα με τό άλλο!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

«Τό Ταξίδι μου» 1888.

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

[“Ο Παῦλος Νιρβάνας εις τήν «Γλωσσικήν Αὐτοβιογραφίαν» του κατακρίνει τήν ζωηρῶς ἐπικρατοῦσαν μέχρι τότε τάσιν ἐπιστροφῆς εἰς τήν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Ἀπεναντίας διακηρύσσει τήν πίστιν του καί τήν ἀγάπην του πρὸς τήν δημοτικὴν γλῶσσαν, τήν σύγχρονον γλῶσ-

σαν του ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποῖαν θεωρεῖ ἱκανήν, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον ὄχι μόνον τῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ἀπὸ τῆν «Γλωσσικὴν Αὐτοβιογραφίαν» παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα.]

Μὲ τὴ βοήθειαν τῶν κυρίων ἄρθρων τῆς «Παλιγγενεσίας» ποὺ παίρναμε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ στὸ σπίτι καὶ μὲ κάτι σημειώσεις, ποὺ κρατοῦσα, ἀπ' ὅλες τὶς λέξεις ποὺ μοῦ χτυποῦσαν στὸ αὐτὶ ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἰσοκράτη καὶ τὸν Λουκιανό, ἔγινα «λόγιος νέος» ἀπὸ μαθητῆς τῆς πρώτης τοῦ γυμνασίου. Οἱ ἐκθέσεις μου στὸ σχολεῖο ἔκαναν ἐντύπωση. Ἕνας καθηγητῆς μου κι ἀγαπητός μου φίλος τώρα, μοῦ εἶχε γράψει κάτω ἀπὸ μίαν ἐκθεσὴ μου: «ξένης χειρὸς ὄζει». Θαρρῶ, πὼς τὸ βλέπω ἀκόμα μὲ κόκκινα ζωηρὰ γράμματα. Ποτὲ στὴ φιλολογικὴ μου ζωὴ δὲν ἔλαβε τέτοιο θυμίαμα ἢ φιλοδοξία μου. Ἡ γλῶσσα ἄρχισε νὰ ὑψώνεται μπροστά μου σὰν εἶδωλο. Τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου μοῦ ἐφαίνοντο σὰν κάποιες νότες, μὲ τὶς ὁποῖες ἔπαιζα μιὰ μουσικὴ, ποὺ λίγοι τὴν ἤξεραν. Ἡ τυπογραφικὴ μελάνη ἄρχισε τὸν ἴδιο καιρὸ νὰ μοῦ γαργαλίζῃ τὴ μύτη καὶ ὁ συγγραφεὺς νὰ σκιρτᾷ στὰ σπλάχνα μου.

Δὲν εἶχα αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκη νὰ πῶ κατιτὶ οὔτε εἶχα τί νὰ πῶ. Ἦθελα μόνον καὶ μόνον νὰ γράφω, ὅπως ἔγραφε ἡ «Παλιγγενεσία». Οἱ φράσεις, οἱ λέξεις, τὰ σχήματα τοῦ λόγου πετοῦσαν μέσα στὸ νοῦ μου. Ζητοῦσα ἓνα σῶμα, νὰ τὸ ντύσω μὲ τὰ ὠραῖα αὐτὰ κυριακάτικα φορέματα. Ἡ ψυχὴ μου δηλαδὴ ἔμοιαζε σὰν ἐμπορικὸ ἐτοίμων ἐνδυμάτων. Ἦσαν ὅλα κρεμασμένα ἓνα ἓνα μὲ τὴ σειρά... Στὸ τέλος ἔβρισκα μίαν ἐννοια, μιὰ κούκλα. Ἡ κούκλα παρουσιαζότανε μπροστά μου μὲ πρόστυχα, φτωχικὰ ροῦχα. Εἶχα τὴν ἀντίληψη, ποὺ εἶχε ὁ Σοῦτσος γιὰ τὸ Σολωμό:

«Ἰδέαι πλούσιαι πτωχὰ ἐνδεδυμένοι!...»

Τῆς ἔβγαζα τὰ κουρέλια τῆς καὶ τῆς ἐντυνα τὰ γιορτιάτικα τῆς. Παραδείγματος χάρι: «ἓνα πρῶι περπατούσαμε στὸ περιγιάλι». Καὶ τὰ ἔτοιμα ροῦχα στὴν ἐνέργεια: «Ὠραῖαν τινὰ πρῶιαν ἐβαδίζομεν παρὰ θῖνα ἀλός». Κι ἔτσι ἔβγαине ἓνα ἔργο. Οἱ ἐφημερίδες τοῦ τόπου μου τὴν ἄλλη μέρα μὲ παράδιναν στὴν ἀθανασία. Ὁ τίτλος «τοῦ λογίου νέου» μοῦ ἀνῆκε. Τὰ συγχαρητήρια ἔπεφταν βροχὴ στὸν πατέρα μου: «Νὰ χαίρεσθε τὸν υἱόν σας. Εὖγε του.

Κατέχει την γλώσσαν μας ». Δέν ήταν λίγο αὐτὸ ποὺ κατεῖχα.

Θυμοῦμαι μάλιστα, πὼς κάποτε ἦρθε στὸ σπίτι μας ἕνας γείτονάς μας, παλαιὸς οἰκονομικὸς ἔφορος καὶ κατόπιν γραμματεὺς λιμεναρχείου, ἕνας ἄνθρωπος ποὺ φημιζότανε γιὰ τὰ ἑλληνικά του καὶ ἦταν μοναδικὸς νὰ γράφῃ ἀναφορές. Κόσμος καὶ κόσμος ἐρχότανε νὰ πιάσῃ σειρὰ στὸ σπίτι του μὲ τὰ χαρτόσημα στὰ χέρια. Δέν ἦταν δηλαδὴ σὰν δημόσιος γραφέας, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ γράφουν ἀκόμη σὲ κάποια μέρη τῆς Εὐρώπης γράμματα στὶς ἀγράμματα γυναικοῦλες. Αὐτὸς ἔγραφε ἀναφορές σὲ ὑπαλλήλους, σὲ γιατροὺς, σὲ σπουδαίους ἀνθρώπους. Γιατὶ « κατεῖχε τὴν γλώσσαν », πράγμα ποὺ δέν ἦτανε τοῦ καθενός. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχα γράψῃ κι ἐγὼ μιὰν ἀναφορὰ σ' ἕνα τελειόφοιτο τῆς ἱατρικῆς, ποὺ ζητοῦσε ὑποτροφία. Ἡ ἀναφορὰ μου ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ ἐπισήμου ἀναφορογράφου. Κι αὐτὸς ποὺ ἐβλεπε νὰ κινδυνεύῃ τὸ ψωμί του, ἦρθε νὰ συγχαρῇ τὸν πατέρα μου καὶ νὰ τοῦ πῇ, ὅτι « κατέχω τὴν γλώσσαν » κι ἐγὼ, ἀλλ' ὅτι ἀκόμα δέν ἤμουν τόσο δυνατός, γιὰ νὰ γράφω ἀναφορές κι ἔπρεπε νὰ κοιτάζω πρῶτα τὰ μαθήματά μου. Αὐτὸ ἦτανε ἕνας δεῦτερος τίτλος τιμῆς. Εἶχαν ἀρχίσει νὰ μὲ φθοноῦν.

Ἀπὸ τότε πῆρα τὸν ἀνήφορο. Δυὸ βήματα μοῦ ἔλειπαν νὰ φτάσω στὸν Ζενοφῶντα. Περπατοῦσα περήφανος στὸ δρόμο. Ἡ φήμη μου στὴ μικρὴ μας κοινωνία εἶχε ἀπλωθῇ. Μερικοί, ποὺ μὲ σύσταιναν σὲ ἄλλους, ἐπρόσθεταν : « ἕνας νέος ποὺ κατέχει τὴν γλώσσαν μας ». Κι οἱ ἄλλοι μὲ κοίταζαν μὲ σεβασμό. Μόνο κάποιοι ξένος, ποὺ μὲ σύστησαν μιὰ φορὰ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο, μοῦ φάνηκε σὰν ἀδιάφορος. Φαίνεται, πὼς τέτοιος τίτλος δέν εἶχε πέραση στὸν τόπο του... Ὡστόσο ἐγὼ ἐνιωθα, πὼς κάτι μὲ ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. « Κατεῖχον τὴν γλώσσαν! »

Σὲ μιὰ στιγμὴ ὅμως παρακάλεσα τὸν Θεὸ νὰ μὲ γλιτώσῃ ἀπὸ τὴ γλώσσα. Οἱ παρακείμενοι, οἱ ὑπερσεντέλικοι καὶ οἱ μονολεκτικοὶ μέλλοντες ἄρχισαν νὰ μὲ πνίγουν. Γύρισα στὸ σπίτι μελαγχολικός. Ἄνοιξα τὰ παράθυρά μου ν' ἀναπνεύσω. Ἀπάνω στὸ τραπέζι μου ἕνα μεγάλο περιοδικὸ τῆς Λιψίας ἀνοικτὸ εἶχε ἕνα κομμάτι ἀπὸ κάποια μετάφρασή μου τοῦ « Τορκουεμάδα* » τοῦ Οὐγκώ.

Μπροστά μιά επιστολή μου πρὸς τὴ σύνταξη, ποὺ τελείωνε : «Περὶ τῆς μεταφράσεως ἄλλοι... κρινόντων». Δηλαδή: κρινέτωσαν καὶ κρινόντων! Τὸ αἷμα μοῦ ἦρθε στὸ κεφάλι. Ἄρπαξα τὸν Τορκουεμάδα καὶ τὸν ἔκαψα στὴ φωτιά τοῦ κериοῦ.

Μαζί του ἑκάηκαν μέλλοντες, παρακείμενοι, κρινέτωσαν, κρινόντων, προστακτικές, εὐκτικές ἀναρίθμητες. Ἕνα βάρος ἔφυγε ἀπὸ πάνω μου. Οἱ μυρωδιὲς τοῦ κήπου πλημμύρισαν τὴν κάμαρά μου. Τὰ τραγούδια τοῦ δρόμου ἔμπαιναν μὲ θάρρος ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο καὶ τερέτιζαν στ' αὐτιά μου. Ἀπὸ τὸ ἴδιό παράθυρο ἔφυγε ἡ σοφία μου. Ἦμουν σὰ μεθυσμένοι...

Δὲν μποροῦσα νὰ ὑποφέρω τὴν ἰδέα, πὼς οἱ χαρούμενοι ἄνθρωποι, ποὺ περπατοῦσαν στὴν ἀκρογιαλιά εἶχαν « ρίνας, ὄμματα καὶ ὦτα ». Ἡ τελευταία μάλιστα λέξις, ποὺ μοῦ ἔτυχε πάντα στὶς χρηστομάθειες νὰ τὴν ἀπαντήσω δεμένη μὲ τὴν ἔννοια κάποιου τετραπόδου, μοῦ ἔκανε φρίκη αὐτὴ τὴ στιγμή. Δὲν μποροῦσα νὰ χωνέψω ἀκόμα, πὼς τὰ κορίτσια εἶχαν « πλοκάμους », — ὅπως τὰ χταπόδια—καὶ πὼς κάθε μετὰξι τῶν « πλοκάμων » αὐτῶν μποροῦσε νὰ λέγεται « θρίξ ». Ὅταν συλλογιζόμουν, πὼς κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλια τους ἔκρυβαν ὀδόντας, χωρὶς νὰ θέλω, μουρχόντανε στὸ νοῦ μου ἡ ζωολογία, οἱ κάπροι, τὰ χαυλιόδοντα καὶ οἱ μασέλες ποὺ ἔβλεπα στὴν προθήκη τοῦ ὀδοντοῖατροῦ : « Κατασκευάζονται τεχνητοὶ ὀδόντες ».

Ὁ « Τορκουεμάδας » εἶχε γίνει στάχτη μέσα στὸ πιατάκι τοῦ σιγάρου. Ἡ κνίσσα του μὲ γαργαλοῦσε καὶ μοῦ ἔδινε ἄγριες ἐπιθυμίες νὰ κάψω ὅ,τι βρισκότανε τριγύρω μου.

Ἀνοιξα ἓνα συρτάρι μὲ χαρτιά κι ἔκαψα « κόμας, ὀδόντας, ρίνας, ὦτα, ὠμοπλάτας ». Μιὰ « θρίξ », καθὼς κήκε, γέμισε ἀπὸ τσίκνα τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἡ ψυχὴ τοῦ Τορκουεμάδα ξυπνοῦσε μέσα μου. Ἀνοιξα μὲ μανία τὴ βιβλιοθήκη μου καὶ ἄρπαξα τόμους καὶ τόμους. Ἡ φωτιά φούντωνε. Ἕνα κομμάτι ξέφυγε ἀπὸ τὶς φλόγες κι ἔπεσε μπροστά μου. Τί ἤθελε νὰ πῇ;

Κι ἔβλεπες δύο οὐρανοὺς.

Ὁ εἰς εἶν' ἄνω κυανοῦς,

γλαυκὸς ὁ ἄλλος κάτω¹.

Τὸ ξανάριξα στὴ φωτιά. Ἡ βιβλιοθήκη μου ἄρχισε ν' ἀναπνέη. Ἕνας παλαιὸς Ὅμηρος, ἓνας Σοφοκλῆς, ἓνας Πίνδαρος, στριμωγμένοι ἕως τώρα μέσα σ' ἓνα σωρὸ ἔπη, τραγωδίες καὶ λυρικά «ἅπαντα» τῶν ἀπογόνων τους, μοῦ φάνησαν, πῶς ἀνάσαιναν μέσα στὸν καθαρὸν ἀέρα. Ἐγειραν κι ἀκούμπησαν φιλικὰ ἐπάνω σ' ἓναν Σολωμό, σ' ἓναν Βαλαωρίτη, σ' ἓναν Τυπάλδο. Κατιτὶ σὰν ἀναστεναγμὸς βγῆκε ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη μου. Ἡ φωτιά ἔκαιε ὥστόσο κι ὁ καπνὸς εἶχε γεμίσει τὸ σπίτι. Ἡ ὑπηρετρία ἔτρεξε τρομαγμένη.

— Τί τρέχει, κύριε, ἔπιασε φωτιά;

— Ὁχι, κορίτσι μου, τῆς εἶπα. Ἡσύχασε. Ἀνήκω στὴν ὑπηρεσία, πού καίει τοὺς νεκρούς. Δὲ βλέπεις; Καίω τοὺς πεθαμένους.

Ἡ ὑπηρετρία κίνησε τοὺς ὤμους της κι ἔφυγε. Τὴν ἄκουσα νὰ λέη στὴ σκάλα :

— Ἐγὼ τὸ εἶπα. Ὁ ἀφέντης θὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ γράμματα....

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

«Γλωσσικὴ Αὐτοβιογραφία» 1905.

Η ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ

Ἐνθυμοῦμαι τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἔφθασα τὸ πρῶτον εἰς Λαύραν, ἄγνωστος προσκυνητὴς τοῦ ἱεροῦ Σινᾶ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Μόλις ἐβάδιζον ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ τῶν ἀθρόων συγκινήσεων, αἵτινες ἐπλήρουν τὴν ψυχὴν μου. Εἰσῆλθον περιδεὲς εἰς τὸν περίβολον τῆς μονῆς.

Ἦτο ἡ ὥρα, καθ' ἣν οἱ μοναχοὶ ἔψαλλον τὸ Ἀπόδειπνον. Ἀμυδρὸν ἔφεγγε φῶς ἐντὸς τῆς νεοδημητοῦ ἐκκλησίας τῆς μονῆς, εἰς τὰς θέσεις δὲ αὐτῶν τεταγμένοι προσηύχοντο οἱ μοναχοὶ ἐν μέσῳ βαθυτάτης καὶ μυστηριώδους σιωπῆς.

1. Στίχοι ἀπὸ τὸ μακρὸν ἐπικὸν ποίημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβῆ, τὸ ὅποιον φέρει τὸν τίτλον «Διονύσου πλοῦς», γραμμένον εἰς ἀρχαϊκὴν καθαρεύουσιν. [Μ.Χ.Ο.]

Τὴν ἐπαύριον ἐπεσκέφθη τὰς πέριξ τοποθεσίας. Ἡ σημερινὴ μονὴ ἡγέρθη μὲν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἐλειτούργησε καὶ ἐκήρυξε τὴν Ἑλευθερίαν ὁ Γερμανός, δὲν εἶναι ὅμως ἡ παναρχαιοτάτη Λαύρα, ἡ χιλιετὴ βίον ἀριθμοῦσα. Ἡ πρώτη ἐκκλησία καὶ μονὴ ὠκοδομήθη πρὸ δέκα περίπου αἰώνων παρὰ τὴν βάσιν βράχου ἀποτόμου, ἐγειρομένου ὀλίγον μακρότερον τῆς ἡδὴ μονῆς.

Ἦλθον ἐκεῖ καὶ εἰς τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς εὐλαβείας, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατελήφθη, προσετέθη καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ θανμασμοῦ, ὅταν ἔμαθον, ὅτι ἐν τῷ περιορισμένῳ ἐκείνῳ χώρῳ ἐννεακόσιοι ἐξήκοντα τέσσαρες ἐμόναζον ἀδελφοὶ εἰς χρόνους παρωχημένους, ὅτε τὸ βαθὺ τῆς δουλείας σκότος διέσχιζε μόνη ἡ ἀκτίς τῆς θρησκείας. Τῆς δουλείας τὰ ἴχνη ἐφαίνοντο παραπλεύρως τῶν ἰχνῶν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, εἰς τὸν ὅποιον ὑπεβάλλοντο οἱ μακάριοι ἀδελφοὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης Λαύρας. Μετ' ὀλίγον χρόνον δὲν θὰ ὑπάρχουν πλέον οὔτε τὰ κατεστραμμένα ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν καὶ κατερειπωμένα τεῖχη τῆς παλαιοτάτης μονῆς.

Ἡ παλαιὰ αὕτη Λαύρα, ἡ μονὴ δηλαδή, ἔνθα ἐμόναζον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ καλόγηροι, δὲν ὑπάρχει πλέον, δηωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰμβραῖμ. Σώζεται ὅμως ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς, αὕτῃ ἡ ἰδίᾳ, ἔνθα ἱερούργησε καὶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάστασιν ὁ Γερμανός.

Εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην ἐκκλησίαν εἰσῆλθον μόνος, κατορθώσας νὰ διαλάβω τοὺς εὐμενῶς συνοδεύοντάς με καλογήρους. "Ἦθελον νὰ εἶμαι μόνος ἐντὸς τοῦ ναΐσκου, διὰ ν' ἀφεθῶ εἰς τοὺς συλλογισμούς, τοὺς ὁποίους ἐγέννα ὁ ἅγιος καὶ ὁ ἱστορικός τόπος." Ἦνοιξα τὴν ἄνευ κλειδὸς θύραν καὶ εἰσεχώρησα μικρὸν ἐντὸς αὐτῆς.

Ἐνητένισα πρὸς τὴν Ὠραίαν Πύλιν, πρὸς τὸν θόλον τοῦ ἡμελημένου ναοῦ καὶ πρὸς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφηρέθησαν αἱ πλάκες. Ἐδῶ λοιπὸν ἱερούργησεν ὁ φιλόπατρις κληρικός καὶ ἀπὸ τῆς πύλης ταύτης τῆς ἱερᾶς, κεραυνοβόλον ὑψώσας φωνήν, ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἑλευθερίαν τὸ δοῦλον Ἐθνος τῶν Ἑλλήνων..

Ὅτε ἡγέρθη, ὅπως ἐξέλθω τοῦ σεμνοῦ προσευχητηρίου, παρετήρησα, ὅτι οἱ ξύλινοι δεσμοὶ οἱ μεταξὺ τῶν τοίχων εὐρισκόμενοι, ἦσαν ἐντελῶς ἀπηνθρακωμένοι. Τότε ἀνεμνήσθην, ὅτι ὁ Ἰμβραῖμ κατέκαυσε μετὰ τῆς μονῆς καὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῆς πυρᾶς

δὲ ἐκείνης τὰ ἴχνη ἔβλεπον σφζόμενα ἔτι διὰ μέσου τῶν γυμνῶν καὶ μελανῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τῆς ἐρήμου ἤδη ἐκκλησίας τῆς παλαιᾶς Λαύρας κατηνύσθη πρὸς τὴν νέαν, τὴν ἐγερθεῖσαν ἐντὸς τοῦ νεοδημιουργημένου περιβόλου τῆς σημερινῆς μονῆς. Ἐκεῖ φυλάσσεται ἡ περικλεῆς τῆς Ἐπαναστάσεως σημαία, αὐτὴ ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν ἀνεπέτασεν ὁ Γερμανὸς κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἐθνικὴν ἡμέραν.

Τὴν πλήρη συγκινήσεως ψυχὴν μου ὑπερεπλήρωσεν ἡ θέα τοῦ πολυτίμου κειμηλίου. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἐκκλησίας τοίχου ὑπεράνω τοῦ Χοροῦ ὑπάρχει ἐν τῷ ναῷ τῆς Λαύρας θήκη ὑλίνη, ἔχουσα ἄκομφον καὶ ἄβαφον τὸ ξύλινον πλαίσιον. Ἐντὸς αὐτοῦ ἀπλοῦται ἡ ἱστορικὴ σημαία.

Τὸ μήκος τῆς δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἐν μέτρον, τὸ δὲ πλάτος οὐδὲ μέτρον εἶναι. Τὴν περιβάλλουν συνεχεῖς μετάξινοι θύσανοι, χρώματος βύσσου*, τὰ δὲ χρυσοῦ ποικίλματα, τριβέντα ἐκ τοῦ χρόνου, ἀφῆκαν γυμνὰς τὰς ὑπ' αὐτὰς βαμβακίους κλωστάς.

Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου μὲ ἀργυρόχρουν νῆμα κεντηθεῖσαν ἐπὶ κιτρίνῳ μεταξωτοῦ μὲ λευκὰ καὶ χρυσοῦ ἀστερίδια ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐσπαρμένα. Ἡ Θεομήτωρ κατάκειται νεκρὰ ἐπὶ κραβάτου μὲ μικρὰν ὕψωσιν τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες προσκλίνουν πέριξ, ὑπερθεν δὲ ἴστανται ἄγγελοι. Ὁ Χριστὸς ὑπέρεκειται τῶν πέριξ, προσκλίνων ἐλαφρῶς ἐπὶ τῆς μητρὸς καὶ κρατῶν μικρότατον, ἀλλ' ἄρτιον ἀνθρώπινον σῶμα, τὴν ψυχὴν δηλαδὴ τῆς κεκοιμημένης. Ἀκόμη ὑπεράνω φαίνονται ἄγγελοι ἱστάμενοι, ἅγιοι δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐμφανίζονται ἐν μέσῳ ἀρχομένων νεφῶν.

Τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀνωτάτου ἀγγέλου διέτρησε σφαῖρα τουρκικὴ. Ἡ ὁπὴ εἶναι καταφανεστάτη, ἔχουσα περιφέρειαν συνήθους σφαίρας στρογγύλης.

Τὰ πρόσωπα καὶ αἱ κόμαι εἶναι εἰργασμένα μετὰ πλείστης τέχνης διὰ μετάρης ἀπαλῆς. Τὰ ἐνδύματα ἐκεντήθησαν διὰ νημάτων χρυσῶν, ἡ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Παναγίας ἑκτασίς ἔχει κύκλῳ μικροῦς μαργαρίτας καὶ πέντε μεγαλυτέρους.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἐθνικὸν κειμήλιον, τὸ ὁποῖον ἀνακαλεῖ τοιαύτας ἐνδόξους ἀναμνήσεις καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ θέα θὰ προκαλεῖ

πάντοτε ὑπερτάτην συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων.

«Πέραν τοῦ Ἰσμοῦ» 1891.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΤΟ ΖΑΚΥΘΙΝΟ ΜΑΝΤΗΛΙ

Πέντε ὀλάκερα χρόνια τὸ κεντοῦσε ἡ Κλάρα τοῦ κόντε Ναδαλῆ, ἡ πεντάμορφη, ἡ γραμματίζουμένη κι ἡ χρυσοχέρα. "Ελεγαν πὼς ἦξερ' ἑφτά γλῶσσαι· μπορεῖ τώρα νὰ μὴν ἦξερε οὔτε τρεῖς· μ' ἀλήθεια ἦταν κοπέλα σοφὴ, ποὺ ἔπαιζε στὰ δάχτυλα τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴ Μυθολογίαν. "Ελεγαν ἀκόμα, πὼς μὲ τὸ βελόνι τῆς μποροῦσε νὰ παραστήσῃ στὸ πανὶ ὡς καὶ τὸν καπνὸ τοῦ τσιγάρου, ὡς καὶ τὸ χνούδι τοῦ ροδάκινου. Κι αὐτὸ ἴσως ὑπερβολικὸ· μὰ τὸ βέβαιον εἶναι, πὼς δὲν ὑπῆρχε πιὸ ἀξία κεντήστρα στὸν τόπο τῆς, οὔτε σ' ἄλλους τόπους πολλοὺς. Καὶ τόδειξε μὲ τὸ μαντήλι ἐκεῖνο, ποὺ ὅποιος τόβλεπε, δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψῃ, πὼς τόχαν κάνει χέρια ἀνθρώπου. Τόσο φένο, τόσο ταχτικὸ ἦταν τὸ κέντισμα, ποὺ ἄσπριζε σὰν τὸ χιόνι στὸ διάφανον καὶ πιὸ σκοῦρον φόντον τῆς μπατίστας! Καὶ χωρὶς νὰ εἶναι πιὸ πολὺ μεγάλο ἀπὸ ἓνα συνηθισμένο γυναικίον μαντήλι, εἶχε ἐπάνω του ἓνα πλήθος ζωγραφιῆς. Στὴ μέση τὸ Δωδεκάθεον, μὲ τὴν Ἰριδαν, μὲ τὴν Ἥβην καὶ μὲ τὸ Γανυμήδην· κι ὀλόγυρα, ἀνάμεσα στὶς ἀμπελόβερρες μιᾶς γιρλάντας ποὺ σχηματίζανε τόσες κορνιζίσαι, ἄλλα πρόσωπα μυθολογικά, Πάνες, Σιληνοὺς, Σάτυρους, Νύμφες, Τρίτωνες. Ἡ κεντήστρα εἶχε μιμηθῇ σχέδια Ἰταλῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγέννησης· μὰ τὸ μαγικὸ βελόνι τῆς τὰ εἶχε ξεσηκώσει τόσο πιστὰ καὶ τόσο ζωντανὰ ἐπάνω στὸ πανί, ὥστε ὅσοι κοίταζαν τὰ χαριτωμένα ἐκεῖνα προσωπάκια τῶν θεῶν, ἔλεγαν πὼς θὰ μιλήσουν.

"Ὅσο τὸ δούλευε ἀκόμα ἡ Κλάρα, ἀπὸ καλλιτεχνικὴ ἰδιοτροπία δὲν ἔδειχνε τὸ μαντήλι σὲ κανένα· οὔτε καλὰ καλὰ στοὺς σπυτικούς. Σὰν τὸ τέλειωσε ὁμως κι ἔμειν' εὐχαριστημένη, πρώτη πρώτη αὐτὴ ἡ Ἰδία, χωρὶς δυσκολία τὸ ἐβγαζε, νὰ τὸ θαυμάσουν οἱ ἀρχόντισσες κι οἱ ἀρχοντοπούλεις, ποὺ σύχναζαν στὸ ἀνοιχτὸ Ναδα-

λείκο. "Ετσι ή φήμη τοῦ μαντηλιοῦ ἄρχισε νά ξαπλώνεται στ' ἀρχοντικά· καί πολλές, πού εἶχαν καιρὸ νά κάμουν ἐπίσκεψη στὴ Ναδαλίνα, πῆγαν τώρα μόνο καὶ μόνο, γιὰ νά ἰδοῦν τὸ θαναμαστὸ χειροτέχνημα τῆς κόρης της κι ἂς ἔκαναν, πὼς οὔτε τόξεραν. Παλιὲς ψυχρότητες, ἔχθρες ἀκόμα, ξεχάστηκαν γι' ἀγάπη τοῦ μαντηλιοῦ. Κι ὄχι μόνο γυναῖκες πῆγαιναν νά τὸ βλέπουν, παρὰ κι ἄντρες. Ζέβγαине ἀπὸ τὰ ὅρια ἐνὸς ἀπλοῦ γυναικείου ἐργόχειρου, ἐνὸς κεντήματος ἀπ' τὰ συνηθισμένα. Ἦταν σωστὸ καλλιτέχνημα, ἄξιο νά τὸ ἰδῇ, νά τὸ θαναμάση, μαζὶ μὲ τὴν εὐκόλη κοντέσσα του κι ὁ κόντες ὁ δύσκολος, ὁ σοβαρός, πού εἶχε δίπλωμα ἀπὸ τὴν Πάντοβα κι εἶχε γυρίσει ὅλα τὰ μουσεῖα τῆς Ἰταλίας.

Τί θὰ γινόταν ὁμως τὸ περίφημο αὐτὸ μαντήλι; Γιὰ ποιὸν δουλεύτηκε πέντε ὀλάκερα χρόνια; θὰ τὸ κρατοῦσε ἡ Κλάρα στὴν προίκα της; θὰ τὸ χάριζε σὲ καμιὰ ἀπὸ τὶς πέντε ἀγαπημένες ἀδελφές της; θὰ τόστελνε ἀφιέρωμα σὲ καμιὰ ἐκκλησία, σὲ καμιὰ Παναγιά, γιὰ νά τὸ βλέπη, κάτω ἀπὸ ἕνα γυαλί, ὁ κόσμος στοὺς αἰῶνες;... Κανεῖς δὲν ἤξερε· οὔτε ἡ ἴδια ἡ Κλάρα. "Όταν τὴν ρωτοῦσαν, ἔλεγε, πὼς τὸ εἶχε κάνει γιὰ τὴ δική της μόνο εὐχαρίστηση καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸ. Κι ὅταν τὴ συμβούλευαν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, κοκκίνιζε κι ἀπαντοῦσε «Ἀφῆστε... θὰ ἰδοῦμε».

Ἀλλὰ ἐκεῖνον ἴσα ἴσα τὸ χρόνο πῆγε στὴ Ζάκυθο, νά περάση τὸ καλοκαίρι της, ἡ Μεγάλῃ Κυρία τῶν Ἀνακτόρων, πού ἦταν Ζακυθινή. Ἐπειδὴ στὰ σαλόνια ἄλλος λόγος δὲ γινόταν παρὰ γιὰ τὸ μαντήλι, γρήγορα ἔμαθε γι' αὐτό, ἐνδιαφέρθηκε καὶ γύρεψε νά τὸ ἰδῇ. Μιὰ συγγένισσά της, φιλενάδα τῆς Ναδαλίνας, τὴν πῆγε στὸ ἀρχοντικὸ καὶ τὸ εἶδε. Καὶ τόσο τῆς ἄρεσε, πού φώναξε :

— Μ' αὐτὸ εἶναι γιὰ τὴ Βασίλισσα!

— Μὰ κι ἐγὼ ἔλεγα νά τὸ χαρίσω τῆς Βασίλισσας, εἶπε ἀμέσως ἡ Κλάρα, κοκκινίζοντας διπλὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες φορές, πού τὴ συμβούλευαν οἱ κυρίες.

Μὴν ἦταν, ἀλήθεια, τὸ μυστικὸ της, ὁ κρυφὸς της πόθος;

Μὰ κι ἂν ἦταν, πρέπει νά τῆς γεννήθηκε κατόπι. Γιατὶ τὸν καιρὸ πού εἶχε ἀρχίσει νά κεντᾷ τὸ μαντήλι, Βασίλισσα δὲν ἦταν ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα καὶ μόλις πρὶν ἀπὸ ἕνα χρόνο, ὁ Γεώργιος Α' εἶχε φέρεי τὴ νύφη ἀπὸ τὴ Ρωσία.

Ἡ Μεγάλη Κυρία ἄρπαξε τὸ λόγο μὲ χαρά.

— Τότε νὰ μοῦ τὸ δώσης, τῆς εἶπε, σὰ θὰ γυρίσω στὴν Ἀθήνα νὰ τῆς τὸ πᾶω. Ἡ Μεγαλειότητὴ λείπει σὲ ταξίδι. Μὰ τὸ Σεπτέμβρη θὰ γυρίσῃ. Τότες θὰ πᾶω κι ἐγώ. Καὶ πῶς θὰ τὸ χαρῇ ἓνα τέτοιο δῶρο! Ἀ, εἶναι μεγάλη εὐτυχία, νὰ κάνῃ κανένας μιὰ εὐχαρίστηση στὴ Βασίλισσά μας! Εἶναι τόσο καλή, τόσο ὁμορφὴ! Σωστός ἄγγελος!

— Μάλιστα, ἀποκρίθηκε ἡ Κλάρα. Ὅταν θὰ φύγετε γιὰ τὴν Ἀθήνα, θὰ σᾶς τὸ δώσω.

Ἀμέσως σπάρθηκε αὐτὸ στὸν τόπο· κι ἡ φήμῃ κι ἡ αἴγλη τοῦ μαντηλιοῦ μεγαλώσανε. Ἦταν πιά τὸ Μαντήλι. Τὸ Βασιλικὸ Μαντήλι. Δῶρο στὴ νέα Βασίλισσα, τὴν ἀγγελόμορφη καὶ ἀγελόκαρδη, ποὺ τῆς ἄξιζε.

Μὰ θάφευγε ἀπὸ τὸν τόπο τὸ καλλιτέχνημα κι ἔπρεπε νὰ τὸ ἰδοῦν ὅσοι κι ὅσες δὲν εὐτύχησαν ἀκόμα. Ἦταν κάτι γριὲς ἀρχόντισσες, ποὺ δὲν ἔβγαιναν ποτὲ ἀπ' τὰ παλάτια τους· ἦταν κάτι γέροι κόντηδες καρφωμένοι στὶς πολυθρόνες ἀπὸ ρευματισμούς. Κι ἡ Κλάρα, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ κι ἐκεῖνες κι αὐτοὺς, ἀποφάσισε νὰ βγάλῃ τὸ Μαντήλι σὲ περιοδεία.

Ἡ μετριοφροσύνη δὲν τὴν ἄφηνε νὰ τὸ συνοδέψῃ ἡ ἴδια, ἂν καὶ μὲ μεγάλο κόπο καὶ φόβο θὰ τὸ ἐμπιστευόταν σὲ ξένα χέρια. Τὰ χέρια ὅμως τῆς μικρῆς ἀδελφῆς τῆς Γιούλιας κι ἐπιτήδεια ἦταν καὶ προσεχτικά. Ἔβαλε λοιπὸν τὸ Μαντήλι σ' ἓνα μεγάλο μακρουλό, καρυδένιο κουτί, ντυμένο μὲ γαλάζια μεταξωτὴ βάτα — μὲ τὸ ἴδιο κουτί θὰ τόστελνε καὶ τῆς Βασίλισσας — καὶ τὸ παράδωσε στὴ Γιούλια, ποὺ κι αὐτὴ τὸ παράδωσε στὴ Διαμαντίνα, μιὰ μεσόκοπη δουλεύτριά τοῦ Ναδαλείκου, νὰ τῆς τὸ κρατῇ μόνο στὸ δρόμο.

Ἔτσι ἔκανε τὸ Μαντήλι τὴν καλλιτεχνικὴ του περιοδεία. Ἡ Διαμαντίνα στὸ δρόμο τὸ κρατοῦσε κάτω ἀπ' τὴ μασχάλῃ τῆς, μισοσκεπασμένο μὲ τὰ κρόσια τοῦ μποξᾶ τῆς. Κι ἡ Γιούλια, μὲ τὸ κοντὸ τῆς φουστάνι, τὸ μικρὸ τῆς καπέλο καὶ τὸ κάπως ἀγορίστικο ὕφος τῆς, πῆγαινε ἀπὸ δίπλα καὶ δὲν τόχανε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς στιγμὴ. Κάπου κάπου μάλιστα τὸ ἀγγίξε καὶ μὲ τὸ γαντωμένο τῆς χεράκι, σὰ νὰ τὸ ὑποστήριζε κι ἔλεγε σιγὰ τῆς Διαμαντίνας:

« Βάστα το καλά... Τὸ νοῦ σου!... » Ὅταν ἔφταναν ἔτσι ὡς τὸ ἀρχοντικό, ὅπου θὰ τόδειχναν, ἡ Γιούλια χτυποῦσε ζωηρὰ τὸ κουδούνι ἢ τὸ μπαταδοῦρο* τῆς βαριάς ἐξώπορτας μὲ τ' ἀνάγλυφα στολίδια, ἄφηνε τὴ Διαμαντίνη ν' ἀνεβῇ πρώτη τὶς πλατιές μαρμαρένιες σκάλες, αὐτὴ τὴν ἀκολουθοῦσε σὰ φύλακας καὶ ἅμα βρίσκονταν στὸ κεφαλόσκαλο, τῆς ἔπαιρνε τὸ κουτί ἀπὸ τὰ χέρια της κι ἔμπαινε στὸ σαλόνι, ὅπου περιμέναν τὸ θάμα.

Ἐκεῖ ξεκλείδωνε τὸ κουτί, ξεδίπλωνε μ' εὐλάβεια τὸ Μαντήλι, διπλωμένο στὰ δυό, καὶ τὸ κρατοῦσε ἀπὸ δυὸ ἄκρες, μπροστὰ στὸ θάυμασμο καὶ στὴν ἔκσταση τῶν σπιτικών. Ὅταν κανένα πρόσωπο τὸ πλησίαζε πάρα πολύ, ἡ Γιούλια ἀπομάκρυνε τὸ κέντημα ἀμέσως μ' ἐν' αὐθόρμητο κίνημα τῶν χειρῶν· μὰ ὅταν ἀπλωνόταν καὶ κανένα χέρι, κανένα δάχτυλο, τότε πισθοχωροῦσε δλόκληρη καὶ φώναζε: « Ἄ, μὴ τ' ἀγγίζετε! » Καὶ τὸ τολμηρὸ χέρι, τὸ αὐθάδικο δάχτυλο, συμμαζευόταν εὐθὺς μὲ τὴ συναίσθηση, μὲ τὴ ντροπὴ σχεδὸν μιᾶς ἱεροσουλίας. Ὡστόσο ἡ Γιούλια ἀπαντοῦσε πρόθυμα στὶς ἐρωτήσεις καὶ χωρὶς νὰ τὴ ρωτοῦν ἀκόμα ἐξηγοῦσε τὶς παραστάσεις τοῦ Μαντηλιοῦ :

« Αὐτὴ εἶναι ἡ Θεὰ ἡ Ἀφροδίτη... Ἐδῶ ὁ Ἡφαιστος... Ἐδῶ ὁ Γανυμήδης, ποὺ κερνᾷ νέκταρ τοὺς θεοὺς... Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἥβη... Αὐτὸς μὲ τὰ τραγίσια πόδια, εἶναι σάτυρος... Οἱ Κένταυροι, μισοὶ ἄλογα καὶ μισοὶ ἄνθρωποι, βλέπετε;... Ὁ Ζάκυνθος, ὁ γιὸς τοῦ Δαρδάνου, ποὺ πρωτόχτισε πόλη στὸ νησί μας... Τὸν ἔβαλε κι αὐτὸν ἐδῶ στὴν ἄκρη, ἔτσι σὰ σφραγίδα, γιὰ νὰ φαίνεται, πῶς τὸ Μαντήλι εἶναι Ζακυνθινό... Πέντε χρόνια, μάλιστα, πέντε χρόνια σωστὰ τὸ κεντοῦσε... Ἡ Μεγάλῃ Κυρία θὰ φύγῃ σὲ τρεῖς μέρες καὶ θὰ τὸ πάρῃ μαζί της, νὰ τὸ χαρίσῃ ἀπὸ μέρος τῆς Κλάρας, στὴ Βασίλισσά μας, ποὺ εἶναι νύφη... Ἐ, τὸ εἶδατε;... Νὰ τὸ φυλάξω τώρα... Μὲ συγχωρεῖτε πολὺ... ἔχω νὰ πάω κι ἄλλου... »

Κι ἡ Γιούλια δεχόταν τοὺς θαυμασμοὺς τῶν σπιτικών καὶ τὰ συχαρήκια γιὰ τὴν ἀδελφὴ της, ποὺ « τιμοῦσε τὸν τόπο », εὐχαριστοῦσε εὐγενικὰ, ἀποχαιρετοῦσε διαχυτικὰ μαζί καὶ περήφανα, ἐτοίμαζε στὸ ἀναμεταξύ τὸ πολύτιμο κουτί γιὰ τὸ δρόμο, τὸ παράδινε στὴ Διαμαντίνη, ποὺ περίμενε ἀπέξω, κουβεντιάζοντας μὲ τὶς δουλεῦτρες τοῦ ἀρχοντικοῦ—ποὺ κι αὐτὲς ἔβαζαν κάπου, κάπου

τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ, νὰ ἰδοῦν, ἂν ἦταν βολετό, λίγο θάμα, ἔτσι ἀπὸ μακριά, σὰν ὄνειρο — κι ἔφευγε βιαστικά, « γιὰ νὰ πάη κι ἄλλοῦ »... Πήγαινε σ' ὅσα σπίτια πρόφταινε ὡς τὸ βράδυ. Ἔπειτα, τὴν ἄλλη μέρα, τὰ ἴδια. Καὶ τὴν ἄλλη.

Τρεῖς μέρες βάσταξε αὐτὴ ἡ περιφορὰ τοῦ Μαντηλιοῦ ἀπὸ ἀρχοντικό σ' ἀρχοντικό τῆς χώρας, γι' ἀγάπη ἐκείνων, ποὺ δὲν ἔβγαιναν ἔξω. Κι εἶχε καταντήσῃ θέαμα συνηθισμένο στὸ Φόρο, στὴν Καινούργια, στὴν Κάτω καὶ στὴν Πλατεῖα Ρούγα: ἡ Διαμαντῖνα τῶν Ναδαλήδων μ' ἓνα μακρουλὸ κουτὶ κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη, μισοσκεπασμένο ἀπὸ τὰ κρόσια τοῦ μποξᾶ της κι ἡ μικρὴ Γιούλια, μὲ τ' ἀγορίστικο ὕφος, δίπλα της προσεχτική. Ὅλοι ἔμαθαν σὲ λίγο, πὼς μέσα στὸ κουτὶ ἐκεῖνο ἦταν τὸ περίφημο Μαντήλι τῆς Κλάρας, δῶρο νυφιάτικο γιὰ τὴ Βασίλισσα.

Ἔτσι τὶς τρεῖς ἐκείνες ἡμέρες τὸ εἶδαν ὅσοι μπόρεσαν, ὅσοι πρόφτασαν, στ' ἀρχοντικά, πρῶτα καὶ δεύτερα, ποὺ τὰ τριγύρισε ἡ Γιούλια. Καὶ τὴν τετάρτη ἡ ἴδια ἡ Γιούλια, μὲ τὴ Διαμαντῖνα πάλι, τὸ πῆγε στὸ ἀρχοντικό τῆς Μεγάλης Κυρίας καὶ τῆς τὸ παράδωσε, μαζὶ μ' ἓνα γράμμα σὲ περγαμηνή, μὲ τὴν ὄρμα* τῶν Ναδαλήδων— γράμμα τῆς κοντεσσίνας Κλάρας γιὰ τὴ Βασίλισσα Ὅλα.

Καὶ τὸ ἴδιο φθινοπωριάτικο δειλινό, τὸ Ζακυθινὸ Μαντήλι ἔφευγε ἀπὸ τὴ Ζάκυθο γιὰ πάντα, μὲ τὸ βαπόρι ποὺ εἶχε πάρει ἡ Μεγάλη Κυρία, γιὰ νὰ γυρίσῃ στὸ παλάτι τῆς Ἀθήνας.

Ἐφυγε, μὰ δὲν ξεχάστηκε. Ὅπως στὸν τόπο ἐκεῖνο δὲν ξενιέται κανένα καλὸ, περασμένο ἢ ξενιτεμένο.

Χρόνια καὶ ζαμάνια*, οἱ Ζακυθινοὶ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Μαντήλι τῆς Κλάρας τοῦ Ναδαλή. Συχνὰ ξαναρχόταν οἱ ὁμιλίες τους τὸ θάμα, ποὺ εἶχαν ἰδεῖ λίγοι κι εἶχαν ἀκούσει πολλοί. Τὸ χειροτέχνημα μὲ τὸν καιρὸ γινόταν θρυλικό. Ἀπ' τ' ἀρχοντικά σπίτια, πρῶτα καὶ δεύτερα, ἡ φήμη του εἶχε περάσει στὰ νοικοκυρόσπιτα, εἶχε κατεβῇ στὰ χαμόσπιτα, εἶχε ἀπλωθῇ στὰ μαγαζιά, στὰ ἐργαστήρια, στοὺς καφενέδες, στὶς ταβέρνες, παντοῦ. Τὸ Ζακυθινὸ Μαντήλι τὸ εἶχε πάρει ὁ λαός.

Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ εἶδαν, οἱ ζηλευτοί, τὸ παράσταιναν ὅπως

μπορούσαν σ' εκείνους που δέν τὸ εἶδαν καὶ ποὺ δὲ χόρταιναν ν' ἀκοῦνε γι' αὐτό. Κι ὅπως συμβαίνει πάντα σὲ τέτοια, οἱ καλοφάνταστοι κι οἱ ψευτάκοι πρόσθεταν ἀπὸ κάτι στὶς ζωγραφιές του. Ἐκεῖνοι μάλιστα ποὺ δέν εἶχαν ἰδεῖ καθόλου τὸ Μαντήλι παρὰ τὸ ἤξεραν ἀπὸ περιγραφές, πρόσθεταν τὰ περισσότερα. Ἄλλος ἔλεγε, πὼς εἶχε καὶ τὴ Γιγαντομαχία, ἄλλος τὸν Προμηθεά στὸν Καύκασο, ἄλλος τὴν Ἀκρόπολη μὲ τὸν Παρθενώνα κι ἄλλος τὴν Πόλη μὲ τὴν Ἀγία-Σοφιά. Κάποιος βεβαίωσε, πὼς στὸ φόντο τῆς εἰκόνας τοῦ Ζάκυνθου, διακρινόταν ἀνέρα κι ὅλη ἡ πόλη ποὺ εἶχε χτίσει. Κάποιος πρόσθεσε, πὼς στὴν πόλη φαινόταν κι ἡ ἐκκλησία, τὸ ψηλὸ καμπαναριὸ κι ἡ λιτανεία ἀκόμα τοῦ Ἀγίου. Κάποιος ἰσχυρίστηκε, πὼς στὶς ἄκρες ἦταν κεντισμένα καὶ τὰ ἐμβλήματα τῶν Ἑπτὰ Νησιῶν. Καὶ κάποιος τέλος ὀρκίστηκε, πὼς φαινότανε κάπου ἡ Τούρλα τοῦ Σκοποῦ* καὶ σ' ἓναν κύκλο ἀπὸ ἀστέρια ἡ μορφή τοῦ Λομπάρδου*.

Οἱ γυναῖκοὺλες πάλι ἀντικαθιστοῦσαν πρόθυμα τοὺς μυθολογικοὺς θεοὺς. Ὁ Δίας εἶχε γίνει Παντοκράτορας, ὁ Ἀπόλλωνας Χριστὸς κι ἡ Ἥρα Παναγία. Στὶς γωνιές τοῦ Μαντηλιοῦ δέν ἦταν, λέει, παρὰ Ἐξαπτέρυγα, Σεραφεῖμ καὶ Χερουβεῖμ, ἐνῶ στὴ μέση του φάνταζε ἡ τετραπλὴ εἰκόνα τῆς Γέννησης, τῆς Βάπτισης, τῆς Σταύρωσης καὶ τῆς Ἀνάστασης... Ἔτσι, μὲ τὴν προσθήκη τοῦ καθενός, ἀνάλογη πρὸς τὴ φαντασία του καὶ τὴν κλίση, τὸ Ζακυνθινὸ Μαντήλι τὰ εἶχε ὅλα: Οὐρανό, Γῆ καὶ... Ζάκυνθο. Κανένας ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς δὲ ρωτοῦσε, πὼς ἦταν δυνατὸ νὰ τὰ χωρῇ ὅλ' αὐτὰ ἓνα γυναῖκειο, νυφιάτικο μαντηλάκι. Τόπαιρναν γιὰ θάμα κι ἓνα θάμα τὰ χωροῦσε ὅλα.

Καὶ περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ τὸ θρυλικὸ μαντήλι ξαναρχόταν στὶς ὁμιλίες τῶν Ζακυνθινῶν. Τὸ θυμόνταν ὁλοένα πιὸ σπάνια, μὰ κι ὁλοένα πιὸ φανταστικά. Εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ τὸ σκεπάζη σὰν ἓνας πέπλος, ἓνα μυστήριο. Ἐλεγαν, πὼς ἡ Βασίλισσα στὴν Ἀθήνα τὸ εἶχε βάλει σὲ ὁλόχρυση κορνίζα καὶ τὸ εἶχε κρεμάσει στὴν καλύτερη σάλα τοῦ παλατιοῦ, γιὰ νὰ τὸ βλέπουν οἱ παλατιανοὶ κι οἱ μεγαλουσιάνοι· κι ἄλλοι πάλι, πὼς τὸ εἶχε σὰν εἰκόνισμα στὴν ἐκκλησία τοῦ παλατιοῦ καὶ τοῦ ἀναβε ἀκοίμητο καντήλι...

Ἦμουν μικρὸ παιδί, ὅταν τὸ Μαντήλι τῆς Ναοδοπούλας ἔφυγε

ἀπὸ τῇ Ζάκυθο. Θυμοῦμαι ἀμυδρά, πῶς ἦρθε μιὰ μέρα καὶ στὸ σπίτι μας, νὰ τὸ ἰδῇ ἡ μητέρα μου, ποὺ κι αὐτὴ στὰ νιάτα της ἦταν φημισμένη κεντήστρα κι ἀπ' τῇ μητέρα μου κρατῶ τὴ σωστή περιγραφή του· μὰ δὲν μπορῶ νὰ ὀρκισθῶ, πῶς τὸ εἶδα κι ἐγὼ ἤ, κι ἂν τὸ εἶδα, δὲ θὰ μπόρεσα βέβαια νὰ καταλάβω τίποτα.

Κι ἀφοῦ μεγάλωσα ὅμως, ἀκόμα στὴ Ζάκυθο μιλοῦσαν γιὰ τὸ Μαντήλι. Κι ἄξαφνα, μιὰ μέρα—δέκα χρόνια τουλάχιστο μετὰ τὴν ἀναχώρησή του—στὴν αὐλὴ τῆς γειτονικῆς μας ταβέρνας, ἀπὸ ἓνα παράθυρο τοῦ σπιτοῦ μας, ἄκουσα καὶ τὸ ραψωδὸ ποὺ τὸ τραγουδοῦσε!

Ἦταν ἓνας τυφλὸς σὰν τὸν Ὅμηρο, ὅχι ὅμως ζητιάνος, παρὰ νεροκουβαλητῆς. Ἦξερε νὰ κάνη στίχους δικούς του καὶ νὰ τοὺς λέη μὲ τὸ δικό του τρόπο, εἴτε στὴ βρύση, τὴν ὥρα ποὺ γιόμιζε τὸ βαρέλι του, εἴτε στὶς μπασιές τῶν σπιτιῶν, ὅπου πῆγαινε νὰ τ' ἀδειάση.

Πολλὲς φορές, ἀκούγοντας τὸ ζακυθινὸ αὐτὸ ραψωδὸ—ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ, ποὺ πρωτογνωρίζοιεν μὲ τὰ ὁμηρικὰ μέτρα καὶ τὰ ὁμηρικὰ ζητήματα—συλλογίστηκα, πῶς ἔτσι ρυθμικὰ καὶ μισοτραγουδιστὰ θὰ ζωντάνευε κι ὁ Ὅμηρος τὶς ραψωδίες του. Ἦθελα νὰμποροῦσα νὰ σᾶς δώσω ἐδῶ μὲ νότες μιὰ ἰδέα τῆς τραγουδιστῆς αὐτῆς ἀπαγγελίας. Ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ κάμω, χωρίζοντας τὸ δεκαπεντασύλλαβο στὶς συλλαβές, ποὺ ἐτόνιζε περισσότερο ὁ ζακυθινὸς ραψωδός. Νὰ π.χ. πῶς ἔλεγε τοὺς στίχους αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτο: «Τάμαθες, Ἀρετούσα μου τὰ θλιβερά μαντάτα—ποὺ ὁ κύρης σου μ' ἐξόρισε στῆς ξενιτειᾶς τῇ στράτα;¹»

Τάμαθες Ἀ-
ρέτουσα μού,
Τὰ θλιβερά
μαντά-τα.
Που ὁ κύρης σου
μ' ἐξόρισε
στῆς ξενιτειᾶς
τῇ στρά-τα.

1. «Ἑρωτόκριτος» στ. 1335- 1356. [Μ.Χ.Ο.]

Ἡ μελωδία δὲ γράφεται, ὁ ρυθμὸς ὅμως ἦταν αὐτός. Καὶ τόσο μοῦ εἶχε καρφωθῇ, ὥστε, χωρὶς νὰ θέλω, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μοῦ ἄρεσε ν' ἀπαγγέλλω τοὺς ὁμηρικοὺς στίχους, πού πηγαινιν λαμπρὰ σὰ δεκαπεντασύλλαβοι: « Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ροδοδάκτυλος Ἥως, — Ζεῦ πάτερ, ἀλλὰ σὺ ρῦσαι ὑπ' ἥερος υἱας Ἀχαιῶν: ¹»

Ἦμος δ' ἠρί-
γένεια φανή
ροδοδάκτύ-
λος ἦ-ως.
Ζεῦ πατερ ἄλ-
λά συ ρυσαί
ὑπ' ἥερος υἱ-
ας αχαιί-ων.

Καὶ δὲν μπορούσε νὰ μοῦ βγῇ, πῶς ὁ βυζαντινὸς πολιτικὸς στίχος, ὁ σημερινὸς δεκαπεντασύλλαβος, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἥρωικοῦ ἑξαμέτρου, ἀπαράλλακτα ὅπως κι ὁ λαϊκὸς ραψωδός, πού ἤξερε νὰ ψάλλῃ ἔτσι τὰ σπουδαῖα τοῦ τόπου του καὶ τῆς ἐποχῆς του, δὲν ἦταν παρὰ ἡ συνέχεια τοῦ Ὀμήρου. Ἀλλὰ φανταστῆτε τὴν ἐκπληξή μου, τὸ θάμπος μου, τὴ χαρά μου, ὅταν τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τυφλοῦ νεροκουβαλητῆ, ἄκουσα τὸ τραγούδι τοῦ Ζαकुθινοῦ Μαντηλιοῦ, πού δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μικρογραφία τοῦ Σ τῆς Ἰλιάδας, μιὰ περιγραφὴ τῆς Ἀσπίδας τοῦ Ἀχιλλέα! Ὅχι μόνο λοιπὸν τὸ ἴδιο μέτρο, ὁ ἴδιος ρυθμὸς, ἡ ἴδια μουσική, παρὰ κι ἡ ἴδια ἔμπνευση, ἡ ἴδια φαντασία. Καὶ βέβαια πού ὁ ζακυθινὸς ραψωδὸς οὔτε τὴν ὁμηρικὴ Ἀσπίδα εἶχε διαβάσει ποτέ του. οὔτε τίποτ' ἄλλο παρόμοιο εἶχε ἀκούσει. Τὸ μοντέλο τὸ βρῆκε μέσα στὴν ψυχὴ του κρυμμένο, φυλαγμένο βαθιὰ ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλιά. Ὅπως βρίσκουν μέσα τους τόσα ἄλλα μοντέλα τόσοι ἄλλοι ραψωδοὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού κάνουν τὸ δημοτικὸ τραγούδι νὰ μοιάζῃ μὲ τ' ὁμηρικὸ σὰν ἀδελφί καὶ τοὺς πιὸ αὐστηρὲς κριτὲς νὰ κηρύττουν, πῶς ἡ Ποίηση δὲν εἶχε χαθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, οὔτε

1. Ἰλιάδος Α 477 καὶ Ρ 645. [Μ.Χ.Ο.]

τὴν ἐποχὴ πού δὲν εἶχε ἀκόμα νὰ δείξη παρὰ δημοτικὰ ἄσματα καὶ Σολωμό.

Ἕσπερ φορὲς εἶχ' ἀκούσει τὸ ραψωδὸ μας νὰ λήῃ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀναπολεοῦ (Μεγάλου Ναπολέοντα, πού τὸν ἐσύγχυζε ὅμως καὶ μὲ τὸ Ναπολέοντα τὸν Γ'), τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Ὁδωνα, τοῦ Γιάννου τοῦ Ἀντρειωμένου καὶ τοῦ Λουμπάρδου. Μὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη κάποιος τοῦ εἶπε:

— Δημητρό, ἄστ' αὐτά! Τὸ Μαντήλι νὰ μᾶς πῆς, τὸ καινούργιο σου καὶ θὰ σὲ κεράσω μιὰ κούπα βερντέα*.

— Μὰ εὐτοῦνο δὲν τὸ λέω ἀκόμα, χαμογέλασε ὁ ραψωδός, γιὰτὶ δὲν τόχω ἀκόμα βγαρμένο οὔλο.

— Καὶ πῶς τόπες ψὲς στὴ βρύση; Πὲς το ἀτέλειωτο, δὲν πειράζει.

— Ἔ, τόμου* τὸ θέλετε... Ἐβίβα, παιδιά!

— Γειά σου, Δημητρό, χρυσόστομε!

Κι ὁ τυφλὸς νεροκουβαλητὴς ἄρχισε καὶ τελείωσε τὸ τραγοῦδι τοῦ Μαντηλιοῦ, πού πολλοὺς τοῦ στίχους τοὺς αὐτοσχεδίαζε ἴσως ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ:

Ἀρχοντοπού-
λά πανσοφή,
κεντήστρα ξά-
κουσμέ-νη....

Ἀλλὰ νὰ το ὀλάκαιρο τὸ τραγοῦδι αὐτό, τὸ κορύφωμα τῆς λαϊκῆς δόξας τοῦ Μαντηλιοῦ, ὅπως τουλάχιστο κατάφερα νὰ τὸ θυμηθῶ ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια καὶ νὰ τὸ συμπληρώσω:

Ἀρχοντοπούλα πάνσοφη, κεντήστρα ξακουσμένη,
τῶν γονικῶ της καύκημα, τοῦ Τζάντε* μας καμάρι,
παίρνει πανάκι καὶ κλωνά, βελόνι καὶ ψαλίδι
καὶ κλειέται στὸ παλάτσο* της, νὰ φτιάσῃ ἓνα μαντήλι,
νιστορισμένο, πλουμιστό, πού ἄλλο νὰ μὴν ὑπάρχῃ,
γιὰ νὰν τὸ στείλῃ χάρισμα τῆς Ρήγισσας τῆς Ὁργας,
πού ἀφ' τῇ Ρουσία κατέβηκε στὸ θρόνο τῆς Ἀθήνας
καὶ κάθεται καμαρωτὴ στοῦ Γεώργιου τῇ μπάντα.

Καὶ στὸ μαντήλι τῆς κεντᾶ χίλιω λογιῶν ξομπλίδια*,
 χίλιω λογιῶν στορίσματα, τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα,
 τὸν ἥλιο, τὸν αὐγερινό, τὴν πούλια, τὸ φεγγάρι.
 Καὶ κάτουθες κεντάει τῇ γῆς μ' οὔλες τὶς πολιτεῖες,
 τὴ Φράντζα, τὴν Ἀούστρια, Ρουσία κι Ἰγγλιτέρα,
 τὴ Μπαρμπαριά, τὸ Τούνεζι, ποὺ εἶναι οἱ Ἀραπάδες
 καὶ τῆς Ἀνθήνας τὸ βουνὸ καὶ τὸ νησί τῆς Κρήτης
 καὶ τὴν Κωσταντινούπολη μὲ τὴν Ἁγία-Σοφία.
 Κεντάει καὶ τὴν Παράδεισο, τὴν Κόλαση κεντάει,
 τούτῃ μὲ τοὺς Πρωτόπλαστους, ἐκείνῃ μὲ τὸν Κάη
 καὶ τὸ Χριστὸ τὸν Ἀναστά, ποὺ πάει νὰ τὸν γλιτώσῃ.

Μὰ μὲς στὴ μέση ἀνιστορεῖ τὸ ξακουσμένο Τζάντε:
 Χώρα, χωρία καὶ βουνά, μὲ θάλασσα ἓνα γύρο,
 κάστρο, Ἀκρωτήρι καὶ Σκοπὸ, καὶ τὴν Πλατεῖα-Ρούγα
 καὶ τὶς μεγάλες ἐκκλησιῖς μὲ τὰ καμπαναριά,
 τὴ λιτανεῖα τοῦ Ἀγίου μας καὶ τοῦ Νιπιταφίου,
 ἀκόμα καὶ τὴ Γκλόρια τοῦ Μεγαλοσαββάτου.
 Κεντάει καὶ τὴν ἐπίδειξη τοῦ Κωσταντῆ Λουμπάρδου,
 ὅπου ἄφησε μεμόρια* στὸ μέσα κι ὅξω κόσμῳ!
 Κι ἐκεῖνα ποὺ γινήκανε τότε μὲ τὸ Γαρζώνη,
 (πρῶτο Δεσπότη ποὺ ἔβλεπε τὸ Τζάντε ἀπὸ τὸ Τζάντε),
 τὸ κιάσο* ποὺ τοῦ κάμανε στὸ προαπάντισμά του,
 παντιέρες, ζαχαρόκουκα, φιόρα καὶ περιστέρια.

Κι ἂν κεντισμένα τοῦτα δῶ, σὰ ζωντανὰ ἐφαινόταν·
 τὰ φιόρα μοσκοβόλαγαν, μίλαγαν οἱ ἀνθρώποι,
 ἀχοῦσαν τὰ καμπαναριά καὶ τὰ πουλιά πετάγαν
 μὲ γλυκοκελαϊδίσματα ἀπάνου ἀπὸ τὸ Τζάντε.
 Τόσο ποὺ ἡ Ὅργα ἢ Ρήγισσα, τόμου εἶδε τὸ μαντήλι,
 ἔκαμε δώδεκα σταυροὺς κι ἔκραξε σαστισμένη:
 — «Δὲν εἶναι χειροτέχνισμα, Θέ μου, τοῦτο εἶναι θάμα!
 Χίλια καλὰ στὴ ζήση τῆς καὶ στὰ χρυσόχερά της,
 τ'ς ἀρχοντοπούλας τῆς καλῆς ποὺ τόφτιασε γιὰ μένα.»

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

«Τὸ Ζακυθινὸ Μαντήλι καὶ ἄλλα διηγήματα».

τὴν ἐποχὴ πού δὲν εἶχε ἀκόμα νὰ δείξη παρὰ δημοτικὰ ἄσματα καὶ Σολωμό.

Ἕσπερ φορὲς εἶχ' ἀκούσει τὸ ραψωδὸ μας νὰ λήῃ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀναπολεοῦ (Μεγάλου Ναπολέοντα, πού τὸν ἐσύγχυζε ὅμως καὶ μὲ τὸ Ναπολέοντα τὸν Γ'), τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Ὁδωνα, τοῦ Γιάννου τοῦ Ἀντρειωμένου καὶ τοῦ Λουμπάρδου. Μὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη κάποιος τοῦ εἶπε:

— Δημητρό, ἄστ' αὐτά! Τὸ Μαντήλι νὰ μᾶς πῆς, τὸ καινούργιο σου καὶ θὰ σὲ κεράσω μιὰ κούπα βερντέα*.

— Μὰ εὐτοῦνο δὲν τὸ λέω ἀκόμα, χαμογέλασε ὁ ραψωδός, γιὰτὶ δὲν τόχω ἀκόμα βγαρμένο οὔλο.

— Καὶ πῶς τόπες ψὲς στὴ βρύση; Πές το ἀτέλειωτο, δὲν πειράζει.

— Ἕ, τόμου* τὸ θέλετε... Ἐβίβα, παιδιά!

— Γεῖά σου, Δημητρό, χρυσόστομο!

Κι ὁ τυφλὸς νεροκουβαλητὴς ἄρχισε καὶ τελείωσε τὸ τραγοῦδι τοῦ Μαντηλιοῦ, πού πολλοὺς τοῦ στίχους τοὺς αὐτοσχεδίαζε ἴσως ἐκείνη τὴ στιγμὴ:

Ἀρχοντοπού-
λά πανσοφή,
κεντήστρα ξά-
κουσμέ-νη....

Ἀλλὰ νὰ το ὀλάκαιρο τὸ τραγοῦδι αὐτό, τὸ κορύφωμα τῆς λαϊκῆς δόξας τοῦ Μαντηλιοῦ, ὅπως τουλάχιστο κατάφερα νὰ τὸ θυμηθῶ ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια καὶ νὰ τὸ συμπληρώσω:

Ἀρχοντοπούλα πάνσοφη, κεντήστρα ξακουσμένη,
τῶν γονικῶ της καύκημα, τοῦ Τζάντε* μας καμάρι,
παίρνει πανάκι καὶ κλωνά, βελόνι καὶ ψαλίδι
καὶ κλειέται στὸ παλάτσο* της, νὰ φτιάσῃ ἓνα μαντήλι,
νιστορισμένο, πλουμιστό, πού ἄλλο νὰ μὴν ὑπάρχῃ,
γιὰ νὰν τὸ στείλῃ χάρισμα τῆς Ρήγισσας τῆς Ὁργας,
πού ἀφ' τῆ Ρουσίας κατέβηκε στὸ θρόνο τῆς Ἀθήνας
καὶ κάθεται καμαρωτὴ στοῦ Γεώργιου τὴ μπάντα.

Καὶ στὸ μαντήλι τῆς κεντᾶ χίλιω λογιῶν ξομπλίδια*,
 χίλιω λογιῶν στορίσματα, τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα,
 τὸν ἥλιο, τὸν αὐγερινό, τὴν πούλια, τὸ φεγγάρι.
 Καὶ κάτουθες κεντάει τῇ γῆς μ' οὔλες τὶς πολιτεῖες,
 τὴ Φράντζα, τὴν Ἀούστρια, Ρουσία κι Ἰγγλιτέρα,
 τὴ Μπαρμπαριά, τὸ Τούνεζι, ποὺ εἶναι οἱ Ἀραπάδες
 καὶ τῆς Ἀνθήνας τὸ βουνὸ καὶ τὸ νησι τῆς Κρήτης
 καὶ τὴν Κωσταντινούπολη μὲ τὴν Ἀγία-Σοφία.
 Κεντάει καὶ τὴν Παράδεισο, τὴν Κόλαση κεντάει,
 τούτῃ μὲ τοὺς Πρωτόπλαστοι, ἐκεῖνῃ μὲ τὸν Κάη
 καὶ τὸ Χριστὸ τὸν Ἀναστά, ποὺ πάει νὰ τὸν γλιτώσῃ.

Μὰ μὲς στὴ μέση ἀνιστορεῖ τὸ ξακουσμένο Τζάντε:
 Χώρα, χωρία καὶ βουνά, μὲ θάλασσα ἓνα γύρο,
 κάστρο, Ἀκρωτήρι καὶ Σκοπὸ, καὶ τὴν Πλατεῖα-Ρούγα
 καὶ τὶς μεγάλες ἐκκλησιῖς μὲ τὰ καμπαναριά,
 τὴ λιτανεῖα τοῦ Ἀγίου μας καὶ τοῦ Νιπιταφίου,
 ἀκόμα καὶ τὴ Γκλόρια τοῦ Μεγαλοσαββάτου.
 Κεντάει καὶ τὴν ἐπίδειξη τοῦ Κωσταντῆ Λουμπάρδου,
 ὅπου ἄφησε μεμόρια* στὸ μέσα κι ὅξω κόσμο!
 Κι ἐκεῖνα ποὺ γινήκανε τότε μὲ τὸ Γαρζώνη,
 (πρῶτο Δεσπότη ποὺ ἔβλεπε τὸ Τζάντε ἀπὸ τὸ Τζάντε),
 τὸ κιᾶσο* ποὺ τοῦ κάμανε στὸ προαπάντισμά του,
 παντιέρες, ζαχαρόκουκα, φιόρα καὶ περιστέρια.

Κι ἂν κεντισμένα τοῦτα δῶ, σὰ ζωντανὰ ἐφαινόταν·
 τὰ φιόρα μοσκοβόλαγαν, μίλαγαν οἱ ἀνθρώποι,
 ἀχοῦσαν τὰ καμπαναριά καὶ τὰ πουλιά πετάγαν
 μὲ γλυκοκελαϊδίσματα ἀπάνου ἀπὸ τὸ Τζάντε.
 Τόσο ποὺ ἦ Ὀργα ἢ Ρήγισσα, τόμου εἶδε τὸ μαντήλι,
 ἔκαμε δώδεκα σταυροὺς κι ἔκραξε σαστισμένη:
 — «Δὲν εἶναι χειροτέχνισμα, Θέ μου, τοῦτο εἶναι θάμα!
 Χίλια καλὰ στὴ ζήση τῆς καὶ στὰ χρυσόχερά της,
 τ'ς ἀρχοντοπούλας τῆς καλῆς ποὺ τόφτιασε γιὰ μένα.»

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

«Τὸ Ζακυνθινὸ Μαντήλι καὶ ἄλλα διηγήματα».

Η ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΤΕΓΕΑΣ

“Όταν βρέθηκε στην Τεγέα, τὸ Νοέμβρη τοῦ 1900, τὸ θαυμαστό κεφάλι, δὲν ἦταν μόνον ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος—Mendel—ποὺ δοκίμαζε μεγάλη συγκίνηση. Ἄλλη τόση συγκίνηση καὶ χαρά, ὅσο ἀφώτιστοι καὶ ἂν ἦτανε, αἰσθάνθηκαν καὶ οἱ ἀπλοῖκοι ἐργάτες τῆς ἀνασκαφῆς. Καὶ ἄλλοτε εὗρισκαν λογῆς λογῆς κομμάτια ἀγάλματα—χέρια, πόδια, κορμιὰ—μὰ τώρα τὸ εὐρημά τους ἦταν ἀνεπάντεχο, ἓνα κεφάλι, ὀλάκερο, πεντάμορφο!

—Τοῦτο, ποὺ βρέθηκε σήμερα, βρε παιδιά, εἶναι θάμα—διηγόταν τὸ βράδυ στὸ μαγαζί ὁ Θανάσης, ὁ Μωραΐτης, ἀπὸ τοὺς προεστοὺς στὸ Πιαλὶ καὶ ψάλτης στὴν ἐκκλησίᾳ. Εἶναι μιὰ γυναίκα, ἓνα κορίτσι ὡς καμιὰ εἰκοσιπενταριά χρόνων, ποὺ λές, ἔ, τώρα θὰ σοῦ μιλήσῃ. Τὰ μαλλιά της σγουρὰ καὶ καλοχτενισμένα, δεμένα πίσω σ’ ἓνα φιόγγο μὲ κορδέλλες. Ὅλα τὰ σημάδια, μάτια, φρύδια, στόμα, σιταρένια. Τί τὰ θέλεις; Τέτοια ὁμορφάδα δὲν ξαναγίνεται. Ζωντανὸ πράμα. Σίγουρα θὰ μᾶς μεγαλώσῃ τὸ Μουσεῖο, ἂν δὲ μᾶς τὸ πάρουν στὴν Ἀθήνα.

—Ποίός τὸ λέει; Θὰ σηκωθῇ ὅλη ἡ Τεγέα στὸ πόδι! εἶπαν μὲ ἀναβρασμὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους...

Σὰν πρὸ ὀλίγου νὰ ἔχουν χτενισθῇ τὰ ἄφθονα φουντωτὰ μαλλιά, δένονται πίσω σ’ ἓναν φανταστικὰ ὠραῖο ἀναδεσμὸ. Ἐχουν ὅλη τὴν κοσμιότητα μιᾶς καλῆς ἐποχῆς χτενισιάς καὶ ὅμως πόση ἐλευθερία καὶ φυσικότητα τὰ διακρίνει. Ἡ χωρίστρα λίγο στραβὰ καμωμένη, εἶναι ἄβαφη καὶ ἀμφίβολη στὴν πορεία της. Οἱ ταινίες, ποὺ τὰ συγκρατοῦν, μπαίνουν τόσο διακριτικὰ καὶ σβένουν σιγαλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἀπαλὴ οὐσία τους.

Πάνω ἀπὸ τὸ ψηλὸ μέτωπο τὰ βοστρυχάκια φυτρώνουν σχεδὸν καθένα μὲ τὸ δικό του τρόπο καὶ ξετυλίγονται σύμφωνα στὴ διεύθυνση, ἀλλὰ μὲ ἄπειρη ποικιλία. Στὴν ἀρχὴ εἶναι κοντὰ καὶ πυκνὰ τὰ κυματάκια ποὺ κάμνουν, ἔπειτα γίνονται ἀραιότερα, καὶ τέλος μετὰ τὸν ἀναδεσμὸ σχηματίζονται σὲ λίγα ἐξαίσια πέρατα λουλουδένια. Ἔτσι μὲ τὴν ἀπέραντη ἐλεύθερη κίνηση γίνεται τόσο ἐλαφρὸ καὶ ζωντανὸ τὸ μάρμαρο καὶ μὲ τὴν ἀδιόρατη πειθαρχία

*Η Κεφαλή τῆς Τεγέας.

[4^{ος} αἰὼν π.Χ.]

καὶ τὸν κρυμμένο σχηματισμὸ παίρνομε μιὰ συνολικὴ ἐντύπωση μεγάλῃ καὶ ἀληθινῇ.

Γοητευμένοι τώρα μὲ τὴν ἐξέταση τῆς θαυμασίας κόμης βλέπομε δυνατώτερα νὰ ἀκτινοβολῇ τὸ θεῖο πρόσωπο. Ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐκφραστικά. Καθαρὰ καὶ ἔντονα μᾶς μιλοῦν ὅλα γιὰ τὸν ἐσώτερο ψυχικὸ κόσμον τῆς εὐγενικῆς κόρης. Μιὰ ἀνώτερη πνευματικότητα δηλώνει τὸ ψηλὸ, τριγωνικὸ, ἐλαφρὰ κυματισμένον μέτωπο. Τὴν ἐλεύθερη καὶ δυνατὴ θέληση ἐκφράζουν τὰ μάτια μὲ τὴ σταθερὴ διεύθυνση, ὅπως τὴν ὀρίζουν ὄχι μόνον οἱ βολβοὶ καὶ τὰ καμαρωτὰ φρύδια, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταξὺ πέρα πέρα ἀνεπτυγμένη παράλληλη πτυχή. Τὴν εὐκίνησιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν εὐθυμία τῆς νεανικῆς ζωῆς ὑποδουλώνουν τὰ ἀνοιχτὰ πτερύγια τῆς μύτης καὶ πρὸ πάντων διαλαλοῦν τὰ χεῖλη μὲ τὴ γελαστὴ γύρω περιοχὴ τους....

Ἐκεῖνος, ποὺ θὰ ἐπιμείνη νὰ μελετήσῃ τὸ πλαστικὸ αὐτὸ ἀριστοῦργημα, θὰ παρακολουθήσῃ μὲ ἀκένωτο ἐνθουσιασμὸ καὶ ἱκανοποίηση τὸν ἥρωικὸ ἀγῶνα τοῦ καλλιτέχνη καὶ τὴ μεγάλη νίκη, ποὺ ἐπέτυχε. Μία κόρη θείας καλλονῆς, γεμάτη ἀγνότητα καὶ καλοσύνη. Ἀλήθεια τέτοια ἔργα δὲ σημαίνουν ἀπλῶς εὐχάριστες περιέργες εἰκόνες, ἀλλ' ἀνύψωση καὶ ἐξευγένιση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

«*Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος*» 1927.

«ΠΑΤΕΙΡ, ΑΦΕΣ ΑΥΤΟΙΣ»

[Ζωγραφικὸς πίνακας τοῦ Δ. Θεοτοκόπουλου]

[Ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος - Γκρέκο, Κρής, εὑρίσκεται ἀπὸ τὸ 1575 στὸ Τολέδο, τὴν παλιὰ πρωτεύουσαν τῶν καθολικῶν βασιλείων τῆς Ἰσπανίας καὶ ζωγραφίζει εἰκόνες στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Δομννίκου. Οἱ εἰκόνες του ἦσαν τόσο ὡραῖες, ἔκαμαν τέτοια ἐντύπωση, ὥστε ἡ Μητρόπολις τοῦ Τολέδου τοῦ ἀνέθεσε νὰ ζωγραφίσῃ ἓνα μεγάλο εἰκόνισμα ἀπὸ τὸ μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ.]

Τὴν ἡμέρα ὁ Θεοτοκόπουλος δουλεύει τώρα μέσα στὴ Μητρόπολη, τὸν ἀσύγκριτο ναό. Βαθιά συγκινεῖ τὸ ζωγράφο ὁ τεράστιος

αὐτὸς οἶκος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μοιάζει σὰν μιὰν πόλη ὁλόκληρη μὲ τὰ ἀτελείωτα παρεκκλήσια καὶ θυσιαστήριά του. Οἱ πανύψηλες ἀψίδες, οἱ μεγάλες κολόνες, ποὺ φαίνονται νὰ ὑψώνονται πρὸς τὸ ἄπειρο, τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ ὁλόχρυσα κάγκελα, τὰ χιλιοσκαλισμένα ξύλα, οἱ ἀστραπές, ποὺ σκορπίζουν γύρω τους τὰ κοσμήματα τῶν εἰκονισμάτων, ἐξαφανίζουν πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κάνουν νὰ συναισθάνεται βαθιὰ τὴ μικρότητα καὶ τὴν ταπεινότητά του. Καὶ ὁ Γκρέκο νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ζωγραφίσῃ κάτι πολὺ ἐπιβλητικό, πολὺ μεγάλο, γιὰ νὰ εἶναι ἄξιο καὶ ἱκανὸ νὰ σταθῇ σὲ τέτοιο περιβάλλον.

Τοῦ ἔχουν παραγγεῖλει γιὰ τὴ μεγάλη αἵθουσα τοῦ σκευοφυλακίου, ὅπου οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ παπάδες φοροῦν τὰ ἄμφιά τους πρὶν ἀπὸ τὴ λειτουργία, μιὰ ἀπεικόνιση τῆς στιγμῆς, ὅπου οἱ «στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος ἐκδύσαντες τὸν Ἰησοῦν τὴν χλαμύδα τὴν κοκκίνην ἔτυπτον αὐτὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν». Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς παθητικώτερες στιγμὲς τοῦ Θείου Μαρτυρίου, αὐτή, ὅπου ὁ Χριστός, θύμα ἀθῶο τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, βλέπει νὰ πλησιάζῃ τὸ τέλος του.

Γιὰ νὰ ἐμπνευσθῇ ὁ Θεοτοκόπουλος, δὲ θυμᾶται καμιά ἀπὸ τὶς ἀνάλογες εἰκόνες τῶν Ἱταλῶν ζωγράφων. Ἡ σκέψη του πάει πίσω στὰ πρῶτα μαθητικά του χρόνια, στὴν Κρήτη, ὅπου μελετοῦσε καὶ προσπαθοῦσε καὶ αὐτὸς νὰ ζωγραφίσῃ τὴν «Προδοσίᾳ τοῦ Ἰούδα». Βέβαια ἡ στιγμή τοῦ μαρτυρίου δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἴδια. Ἀλλὰ ὁ ζωγράφος νομίζει, πὼς θὰ τὸν βοηθήσουν πολὺ στὸ ἔργο του ἡ ἀναστάτωση καὶ ὁ θόρυβος τοῦ ὄχλου, οἱ σκληρὲς μορφὲς τῶν χιλιάρχων* καὶ τῆς σπείρας*, οἱ ψυχρὲς ἀνταύγειες τῶν λογγῶν, ὅπως τὰ ζωγράφιζαν οἱ βυζαντινοὶ ἀγιογράφοι, γιὰ νὰ ἀποτελοῦν μιὰ τραγικὴ ἀντίθεση πρὸς τὴν ἔκφραση τῆς γαλήνης, τῆς καλοσύνης καὶ τῆς αὐτοθυσίας στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου.

Καὶ ἔτσι ζωγραφίζει ἀληθινὰ τὸ ἔργο του. Ἕνα ἀπερίγραπτο πλῆθος ἀπὸ στρατιῶτες καὶ λογχοφόρους καὶ Ἑβραίους συνωθεῖται γύρω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ καὶ γεμίζει μαζί μὲ τὶς λόγχες ὅλο τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ πίνακος. Σκληρὰ πρόσωπα, παρχορφωμένα ἀπὸ τὸ πάθος ἐξέχουν μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος αὐτό.

Νομίζει κανείς πραγματικά, ότι ακούει τὸ θόρυβο καὶ τὸ μεταλλικὸ ἦχο τῶν ὀπλων καὶ τὶς φωνές τοῦ ὄχλου.

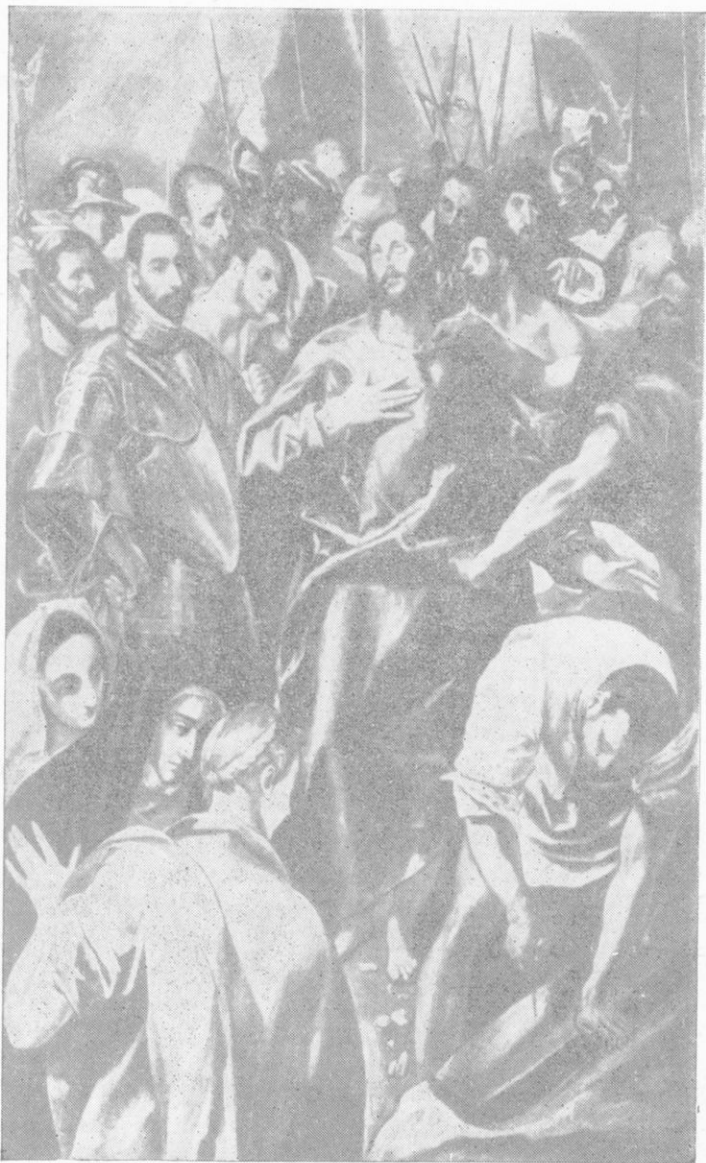
Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή προσελκύει, τραβάει ἀσυγκράτητα τὸ βλέμμα ἡ μεγάλη, ἡ ἀπερίγραπτη μορφή τοῦ Θεανθρώπου, ποὺ φαίνεται νὰ γεμίζει ὁλόκληρο τὸ ἔργο. Ἡ χλαμύδα ποὺ φοράει, ἔχει ἓνα χρῶμα καταπόρφυρο, ἀληθινὰ ἀλησμόνητο. Εἶναι σὰ μιὰ ἀπὸτομη ἀναλαμπή φωτός, σὰν τὸ αἰφνίδιο ξέσπασμα τοῦ πόνου, σὰ μιὰ φωνή, ποὺ φθάνει ὡς τὰ οὐράνια.

Ὁ Γκρέκο ἀπομακρύνεται λιγάκι καὶ θαυμάζει μόνος του τὸ χρῶμα αὐτό· εἶναι εὐχαριστημένος! Ζωγράφισε ἐπὶ τέλους μιὰ πορφύρα, ποὺ θὰ μπορούσε καὶ μὲ τὴν πορφύρα του Τιτσιανού* ἀκόμα—τὴν πορφύρα, ποὺ τόσο θαύμαζε ἄλλοτε— νὰ συγκριθῇ.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ υπερηφανεύεται. Ἡ στάση Του, ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου Του, τὸ βλέμμα Του, ὅλα μᾶς φωνάζουν: ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πιὰ συνδεδεμένος μὲ τὴν ταπεινὴ γῆ καὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινο πάθος, ποὺ ὀργιάζει γύρω Του. Μὲ τὸ δεξιὸ Του χέρι στὸ στήθος—τὸ αἰώνιο χέρι τοῦ Γκρέκο μὲ τὰ μισάνοιχτα λεπτὰ δάκτυλα, ποὺ εἶναι ἐδῶ ἐπάνω στὸ ἔντονο φόντο τῆς πορφύρας ἐκφραστικώτερο παρὰ ὅπου-δήποτε ἄλλοι—μὲ τὰ μάτια, ὅπου λάμπουν δυὸ δάκρυα, ὑψωμένα πρὸς τὸν οὐρανό, ὁ Χριστὸς μιλάει μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ νομίζει κανεῖς, ὅτι τὰ χεῖλη του θὰ ἀνοίξουν, γιὰ νὰ εἰποῦν τὸ ἀθάνατο ἐκεῖνο: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς!» ποὺ φωτίζει κιόλας ὅλο τὸ πρόσωπό του.

Ἀλλὰ στὸν καλλιτέχνη δὲν ἀρκεῖ ὅλο αὐτὸ τὸ ὑπέροχο δράμα, ποὺ ζωγράφισε. Θέλει νὰ προσφέρῃ ἀκόμα στὸ Θεατὴ καὶ τὴ βαθιὰ ἀνθρώπινη συγκίνηση, ποὺ δίνει ἡ Τραγωδία τῆς Θεοτόκου, τῆς Μητέρας. Ἐπάνω στὸν πίνακά του, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα κομμάτι γῆς, τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ Θεάνθρωπος, ζωγραφίζει πρῶτο τὸ βοηθὸ τοῦ δημίου, ποὺ ἐτοιμάζει τὸ Σταυρό. Καὶ ἀπέναντι φέρνει τὶς τρεῖς Μαρίες, σὰν Θεατὰς τῆς σκηνῆς. Τὰ εὐγενικὰ καὶ μελαγχολικὰ των πρόσωπα εἶναι πάλι ἡ ἀντίθεση πρὸς τὸ σκληρὸ καὶ πρόστυχο πρόσωπο τοῦ δημίου.

Ἐλάχιστο διάστημα φαίνεται νὰ τὶς χωρίζῃ ἀπὸ τὸ Ναζωραῖο καὶ τὸ μαρτύριό Του. Καὶ ὅμως εἶναι τόσο μακριά! Στὰ πρόσωπά Των, ποὺ φαίνονται νὰ παρακολουθοῦν μὲ προσοχή τὸ ἔργο τοῦ

« Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς. »

[εἰκὼν Δομηνίκου Θεοτοκοπούλου.]

δημίου, ζωγραφίζεται κάτι περισσότερο από λύπη και πόνος. Ἡ ἔκφρασή του δείχνει, ὅτι βλέπουν μακρύτερα καὶ ἀπὸ τὴν Σταύρωση, πού δὲ θ' ἀργήσῃ πιά, ὅτι νιώθουν ἄοριστα, ἀλλὰ ἐπιβλητικὰ τὸ βαθὺ μυστήριό τοῦ μεγαλυτέρου δράματος τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1578, ἓνα χρόνο ἀπὸ τότε πού τὸ ἄρχισε, τὸ ἔργο εἶναι ἕτοιμο. Ὁ Θεοτοκόπουλος ξέρει, αἰσθάνεται βαθιά, ὅτι εἶναι μεγάλο ἔργο. Ἀλλὰ τὸν εὐχαριστεῖ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ τὸν ἀπερίγραπτο ἐνθουσιασμό, πού προκαλεῖ σὲ ὅσους τὸ βλέπουν. Ἀφοῦ ἔκαμε τὰ πρῶτα του σχεδιάσματα μέσα στὴ Μητρόπολη, γιὰ νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο Τῆς, πῆρε ἔπειτα τὸ μεγάλο πῖνακα στὸ ἐργαστήριό του, γιὰ νὰ τὸν τελειώσῃ. Καὶ ἐκεῖ ἔρχονται τώρα, γιὰ νὰ θαυμάσουν τὸ ἀριστοῦργημα οἱ ἀριστοκράτες τοῦ Τολέδο καὶ οἱ φίλοι τοῦ Δομήνικου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ καλόγηροι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ζωγράφοι, πού ζητοῦν νὰ βροῦν ἓνα ἐλάττωμα, ἓνα ψεγάδι, καὶ δὲν τὸ καταφέρνουν. Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον οἱ πλοῦσιοι τοῦ Τολέδο παρακαλοῦν τὸ Δομήνικο νὰ τοὺς ζωγραφίσῃ ἓνα ἀντίγραφο τοῦ μεγάλου ἔργου.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΚΥΡΟΥ

« Δομήνικος Θεοτοκόπουλος »

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

[Λόγος τοῦ Ἑθνικοῦ Κυβερνήτου, ἐκφωνηθεὶς τὴν 5ην Ἰουνίου 1938]

Ἀθληταὶ καὶ ἀθλήτριά,!

Συνηθροίσθητε ἐδῶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τὸν ὥραϊον Ἀττικὸν οὐρανόν, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης, ἐπεδείξατε σήμερον τὴν ἀλκὴν καὶ τὴν νεότητά σας ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως μας διὰ μιᾶς μεγαλειώδους παρελάσεως. Καὶ τώρα ἦλθατε ἐδῶ νὰ μοῦ κάμετε τὴν τιμὴν νὰ μὲ χαιρετίσετε μὲ αἰσθήματα ἐνθουσιασμοῦ, τὰ ὅποια βεβαίως μὲ συγκινοῦν, ὅπως καὶ οἱ λόγοι τοῦ κ. Ὑπουργοῦ-Διοικητοῦ Πρωτευούσης, ὁ ὅποιος ὠμίλησεν ἐκ μέρους ὅλων ὑμῶν, διαδηλῶν τὰ κοινὰ αἰσθή-

ματα όλων σας. Χαίρομαι δι' όλα αυτά και σᾶς εὐχαριστῶ. Εἶμαι συγχρόνως ὅμως και ὑπερήφανος ὄχι δι' ἐμέ, ἀλλά διὰ σᾶς. Διότι ἡ μεγαλειώδης αὐτὴ συγκέντρωσις και τὰ αἰσθήματα, τὰ ὅποια διαδηλώνετε, ἔχουν ἓνα βαθύτερον νόημα: "Ὅτι ὁ ἑλληνικὸς ἀθλητισμὸς ἔχει ἀποκτήσει ἤδη περιεχόμενον ἡθικὸν και ἰδανικὰ και θέτει τὸν ἑαυτὸν του και τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ ἰδανικοῦ, τὸ ὅποιον ἐκπροσωπεῖ τὸ σημερινὸν Ἑθνικὸν Κράτος.

"Ἔτσι ἐπλησιάσατε πρὸς τὸ ἀρχαῖον πρότυπον. Διότι ὁ ἀθλητισμὸς ἄλλοτε εἰς τὰς ἐποχὰς τῆς ἀκμῆς του δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ παρασκευάζῃ ἀγωνιστὰς διὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς και τοὺς ἄλλους ἑλληνικοὺς ἀγῶνας, οὔτε και ἐπεδίωκε τὰ διεθνῆ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ρεκόρ. Σκοπὸν εἶχε νὰ παρασκευάζῃ ὅλους τοὺς πολίτας διὰ φυσικῆς προπαρασκευῆς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σκοπῶν τῶν πολιτειῶν και τῶν ἰδανικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μόνον ὅταν ἔπεσαν αἱ πολιτεῖαι ἐκεῖναι και τὰ ἰδανικὰ και μαζί με αὐτὰ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τότε και ὁ ἀθλητισμὸς ἐφυτοζώησε διὰ κάμποσον καιρόν, ἕως ὅτου κατήντησεν αὐτὸς σκοπὸς τοῦ ἑαυτοῦ του και τίποτε ἄλλο.

Τώρα ἐσεῖς, νέοι και νέαι, ἀθληταὶ και ἀθλήτριαι, ποὺ ἦλθατε ἐδῶ με τὸν σκοπὸν ὄχι τῆς ἐπιδιώξεως διεθνῶν ρεκόρ, οὔτε τῆς νίκης εἰς παγκόσμια ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα, ἀλλὰ με τοὺς ἐσωτερικοὺς σκοποὺς νὰ δημιουργήσετε μίαν νέαν ἑλληνικὴν νεότητα, στηριζομένην και βασιζομένην ἐπὶ σωμάτων ὑγιῶν, τὰ ὅποια νὰ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ψυχῶν ἀλκίμων πρὸς ὑπηρεσίαν ὄχι τῶν οἰωνδῆποτε σκοπῶν και ἰδανικῶν, ἀλλὰ τῶν ὠρισμένων σκοπῶν και ἰδανικῶν, τὰ ὅποια ἐκπροσωπεῖ τὸ σημερινὸν Ἑθνικὸν Κράτος, τώρα ἐσεῖς βαίνετε πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἰδεῶδες. Καὶ ἔτσι εἰς τὸν χαιρετισμόν σας ἀπαντῶ και ἐγώ: Εὐχομαι ὁ ἑλληνικὸς ἀθλητισμὸς νὰ μὴ θεωρήσῃ σκοπὸν του τὴν ἐπιδίωξιν ρεκόρ εἰς διεθνῆ ἀγωνίσματα. Εὐχομαι νὰ μὴ νομισθῇ, ὅτι ἡ νίκη ἑνὸς Ἑλληνος πρωταθλητοῦ ἀποτελεῖ νίκην τῆς Ἑλλάδος. Εὐχομαι ὁ ἑλληνικὸς ἀθλητισμὸς, τοῦ ὁποίου σεῖς εἰσθε οἱ πρωτοπόροι, νὰ εἰσδύσῃ εἰς ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἑλλάδος και νὰ γίνουν ὅλοι οἱ νέοι Ἑλληνες, νὰ γίνουν ὅλοι ἀθληταὶ με σώματα ἀλκιμα και με ψυχὰς γερὰς και νὰ ἐμποτισθοῦν

μὲ τὰ ἰδανικὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωπεῖ τὸ Ἑθνικὸν Κράτος. Τότε καὶ μόνον θὰ ἔχη νικήσει ὁ ἑλληνικὸς ἀθλητισμὸς καὶ τότε ἐπὶ τοῦ πεδίου αὐτοῦ ἡ Ἑλλάς θὰ ἀποβῇ νικήτρια.

Εἰς σᾶς ἐναπόκειται τὸ ἔργον αὐτό. Σεῖς εἰσθε ἡ μαγιά μέσα εἰς τὴν ζύμην τῆς Ἑλλάδος. Σεῖς ἔχετε νὰ προπαγανδίσετε καὶ νὰ διαδώσετε τὸ ἰδανικὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἰδανικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀθλητισμοῦ. Ἐγὼ προοιωνιζόμενος αὐτὴν τὴν στιγμήν τὴν νίκην, ὅπως τὴν περιέγραψα, τοῦ ἑλληνικοῦ ἀθλητισμοῦ, σᾶς χαιρετίζω, ἀγαπητοί μου ἀθληταὶ καὶ ἀγαπηταί μου ἀθλήτριαι καὶ σᾶς εὐχομαι μὲ ὅλην μου τὴν ψυχὴν τὴν ἐπιτυχίαν ἐκείνην, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ εἶμαι ὑπερήφανος, διότι θὰ εἶμαι ἐν μέρει συμμέτοχος. Καὶ σᾶς ἀναφωνῶ: Ζήτω ὁ ἑλληνικὸς ἀθλητισμὸς!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

« Λόγος »

ΥΠΟΘΗΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗΝ ΝΕΟΛΑΙΑΝ

[*Απόσπασμα λόγου τοῦ Ἑθνικοῦ Κυβερνήτου, ἐκφωνηθέντος
τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1936.]

Ἄς εἴπη ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς καὶ ἡ κάθε μία ἀπὸ σᾶς μέσα σας: « Δὲν θὰ συλλογισθῶ, τί θὰ γίνω ». Ἄς μὴ σκεφθῇ: « Ἐργάζομαι, σπουδάζω, τί θὰ γίνω; », ἀλλὰ ἄς μεταβάλῃ τὴν ἐρώτησιν καὶ ἀντὶ νὰ ἐρωτήσῃ ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτὸν του, τί θὰ γίνῃ, ἄς ἐρωτήσῃ τὸν ἑαυτὸν του τί θὰ κάμῃ. Ἄντὶ νὰ ἐρωτόσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ποῦ θὰ φθάσῃ ὡς ἄτομον, ἄς ἐρωτήσῃ, τί θὰ δημιουργήσῃ ὡς ἄτομον.

Τοὺς κόπους σας, τὰς θυσίας καὶ τὰς προσπάθειάς νὰ μὴ τὰς κάμνετε, διὰ νὰ φθάσετε εἰς μίαν θέσιν ἢ εἰς ἕνα ἀξίωμα οἰοδήποτε. Νὰ μὴ ζητήσετε νὰ μάθετε, τί θὰ γίνετε. Τί θὰ κάμετε εἰς τὴν ζωὴν σας, ἐπαναλαμβάνω, αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημά σας.

Ἄλλὰ τί θὰ κάμετε, τί θὰ δημιουργήσετε εἰς τὴν ζωὴν σας, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ γίνετε τίποτε; Τί θὰ κάμετε! Ἡ ἀρχαιότης μᾶς ἔδωκε ἕνα μεγάλο σύμβολο τῆς τοιαύτης ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ τῆς τοιαύτης ἀνθρωπίνης νοοτροπίας: Τὸν Ἡρακλῆ! Ἦτο

υιὸς βασιλέως καὶ δὲν ἔγινε ποτὲ βασιλεύς. Ἦτο παιδί Θεοῦ καὶ ἐπέρασε τὴν ζωὴν του σκλάβος. Ἡ Ἦρα, ἡ κοινωνία δηλαδή με τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας της τὸν ἔκαμε δοῦλον πότε τοῦ ἐνός, πότε τοῦ ἄλλου. Δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ ἀπόψεως ἀξιωμαίων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἦτο μηδέν. Ἀλλὰ τί ἔκαμε! Τί ἦσαν οἱ ἄθλοι του; Ἦσαν τὰ μεγαλύτερα ἡρωικὰ κατορθώματα ἀπὸ ἀπόψεως ἀγάπης τῆς κοινωνίας καὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης! Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι τὸ πρότυπόν σας.

Νὰ γνωρίζετε ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχετε μίαν θέσιν, διὰ νὰ κάμετε κάτι. Δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ κατέχετε ἓνα ἀξίωμα, ὥστε ἐπάνω εἰς αὐτὸ βασιζόμενοι νὰ κάμετε κάτι. Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν εἴσθε, ἡμπορεῖτε νὰ κάμετε πολλά. Ἄν ἡ τύχη σᾶς φέρῃ νὰ γίνετε ἱατρὸς εἰς ἓνα μικρὸ χωριὸ καὶ δὲν ἔχετε τίποτε, οὔτε ἀξίωμα, οὔτε θέσιν, γνωρίζετε τί ἡμπορεῖτε νὰ κάμετε; Γνωρίζετε, ὅτι ἡμπορεῖτε νὰ δημιουργήσετε τὴν ὑγείαν μιᾶς ὁλοκλήρου μικρᾶς κοινωνίας ἔστω καὶ χιλίων ἀνθρώπων; Καὶ εἶναι λίγο νὰ κάμετε ὑγιεῖς χιλίους ἀνθρώπους καὶ τὰ παιδιὰ των καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν των;

Ὁ δικηγόρος, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη τὸν ἔφερεν εἰς μίαν μικρὰν ἐπαρχιακὴν πόλιν, γνωρίζει πόσα ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς τὴν κοινωνίαν, διὰ νὰ ὑψώσῃ τὸν πολιτισμὸν τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ δικαίου καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ κόσμου;

Σᾶς ἐρωτῶ, σᾶς τὸν γεωπόνον, διότι καὶ σπουδασταὶ γεωπόνοι εἴσθε ἐδῶ, γνωρίζετε τί ἡμπορεῖτε νὰ κάμετε, ἂν εὑρεθῇτε καὶ περάσετε μερικὰ χρόνια τῆς ζωῆς σας εἰς χωρία μέσα, εἰς μίαν περιφέρειαν ἀπὸ τέσσαρα - πέντε χωριά, ὅπου ζοῦν δυστυχισμένα καὶ κακομοιριασμένα, γνωρίζετε τί ἡμπορεῖτε νὰ κάμετε, ἂν κατορθώσετε μετὰ τὰς συμβουλὰς σας καὶ τὰς γνώσεις σας νὰ τὰ κάμετε τὰ χωριά αὐτὰ ἀκμάζοντα καὶ εὐτυχισμένα καὶ νὰ ἴδετε κοντὰ σας ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ καὶ κορίτσια δροσερὰ καὶ εὐτυχοῦντα, διότι τοὺς ἐβοηθήσατε νὰ μάθουν νὰ βγάζουν ἀπὸ τὴν γῆν τὴν ζωὴν των καὶ τὴν εὐτυχίαν των; Εἶναι μικρὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Τὸ συλλογισθήκατε ποτὲ αὐτό; Πότε νομίζετε, ὅτι ἐγὼ πού σᾶς ὁμιλῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἔκαμα τὸ μεγαλύτερον κατόρθωμα διὰ τὸν τόπον μου; πότε νομίζετε; Ὅταν ἤμουν ὑπολοχαγός! Περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνω τώρα, πού εἰμαι Πρωθυπουργός.

Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπαναστατήσετε καὶ ν' ἀλλάξετε τὴν νοοτροπίαν σας. Σβήσατε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας τὸ τί θὰ γίνετε, ποῦ θὰ φθάσετε καὶ βάλετε μπροστὰ σας: τί θὰ κάμετε καὶ τί θὰ δημιουργήσετε. Καὶ τότε θὰ φύγη ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας ἡ πικρία καὶ ἡ ἀπογοήτευσις καὶ ὁ φόβος, μήπως δὲν γίνετε τίποτε. Θὰ φύγη μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας ὁ φθόνος, ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ γεννηθῇ διὰ τὸν ἄλλον, τὸν περισσότερον τυχερόν.

Τότε θὰ φύγη ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας τὸ μῖσος καὶ θὰ σᾶς ἀνοίξουν ὀρίζοντες μεγάλοι, ἄφθαστοι ὀρίζοντες δράσεως καὶ ἐνεργείας τοιαύτης, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ζωὴ σας ὁλόκληρος καὶ ἄλλη μία δὲν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἀρκέσουν, διὰ νὰ ἐξαντλήσουν τὴν ἐνέργειαν ταύτην.

Βέβαια πρέπει νὰ ζήσετε. Τὸ γνωρίζω αὐτό, ἀλλὰ μὴ λησμονήτε, ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ ἐπιστήμονος, ὁ ὁποῖος προάγει τὸν πολιτισμὸν καὶ ἄλλο ἡ ἐργασία τοῦ ἰδίου ἐπιστήμονος, διὰ νὰ ζήσῃ.

Σεῖς ποὺ σπουδάζετε φιλοσοφίαν, γνωρίζετε ποῖος ἦτο ὁ πρόσκοπος τῆς μετὰ τὸν Μεσαίωνα νέας φιλοσοφίας; Γνωρίζετε τί ἦτο; Τὸ ἀναφέρει ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Ἦτο ἓνας πτωχὸς παπουτστής, ὁ ὁποῖος τὴν μὲν ἡμέραν εἰργάζετο, διὰ νὰ κάμνῃ παπούτσια καὶ τὴν νύκτα ἐβασάνιζε τὰς σκέψεις του μὲ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ποὺ ἐφάνησαν εἰς τὴν χαραυγὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σπινόζας τί ἦτο; Μήπως καθηγητὴς πανεπιστημίου ἢ σύμβουλος ἐπικρατείας;

Σᾶς ἐρωτῶ σᾶς τοὺς φοιτητὰς τῆς φυσικῆς καὶ χημείας. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τὰς μεγαλυτέρας ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἤλλαξαν τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τῆς ἀνθρωπότητος, ἐδιабάσατε εἰς τὶς βιογραφίες των τί ἦσαν; Ἐὰν ἔγινε ποτὲ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς τίποτε, ἐκτὸς σπανίων περιπτώσεων; Καὶ ὅμως ἔκαμαν τόσα πρᾶγματα καὶ ἐπέρασαν οἱ περισσότεροι τὴν ζωὴν των πτωχὴν καὶ δυστυχησμένην ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικῆς. Ἀλλὰ ἐζοῦσαν μὲ ἓνα μεγάλο ὄνειρο, νὰ δημιουργήσουν κάτι καὶ ἐδημιούργησαν κάτι.

Αὐτὸν τὸν ὀρίζοντα σᾶς ἀνοίγω, τὴν στιγμὴν ποὺ σᾶς καλῶ νὰ παύσετε νὰ ἐπιδιώκετε τὸ τί θὰ γίνετε καὶ νὰ σκεφθῇτε τὸ τί θὰ κάμετε.

« Λόγοι »

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

II ΠΟΙΗΣΙΣ

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

[6 Μαΐου 1821]

[Τὸ «*Χάνι τῆς Γραβιάς*» εἶναι μακρὸν ὁπωσδήποτε ἐπικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη πρῶτον εἰς σειρὰν πολλῶν πατριωτικῶν ποιημάτων ἐξυμνοῦντων τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν ποιημάτων τούτων ὁ ποιητὴς προτάσσει τὴν ἀκόλουθον ἀφιέρωσιν:

«Εἰς σέ, τὴν μετ' αἰῶνα ἐπελευσομένην γενεὰν τῶν Ἑλλήνων, ἀφιερῶ τὰς ποιήσεις, δι' ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔψαλα τὰ κατορθώματα τῶν μεγάλων τοῦ Μεσολογγίου φρουρῶν καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων καὶ πρωταγωνιστῶν τῆς Πατρίδος ἡρώων. Οἱ λόγοι μου θέλουσιν ἀντηχεῖ πρὸς ὑμᾶς ὡς ἀπὸ ζῶντος τινὸς ἐξερχόμενοι τάφου καί, ἐνῶ τοῦ τάφου ἡ σιωπὴ καὶ τὸ σκότος θὰ μοῦ ἐξουσιάζωσι τὴν ἄψυχον κόνιν, ἡ ψυχὴ μου θ' ἀκούσῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν τὰς ὁρθὰς τῶν ἐπιγενεστέρων κρίσεις. Οἱ στίχοι μου θὰ ἦσαν βεβαίως εὐγενέστεροι, ἂν ἐγράφοντο ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν εὕρισκόμεν εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς Πατρίδος. Ἀλλὰ τότε ἐσιώπα ἢ Μοῦσα ἐντός μου, διότι μία μόνη ἐπιθυμία ὥδηγεί τοὺς παλμοὺς τῶν ἐλληνικῶν καρδιῶν, ἢ ἔλευθερία καὶ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος ἢ ἀποκατάστασις».

Ἀπὸ τὸ «*Χάνι τῆς Γραβιάς*» παρατίθεται κατωτέρω τὸ πρῶτον τμήμα.]

*Μεγάλων δ' ἀέθλων
Μοῦσα μεμνᾶσθαι φιλεῖ.
Πίνδαρος*

Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ
λάμπουν ὄπλα χρυσὰ καὶ λερῇ
φουστανέλα μαυρίζει.

Πρὸς τὸ Χάνι χορὸς καταβαίνει
 ἀπ' ὁδὸν ἐλικώδη, λοξήν
 καὶ φλογέρα μὲ ῥηχον ὄξυν
 χοροῦ ἄσμα σημαίνει.

Ὁδυσεὺς ὁ ταχύπους ἡγεῖται
 τοῦ μαχίμου ἐκείνου χοροῦ
 καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
 πρὸς τὸ Χάνι κινεῖται.

Ἐκεῖ δὲ τὸν χορὸν διαλύει,
 κλεῖ τὴν μάνδραν καὶ οὕτω λαλεῖ:
 «Ἡ πατρίς μας ἐδῶ μᾶς καλεῖ,
 »στρατιῶται ἄνδρεῖοι!

»Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
 »στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
 »Εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
 »τὸ μικρὸν τοῦτο Χάνι.

»Εἰς τὸ μέγα στενὸν θὰ ξυπνήσουν
 »οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σπάρτης νεκροὶ
 »καὶ τὸν τόπον αὐτὸν φοβεροὶ
 »τουρκομάχοι θὰ σείσουν.

»Κι ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέκει
 »τοῦ εἰς σοῦβλαν ψηθέντος σκληρὰν
 »μὲ μεγάλην θ' ἀκούσῃ χαρὰν
 »νὰ βροντᾷ τὸ τουφέκι.

»Ἐκεῖ κάτω κοιτάξετε· φθάνει
 »ὁ πομπώδης στρατὸς τῶν ἐχθρῶν.
 »Ἰδοὺ στάδιον δόξης λαμπρὸν
 »τὸ μικρὸν τοῦτο Χάνι!»

Στρέφουν ὅλοι καὶ βλέπουν. Διέβη
τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθὺς
καὶ ἀκούεται δοῦπος βαθὺς
καὶ ὁ τόπος σαλεύει.

Πιστολίων ἀκούονται κτύποι
καὶ βαρβάρων φωναὶ συνεχεῖς
καὶ τινάσσουν τὴν χαίτην ταχεῖς
καὶ ἀφρόεντες ἵπποι.

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφήρης προβαίνει
εἷς δερβίσης* τὸν ἵππον κεντῶν·
ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρίτσου αὐτὸν
ἐρωτᾷ ποῦ πηγαίνει.

Ἀποκρίνεται ἑκεῖνος: «Νὰ σφάξω,
»ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἐχθρούς
»καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκρούς
»τὸ Ἀλλάχ ν' ἀνακράξω».

«Ἀλλ' ἐδῶ, ὦ υἱέ τοῦ προφήτου,
»μιναρὲν δὲν θὰ βρῇς ὑψηλόν,
»ἀλλὰ μόνον τουφέκι καλὸν
»καὶ ἰδοὺ ἡ φωνή του!»

Καὶ ἡνίας καὶ σπάθην ἀφήνει
ὁ δερβίσης τὰ στέρνα πληγεῖς
καὶ μὲ κρότον πεσὼν κατὰ γῆς
ρεῖθρον αἵματος χύνει.

Τοῦ θανάτου ἰδρὼς περιβρέχει
τὸ χλωμὸν μέτωπόν του εὐθὺς
καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ πτοηθεὶς
κοῦφος κι εὐκαιρος τρέχει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

«Τὰ Ἀπαντα» 1859.

ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

['Απόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημα «'Ο Γερό-Δράκος»]

82)

Ἄ, ναί, κι αὐτὸ τ' ἀγέννητο ἀκόμ' Εἰκοσιένα
 νὰ φτάσῃ τῶν ἄρματολῶν δὲν μπόρεσε τὴ γέννα,
 κεῖνα τ' ἀθάνατα παιδιὰ, τ' ἀκοίμητα μιλιόνια*
 τὶς φλέβες τῆς παλικάριᾶς, τῆς λεβεντιᾶς τ' ἀγέρι,
 ποὺ μὲ τὰ δόντια κράτησαν τὰ τετρακόσια χρόνια
 χειμώννα, καλοκαίρι,

μ' ἄρματα, χωρὶς ἄρματα, μὲ πέτρες, μὲ μαχαίρια
 καὶ σήκωσαν τὴν ἐκκλησιὰ τῆς Λευτεριᾶς στὰ χέρια!...

Ἄιτοὶ ἐπάνω στὰ βουνά, στὶς λαγκαδιὲς λιοντάρια,
 βοριάδες καὶ φαντάσματα, θηριὰ καὶ παλικάρια,
 τοῦ Γένους τὴ βαθιὰ νυχτιὰ φωτίζουν τ' ἄρματά τους
 κι ἄνοιξη μὲς στὴ χειμωνιά ἐφέρναν τὰ σπαθιά τους...

.....
 Πόσα ἐκάμανε γιὰ μᾶς οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι!

Κι αὐτὴ ἡ ζωντανώτερη ἀκόμα εὐγνωμοσύνη,
 μπρὸς σ' ὅ,τι μᾶς ἐχάρισαν τὰ φτερωτὰ σπαθιά τους

ἀχαριστία μοιάζει,

χαμόγελο τῆς Παναγιᾶς εἰς τ' ἄταφα κορμιά τους
 καὶ τ' ἄσπρα τους τὰ κόκαλα δαφνῶνας νὰ σκεπάζη!

Καμιὰ δὲν εἶχανε, καμιὰ γι' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ἐλπίδα·
 γι' ἀγνώριστη, γιὰ μέλλουσιν ἐπάλευαν πατρίδα,
 μὲ τῆς Τουρκιᾶς τὸ δράκοντα, μὲ μόνο μιὰ μαχαίρα.

Τὸ δέντρο τῆς Ἐλευθεριᾶς ποτίζουν νύχτα μέρα
 μὲ τὸ καθάριο αἷμα τους· τὶς ρίζες του στοιχειῶναν,
 σίδερο ἐκάναν τὸν κορμό, ἄτσάλι τὰ κλωνάρια.

Ἐκεῖνοι κάτω ἐπεφταν, πλὴν τὸ δεντράκι ὑψῶναν,
 χωρὶς ἐλπίδα νάχουνε τ' ἀγένεια παλικάρια
 στὸν ἴσκιο του καμιὰ φορὰ κι αὐτοὶ νὰ ξαποστάσουν
 κι ἂπ' τοῦ δεντροῦ τους τὸν καρπὸ τὰ χέρια τους νὰ πιάσουν.

Ξένοι στοῦ κόσμου τὴ χαρὰ καὶ στὴν ἐλπίδα ξένοι,

πολλές φορές χωρίς ψωμί, γυμνοί και διψασμένοι,
για μᾶς και μόνο πέθαιναν, για μᾶς και μόνο ζούσαν
και σὰν τοὺς λύκους στ' ἄγρια βουνὰ περιπατοῦσαν...
Τὸ χιόνι στρώμα εἶχανε, τὴν πέτρα προσκεφάλι
και σκέπασμα τὸ σύγνεφο γεμάτο ἀνεμοζάλη.
Δὲν ἤμποροῦσαν σ' ἐκκλησιὰ νὰ μποῦνε· κι ἐκκλησιὰ τους
τὰ κορφοβούνια εἶχανε, λαμπάδες τὰ σπαθιά τους.
Μὲ τὸ τουφέκι θύμιαζε τὸ κάθε παλικᾶρι
κι εἶχε τὸ Γένος για Θεό, εἰκόνισμα τὸν Ἄρη.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

«Ποιήσεις»

Ο ΣΑΜΟΥΗΛ

[Ὁ μοναχὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου ἐτόλμησα νὰ ὑμνήσω τὸν θάνατον, εἶναι τὸ τελευταῖον ὀλοκαύτωμα, τὸ ὁποῖον αὐτοπροαιρέτως προσφέρεται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τελευτᾷ τὸ Σούλι... τὸ Σούλι ἀφημαγμένον ἤδη καὶ ἀγωνιῶν.

Ὅτε διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ πολλῶ μᾶλλον τῆς προδοσίας τοῦ Πήλιου Γκούση καὶ τοῦ Κουτσουνίκα, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελής, υἱοὶ Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ, ἐπέτυχον πολλοὺς μὲν νὰ καταστρέψωσιν, ἄλλους δ' ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ν' ἀπομακρύνωσι, μόνος ἀπέμενε ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ, ἄκαμπτos εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ταφῇ μετὰ τῆς γλυκυτάτης αὐτοῦ πατρίδος.

Ἀνὴρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας ἐραστὴς τῶν ἐλευθέρων βράχων του, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀφιερωμένος εἰς τὰ θεῖα, θαυμασίως πῶς ἤγωνε ἐν ἑαυτῷ τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

Ἦτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀφ' οὗ ἐκρέματο τὸ τρισάθλιον Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Διὸ καὶ ἀνεκρηύχθη τότε ὁμοθυμαδὸν πολέμαρχος καὶ εἰς αὐτὸν μόνον διεπιστεύθη ἡ ἐσχάτη ὑπεράσπισις. Ἀπαυδῆσαντες πλέον οἱ λέοντες ἐκεῖνοι ἠλπιζον ἴσως, ὅτι ἡ πίστις τοῦ Σαμουήλ ἤθελε βεβαίως τοὺς σώσει, ἂν ἡ ἀνδρεία του δὲν ἤθελεν ἀρκέσει μόνη.

Εἰς τὴν αἱματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἐφοδὸν τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσούλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἐξέλιπε, τότε ἔθεσε τὸ σῶμα του φραγμὸν ἀνυπέρβλητον μεταξὺ τοῦ σμήνους τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ὀλίγων ἐπιβιωσάντων Σουλιωτῶν,

δυνηθέντων οὕτω νὰ ὀπισθοχωρήσωσι καὶ διαφύγωσι τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

Ἀφοῦ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἐρείπια ἦσαν ἔξω κινδύνου, ὁ Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε, μετὰ πέντε μόνων συνεταίρων ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ἀποθήκην πυρίτιδος καὶ ὀπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἡ Πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ἱερὰς αὐτοῦ χεῖρας καὶ ὁ μοναχὸς εἶχεν ὁμοσεὶ τὸν ὄρκον τοῦ Θανάτου, ὅτι οὐδεμία οὐδέποτε ἀνθρωπίνη δύναμις ἤθελε βιάσει αὐτὸν νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Περικυκλωμένος πανταχόθεν ὑπέμενεν ὁ Σαμουήλ ὅσα ἀνθρωπίνη καρτερία ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ.

Τὰ πολεμοφόδια ἐφθείροντο ἄφ' ὥρας εἰς ὥραν. Κεκομηκότες, τραυματισμένοι, οὐδὲ σταγόνα ὕδατος εἶχον πλέον, ἵνα δροσίωσι τὰ κατάξηρα καὶ φλογισμένα χεῖλη των. Ἡ στιγμή τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει... Κλίνετε τὸ γόνυ καὶ τὰς κεφαλὰς, σεῖς οἱ πιστοί, δεόμενοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἐκείνων!...

Τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τρίτου ἔτους, ἡμέρᾳ προσευχῆς καὶ νηστείας εἰς τὸ νέον ἐλληνικὸν μαρτυρολόγιον, ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ μετὰ τῆς Ἀγίας αὐτοῦ Πεντάδος ἀνίπτανται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πτερύγων πυρὸς καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες θανόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, τελευταῖος ἡμῶν αὐτοκράτωρ, καὶ Σαμουήλ ὁ ἱερομόναχος, τελευταῖος τῶν Σουλιωτῶν πολέμαρχος. Ὁ πρῶτος, ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ ἡκρωτηριασμένης αὐτοκρατορίας, γενναίως κατηνάλωσε τὸν βίον μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ στέμματός του. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις ἦσαν μάρτυρες τῆς μονομαχίας, εἰς ἣν Μωάμεθ ὁ δεῦτερος τὸν εἶχε προκαλέσει. Πεδίον τῆς μάχης ἦτο τὸ Βυζάντιον. Τὸ Βυζάντιον!... Ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὁ ἀπόκρυφος παλμὸς τῆς καρδίας μας. Ποία ἐλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἤθελεν ἐξαφθῇ εἰς τὴν συμπλοκὴν ἐκείνην;

Ὁ δεῦτερος, ἀγέρωχος, ἄκαμπτος, πτωχὸς, μόνος μετὰ τοῦ Θεοῦ του καὶ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἔρωτός του, μακρὰν τοῦ κόσμου, ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, μὴ μεριμνῶν περὶ μελλούσης δόξης, αὐτόχειρ καταστρέφεται καὶ οὐδὲ τὸ πτώμα ἀφήνει εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων.]

«Καλόγερε, τί καρτερεῖς κλεισμένος μὲς στὸ Κούγκι;
 »πέντε νομάτοι σόμειναν κι ἐκεῖνοι λαβωμένοι
 »κι εἶναι χιλιάδες οἱ ἐχθροί, πού σ' ἔχουνε ζωσμένον.
 »Ἐλα νὰ δώσης τὰ κλειδιά, πέσε νὰ προσκυνήσης
 »κι ἀφέντης ὁ Βελήπασας δεσπότη θὰ σὲ κάμῃ.»
 »Ἐτσι ψηλὰ ἀπὸ τὸ βουνὸ φωνάζει ὁ Πηλιο-Γκούσης.

Κλεισμένος μὲς στὴν ἐκκλησιὰ βρίσκεται ὁ Σαμουήλης
κι ἀγέρας παίρνει τὴ φωνὴ τοῦ Πήλιου τοῦ προδότη.

Χωρὶς ψαλμούς καὶ θυμιατά, χωρὶς φωτοχυσία,
γονατισμένοι, σκυθρωποί, μπρὸς στὴν Ὑραία Πύλη,
πέντε Σουλιῶτες στέκονται μὲ τὸ κεφάλι κάτω.
Βουβοί, δὲν ἀνασαίνουνε καὶ βλέπεις κάπου κάπου
ὁποῦ ἓνα χέρι σκώνεται καὶ κάνει τὸ σταυρό του.
Ἀκίνητα στὸ μάρμαρο σέρνονται τὰ σπαθιά τους,
σπαθιά, πού τόσο δούλεψαν γιὰ τὸ γλυκό τους Σούλι!

Δὲ φαίνεται ὁ καλόγερος· μόνος του στ' ἅγιο Βῆμα
προσεύχετο κι ἐτοίμαζε τὴ μυστικὴ θυσία.
Σφιχτά, σφιχτά στὰ χέρια του ἐβάστα τὸ Ποτήρι
καὶ μύρια λόγι' ἀπόκρυφα ἔλεγε τοῦ Θεοῦ του.
Τὰ μάτια, κατακόκκινα ἀπ' τὶς πολλὲς ἀγρύπνιες,
ἐκοίταζαν ἀκίνητα τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα.
Τί θάλασσα, πού κύματα ἔχει κρυφὲς ἐλπίδες!...
Σιγᾶτε, βρόντοι τουφεκιῶν, πάψτε φωνὲς πολέμου,
κι ὁ Σαμουήλ τὴν ὕστερη τὴν Κοινωνιὰ θὰ πάρη.
Κι ἐκεῖ πού κοιτάζ' ὁ παπὰς τὴ Σάρκα τοῦ Θεοῦ του,
ἐκύλισ' ἀπ' τὰ μάτια του στοῦ Ποτηριοῦ τὰ σπλάχνα,
σὰν τὴ δροσοῦλα διάφανο κρυφὰ κρυφὰ ἓνα δάκρυ.

«Θεέ μου καὶ Πατέρα μου, θαμμένος ἐδῶ μέσα
»ἐδίψασα. Χωρὶς νερὸ ἢ θεία Κοινωνιὰ σου
»θὰ ἔμεν' ἀτελείωτη. Δέξου, γλυκέ μου Πλάστη,
»αὐτὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου, μὴ τὸ καταφρονέσης·
»ἀμόλυντο καὶ καθαρὸ, βγαίν' ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια.
»Δέξου το, Πλάστη, δέξου το, ἄλλο νερὸ δὲν ἔχω».
Ἦτανε ἥλιος κι ἔλαμψε τὸ ἱερὸ τὸ σκεῦος.
Τὸ αἷμα ἐξεστάθηκε, ἄχνισε, ζωντανεῖι.
Ἀναγαλλιάζει ὁ Σαμουήλ, πού εἶδε τὴ θεία Χάρη
καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ θεϊκὸ Ποτήρι
καὶ τόσφιξε στὰ χεῖλη του κι ἄκουσε πού χτυποῦσε,
σὰν νάτανε λαχταριστὴ καρδιά, ζωὴ γιομάτη.

'Ανοίγ' ἡ Πύλη τοῦ Ἱεροῦ, σκύπτουν τὰ παλικάρια.
 Τ' ἀνδρειωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο χτυπᾶνε
 καὶ καρτεροῦν ἀκίνητα τοῦ γέροντα τὰ λόγια.
 'Επρόβαλ' ὁ καλόγερος. Τὸ πρόσωπό του φέγγει
 σὰ χιονισμένη κορυφή στοῦ φεγγαριοῦ τῇ λάμπῃ.
 Στὰ λαβωμένα χέρια του βαστοῦς' ἓνα βαρέλι
 πὸ κλείει μέσα θάνατο, φωτιά κι ἀπελπισία.
 'Εκεῖνο μόνο τόμενε, ἐκεῖνο μόνο φτάνει.
 'Εμπρὸς στὴν Πύλη τοῦ Ἱεροῦ μονάχος του τὸ στένει
 καὶ τρεῖς φορές τὸ εὐλόγησε καὶ τρεῖς φορές τὸ εὐχέται.
 Σὰ νάταν Ἑλπίς Τράπεζα, σὰ νάταν Ἀρτοφόρι,
 ἐπίθωσ' ὁ καλόγερος ἐπάνω τὸ Ποτήρι,
 καὶ σιωπηλὸς κι ἀτάραχος ἄναψε θειοφωκίρι.
 Τὰ γόνατά του χτύπησαν ὀρμητικὰ τὴν πλάκα,
 ἐσήκωσε τὰ χέρια του, τὸ πρόσωπό του ἀνάπτει
 κι οἱ πέντε τὸν ἐκοίταζαν βουβοὶ μέσα στὰ μάτια.

Η ΔΕΗΣΙΣ

«Πατέρα μου, σ' ἐδούλεψα
 »πιστὰ σαράντα χρόνια,
 »καὶ τώρα στὰ γεράματα
 »μοῦ δίνεις καταφρόνια!
 »Τὸ θέλημά σου ἄς γενῇ!
 »Λυπήσου μας, σπλαχνίσου
 »καὶ πάψε τὴν ὀργή σου.

»Σ' ἐσένα, σὰν ὀρφάνεψα,
 »ἔδωσα τὴν ψυχὴ μου,
 »τὸ Σούλι μου τ' ἀγκάλιασα
 »στὸν κόσμον γιὰ παιδί μου...
 »Τώρα τὸ Σούλι τόχασα...
 »Ἡρᾶς ἡ στερνὴ μου μέρα
 »Θάρῶ σ' ἐσέ, Πατέρα.

»Μέτρησε πόσοι μέيناμε!
 »Οἱ ἄλλοι πεθαμένοι·
 »μὲς στὰ λαγκάδια σέρνονται
 »νεκροὶ καὶ λαβωμένοι!
 »Ἄταφ', ἀμοιρολόγητα
 »σέπονται τὰ κουφάρια
 »στοῦ λόγγου τὰ χορτάρια.

»Ὅρνια καὶ λύκοι χόρτασαν
 »τὰ μαῦρα κρέατά μας.
 »Συχώρεσε, συχώρεσε,
 »Πλάστη, τὰ κρίματά μας!
 »Καὶ τώρα, ποῦ θὰ νάλθωμε
 »κι ἐμεῖς στὴν ἀγκαλιά σου,
 »δέξου μας σὰν παιδιὰ σου.

»Καὶ κοίταξε τὰ χέρια μας
 »τώρα σ' ἐσὲ σκωμένα,
 »πῶς εἶν' ἀπὸ τὸ ἄπιστο
 »τὸ αἷμα λερωμένα
 »κι εὐχαριστήσου, Πλάστη μου,
 »καὶ πές: — Εὐλογημένοι,
 »πιστοὶ μου ἀνδρειωμένοι.

»Τώρα τὸ Σούλι ἀπέθανε
 »δὲν ἔμειν' ἓνα χέρι,
 »ποῦ νὰ μπορῇ στὰ δάχτυλα
 »νὰ σφίξει τὸ μαχαίρι.
 »Πατέρα παντοδύναμε,
 »γενεοῦ σὲ μᾶς πατρίδα,
 »ἄλλη δὲν ἔχω ἐλπίδα.

»Ἐκεῖ ψηλὰ στὸ θρόνο σου
 »στὴν τόση βασιλεία,
 »δῶσε σ' ἐμᾶς τοὺς δύστυχους

»μικρή, μιὰ κατοικία,
 »νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ Σούλι μας
 »καὶ δώσε μου ἓνα βράχο
 »κι ἐκεῖ τὸ Κούγκι νάχω.

»Χῶμα στὸ Σούλι ἐλεύθερο
 »γιὰ νὰ ταφῶ δὲ μένει·
 »ἐλέησόν με, Πλάστη μου,
 »συχώρεσε νὰ γένη
 »τὸ Κούγκι μου ἢ ἐκκλησιά,
 »τὸ ἱερό σου Βῆμα
 »τοῦ Σαμουήλ τὸ μνημα.

»Ἐδῶ ποδᾶρι ἄπιστο
 »ποτέ δὲ θὰ τολμήσῃ,
 »ποτέ... τὸ εἶπα, τ' ὄρκισα,
 »τὸ Κούγκι νὰ πατήσῃ.
 »Μαζί μου παίρνω τὰ κλειδιά,
 »πλάστη μου, δὲν τ' ἀφήνω,
 »οὔτε σ' ἐσὲ τὰ δίνω.

»Ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
 »νὰ τὰ φορῇ στὴ μέση
 »ὁ Σαμουήλ, ὁ δοῦλος σου,
 »θὰ σὲ παρακαλέσῃ.
 »Πατέρα μου, μὴ πειραχθῇς
 »κάμε μου αὐτὴ τὴ χάρη
 »ἄλλος νὰ μὴ τὰ πάρῃ.

»Καὶ τώρα, τώρα πάκουσες
 »τὸν πόνο, τὸν καημὸ μας,
 »δέξου μας καὶ θ' ἀφήσωμε
 »τὸ Σούλι τὸ γλυκό μας.
 »Τὸ Σούλι, ἄχ! πῶς τόχασα!
 »Ψυχὴ μου, μὴ δακρύσῃς.....
 »εἶναι ὥρα νὰ τ' ἀφήσῃς ».

[Κι ἀπλώνοντας τὰ χέρια του στοὺς πέντε του συντρόφους:]

«Θεέ μου πολυέλεε!

»Τώρα πού θὰ ν' ἀφήσω

»τὸν κόσμον καὶ στὸν ἴσκιό σου

»θάρθ' ὁ φτωχὸς νὰ ζήσω,

»μιὰ χάρη θέλω, Πλάστη μου,

»τὰ πέντε τὰ παιδιὰ μου

»νὰ τάχω συντροφιά μου».

Σταλαματιά σταλαματιά τὰ δάκρυνά τους πέφτουν
κι ἡ πλάκα πού τὰ δέχεται ραγίζεται καὶ τρίζει.
Παράπονο τοὺς ἔπιασεν, ὅχι θανάτου φόβος
καὶ κλαίοντας ὁ Σαμουήλ, εἰς τόνα του τὸ χέρι
τὸ ἱερὸ Ποτήρι του καὶ στ' ἄλλο τῇ λαβίδᾳ,
ἀρχίνησε τὴν Κοινωνιὰ τοῦ Πλάστη νὰ μεράζει.

Ὁ πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει κι ἄλλος,
τὴν ἔδωσε στὸν τρίτον κι ὁ τέταρτος τὴν παίρνει
καὶ φθάνει ὡς τὸν ὕστερο καὶ τοῦ τήνε προσφέρει.
Κι ἐκεῖ πού ἔψαλλ' ὁ παπὰς μὲ τῇ γλυκιᾷ φωνῇ του

«Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ
σήμερον, υἱὲ Θεοῦ»....

Φωνές ἀκούονται, χτυπιές, ἀλαλαγμός, ἀντάρα.
Πλακώσανε οἱ ἄπιστοι· καλόγερε, τί κάνεις;...
Ἐσήκωσε τὰ μάτια του ὁ Σαμουήλ στὸν κρότο
καὶ στάζ' ἀπ' τῇ λαβίδᾳ του ἐπάνω στὸ βαρέλι
μιὰ φλογερὴ σταλαματιά ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ γαῖμα....
Ἀστροπελέκια ἐπέσανε, βροντάει ὁ κόσμος ὅλος,
λάμπει στὰ γνέφ' ἡ ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κούγκι.
Τί φοβερὴ κεροδοσά* πόλαβε στὴν θανή του
τὸ Σούλι τὸ κακότυχο καὶ τί καπνὸ, λιβάνι!....

Ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ καὶ τοῦ παπᾶ τὸ ράσο
κι ἀπλώθηκε κι ἀπλώθηκε σὰν τρομερὴ μαυρίλα,

σὰ σύγγεφο κατάμαυρο καὶ θόλωσε τὸν ἥλιο.
 Κι ἐνῶ τ' ἀνέβαζ' ὁ καπνός, κι ἐνῶ τὸ συνεπαίρνει,
 τὸ ράσο πάντ' ἀρμένιζε κι ἐδιάβαινε σὰ Χάρος
 κι ἐκείθεν ὁποῦ διάβηκε ὁ φλογερός του ἴσκιος,
 σὰν νάταν μυστικὴ φωτιά, ἐρόγγυσε* τὸ λόγγο.
 Καὶ μὲ τὶς πρώτες ἄστραψες καὶ μὲ τὰ πρωτοβρόχια
 χλωρὸ χορτάρι φύτρωσε, δάφνες, ἐλιές, μυρτοῦλες,
 ἐλπίδες, νίκες καὶ σφαγές, χαρὲς κι ἐλευθερία.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

« Ἔργα »

ΤΟ ΣΚΟΙΝΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΑΤΗ

Τὸ σκοινὶ τοῦ χωριάτη ἢ ἀνομβρία
 τὸ κόντηνε ἓνα δάχτυλο καλό.
 Χωριάτικο σκοινί, ἀρκετὴ αἰτία
 νὰ μὴ φτάνη πουλιό* ἴσια στὸ νερό.

Τέχνη εὐθὺς ὁ χωριάτης τὸ ξεντώνει
 καὶ ξεντωμένο λίγο τοῦ δικάει.*
 Ἀκολουθᾷ τὸ νερὸ νὰ χαμηλώνη,
 ἀκολουθᾷ κι ὁ χωριάτης νὰ τραβάη.

Μὰ τὸ σκοινί, στὴ δεύτερη, στὴν τρίτη,
 ξεσπάει καὶ τὸν ἀφήνει μὲ τὴ μύτη.
 Σὲ κάθε πράμα μὴν τὸ παρακάνης.
 Ἀλλιῶς κι ἐκεῖο πού κέρδισες, τὸ χάνεις.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

« Στιχογραφήματα διάφορα » 1872.

ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑΪΤΟ

Ἀπὸ μικρὸ κι ἀπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραϊτέ μου,
παίρνεις κορμί με τὸν καιρὸ καὶ δύναμη κι ἀγέρα
κι ἀπλώνεις πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμές τὰ νύχια
καὶ μὲς στὰ σύγνεφα πετᾶς, μὲς στὰ βουνὰ ἀνεμίζεις.
Φωλιάζεις μὲς στὰ κράκουρα*, συχνομιλᾷς με τ' ἄστρα
με τῇ βροντῇ ἐρωτεύεσαι κι ἐπιδρομᾶς καὶ παίζεις
με τ' ἄγρια ἀστροπέλεκτα· καὶ βασιλιὰ σὲ κράζουν
τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες*.

Ἔτσι γεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη
κι ἀπ' ἄφαντο κι ἀπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραϊτέ μου,
μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμί καὶ νύχια
καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει.
Κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου αἰτός, στοιχειὸ καὶ δράκος
καὶ ἐφώλιασε βαθιὰ βαθιὰ μὲς στ' ἄσαρκο κορμί μου
καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νιότη.
Μπεζέρισα* νὰ περπατῶ στοῦ κάμπου τὰ λιοβόρια*.

Θέλω τ' ἀψήλου ν' ἀνεβῶ, ν' ἀράξω θέλω, αἰτέ μου,
μὲς στὴν παλιά μου κατοικιά, στὴν πρώτη τῇ φωλιά μου,
θέλω ν' ἀράξω στὰ βουνά, θέλω νὰ ζῶ με σένα,
θέλω τ' ἀνήμερο καπρί, τ' ἀρκούδι, τὸ πλατόνι*
καθημερινή μου κι ἀκριβὴ νὰ τάχω συντροφιά μου.
Κάθε βραδούλα, καθ' αὐγή, θέλω τὸ κρῦο τ' ἀγέρι
νάρχεται ἀπ' τὴ λαγκαδιά, σὰ μάνα, σὰν ἀδέρφι,
νὰ μοῦ χαϊδεύη τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτά μου στήθη.
Θέλω ἢ βρυσούλα, ἢ ρεματιά, παλιές γλυκές μου ἀγάπες,
νὰ μοῦ προσφέρουν γιαντρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιὰ με τὸν κελαηδισμό τους
νὰ με κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ με ξυπνοῦν τὸ τάχυ
καὶ θέλω νάχω στρῶμα μου, νάχω καὶ σκέπασμά μου
τὸ καλοκαίρι τὰ κλαδιὰ καὶ τὸ χειμῶ τὰ χιόνια.
Κλωνάρια ἀπ' ἄγριοπρίναρα, φουρκάλες* ἀπ' ἐλάτια,

Θέλω νά στρώνω στοιβανιές κι άπάνω νά πλαγιάζω,
 ν' άκούω τόν ήχο τής βροχής και νά γλυκοκοιμιέμαι.
 Άπ' ήμερόδεντρο*, αίτέ, θέλω νά τρώω βαλάνια,
 θέλω νά τρώω τυρί άλαφιού και γάλα άπ' άγριο γίδι.
 Θέλω ν' άκούω τριγύρω μου πεύκα κι όξυές νά σκούζουν,
 θέλω νά περπατώ γκρεμνούς, ραϊδιά*, ψηλά στεφάνια,
 θέλω κρεμάμενα νερά δεξιά, ζερβιά νά βλέπω.
 Θέλω ν' άκούω τά νύχια σου νά τά τροχᾶς στά βράχια,
 ν' άκούω τήν άγρια σου κραυγή, τόν ίσκιο σου νά βλέπω.

Θέλω, μά δέν ἔχω φτερά, δέν ἔχω κλαπατάρια*
 και τυραννιέμαι και πονῶ και σβήνεται νύχτα μέρα.
 Παρακαλῶ σε, σταυραιτέ, για χαμηλώσου λίγο
 και δῶς' μου τίς φτεροῦγες σου και πάρε με μαζί σου,
 πάρε με άπάνου στά βουνά, τί θά μέ φάη ό κάμπος!

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

« Άπαντα »

ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ

Τό χρυσό δαχτυλίδι τοῦ στερνοῦ βασιλιᾶ
 κάποιο άθώρητο χέρι τοῦ τό πήρε. (Παλιά,
 ὀλιβερά παραμύθια).

— Τό χρυσό δαχτυλίδι τοῦ στερνοῦ μας, ποιός ξέρει
 ποῦ τό πήγε τό άθώρητο χέρι;
 Ἄς μᾶς πῇ τήν ἀλήθεια.

— Τό χρυσό δαχτυλίδι μέ ρουμπίνια άχνιστά,
 νά, τό άθώρητο χέρι μιᾶ στιγμῇ τό βαστά
 και στ' άχνά δάχτυλά του
 τό συντρίβει μέ πόνο και σέ δυό τό χωρίζει.
 Ἔτσι ἡ μοῖρα προστάζει κι όρίζει
 τοῦ άθανάτου θανάτου.

Τόνα τόριξε δῶθε, τ' ἄλλο τόριξ' ἐκεῖ·
 τόνα πῆγε στὸν πόντο, ποὺ βαθιά κατοικεῖ
 τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ Γοργόνα,
 τ' ἄλλο πῆγε στοὺς κάμπους, στὰ βουνά, ποὺ ἀπομένει
 τοῦ Ἀκρίτα ἢ ψυχῇ, στοιχειωμένη,
 ζωντανή στὸν αἰῶνα.

Κάθε νύχτα, ποὺ τ' ἄστρα τρεμοφέγγουν στρωτά,
 ξαφνιασμέν' ἢ Γοργόνα τὸν Ἀκρίτα ρωτᾷ :
 —Ἦρθαν;...—Ὁχι. Οἱ δικοί σου;
 —Ὁχι ἀκόμα... μὰ θάρθουν, ὅταν ἔρθῃ κι ἀράξη
 τὸ καράβι κι ὁ ναύκληρος* κράξη:
 « Καὶρὸς εἶναι, ἐκδικήσου! »

Μαγεμένο ἀρμενίζει, μύριους κάβους περνᾷ,
 τ' ἄγρια κύματ' ἀφρίζουν, χιονισμένα βουνά,
 τὸ σηκώνουν στὰ νέφη,
 τὸ σηκώνουν στὰ νέφη, τὸ τινάζουν στὰ βύθη,
 τοῦ χτυποῦν τὰ πλευρὰ καὶ τὰ στήθη,
 πᾶει ἔμπρός, πίσω στρέφει.

Στ' ἀνοιχτὰ θὰ παλέψῃ, στὰ στενὰ θὰ δαρθῇ,
 τὰ βρεγμένα πανιά του θὰ σκιστοῦν· μὰ θαρθῇ.
 Κάποια αὐγὴ θὰ χαράξῃ
 μὲ ψαλμούς καὶ τραγούδια, μ' ὥσανά καὶ μὲ βάγια...
 Τότε πιά θὰ λυθοῦνε τὰ μάγια
 καὶ θ' ἀράξῃ, θ' ἀράξῃ.

Βουτηχτάδες θὰ πέσουν στὸ γαλάζιο νερό,
 τὸ μισὸ δαχτυλίδι θὰ τὸ βροῦν λαμπερὸ
 μὲς στοῦ πόντου τὰ βᾶθη·
πεζοδρόμοι θὰ δράμουν ὅπου βράχοι καὶ κάμπτοι,
 θάβρουν τ' ἄλλο μισό, ποὺ θὰ λάμπῃ
 κάτω ἀπ' ἄγριο ἀγκάθι.

Χρυσικός θὰ τὰ σμίξη μὲ μιὰ τέχνη σοφή,
μὲ μιὰ ἀλάφρευτη τέχνη, ποὺ ἀπομένει κρυφὴ
κι αὐτὸς μόνος τὴν ξέρει.

Ὁ στερνὸς βασιλιάς μας θὰ ξυπνήσῃ καὶ πάλι,
τὸ χρυσὸ δαχτυλίδι θὰ βάλῃ
στὸ δεξί του τὸ χέρι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

« Ἐσπερινὸς »

ΣΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

αναρχία

Ἦ χρυσὴ νεότης δοξασμένου γένους!
νιῶσε στὸ κορμί σου, στήν ψυχὴ σου νιῶσε
τὴν ὀρμὴν ἐκείνη καὶ τὴν περηφάνια,
ποὺ καὶ στοὺς πολέμους, ποὺ καὶ στήν εἰρήνη
ἄνδρας ἀνυψώνει κι ἔθνη μεγαλύνει.

Γέμισε τὸ στῆθος μὲ τὸ μεγαλεῖον,
ποὺ τριγύρω πνέει. Κλείσε στήν καρδιά σου
τὴν ἀγία φλόγα τοῦ ἀρχαίου κόσμου,
πλάσε σὺ τὸ μέλλον εὐγενὲς καὶ μέγα,
ἡ αὐγὴ σὺ γίνου φωτεινοῦ αἵωνος.

Σκέψου, πὼς τὸ χῶμα, ποὺ μὲ ἰδρώτα βρέχεις,
τόχουνε ποτίσει Μαραθωνομάχοι,
πὼς σ' αὐτὰ τὰ ἴδια, τ' ἀγιασμένα μέρη
ἔχουνε μεστώσει γενεὲς τῆς Νίκης
κι ἔφαλαν τὸ Κλέος κι ἔφαλαν τὴ Δόξα.

Χαίρεται τὸ χῶμα, ποὺ βροντᾷ τὸ πόδι
μ' ὑψηλὸν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημά σου
κι ἀπ' τῆς γῆς τὰ βάθρῃ κι ἀπὸ τοὺς λόφους γύρω
μιὰ ἠχὼ μεγάλου ἀθανάτου κόσμου
γύρω σου ξαπλώνει σὰν τὴν εὐλογία.

ὦ, τί δάκρυα ρέουν ἀπ' τὰ βλέφαρά μας!
 Τί ἀνατριχίλα τρέχει στήν καρδιά μας!
 Πῶς μεθ' τὸ πνεῦμα καὶ ξαναγεννᾶται
 στῶν χρυσῶν μας χρόνων τὰ φωτοπελάγη,
 ὅταν ἐμπροστά μας φλογερὴ διαβαίνει;

ὦ χρυσὴ νεότης, ἡ μικρὴ πατρίς σου,
 σκέψου, πῶς ὑπῆρξε κοσμοδοξασμένη
 κι ἀπὸ σένα ἐλπίζει κι ἀπὸ σὲ προσμένει
 νὰ τῆς δώσης πάλι τὸ ἀρχαῖον στέμμα,
 τῇ χαρὰ τῆς Νίκης, τὴν αὐγὴ τῆς Τέχνης.

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

« Ποιήματα »

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ / *Ἑπιτάφιος*

[Συνετέθη τὸ 1927 ἐπὶ τῇ ἐνενηκονταετηρίδι τῶν Ἀθηναίων ὡς πρω-
 τευούσης τῆς Ἑλλάδος. Ἑμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Ναπ. Λαμπελέρ.]

Τῆς Τέχνης καὶ τοῦ Λόγου, ὦ Σὺ γενιήτρα,
 ποὺ λάμπεις ἀπὸ αἰθέρα, χρῶμα, φῶς,
 Ἀθήνα, πανελλήνια κυβερνήτρα,
 Μάνα Σὲ λέγει τῆς Γῆς κάθε σοφός,

κάθε ποιητῆς μεγάλος, πούχει ψάλει
 τὸ διάφανο, γαλάζιο Σου οὐρανόν.
 Σὲ ὕμνουں ὅλοι οἱ τεχνίτες οἱ μεγάλοι.
 Ναός τους καὶ σχολεῖο εἶναι ὁ Παρθενών.

ὦ, χαῖρε, Ἀθήνα, ἀστέρινη κορώνα
 τοῦ Ὑφαίου, τοῦ Μεγάλου, τοῦ Καλοῦ!
 Σὰν τὸ χρυσὸ τοῦ Περικλῆ Σου αἰώνα
 ποτὲς ὁ κόσμος δὲν ξανάειδε ἄλλου.

Πάντα μὲ Πνεῦμα θὰ νικᾷς τὴν Ὑλὴν
 κι ἀθάνατο θὰ ζήσῃς ὅ,τι γεννᾷς.
 Μὲ Λύρα καὶ μὲ Πένα καὶ μὲ Σμίλῃ
 μ' αὐτὰ τὸ νοῦ τοῦ Κόσμου κυβερνᾷς.

Κόρη Θεῶν καὶ τῶν Θεῶν μητέρα,
 τῇ Νίκῃ καὶ τῇ Δόξᾳ ἔχεις παιδιὰ
 κι αἰώνια θὰ φυτρώνουν ἐδῶ πέρα
 τῆς Δάφνης καὶ τοῦ Κότινου κλαδιὰ!

Ὁ Πάρνης Σου, ὁ Ὑμηττός Σου κι ἡ Πεντέλῃ
 σὰ γύρω σου θεόχτιστοι ναοί,
 μὲ μενεξέδες, μάρμαρα καὶ μέλι
 Σοῦ ὑψώνουν, Σοῦ εὐωδιάζουν τὴ ζωή.

Ἐ π ω δ ὅ ς

ὦ, χαῖρε, Ἀθήνα, ἀστέρινη κορώνᾳ
 τοῦ Ὠραίου, τοῦ Μεγάλου, τοῦ Καλοῦ,
 σὰν τὸ χρυσὸ τοῦ Περικλῆ σου αἰώνα
 ποτὲς ὁ κόσμος δὲν ξανάειδε ἄλλοῦ.

Πάντα τὸ Πνεῦμα ἐδῶ νικᾷ τὴν Ὑλὴν
 κι ἀθάνατο θὰ ζήσῃς ὅ,τι γεννᾷς.
 Μὲ Λύρα καὶ μὲ Πένα καὶ μὲ Σμίλῃ
 μ' αὐτὰ τὸ νοῦ τῆς Γῆς θὰ κυβερνᾷς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

«Νέα Ἑστία» τόμ. Β'.

[Η Ε Λ Λ Α Δ Α]

Ἐδῶ οὐρανὸς παντοῦ κι ὀλοῦθε ἡλίου ἀχτίνα
 καὶ κάτι ὀλόγυρα σὰν τοῦ Ὑμηττοῦ τὸ μέλι.
 Βγαίνουν ἀμάραντ' ἀπὸ μάρμαρο τὰ κρίνα,
 λάμπει γεννήτρα ἑνὸς Ὀλύμπου ἡ θεία Πεντέλῃ.

Στὴν Ὁμορφιά σκοντάβει σκάφτοντας ἡ ἀξίνα·
 στὰ σπλάχνα, ἀντὶ θνητούς, θεοὺς κρατᾷ ἡ Κυβέλη.
 Μενεξεδένιο αἶμα γοργοστάζ' ἡ Ἀθήνα,
 κάθε πού τὴ χτυπᾶν τοῦ δειλινοῦ τὰ βέλη.

Τῆς ἱερῆς ἐλιάς ἐδῶ ναοὶ καὶ οἱ κάμποι.
 Ἀνάμεσα στὸν ὄχλο ἐδῶ πού ἀργοσαλεύει,
 καθὼς ἀπάνου σ' ἀσπρολούλουδο μιὰ κάμπη,

ὁ λαὸς τῶν λειψάνων ζῇ καὶ βασιλεύει
 χιλιόψυχος· τὸ πνεῦμα καὶ στὸ χῶμα λάμπει·
 τὸ νιώθω· μὲ σκοτάδια μέσα μου παλεύει.

II

Ἡ Ρούμελ' εἶναι μιὰ κορώνα ἀπὸ ρουμπίνι
 κι εἶν' ὁ Μωριάς μιὰ σμαραγδένια λαμπυράδα
 κι ἐφτάδιπλο τὰ Ἐφτάνησα εἶναι μπουγαρίνι*,
 νεράιδα εἶν' ἀφρογέννητη κάθε Κυκλάδα.

Κομματιασμένη κι ἡ Ἥπειρο γελάει καὶ κείνη
 κι ἡ Θεσσαλία σκορπίζει μιὰ ξανθὴ ὁμορφάδα.
 Κρυμμένη στὴν πολὺπαθη τὴ Ρωμιοσύνη
 σὰ νὰ ξανοίγω τὴ βασίλισσα Ἑλλάδα.

Ἀκόμα τὸ ἔλατο τῆς λεβεντιάς φουντώνει
 κι ἀπ' τῶν αἰώνων τοὺς καημοὺς κι ἀπὸ τὰ στήθη
 τοῦ Διγενῆ ἡ πνοὴ παντοῦ χυμένη πλάθει

Κανάρη, Καραϊσκάκη καὶ Κολοκοτρώνη.
 Καὶ μὲς στῆς χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάρη
 ἀκόμ' ἀργολαλεῖ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόني.

III

Ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν ἄκρη τοῦ Ταινάρου
 κι ἀπὸ τ' Ἀκροκεραύνια στὴ Χαλκηδόνα

διαβαίνεις, πότε σάν τῆς θάλασσας Γοργόνα,
πότε σάν ἄγαλμ' ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πάρου.

Πότε κρατᾷς τῇ δάφνῃ ἀπὸ τὸν Ἑλικώνα
καὶ πότε ὀρμᾷς μὲ τῇ ρομφαίᾳ τοῦ βαρβάρου.
Καὶ μὲς στὸ πλάτος τοῦ μεγάλου σου λαβάρου
βλέπω διπρόσωπη ζωγραφισμέν' εἰκόνα:

Ἐδῶ ἱερὸς ὁ Βράχος φέγγει σάν τοπάζι*
κι ὁ λευκοπάρθενος χορὸς τῶν κανηφόρων
προβαίνει καὶ τὸν πέπλο τῆς θεᾶς ταράζει.

Καὶ πέρ' ἀστράφτουν τὰ ζαφείρια τῶν Βοσπόρων
κι ἀπ' τῇ Χρυσόπορτα περνώντας ἀλαλάζει
ὁ θρίαμβος τῶν νικητῶν Αὐτοκρατόρων!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

«*Ἀσάλευτη Ζωή*»

ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ Η ΦΩΤΙΑ

Τὸ κρεμαστὸ λυχνάρι μας τρεμόφεγγο θὰ καίη
καὶ στὴ γωνιά μας ἡ φωτιά θὰ τραγουδῇ, θὰ λέη :
— Δὲν εἶμαι ἡ ἄσβεστη ἡ φωτιά, ποὺ πλάστρα καὶ χαλάστρα
φτάνει ἀπ' τῆς γῆς τὰ τάρταρα στὰ μακρινώτερα ἄστρα.
Μηδὲ ἡ φωτιά ἡ δρακόντισσα, ποὺ μὲ θεριὰ παλεύει,
ποὺ φέγγει τὰ τρισκότεινα, τ' ἀσάλευτα σαλεύει.
Δὲν εἶμαι ἡ ξωτική φωτιά, ποὺ μὲ τὸ μάγο στόμα
κάνει τὴν πέτρα σίδερο καὶ μάλαμα τὸ χῶμα.
Ἐγὼ εἶμαι τοῦ σπιτιοῦ ἡ φωτιά! Παράγκωνα ἀναμμένη,
κοντόφλογη, λιγόφεγγη, σὲ στάχτη θρονιασμένη,
παίρνω ἀπ' τὶς ρίζες τὶς ξερὲς κι ἀπ' τὰ κομμένα ξύλα
τὸν ἥλιο, ποὺ ἤπιαν τὰ κλαδιὰ τοῦ δάσους καὶ τὰ φύλλα
καὶ τάζω μὲς στῆς χειμωνιάς τὶς παγωμένες ὥρες,
ὥρες ἀνθοστεφάνωτες κι ὥρες πρασινοφόρες.

Τῆς μοναξιᾶς συντρόφισσα, τῆς εὐτυχίας φυλάχτρα
διώχνω μακριὰ ἀπ' τὴν πόρτα σὰς τοὺς ἴσκιους καὶ τὰ σκιάχτρα·
σκορπῶ ὁλογύρω ζεστασιὰ γλυκιὰ σὰ μάνας χάρη
κι ἔχω μοναχοπαίδι μου τὸ σπιτικό λυχνάρι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

«Θὰ βραδιάζη»

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγία-Σοφιάς, πού σφάλησεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγία-Σοφιάς, σπαράζοντας
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίχειωσε καὶ θέριψε καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἕνας μύριοι. Ἀιτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένα Γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν,
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
Σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιὰ καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἢ καλομένα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἡ βοσκούλα,
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δαχτυλίδι βούλα.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγιᾶς καντήλι
κι ἁγίασε στοῦ Χριστοῦ τὸ Τετραβάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσαρα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηκῃ ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ζάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«Ὡς πότε παλικάρια!»
Καὶ μύριοι Ἄιτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθίων θηκάρια.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

«Πύρινη Ρομφαία»

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ¹

Νοσταλγικὸ τὸ χῶμα σου, γλυκιὰ μου Ἀθήνα, Ἀθήνα.
Κι ἂν εἶναι ἀκόμα τάφος,
τὸ φῶς βγάζ' ἀπὸ μέσα τοῦ ρόδα, ζουμπούλια, κρίνα,
καὶ γίνεται ζωγράφος

τῆς ἀερένιας σου ὁμορφιάς, γλυκιὰ μου Ἀθήνα, Ἀθήνα.
Πῶς θέλω νὰ πεθάνω
κάτ' ἀπὸ τ' ἀλαφρόδετα διάφανα φύλλα ἐκεῖνα,
ποῦ ἡ δόξα μένει ἀπάνω.

Στὴν ἀσημιὰ τοὺς χλωρασιά, μέσα στὸν ἔλαιώνα,
 γλυκιά μου Ἀθήνα, Ἀθήνα,
 πνοὴ νὰ πνέω, σκόνη χρυσὴ νὰ λάμπω στὸν αἰώνα,
 σὲ μιὰ τοῦ ἡλιοῦ σου ἀκτίνα...

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

« Ἀσφόδελοι »

ΤΡΕΛΗ ΧΑΡΑ

Μὲ γυμνὸ πόδι στὰ πλούσια τὰ λουλούδια,
 μὲ ξέπλεγα στὶς αὔρες τὰ μαλλιά της
 πετᾷ ἡ τρελὴ Χαρά μὲ τὰ τραγούδια,
 παιδούλα δροσερὴ σὰ μοσχομπάτης.

Σὰν πεταλούδα, βελουδένια χνούδια
 τινάζει ἀπ' τὰ πολύχρωμα φτερά της·
 καὶ στὰ τετράξανθὰ της τὰ πλεξούδια
 κάτι ἀντιφέγγει σὰ μεσημεριάτης.

Καὶ τὴ χαρά της δὲν κρατάει στὰ στήθια.
 Μὰ ἐκεῖ ποὺ τρελὰ κρᾶζει: « τί μοῦ λείπει; »
 νὰ σου πετιέται ἀπὸ τὰ κουφολίδια

ἡ γριὰ Ἥχῳ καὶ τῆς φωνάζει: « Ἡ λύπη!
 Εἶμαι γριὰ καὶ ξέρω· μόνο ἂν πάθης,
 μπορεῖς καὶ τί 'ναι ἡ χαρὰ νὰ μάθης ».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ

« Σκαρβαῖοι καὶ Τερακότες »

ΑΝΟΙΞΗ

Ἄνοιξη! Μόλις ξέσπασε τοῦ φθινοπώρου ἡ μπόρα
 κι ἐγὼ τὸ καραβάκι σου νειρεύομαι ἀπὸ τώρα
 ν' ἀράξη στὸ λιμάνι μας, μὲ τ' ἄρμενα ἀνθισμένα,
 πλάι στὰ καϊκάκια τὰ φτωχά, τὰ θαλασσοδαρμένα.

Νὰ φέρης τὸν αἰθέριο ἀχὸ τοῦ ἀφροῦ στὰ ὑγρὰ χαλίκια,
 γύρω στὰ βράχια πράσινο στεφάνι τους τὰ φύκια·
 καὶ γιὰ τοὺς ἴσκιους ποὺ περνοῦν ἢ μένουν στ' ἀκρογιαλὶ,
 νὰ φέρης ἀπ' τὴ Βενετιά τὸ πιὸ λαμπρὸ κρουστάλλι.

Στὰ δέντρα, ποὺ θρηνοῦν βραχνὰ στοῦ κάμπου τὴ μαυρίλα,
 νὰ φέρης γέλια ὁλόδροσα στὰ νιόφυτρά τους φύλλα·
 μέσα στὰ ρόδα τ' οὐρανοῦ τὸ φῶς τοῦ Ἀποσπερίτη
 κι ἔμένα μιὰ μικρὴ φωλιά χελιδονιῶν στὸ σπίτι.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

« Σκιές »

Η ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΩΝ ΠΟΥΛΙΩΝ

Ἀχνίζει στ' ἀκρουράνια ἡ πούλια,
 τρέμουν τ' ἀστέρια νὰ σβηστοῦν,
 σπίνιοι, γαλιάντρες, μαγιοπούλια
 ἀπὸ τὸν ὕπνο τους ξυπνοῦν.

Τὶς φτερουγίτσες τους ἀνοίγουν
 νὰ ξεμουδιάσουνε κι ἀνάρια
 πετοῦν, χωρίζουν, ξανασμίγουν
 ἀπὸ κλωνάρια σὲ κλωνάρια.

Ἄλλα μὲ χάρη τῇ λαλιά τους
τὴν κρουσταλλένια δοκιμάζουν
κι ἄλλα τ' ἀθάνατα ὄργανά τους
λές, βιαστικὰ πῶς ἐτοιμάζουν.

Κι ὅταν τὸ σύνθημα ἀπὸ πέρα
στὸ κορφοβούνι ἡ Αὐγούλα δίνη,
πρῶτος ὁ σπίνος μὲ φλογέρα
ταράζει τὴ βασιὰ γαλήνη.

Κι ὕστερα ἀκολουθοῦνε τ' ἄλλα:
ὁ κότσυφας, ἡ καρδερίνα,
ὁ φλώρος, ἡ γαλιάντρα ἡ λάλα—
βιολιά, κιθάρες, μαντολίνα.

Καὶ τοῦ φωτὸς τῇ συναυλία
τὴ δροσοστάλαχτη ταιριάζουν
κι ἀκοῦνε τὰ νερὰ τὰ κρύα
τῶν ρυακιῶν κι ἀναγαλλιάζουν.

Κι ἀκοῦν οἱ αὔρες καὶ τ' ἀγέρια
ἀπ' τὶς σπηλιές τους καὶ ξυπνᾶνε
καὶ ξεκινᾶνε ταίρια ταίρια
στὴν αὐγινὴ γιορτὴ νὰ πᾶνε.

Τὴ φορτωμένη τους ἀνάσα
σκορποῦν ἀπὸ λογγίσια μύρα
κι ὅλα τὰ δέντρα μὲς στὰ δάσα
ἀρχίζουν καὶ θροοῦν τριγύρα.

Καὶ τῶν πουλιῶν, λές, τὴν ὀρχήστρα
ὄργανα κι ἄλλα τὴν πλουτίζουν:
Κρόταλα, κύμβαλα καὶ σεῖστρα,
ποῦ μέσα σ' ὅλα ξεχωρίζουν.

‘Α! τέτοιαν ώρα ἤθελα σ’ ἓνα
 βουνό σου, ‘Ελλάδα, νὰ ξυπνήσω,
 μὲ τὰ πουλιά σου τ’ ἁγιασμένα
 μαζί κι ἐγὼ νὰ τραγουδήσω.

Τὴ ρόδινη, τὴν πρώτη ἀχτίδα
 τῆς χαραυγῆς ἑνὸς Ἀπρίλη
 νὰ νιώσω, τῆς Ζωῆς ἡ ἐλπίδα
 νὰ μὲ φιλῇ ξανὰ στὰ χεῖλη.

Καὶ σὰ λοτόμος, ἅπ’ τὰ ἐλάτια
 κάτου νὰ σκύψω ἐκεῖ σὲ μιὰ ἄκρια,
 ἀπὸ τὰ ἐκστατικά μου μάτια
 νὰ χύσω εὐγνωμοσύνης δάκρυα.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

« Κήρυξ »

Ο ΚΑΛΟΣ ΣΠΟΡΕΥΣ

‘Ο παπὰς τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ τριμμένο
 ράσο, τ’ ἄσπρα γένεια, τὴ γαλήνη,
 περνάει μὲς στὸ χωράφι τ’ ὀργωμένο
 κι ἀπλόχερα τὸ σπόρο γύρω ἀφήνει.

Μὲ κινήματα ἀργά, σάμπως νὰ δίνει
 στὴ μάνα γῆ εὐλογίες, τὸ διαβασμένο
 σιτάρι του σκορπáει μ’ ἐμπιστοσύνη
 στὸ πατρικό του χῶμα τὸ βρεγμένο.

« Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ... » κι ἀργοσαλεύουν
 σὲ ψαλμό, ἀλληλούια λέν τὰ χεῖλη...
 Φθινόπωρο, στοιβῆς τὰ φύλλα ρεύουν

στὰ χαντάκια πεσμένα. Μὰ τοῦ Ἀπρίλη
τὸ φῶς μὲς στὴν ψυχὴ του ὁ γέρος φέρνει,
καθὼς σὰ βιβλικὸς λευίτης σπέρνει.

II

Θεοφάνεια. Ὁ οὐρανὸς πανηγυρίζει.
Ἐν' ἄσπρο περιστέρι φεύγει ἀπάνου.
Μ' ἓνα κλωνι ὁ παπὰς δενδρολιβάνου
μ' ἁγιασμὸ τὸ γρασίδι του ραντίζει.

Ἡ δέηση κρίνος μέσα του κι ἀνθίζει
γιὰ τὸ δικό του τὸ ψωμί, γιὰ τοῦ ζητιάνου.
Τὰ μυστικά του λόγια μουρμουρίζει,
πού λένε γιὰ τὸ θάμα τοῦ Ἰορδάνου.

Καὶ πέφτει τὸ νεράκι τ' ἁγιασμένο,
διαμάντινα ὕγρά, στὸ πράσινο χωράφι.
Σὲ κάθε αὐλάκι πέφτει χλοῖσμένο.

Στὰ φύτρα, στ' ἄγριολούλουδα, στ' ἀγκάθι
πέφτει στὸ νέο σιτάρι καὶ στὸ βάτο
καὶ στὸ σκορπιό, πού κρύβεται ἀπὸ κάτω.

III

Καὶ νά, τοῦ Θεριστῆ τοῦ μήνα ἡ ὥρα,
τῶν ἔργων καὶ τῶν κόπων ἡ μητέρα.
Μιά χρυσοθάλασσα εἶναι καρποφόρα
ὁ κάμπος, πού γιορτάζει πέρα ὡς πέρα.

Ὑγείας κι ὁμορφιάς σχήματα τώρα
τὰ στάχυα, πού τρεμίζουν στὸν ἀγέρα,

μέ ὑποταγή προσμένουν τήν ἡμέρα
νά δώσουν, ἱερή θυσία, τὰ δῶρα.

Καί νά, ὁ καλὸς σπορέας ὁ γέρος φτάνει
κι ἀστράφτει πιὸ πολὺ ἢ μορφὴ ἢ χιονάτη
παρὰ τὸ καλοτρόχιστο δρεπάνι.

Μὰ κόβοντας τὸ στάρι καὶ τὴν ἥρα
γιὰ τὸν τσιγγάνο, τὸ φτωχό, θ' ἀφήσῃ κάτι
γιὰ τὸ πουλάκι τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὴ χήρα.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΔΑΦΝΗ

« Χρυσὰ Κύπελλα »

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

[Συνετέθη κατὰ τὸ 1939 ἐπὶ τῇ τρίτῃ ἐπετειῷ τῆς 4ης Αὐγούστου
καὶ ἀπηγγέλθη κατὰ τὴν μεγάλην λαϊκὴν ἐορτὴν τοῦ Σταδίου.]

Δόξα στὸ πνεῦμα τῆς δουλειᾶς, ποὺ σμίγει
τὶς χώρες, τὶς καρδιές καὶ τοὺς ἀνθρώπους.
Ρόδο τινάζει ἡ πέτρα, ἀνθὸς ἀνοίγει
καὶ σπέρνει τὴ ζωὴ σ' ἀνανθους τόπους

Δόξα στὰ χέρια, ποὺ νικοῦν καὶ πλάθουν
στ' ἀμόνι, στὸ σφυρὶ καὶ στὸ λιθάρι,
στὰ νιάτα, ποὺ ἀγρυπνοῦν, νὰ ἰδοῦν, νὰ μάθουν,
στ' ἀλέτρι, στὸ κουπί καὶ στὸ δοξάρι.

Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ γῆ, τῆς Γῆς λουλούδι,
χαρὰ ἐγινε ἡ δουλειά, θεὰ ἡ Ἐργάνη,
τ' ἀνθρώπου ὁ μόχθος γίνηκε τραγούδι
καὶ τὸ κλωνάρι τῆς ἐλιᾶς, στεφάνι.

Κι ἡμεῖς, τ' ἀρχαίου δέντρου νιὰ κλωνάρια,
 στὸ κύμα, στὸ βουνὸ καὶ στ' ἀργαστήρι,
 χαρούμενες κοπέλες, παλικάρια,
 κινουῦμε στῆς δουλειᾶς τὸ πανηγύρι.

Στὰ χέρια μας, στὰ μάτια μας ἀστράφτει
 τῆς γῆς μας, τ' οὐρανοῦ κρουστή ἡ λαμπάδα,
 μὲς στὴν καρδιά γλυκὸς καημὸς ἀνάφτει
 γιὰ σένα, μάννα Ἑλλάδα! Ἑλλάδα! Ἑλλάδα!

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΛΗΣ

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ

Ἄν καὶ δὲν πιστεύω, πὼς θενὰ πεθάνω,
 ἂν καὶ μὲς στὸ ἄνθος εἶμαι τῆς ζωῆς μου,
 διαθήκη ὅμως σκέπτομαι νὰ κάνω,
 γιὰ νὰ μὴ μὲ τύπτῃ ἡ συνείδησίς μου.

Ποιὸς γνωρίζει τάχα, τί τοῦ ξημερώνει;
 ἐνῶ πᾶς στὸ δρόμο ξένοιαστος, τί φρίκη!
 ἄμαξα ἢ κάρο σὲ καταπλακώνει
 κι ἔτσι ξεμπερδεύεις δίχως διαθήκη.

Πένα στὴ θανή μου ὕμνους νὰ μὴ γράψῃ,
 οὔτε δάκρυ θέλω νὰ χυθῇ κανένα
 κι οὔτε αὐτὸς ἀκόμη θέλω νὰ μὲ κλάψῃ,
 πού ἐλπίζει ψῆφο νάχῃ κι ἀπὸ μένα.

Εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ* θέλω νὰ μὲ θάψουν,
 ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ,
 ὅπου σᾶς ἀρέσει, τάφο ἅς μοῦ σκάψουν
 κι ὅλη μου ἡ δόξα κτῆμα σας ἅς μείνῃ.

Κανείς φίλος λόγο νά μὴ μ' ἀπαγγείλῃ
 κι ἂν στὸ νοῦ του τέτοιο ἔγκλημα περάσῃ,
 νά τὸν σακατέψουν στὶς σβερκιές οἱ φίλοι
 κι εἶθε τῇ μιλιᾷ του στὴ στιγμὴ νά χάσῃ.

Καὶ τ' ἀκίνητά μου καὶ τὰ κινητὰ
 τὰ χαρίζω ὅλα στὴν καλὴ πατρίδα,
 ὅχι γιὰ νά κάνῃ πόλεμο μ' αὐτά,
 ἀλλὰ ν' ἀγοράσῃ λίγη δαμαλίδα.

Τούτῃ μου τὴν κόμῃ, τὴν ποιητικὴ,
 ἀπὸ τώρα δίνω γιὰ κληρονομιά
 εἰς τὸν Λεονάρδο καὶ τὸν Ψιακὴ*...
 Δὲν θὰ βροῦν βαμμένη οὔτε τρίχα μιά.

Τέλος τὸ κεφάλι τὸ ποιητικὸ
 στοὺς κρανιοσκόπους μποναμάς ἃς μένῃ,
 νά τὸ ψάχνουν μέσα κι ἔξω μὲ φακό,
 γιὰ νά βροῦν, ποιά βίδα εἶναι χαλασμένη.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΡΗΣ

« Ἀπαντα »!

20

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

[Ο Δόν Κιχώτης, Ἰππότης τῆς ἑλλεινῆς μορφῆς εἶναι ὁ ἥρωας τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Μιχαήλ Θερβάντες. Ὁ Ἰππότης οὗτος, πτωχὸς μὲν ἀπὸ γήινα ἀγαθὰ, πλούσιος ὅμως εἰς φαντασίαν, ἀποφασίζει νὰ διασχίσῃ ὅλον τὸν κόσμον, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ ἥρωικὰς περιπετείας. Ἐχει ἱππεύσει ἓνα ψωραλέον ἵππον, τὸν ὅποιον ὀνομάζει Ροσι-νάντε*. Ἐχει προσλάβει ὥς ἱπποκόμον ἓνα γείτονα του, τὸν Σάντσο-Πάνσα. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς καθήμενος ἐπὶ ὄνου ἀκολουθεῖ τὸν ἱππότην, εἶναι δὲ ἐξαιρετικὰ φρόνιμος ἀνθρώπος καὶ στερεῖται κάθε φαντασίας, εἰς τρόπον ὥστε ἔρχεται εἰς ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μα-νιώδους κυρίου του.

Μία ἀπὸ τὰς πρώτας περιπετείας των εἶναι ἡ μάχη ἐναντίον τῶν ἀνεμομύλων, τοὺς ὁποίους ὁ Δόν Κιχώτης εἰς τὴν ἐξαψιν τῆς φαντασίας του ἐξέλαβεν ὡς γίγαντας.]

Ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ λόγια, ἀντίκρισαν τριάντα ἀνεμομύ-λους, πού βρῖσκονται σ' ἐκεῖνον τὸν κάμπο· καὶ μόλις τοὺς εἶδε ὁ Δόν Κιχώτης, εἶπε στὸν ἱπποκόμο του.

—Ἡ τύχη μᾶς πηγαίνει τὰ πράματά μας καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπιθυμήσωμε. Γιατὶ κοίτα, φίλε Σάντσο Πάνσα, ἐκεῖ κάτω μᾶς παρουσιάζονται τριάντα ἢ καὶ παραπάνω θεόρατοι γίγαντες, πού μαζί τους λογαριάζω ν' ἀνοίξω πόλεμο καὶ νὰ τοὺς πάρω ὅλωνῶν τὴ ζωή· καὶ μὲ τὰ λάφυρα πού θὰ κάμωμε, θ' ἀρχί-σωμε νὰ πλουτίζωμε. Γιατὶ τοῦτος ὁ πόλεμος εἶναι δίκαιος κι εἶναι

μεγάλη υπηρεσία στο Θεό να ξεκάνη κανένας τέτοια κακή φύτρα από το πρόσωπο τῆς γῆς.

— Ποιούς γίγαντες; εἶπε ὁ Σάντσος Πάνσας.

— Ἐκείνους πού βλέπεις ἐκεῖ, μέ τὰ μακριά χέρια, γιατί μερικῶν ἀπ' αὐτοὺς φτάνουν ἴσαμε δυὸ λεύγες*.

— Πρόσεξε, ἀφεντικό, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος, γιατί αὐτὰ πού φαίνονται ἐκεῖ κάτω δὲν εἶναι γίγαντες, παρὰ μόνο ἀνεμόμυλοι· κι αὐτὰ πού τοὺς φαίνονται σὰ χέρια, εἶναι οἱ φτεροῦγες τους, πού γυρνώντας στοῦ φύσημα τοῦ ἀγέρα, κάνουνε νὰ δουλεύη ἡ μυλό-πετρα.

— Πῶς φαίνεσαι, πού δὲν ξέρεις ἀπὸ περιπέτειες, ἀποκρίθηκε ὁ Δὸν Κιχώτης· αὐτοὶ εἶναι γίγαντες κι ἂν φοβᾶσαι, τραβήξου πέρα καὶ πέσε νὰ προσευχηθῇς, τὴν ὥρα πού ἐγὼ θὰ μπαίνω μέ δαύτους σὲ ἄγριο κι ἄνισο πόλεμο.

Καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια σπιρουνίσε τὸ ἄλογό του, τὸ Ροσινάντε, δίχως νὰ δώσῃ προσοχὴ στὶς φωνές τοῦ ἵπποκόμου του, τοῦ Σάντσου, πού τὸν βεβαίωνε, πῶς δίχως ἀμφιβολία ἦταν ἀνεμόμυλοι κι ὄχι γίγαντες ἐκεῖνα πούβλεπε καὶ γύρευε νὰ χτυπήσῃ. Ὅμως αὐτουνοῦ τοῦ εἶχε τόσο πολὺ καρφωθῇ στοῦ κεφάλι του, πῶς ἦτανε γίγαντες, πού οὔτε τὶς φωνές τοῦ ἵπποκόμου του ἄκουγε κι οὔτε κατόρθωνε νὰ ἰδῇ, μ' ὅλο πού εἶχε φτάσει πιὸ κοντὰ τους, τί πράγματα ἦτανε. Προχωροῦσε φωνάζοντας καὶ λέγοντας: «Μὴ φεύγετε, ἄναντρα κι ἀχρεῖα πράγματα, γιατί ἓνας καὶ μόνος ἵππο-τῆς ἔρχεται καταπάνω σας».

Ἐκείνη τὴ στιγμή σηκώθηκε λίγος ἀγέρας καὶ οἱ μεγάλες φτεροῦγες ἄρχισαν νὰ κουνιοῦνται, πού βλέποντας ὁ Δὸν Κιχώτης εἶπε. «Κι ἂν ἀκόμα κουνήσετε περισσότερα χέρια κι ἀπὸ τὸν ἑκατόγχειρα Βριάρεο, θὰ μοῦ τὸ πληρώσετε». Καὶ λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, καλὰ φυλαγμένος πίσω ἀπὸ τὴν ἀσπίδα του καὶ μέ τὸ κοντάρι ἑτοιμο καταμπρός, ὄρμησε μέ ὅλο τὸν καλπασμό τοῦ Ροσινάντε κι ἔπεσε ἀπάνω στὸν πρῶτο μύλο πού βρισκότανε μπροστά του. Μὰ καὶ τὴν τρύπησε μέ τὴ λόγχη τοῦ κονταριοῦ του τὸ φτερό τοῦ μύλου, φύσηξε ὁ ἀγέρας μεμιᾶς καὶ τὸ γύρισε μέ τέτοια φόρα, πού-κανε κομμάτια τὸ κοντάρι του, ἀρπάζοντας μαζί καὶ τ' ἄλογο καὶ τὸν καβαλάρη, πού κυλίστηκε σὲ κακὰ χάλια πέρα στοῦ χῶμα.

‘Ο Σάντσος Πάνσας ἔτρεξε νὰ τὸν βοηθήσῃ μ’ ὅλο τὸ τρέξιμο τοῦ γαϊδουριοῦ του κι ὅταν ἔφτασε, τὸν βρῆκε σὲ κατάσταση νὰ μὴν μπορῇ νὰ κουνηθῇ· τέτοιος ἦτανε ὁ βρόντος ποὺ ἔφαγε μαζὶ μὲ τὸν Ροσινάντε.

— Θεέ μου, συχώρεσέ με! εἶπε ὁ Σάντσος. Δὲν τὸ εἶπα ἐγὼ στὴν εὐγενία σου νὰ προσέξῃς καλὰ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔκανες, γιατί δὲν ἦτανε παρὰ ἀνεμόμυλοι καὶ δὲν μπορούσε νάχη γι’ αὐτὸ ἄλλην ἰδέα, παρὰ μόνο ὅποιος θὰ εἶχε ἄλλους τέτοιους μέσα στὸ κεφάλι του.

— ‘Ησύχασε, φίλε μου Σάντσο, ἀποκρίθηκε ὁ Δὸν Κιχώτης· γιατί οἱ τύχες τοῦ πολέμου εἶναι ὑποκείμενες περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πράγμα σὲ μιὰν ἀδιάκοπη ἀλλαγὴ. Συλλογιέμαι κι ἔτσι θὰ εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἐκεῖνος ὁ μάγος ὁ Φρεστώνας, ποὺ μοῦ ἔκλεψε τὸ γραφεῖο μου καὶ τὰ βιβλία μου, ἔκανε καὶ τοὺς γίγαντες νὰ γίνουνε μύλοι, γιὰ νὰ μὲ στερήσῃ τὴ δόξα νὰ τοὺς νικήσω. Τόση εἶναι ἡ ἐχθρότητα ποὺ μοῦ κρατεῖ! Μὰ στὸ τέλος δὲν θὰ μπορέσῃ ἡ καταραμένη του τέχνη νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μπροστὰ στὴν ἀξία τοῦ σπαθιοῦ μου.

— ‘Ο Θεὸς νὰ δώσῃ, ὅπως καὶ μπορεῖ. Ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος Πάνσας. Καὶ βοηθώντας τον νὰ σηκωθῇ, τὸν ἔβαλε πάλι ἀπάνω στὸν Ροσινάντε, ποὺ εἶχε σχεδὸν ξεπλατιστῇ.

ΜΙΧΑΗΛ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ [Μετάφρ. Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ]

« ‘Ο Δὸν Κιχώτης »

ΜΑΚΒΕΘ *W. Shakespeare*

[‘Η τραγωδία τοῦ Μάκβεθ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ἔργα τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ δραματογράφου Οὐίλλιαμ Σαίξπηρ καὶ θεωρεῖται, ὅτι κατέχει μιὰν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις τῆς παγκοσμίου δραματολογίας. ‘Ο « Μάκβεθ » ἐγράφη περὶ τὸ 1605, ἡ δὲ ὑπόθεσις του ἀνάγεται εἰς ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Σκωτίας, συμβάντα κατὰ τὸ 1040—1057. Τούτων ὁ Σαίξπηρ ἔκαμε πολὺν ἐλευθέραν χρῆσιν, διαπλάσας τὸν μῦθον μὲ ἰδικήν του ἔμπνευσιν. Παρουσιάζει ἓνα γενναῖον στρατηγόν, τὸν Μάκβεθ, ὁ ὅποιος παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν φιλόδοξον σύζυγόν του, τὴν Λαίδη Μάκβεθ, φονεῖ τὸν βασιλέα Ντόνκαν καὶ ἀνέρχεται αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον, διὰ νὰ στερεωθῇ δὲ εἰς αὐτόν, παρασύρεται καὶ εἰς ἄλλα ἐγκλήματα. ‘Ο Μάκβεθ καὶ ἡ λαίδη Μάκβεθ πληρώνουν τὰ ἐγκλήματά των μὲ οἰκτρὸν τέλος, ἀφοῦ δοκιμάζουν

τὰς σκληροτέρας τύψεις τῆς συνειδήσεως. Εἰς τὸ α' ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον παραθέτομεν, ὁ Μάκβεθ, βασιλεὺς πλέον, ἀφοῦ ἐτοποθέτησε τοὺς προσκεκλημένους ἀριστοκράτας περὶ τὴν ἐστρωμένην τράπεζαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων, ἐτοιμάζεται νὰ καθίσῃ καὶ ὁ ἴδιος. Ἐκείνην ὥμως τὴν στιγμὴν ἔρχεται ὁ φονεὺς, ὄργανον ἰδικόν του, καὶ τοῦ ἀναγγέλλει ἰδιαιτέρως, ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν του φονεύσας, τὸν στρατηγὸν Μπάνκο, τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι προσκεκλημένοι ἀνέμενον. Ὁ φονεὺς φεύγει, ὁ δὲ Μάκβεθ μένει ταραγμένος.]

Η ΤΑΡΑΓΜΕΝΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΒΕΘ

Ἀπόσπασμα α' (Πρᾶξις Γ' — Σκηνὴ Δ')

Λαίδη Μάκβεθ

(στὸ Μάκβεθ)

Δὲ δίνεις τὴ χαρὰ στὴ συντροφιά. Ἡ γιορτὴ μοιάζει σὰν πληρωμένη, ἂν αὐτὸς ποὺ τὴ δίνει δὲ δείχνει, πῶς τὴ δίνει μ' εὐχαρίστηση. Νὰ φάῃ κανεῖς μπορεῖ καλύτερα στὸ σπίτι του· μὰ ἔξω ἀπ' αὐτό, τὸ νοστιμίζει τὸ φαγὶ κάποια φιλοφροσύνη, ποὺ χωρὶς αὐτὴν ἄχαρη θάταν κάθε συντροφιά.

Μάκβεθ

Καλὴ μου συμβουλευτριά!
Τώρα ὥς βοηθήσῃ ἡ καλὴ χώνεψη τὴν ὄρεξη
κι ὑγεία τὰ δυὸ μαζί.

Λέννοξ

Δὲν ἀγαπάει ἡ χάρη σου
νὰ καθίσῃ μαζί μας;

(Τὸ πνεῦμα τοῦ Μπάνκο μπαίνει καὶ καθίζει στὴ θέσῃ τοῦ Μάκβεθ)

Μάκβεθ

(Μὲ τὰ νῶτα πρὸς τὸ φάντασμα)

Τώρα θάχαμε ἐδῶ ὅλη συναγμένη
τοῦ τόπου μας τὴ δόξα, ἂν ἦτανε μαζί μας

κι ὁ ἀγαπητός μου ὁ Μπάνκο.
 Κι εὖχομαι πιὸ καλὰ νὰ τὸν κατηγορήσω
 γιὰ τὸν κακὸ του τρόπο,
 παρὰ νὰ λυπηθῶ γιὰ κἀνα ἀτύχημά του!

Ρὸς

Τὸ πὼς μᾶς λείπει, βασιλιά, κάνει ντροπὴ
 στὸ λόγο πούχει δώσει. Ὅμως ἂς μᾶς τιμήση
 μὲ τὴ βασιλική της συντροφιά
 ἢ Χάρη σου.

Μάκβεθ

(στρέφοντας)

Μὰ τὸ τραπέζι εἶναι γεμάτο.

Λέννοξ

Ἐδῶ ἔναι, βασιλιά μου, μιὰ ἄδεια θέση.

Μάκβεθ

Ποῦ;

Λέννοξ

Ἐδῶ ἔναι, βασιλιά μου.

Μὰ τί εἶναι ποὺ ταραῖζει ἔτσι τὴ Χάρη σου;

Μάκβεθ

Ποιὸς ἀπὸ σᾶς τόκανε αὐτό;

Λόρδοι

Ποιό, βασιλιά μου;

Μάκβεθ

(Πρὸς τὸ φάντασμα)

Δὲν μ'μπορεῖς νὰ μοῦ εἰπῇς, πὼς τόχω κάνει ἐγώ;

Μὴ μοῦ κουνᾶς τὰ ματωμένα σου μαλλιά!

Ρὸς

Ἄρχοντες, σηκωθῆτε, ὁ βασιλιάς εἶναι ἄρρωστος.

Λαίδη Μάκβεθ

Καθίστε, φίλοι μου καλοί. Τοῦ βασιλιᾶ μας
τούρχεται αὐτὸ συχνά· τόχει ἀπὸ νέος.
Παρακαλῶ, καθίστε. Εἶναι περαστικό.
Σὲ μιὰ στιγμή θάναι πάλι καλά.
Ἄν τὸν προσέχετε, πολὺ θὰ πειραχτῇ
καὶ θὰ χειροτερέψη τὸ κακὸ του.
Τρῶτε καὶ μὴν τότε κοιτᾶτε.

(κρυφὰ στὸ Μάκβεθ)

Εἶς' ἄντρας;

Μάκβεθ

Ναί, εἶμ' ἄντρας καὶ γενναῖος, πού τολμᾷ νὰ κοιτάζῃ
κάτι, πού καὶ τὸ διάβολο θὰ τὸν τρώμαζε.

Λαίδη Μάκβεθ

Ὅμορφες ἀνοησίες! Αὐτὸ ἔναι εἰκόνες μόνο
τοῦ φόβου σου· εἶναι σὰν ἐκεῖνο τὸ μαχαίρι,
μὲς στὸν ἀέρα, πούλεγες πῶς σ' ὁδηγοῦσε
στοῦ Ντόνκαν τὸ κρεβάτι.

ὦ, αὐτὰ τὰ ξεπετάγματα καὶ τὰ σκιαξίματα,
οἱ πλαστογράφοι αὐτοὶ τοῦ φόβου,
θὰ ταίριαζαν μπροστὰ στὸ τζάκι, τὸ χειμῶνα,
στὸ παραθύρι καμιᾶς γυναικούλας,
πού τόχει ἀκούσει ἀπ' τῇ γιαγιά της. Τί ντροπή!
Τί κάνεις ἔτσι δὲ τὸ πρόσωπό σου;
Τὸ κάτω κάτω, μιὰ καρέκλα βλέπεις μόνο!

Μάκβεθ

Παρακαλῶ γιὰ κοίτα! Δὲς ἐκεῖ!

(Πρὸς τὸ φάντασμα)

Τί λές;

Ἔ, τί μὲ νοιάζει; Σὰν μπορεῖς καὶ γνέφεις
μὲ τὸ κεφάλι, μίλησέ μου κιόλας.

Ἄν εἶναι νὰ μᾶς στέλνουνε τὰ ὀστοφυλάκια
κι οἱ τάφοι πίσω ὅσους θάβομε, ἄς γίνωνται

τῶν ὄρνιων τὰ στομάχια μνήματά μας.
(Τὸ φάντασμα χάνεται)

Λαίδη Μάκβεθ

Πῶς,

ὅλο τὸν ἀντρισμό σοῦ παίρνει ἡ τρέλα σου;

Μάκβεθ

Τὸν εἶδα, ὅπως μὲ βλέπεις.

Λαίδη Μάκβεθ

Πφού, ντροπή!

Μάκβεθ

Αἷμα ἔχει τρέξει ἀπ' τοὺς παλιούς καιρούς, πρὶν φτιάξουν
οἱ νόμοι οἱ ἀνθρωπινοὶ τὰ ἡμερωμένα κράτη·
μὰ καὶ κατόπι ἔχουνε γίνει φόνοι
παρὰ πολὺ φριχτοὶ
κι ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ φόνο.

Λαίδη Μάκβεθ

Τίμια βασιλιά μου,

σ' ἔχουνε χάσει οἱ εὐγενικοὶ σου φίλοι.

Μάκβεθ

Ξέχασα!

Μὰ μὴν παραξενεύεστε γιὰ μένα,
καλοὶ μου φίλοι. Ἔχω μιὰ ἀρρώστια ἀλλόκοτη,
ποὺ ὅμως δὲν εἶναι τίποτα γιὰ ὅσους μὲ ξέρουν.
Ἐλάτε· ὑγεία κι ἀγάπη σ' ὅλους! Θὰ καθίσω.
Κερνάτε μου κρασί! γεμίστε τὸ ποτήρι!
Πίνω στὴν εὐτυχία ὅλου τοῦ τραπεζιοῦ
καὶ τοῦ καλοῦ μας φίλου, τοῦ Μπάνκο, ποὺ λέει!
εἶθε νάταν ἐδῶ! Γι' αὐτὸν καὶ γιὰ ὅλους πίνω!
Καὶ σ' ὅλους ὅλα!

Λόρδοι

Εὐχαριστοῦμε κι εἰς ὑγείαν!

(Ξαναπαρουσιάζεται τὸ φάντασμα)

Μάκβεθ

Φύγε! νά μὴ σὲ βλέπω! Κρύψου μὲς στὴ γῆ!
Τὰ κόκαλά σου εἶν' ἄδεια, τὸ αἷμα σου εἶναι κρῦο·
δὲν ἔχουν δύναμη νὰ δοῦν αὐτὰ τὰ μάτια,
ποὺ τὰ γουρλώνεις ἔτσι!

Λαίδη Μάκβεθ

Μὴ σᾶς κάνη ἐντύπωση,
αὐτὸ ποὺ βλέπετε, ἄρχοντές μου· εἶναι συνήθιο τοῦ
καὶ τίποτ' ἄλλο· μόνο ποὺ μᾶς χάλασε
ὅλη τὴν εὐχαρίστηση.

Μάκβεθ

Ὅ,τι τολμᾷ ἓνας ἄντρας, τὸ τολμῶ κι ἐγώ.
Ἐλα σὰ μαλλιαρὴ ρούσικη ἀρκούδα,
σὰν πάνοπλος ρινόκερος, ἔλα σὰν τίγρη
τῆς Ὑρκανίας*· ὅποια ἄλλη θὲς μορφὴ πάρε,
ἔξω ἀπ' αὐτή, καὶ δὲ θὰ μοῦ κλονίσῃς
τὰ στέρεα νεῦρα μου· ἢ ξαναζωντάνεψε
κι ἔλα νὰ χτυπηθῇς σὲ μιὰ ἐρημιὰ μαζὶ μου
μὲ τὸ σπαθὶ σου· κι ἂν γυρέψω τρέμοντας
νὰ ἀποφύγω, τότε μπορεῖς νὰ μὲ κράξῃς
κοῦκλο μιανῆς μπεμπέκας. Φύγε, σκιὰ φριχτή!
Ἄσαρκο πλάσμα. Φύγε! (Τὸ φάντασμα φεύγει)
Βέβαια, μόλις φύγῃ,
γίνομαι πάλι ἄντρας. Παρακαλῶ, καθίστε.

Λαίδη Μάκβεθ

Ἐχάλασες τὴ διάθεσή μας, τάραξες
τὴ φιλική μας συντροφιά μ' αὐτὰ τ' ἀλλόκοτα
καμώματά σου.

Μάκβεθ

Μποροῦν τέτοια πράγματα
νὰ γίνωνται καὶ νὰ περνοῦν σὰν ἓνα σύννεφο

καλοκαιρνό, χωρίς νά μᾶς ξαφνιάζουν;
 Μὲ κάντε ν' ἀπορῶ καὶ γὼ μὲ τὸν ἑαυτό μου,
 σὰ συλλογιέμαι, πὼς μπορεῖτε νὰ κοιτᾶτε
 μπροστά σας τέτοιο θέαμα κι ὅμως νὰ κρατᾶτε
 τὸ φυσικὸ στὸ πρόσωπό σας κοκκινάδι,
 ἐνῶ εἶναι τὸ δικό μου ἄσπρο ἅπ' τὸ φόβο!

Ρὸς

Ποιό θέαμα, κύριέ μου;

Λαίδη Μάκβεθ

Παρακαλῶ, μὴ μιλήτε! Τὸ πάθος του
 χειροτερεύει. Τὰ ρωτήματά σας
 τὸν ἀγριεύουν. Καληνύχτα σ' ὅλους!
 Μὴν κρατᾶτε σειρὰ στὸ πῶς θὰ βγῆτε,
 μόνο φύγετε ἀμέσως.

Λέννοξ

Καλὴ νύχτα! Εὐχόμαστε
 περαστικὰ στὸ βασιλιά μας!

Λαίδη Μάκβεθ

Καλὴ νύχτα σας!
 (Φεύγουν ὅλοι ἐξὸν ἀπὸ τὸ Μάκβεθ καὶ τὴ Λαίδη Μάκβεθ)

Μάκβεθ

Θέλει αἷμα! Ἔχουν νὰ ποῦν, τὸ αἷμα ζητάει αἷμα.
 Εἶναι γνωστό, πὼς ἔχουν πέτρες κουνηθῇ
 καὶ δέντρα ἔχουν μιλήσει. Μυστικὰ σημάδια
 ἀπὸ κίσσες, κοράκια καὶ κουροῦνες,
 ἔχουν πολλὲς φορές ξεφανερώσει
 τοὺς πιὸ κρυφοὺς φονιάδες.

ΟΙ ΤΥΨΕΙΣ ΤΗΣ ΛΑΙΔΗΣ ΜΑΚΒΕΘ

Ἀπόσπασμα β' (Πρᾶξις Ε' — Σκηνὴ Ε')

(Προθάλαμος στοῦ παλάτι. Μπαίνει ἓνας γιατρός
καὶ μιὰ κυρία τῆς τιμῆς)

Γιατρός

Ἀγρύπνησα δυὸ νύχτες μαζί σου, μὰ δὲν εἶδα τίποτα, ποὺ
νὰ βεβαιώνη τὰ ὅσα μοῦ εἶπες. Πότε εἶχε σηκωθῇ τελευταία φορά;

Κυρία

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ἔφυγε ἡ Μεγαλειότητά του γιὰ τὸν πό-
λεμο, τὴν εἶδα πολλές φορές νὰ σηκώνεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι, νὰ ρίχνη
ἀπάνω της τὴ ρόμπα της, νὰ ξεκλειδώνη τὸ γραφεῖο της, νὰ παίρνη
χαρτί, νὰ τὸ διπλώνη, νὰ γράφῃ, νὰ διαβάξῃ ὅ,τι ἔγραψε, κατόπι
νὰ τὸ σφραγίσῃ καὶ νὰ γυρίξῃ πάλι στοῦ κρεβάτι της. Καὶ ὅλη αὐτὴ
τὴν ὥρα βυθισμένη σὲ βαθύτατο ὕπνο.

Γιατρός

Μεγάλῃ ταραχῇ τοῦ ὀργανισμοῦ: νὰ δέχεται τοῦ ὕπνου
τὸ εὐεργέτημα καὶ νὰ κάνῃ, ὅπως ἂν ἦτανε ξύπνιος! Μέσα σ' αὐτὴ
τὴν κατάσταση τοῦ ὕπνου, ἐξὸν ἀπὸ τὸ περπάτημα καὶ τ' ἄλλα
ποὺ κάνει, τί τὴν ἔχεις ἀκούσει ποτὲ νὰ λήῃ;

Κυρία

Πράγματα ποὺ δὲ θὰ τὰ πῶ ποτέ μου.

Γιατρός

Σὲ μένα μπορεῖς νὰ τὰ πῆς· καὶ εἶναι μάλιστα ἀπόλυτη
ἀνάγκη νὰ μοῦ τὰ πῆς.

Κυρία

Οὔτε στὴν εὐγενία σου, οὔτε σ' ἄλλον κανένα, ἀφοῦ δὲν ἔχω
κανένα μάρτυρα, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰ λόγια μου. Νὰ τὴν, ἔρ-
χεται!

(Μπαίνει ἡ Λαίδη Μάκβεθ μ' ἓνα φῶς στοῦ χέρι)

Ἔτσι ἀκριβῶς τὸ κάνει πάντα, μὰ τὴ ζωὴ μου, βαθιὰ κοιμισμένη. Πρόσεξέ την, μὴν κουνηθῇς ἀπὸ τὴ θέση σου.

Γιατρὸς

Ποῦ τὸ βρῆκε αὐτὸ τὸ φῶς;

Κυρία

Ἦτανε πλάι στὸ κρεβάτι της. Ἐχει πάντοτε ἓνα φῶς κοντά της. Εἶναι διαταγὴ της.

Γιατρὸς

Τὸ βλέπεις, πὼς ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια της.

Κυρία

Ναί, μὰ ἡ αἴσθησή της εἶναι κλειστή.

Γιατρὸς

Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει τώρα; Δές, πὼς τρίβει τὰ χέρια της.

Κυρία

Τὸ κάνει πάντα. Θαρρεῖ κανεῖς, πὼς πλένει τὰ χέρια της. Τὴν ἔχω δεῖ νὰ κάνη αὐτὴ τὴν κίνηση κάπου ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, ἀδιάκοπα.

Λαίδη Μάκβεθ

Ἐδῶ εἶναι ἀκόμα ἓνας λεκές.

Γιατρὸς

Ἄκου! μιλεῖ. Θὰ τὰ γράψω ὅσα λέει, γιὰ νὰ τὰ θυμοῦμαι καλύτερα.

Λαίδη Μάκβεθ

Φύγε, καταραμένο σημάδι! φύγε, λέω! Ἔνα, δύο... Τότε λοιπὸν εἶναι καιρὸς νὰ τὸ κάνω. Ἡ Κόλαση εἶναι σκοτεινὴ! Ντροπὴ, βασιλιά μου, ντροπὴ! Στρατιώτης καὶ νὰ φοβᾶσαι; Τί ἀνάγκη ἔχομε νὰ φοβούμαστε, μὴν τὸ μάθη κανέννας, ἀφοῦ κανέννας δὲν μπορεῖ

νά ζητήση τὸ λόγο ἀπὸ τῆ δύναμή μας; "Ὅμως ποιὸς νὰ τὸ φανταζότανε, πὼς ἓνας ἄνθρωπος σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία θὰ εἶχε μέσα του τόσο αἷμα;

Γιατρὸς

Τὸ ἄκουσες αὐτό;

Λαίδη Μάκβεθ

"Ὡστε λοιπὸν αὐτὰ τὰ χέρια δὲ θὰ καθαρίσουν ποτέ; Μὴν κάνης πιὰ ἔτσι, βασιλιά μου, μὴν κάνης πιὰ ἔτσι! Τὰ καταστρέφεις ὅλα μ' αὐτό σου τὸν τρόπο!

Γιατρὸς

Νά, νά: ἔμαθες ὅ,τι δὲν ἔπρεπε νὰ ξέρης.

Κυρία

Εἶπε ὅ,τι δὲν ἔπρεπε νὰ πῇ, αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια. 'Ο Θεὸς ξέρει τὶ ἔχει μέσα στὴν καρδιά της.

Λαίδη Μάκβεθ

'Ακόμα μυρίζει τὸ αἷμα. "Ὅλα τ' ἀρώματα τῆς 'Αραβίας δὲ θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ καθαρίσουν τοῦτο τὸ μικρὸ χέρι. "Ὦχ, ὦχ, ὦχ!

Γιατρὸς

"Ακου πῶς ἀναστενάζει! 'Η καρδιά της εἶναι βαριὰ ἀπὸ θλίψη.

Κυρία

Δὲ θάθελα νάχω τέτοια καρδιά στὸ στήθος μου γιὰ ὅλα τὰ μεγαλεῖα της.

Γιατρὸς

Καλά, καλά, μὰ....

Κυρία

'Ο Θεὸς νὰ δώση νάναι καλά, κύριε.

Γιατρός

Αὐτὴ ἡ ἀρρώστια εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς τέχνης μου. Καὶ ὅμως ἔχω γνωρίσει ἀνθρώπους, ποὺ περπατοῦσαν στὸν ὕπνο τους καὶ ποὺ πέθαναν σὰν ἅγιοι στὰ κρεβάτια τους.

Λαίδη Μάκβεθ

Πλύνε τὰ χέρια σου· φόρεσε τὸ νυχτικό σου· μὴν κιτρινίζεις ἔτσι! Στὸ ξαναλέω: ὁ Μπάνκο εἶναι θαμμένος· δὲν μπορεῖ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸν τάφο του.

Κυρία

Κι αὐτὸ ἀκόμη;

Λαίδη Μάκβεθ

Χτυποῦνε τὴν ἐξώπορτα. "Ελα, ἔλα, δῶσ' μου τὸ χέρι. "Ο,τι ἔγινε, δὲν ξεγίνεται.

(Φεύγει)

Γιατρός

Τώρα πάει στὸ κρεβάτι της πάλι;

Κυρία

Γραμμή.

Γιατρός

Φριχτὲς ὁμολογίες βγῆκαν στὸ φῶς· ἀφύσικες πράξεις, ἀφύσικες γεννοῦνε στενοχώριες.

Τ' ἀρρωστημένα πνεύματα ἀλαφρώνονται

παραδίνοντας στὸ ἄψυχο προσκέφαλο

τὰ βαριὰ μυστικά τους. Περισσότερο

τῆς χρειάζεται αὐτῆς πνευματικὸς

τώρα, παρὰ γιατρός. 'Ο Θεός, ὁ Θεός

νὰ συχωρνᾷ τὸν κόσμο! Πρόσεχε την:

πάρ' της τὸ καθετί, ποὺ θὰ μπορούσε

μ' αὐτὸ νὰ βλάψῃ τὸν ἑαυτὸ της· καὶ τὸ μάτι σου

πάνω της πάντα. Τώρα, καληνύχτα!

Μοῦ σάστισε τὰ μάτια καὶ τὸ νοῦ.
Στοχάζομαι πολλά, μὰ δὲ μιῶ.

Κυρία

Καληνύχτα, γιατρέ.

(Φεύγουν)

ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ [Μετάφρ. Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ]

« Ὁ Μάκβεθ »

Η ΜΟΙΡΑΣΙΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

« Τῇ γῇ, παιδιὰ μου, πάρετε! », φωνάζει στοὺς ἀνθρώπους
ὁ Δίας ἀπὸ πάνωθε. « Γιὰ πάντα θάν' δική σας!
Χαρίζω τὴν αἰώνια σὲ σᾶς καὶ τὰ παιδιὰ σας,
μὰ μοίρασμα νὰ κάνετε σὰ ἀδέρφια μεταξὺ σας! »

Ὅπου ἔχει χέρια, χίμηξε νὰ βολεутῇ μὲ βιάση,
γερόντοι, νιοὶ στὸ μοίρασμα πετοῦν, μελισσολοί,
παχιὰ χωράφια παίρνουνε καρπόβολα οἱ ζευγάδες
κι ὠραίους κυνηγότοπους κρατεῖ τ' ἀρχοντολοί...

Ἄργα πολὺ, τὸ μοίρασμα σὰν εἶχε πιά τελειώσει,
εἰσίμωσε κι ὁ ποιητής, ἀπὸ μακριὰ φτασμένος.
Ἄχ, τίποτα δὲν εὔρισκε, τὸ καθετὶ εἶχε ἀφέντη,
μνήσκει μονάχος μ' ἀδειανὰ τὰ χέρια τοῦ ὁ καημένος!

« Ὡμένα ἀπ' τὰ παιδάκια σου λησιμόνησες, Πατέρα,
ἀπ' ὅλα τὸ πιστότερον, ἔμένα, Θεέ μου, μόνο! »
Φωνάζει μὲ παράπονο πικρὸ κι ἀμέσως πέφτει
δακρύζοντας ὁ ποιητὴς στοῦ Δία μπρὸς τὸ θρόνο.

Κι ὁ Δίας εὐτὺς κρᾶζει του: « Γιατί τάχεις μὲ μένα,
στὴ χώρα τῶν ὀνείρωνε σὰν ἦσουν μόνος πέρα;

Τὴ γῇ σὰν ἐμοιράζανε, σύ ποῦ ἦσουνα, γιὰ πές μου;»
«Κοντά σου» κειὸς ἀπάντησε, «βρισκόμουνα, Πατέρα!

Ἀκούγανε τὴ μουσικὴ τ' αὐτιά μου τῶν ἀστριῶνε,
τὰ μάτια μου τῆς ὄψης σου χαιρόνταν τὶς ἀχτίδες,
συχώρεσε τὸ πνεῦμα μου, ἂν μέθυσε ἀπ' τὸ φῶς σου
κι αὐτῆς τῆς γῆς λησμόνησε τὶς ἐννοιες καὶ φροντίδες!»

«Καὶ τώρα;» ὁ Δίας λέγει του. «Ἡ γῆς εἶναι δοσμένη!
Λογγιές, ἀγροί, φθινόπωρο δὲν εἶναι πιά δικά μου!
Σ' ἀρέσει ἐδῶ μὲ μένανε νὰ ζῆς στὸν οὐρανό μου; }
Σὰ θές, παιδί μου, νάρχεσαι ἐλεύτερα κοντά μου!»

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΣΙΛΛΕΡ [Μετάφρ. ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΨΑ

«Τραγούδια τῶν Γερμανῶν Κλασικῶν» τόμ. Α'

Η ΧΑΡΑ

Ζητῶ τὴν χαρὰν πότε' ἐδῶ πότε' ἐκεῖ.
Ποῦ εἶναι; εἰπότε μου, ποῦ κατοικεῖ;
Δὲν εἶναι εἰς λόφους κι εἰς ὄρη ὑψηλά·
εἰπότε μου, ποῦ ἡ μορφὴ τῆς γελᾷ;

Εἰς βάθρη κοιλάδων ἐπῆγα ζητῶν·
τὸν ρύακα εἶδα, ποὺ πίπτει κροτῶν
καὶ παίζει καὶ σύρει νερὰ καθάρ·
μαζί των δὲν ἔπαιζε πλὴν ἡ χαρά!

Ἐζήτησ' αὐτὴν εἰς σκιάς τῶν δασῶν,
ἐγέλων τὰ φῶτα ἀστέρων χρυσῶν,
πτηνὸν ἐκελάδ' εἰς μυρσίνην χλωράν,
πλὴν ἔψαλλε θρήνους καὶ ὄχι χαράν.

Ἐζήτησ' αὐτὴν εἰς εὐθύμους χορούς,
 εἰς δείπνων θαλάμους λαμπροὺς κι ἡχηροὺς,
 εἰς φῶτα, εἰς σκεύη χρυσᾶ κι ἄργυρᾶ,
 πλὴν οὐτ' εἰς αὐτὰ δὲν εὗρέθ' ἡ χαρά!

Τὴν ἔφθασα τέλος! Τὴν εὗρον μακράν,
 μακράν εἰς χωρίου κοιλάδα μικράν.
 Τριγύρω της εἶχε παιδιὰ ἄρκετὰ
 κι ἐπήδα μ' ἐκεῖνα κι ἐγέλα μ' αὐτά...

Ι. ΓΚΑΙΤΕ *Μετάφρ. ΑΛ. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ*

«*Ανθολογία Γερμανῶν ποιητῶν*»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

Ἀαρὼν — ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Μωυσέως· ἀδελφή του ἦτο ἡ προφητις Μαριάμ (Μαρία). Εἰς τὰς στροφὰς 118 - 121 τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ὁ ποιητὴς παρομοιάζει τὸν πνιγμὸν τοῦ ἔχθρου εἰς τὸν Ἀχελῷον πρὸς τὸν πνιγμὸν τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Τότε τὴν εὐχαριστήριον δέησιν τῶν διασωθέντων Ἰσραηλιτῶν συνώδευε μὲ τυμπανοκρουσίαν ἡ ἀδελφή τοῦ Ἀαρὼν (Ἐξοδος, κεφ. 15).

ἀγρῶν — ζῶ εἰς τοὺς ἀγρούς. («ποιμένες ἀγραυλοῦντες» φράσις τῆς Κ.Δ.)

ἀγρ(ο)ικῶν — ἀκούω, αἰσθάνομαι.

ἄγκισμα — προσποίησις ἀδιαφορίας, ἐπιτήδευσις.

ἀλίκτυπος — θαλασσοδαρμένος.

ἀμή — ἀλλά.

Ἀμουράτης — πρόκειται περὶ τοῦ Μουράτ Β' (1326 - 1389), ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν τὸ 1361.

Ἀναξαγόρας — ἀρχαῖος φιλόσοφος ἀποθανὼν τὸ 428 π.Χ. Ἐγεννήθη εἰς Κλαζομενὰς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐδίδασκεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε μαθητὰς τὸν Περικλέα, τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Σωκράτην. Οὗτος πρῶτος ἐδίδασκεν, ὅτι τὸ κινεῖν τὰ πάντα αἷτιον εἶναι ὁ ὑπέρτατος Νοῦς.

ἀνασκαμνίζομαι — χασμουριέμαι.

ἀναχεντρώνουν — ὀρθώνονται αἱ τρίχες (ἐνεκα ὀργῆς ἢ ἄλλου σφοδροῦ πάθους).

ἀνεμικὴ — θύελλα (ἐκ τοῦ ἄνεμος).

ἄντζα, ἡ — ἡ κνήμη, τὸ πόδι.

Ἀντίνοος — εἰς ἐκ τῶν μυηστέρων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ὀδύσειαν, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς θρασύτατος καὶ αὐθαδέστατος (Ὀδυσ. Δ. 641, π. 363, ρ. 477)

ἀντισκόβω — (καὶ **ἀντικόβω**) | διακόπτω, ἐμποδίζω. Καὶ τὸ σκοτάδι, ὅπου ἀντίσκοπτε ἡ φωτιά (σ. 76) = καὶ τὸ σκοτάδι τῆς νυκτός, τὸ ὁποῖον διέκοπτε μόνον ἡ φωτιά τῶν ὄπλων.

ἀντραλώνομαι — στενοχωροῦμαι, ζαλίζομαι.

ἀπαρθινός — ἄληθινός.

ἀπαριάζω — ἀφῆνω.

ἀπει — ἀφοῦ (καί *ἀπείτης*).

ἀπεικάζω — ἐννοῶ, ἀντιλαμβάνομαι. *Ἀπεικαζόμεσθε* = ἐννοούμεθα, συνεννοούμεθα.

ἀπογλακῶ — κυνηγῶ, ἀποδιώκω.

ἀποθαλασσιὰ — ὁ σάλος τῆς θαλάσσης, ὁ ὁποῖος διατηρεῖται καί μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς τρικυμίας.

ἀπόλογος — διήγησις, μῦθος.

Ἀραγῶ — Δομίνικος Φραγκίσκος Ἀραγῶ (Arago, 1786-1853). Γάλλος ἀστρονόμος, εἰς ἐκ τῶν διασημοτέρων σοφῶν τοῦ 19' αἰῶνος.

ἀράσσω — καὶ *ράσσω* = ὀρμῶ, ἐπιτίθεμαι.

ἀργέστης — ΒΔ ἄνεμος. *Πρὸς ἀργέστη 1* = Πρὸς τὰ ΒΔ.

ἀρέφνητος — ἀναρίθμητος.

ἄρμα, ἡ — οἰκόσημον, συμβολικὴ παράστασις χρησιμεύουσα ὡς χνώρισμα τιτλούχων οἰκογενειῶν (κομήτων, δουκῶν κτλ.)

ἀρματώνω — ἐνδύω, στολίζω.

ἀσλάνι — λέων (λ. τουρκικὴ).

ἀστηθόστομα — ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν τὸ στήθος κολλημένον εἰς τὸ στόμα, παραμορφωμένα.

ἀστυλῶτος — ἄσχημος, ἀσουλούπωτος.

ἀτός του — μόνος του.

ἀτρεπτος — ἀκλόνητος, σταθερός.

αὐλὸς — ἀρχαῖον πνευστὸν ὄργανον μὲ γλωσσίδα, εἶδος κλαρινέτου.

Οἱ ἐξ Ἀραβίας αὐλοὶ ἐφημίζοντο ὡς πολὺλαοὶ καὶ ἡχηροί. Μτφρ.

Ἀράβιος αὐλὸς = φλύαρος.

ἀχαμνός — χαλαρωμένος, λυμένος.

ἀχερδός — ἄγριος ἀκανθώδης θάμνος.

Σήμερα 25/11/43 B

Βαρά — βαρέως. Σελ. 58: *βαρά* πολλὰ γρικότανε = ἡσθάνετο, ὅτι ἦτο πολὺ βαριά πληγωμένος.

Βεζίρης — ἀνώτατος λειτουργὸς ἰσοτίμος μὲ ὑπουργόν. *Μέγας Βεζίρης* = πρωθυπουργὸς (τουρκικοὶ τίτλοι τῆς Σουλτανικῆς ἐποχῆς)

βεργιτέα — εἶδος οἴνου τῆς Ζακύνθου.

βιλαέτιον — νομός, γενικὴ διοίκησις ἐν Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ (λ. ἀραβικὴ).

Βίσμαρκ — μέγας Πρῶσσος πολιτικὸς (1815 - 1898).

βρωμα, τὸ — τροφή, φαγητόν.

βύσσος, ἡ — λινὸν Ἰνδικόν καὶ τὸ ἐκ τούτου κατεσκευαζόμενον ὕφασμα χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ.

Γ

Γαβάθα — βαθύ ξύλινον ἢ πήλινον δοχεῖον.

Γερακοβούνη — μία τῶν κορυφῶν τῆς Ὄθρυς, ὕψους 1728 μ.

Γέρων — (σ. 85.) ὁ Κάλβος μεταφορικῶς ὀνομάζει οὕτω τὸν Χρόνον, παλαιότερον τοῦ ὁποῖου τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον.

γῆ — ἡ (διαζευκτ. σύνδ.).

γιουρουντάω — ὀρμῶ, κάνω γιουρούσι (= ἔφοδον).

γκιριτζαρλήδες — ἀποστάται (λ. τουρκ.).

γλακῶ — τρέχω.

γολετι — μικρὰ γολέτα, ἐλαφρὸν δικάταρτον πλοῖον.

Γούρα, ἡ — τὸ ὄρος Ὄθρυς.

γραιγολεβάντες — ΒΑ ἄνεμος.

γραιοῦν — θά γραιοῦν = θά ὑγραιοῦν.

γρικῶ — (καὶ ἀγρικῶ) αἰσθάνομαι, καταλαβαίνω.

Δ

Δαμὶν — ὀλίγον, δαμάκι = λιγάκι.

δεκατεντής — ὁ ὑπάλληλος, ὁ ὁποῖος συνάξει τὸν φόρον τῆς δεκάτης, δηλ. τὸ ἐν δέκατον τοῦ εἰσοδήματος.

δερβίσης — Μουσουλμάνος μοναχός.

Δημόκριτος — φιλόσοφος τοῦ ε' αἰῶνος π.Χ. Παρεδέχετο, ὅτι τὸ σύμπαν συνέκειτο ἐξ ἀπείρων ἀφάρτων καὶ ἀδιαιρέτων ἀτόμων.

διαβάζω — εἰς τὸ ποίημα περὶ τῆς ξενιτείας = περνῶ.

δικάω — ἀρκῶ, ἐξαρκῶ.

δέπτωρο — ἄρτος τεθεις δις ἐπὶ τῆς πυρᾶς, γαλέτα, παξιμάδι.

διασταύρι — σταυροδρόμι, ἐκεῖ ὅπου διασταυροῦνται δύο δρόμοι.

δοκοῦμαι — καταλαβαίνω, συναισθάνομαι.

δούδα — δίδω. Σ' ὅλο τὸν κόσμο δούδεις = δίδεις παντοῦ τὸ φῶς σου.

δραγάτης — ἀγροφύλαξ καὶ ἀμπελοφύλαξ.

δραγουμάνος — διερμηνεὺς (λ. Ἰταλική).

Δωδεκαήμερον — τὸ διάστημα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξύ τῆς 25ης Δεκεμβρίου καὶ 7ης Ἰανουαρίου.

Ε

Ἐγλάκ' — ἐγλάκιε, τοῦ γλακῶ = τρέχω.

Ἐμπεδοκλῆς — Ἀκραγαντίνος φιλόσοφος ἀκμάσας περὶ τὸ 450 π. Χ. Ἐθαυμάζετο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του. Ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ κόσμος παρήχθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δύο ἀντιθέτων δυνάμεων : τῆς συνθετικῆς φιλότητος καὶ τοῦ ἀποσυνθετικοῦ Νείκους.

ἐπίμορτος — ὁ μισθωτὴς ἐνὸς κτήματος, ὁ ὁποῖος παρέχει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἀντὶ ἐνοικίου ἐν μέρος τῶν καρπῶν του. Τὸ παρεχόμενον τοῦτο μέρος λέγεται μορτή.

ἐπιταντοῦ — ἐπίτηδες.

ἐράσσα — τοῦ ρ. (ἀ)ράσσω = ἐφορῶ, ἐπιτίθεμαι.

Εὐκλείδης — μέγας Ἕλλην μαθηματικός (330 - 275 π. Χ.), γεννηθεὶς κατ' ἄλλους ἐν Σικελίᾳ, κατ' ἄλλους δὲ ἐν Τύρῳ. Θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τῆς Γεωμετρίας χάρις εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του « Στοιχεῖα ».

ἐχθαίρω — ἐχθρεύομαι, μισῶ.

Ζ

Ζάλον — ἡ διαγωγή.

ζαμάνια — μέγα χρονικὸν διάστημα, πολὺς καιρὸς (λ. τουρκ.).

ζημιὸν — ἀμέσως.

Ζιτούνι — ἡ Λαμία.

Η

Ἡμερόδεντρος, *ἡ* — ἡμερος δέντρος (=δρῦς, βαλανιδιά). Συνηθίζουν καὶ σήμερον οἱ βοσκοὶ νὰ τρώγουν βαλανιδία ἀπὸ ἡμερόδεντρος.

Ἡράκλειτος — μέγας φιλόσοφος ἐξ Ἐφέσου ζήσας τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Πρῶτος διεκήρυξε τὴν αἰώνιαν μεταβολὴν τῶν ὄντων. («Τὰ πάντα ρεῖ»).

Θ

Θανατικόν — θανατηφόρος ἐπιδημία (πανώλης, χολέρα κ.τ.λ.).

θυροδέγων — κρούω τὴν θύραν. Κτυπῶ ξένες θύρες.

Ι

Ἰαμβικός — ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἰάμβους (βλέπε κατωτέρω).

Ἰαμβος — εἶδος ἀρχαίου μετρικοῦ ποδός, ἀποτελουμένου ἐκ δύο συλλαβῶν, μιᾶς βραχείας καὶ μιᾶς μακρᾶς (υ —). Εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετρικὴν ὁ ἰαμβος ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ἀτόνου καὶ μιᾶς τονιζομένης συλλαβῆς.

Ἰησουῖται — μοναχικὸν τάγμα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἰδρυθὲν τὸ 1534 ὑπὸ τοῦ Ἱγνατίου Λοῦόλα, περίφημον διὰ τὴν μέθοδον τῆς ὁργανώσεώς του, διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τῶν μελῶν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀντιχριστιανικὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὡς ὁδηγόν, ὅτι « ὁ σκοπὸς ἐξαγιάζει τὰ μέσα ».

ἱστορῶ — 1) ἐξιστορῶ, ἐκθέτω, 2) ζωγραφίζω καὶ 3) γνωρίζω, μαθαίνω (Σελ. 29: νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην = νὰ γνωρίσω ἐκ τοῦ πλησίον τὴν Εὐρώπην).

Κ

Καικίας — γραιγολεβάντες, ὁ ΒΑ ἄνεμος.

καλῶ — καλῶ, προσκαλῶ.

καμιζόλα — πλατὺ ναυτικὸν ὑποκάμισον.

κάμνυσε — τοῦ καμνύω (καμνύω) = ἡμικλείω τοὺς ὀφθαλμούς. (Κατὰ τυπογρ. λάθος εἰς σελ. 103 ἐγράφη *κάμνυσε* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *κάμνυσε* = κλείσει τὰ μάτια σου, διὰ νὰ μὴν ἰδῇς τὴν πατρικὴν μάχαιραν).

κανακάρης (οὐδ. *κανακάρικο*) — χαϊδεμένος, μοναχοπαίδι.

κανακιστὰ — χαϊδευτικά.

καπλάνι — τίγρις, μεταφορικῶς = ἀνδρεῖος, ἀτρόμητος (λ. τουρκ.).

καπρί — ὁ ἀγριόχοιρος.

καταλόγιν — παράπονον.

κεροδοσ(ι)ὰ — προσφορὰ κηροῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

κιάσα — ὑποδοχή.

Κιονταχλῆς — Τοῦρκος στρατηγός, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

κλαπατάρια, τὰ — αἱ πτέρυγες τῶν μεγάλων πτηνῶν.

κλειδοπινάκια, τὰ — ξύλινα πινάκια μὲ κάλυμμα (καπάκι).

κολωνός — λόφος.

Κονιάροι — ἐλέγοντο οἱ Τοῦρκοι, ὡς προελθόντες ἐξ Ἰκονίου.

κουμπάνια — ἡ προμήθεια.

κουρσος, τὸ — ἄλωσις, καταστροφή (ἐκ τοῦ κουρσεύω=ληστεύω, λεηλατῶ).

κουρταλῶ — κρούω, κτυπῶ.

κουφος, τὸ — τὸ στῆθος, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ σῶμα (κουφάρι).

κράκουρα, τὰ — ἡ ἄκρη ἄκρη τοῦ ὑψηλοῦ βουνοῦ.

κριτήριον — βάσανον. βασιανιστήριον.

κροντήρι — ξύλινον δοχεῖον οἴνου.

Κύων — Ὁ καλούμενος Μέγας Κύων, ἀστερισμός περιλαμβάνων 70 ὄρατους διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἀστέρας, ὦν κυριώτερος ὁ Σερίσιος, ὁ λαμπρότερος ὅλων τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ Μέγας Κύων ἀπὸ 24 Ἰουλίου—24 Αὐγούστου ἀνατέλλει συγχρόνως μὲ τὸν ἥλιον καὶ ἐθεωρήθη, ὅτι αὐτὸ προκαλεῖ τὴν μεγάλην ὑψωσιν τῆς θερμοκρασίας, τὰ λεγόμενα κυνικά καύματα.

Λ

Λεύγα, ἡ — μονὰς μήκους ποικίλης τιμῆς. Ἡ ναυτικὴ λ. = 5.556, 6 μ. Ἡ γαλλικὴ λ. 4444,44 μ. Ἡ γερμανικὴ λ. = 7420 μ. (Σελ. 208: ἴσαμε δυὸ λεύγες· ἔκφρασις ὑπερβολῆς, ἀντί: χέρια πολὺ μακρυνά).

Λιάκουρα — ὁ Παρνασσός.

λιμιώνας — ὁ λιμὴν.

λιοβόρι — καυστικὸς ἄνεμος (λίψ).

Λομβάρδος Κωνσταντῖνος — πολιτικὸς ἐκ Ζακύνθου, εἰς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς κινήσεως πρὸς ἑνώσιν τῆς Ἑπτανήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα· ὑπῆρξε πολὺ δημοφιλὴς εἰς τὴν Ζάκυνθον (1820 - 1888).

λουφάζω — μαζεύομαι ἀπὸ τὸν φόβο.

λύθρον — αἷμα, κυρίως ἀκάθαρτον αἷμα.

M

Μαδέρια, τὰ — ξύλα, μετὰ τὰ ὅποια ἐπενδύεται ἐξωτερικῶς τὸ ναυπηγούμενον πλοῖον.

μανίζω — θυμώνω, ὀργίζομαι.

μάνιτα, ἡ — ὁ θυμός, ἡ ὀργή.

μανιάντο — ἡ εἰδησις, ἡ πληροφορία.

μαραγγιάζω — μαραίνομαι, ξηραίνομαι, ρυτιδοῦμαι.

μαραζιάδης — ἄρρωστος, καχεκτικός.

μεμόρια, ἡ — μνήμη, ἀνάμνησις (λ. Ἰταλ.).

Μέντελσον Βαρθόλδι, Κάρολος — Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Λιψία τὸ 1838 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1897. Οὗτος ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1874, ἐπίσης μονογραφίαν περὶ Καποδιστρίου κ.τ.λ.

μεσημεριάτης — ὁ ἥλιος τῆς μεσημβρίας.

μετάθεση — μεταβολή, ἀποφυγή.

μήγαρ — μήπως.

μήνα — μήπως.

μιλιόνι — εἶδος μακροῦ τουφεκίου.

μινίστρος — ὁ ἔχων ἐπίσημον ἔξιωμα, ἀνώτερος λειτουργός, ὑπουργός.

μορτή — βλέπε λέξιν *ἐπίμορτος*.

Μπαρμπάρεσσοι — πειραταὶ τῆς Μπαρμπαραῖας (τῆς Β. παραλίας τῆς Ἀφρικῆς).

μπαταδοῦρο — ρόπτρον, μετάλλινον ἔλασμα, προσηρμοσμένον εἰς τὴν ἐξώθυραν, χρησιμεῖον πρὸς κρούσιν αὐτῆς.

μπεξερίζω — (καὶ *μπεξεράω*) ἀπαυδῶ, ἀποκάμνω.

μπλιὸ — (καὶ *πλιὸ*) πλεόν, περισσότερον.

μπομπόλοι — σαλιγκάρια.

μπότης — πῆλινος δοχεῖον μετὰ στενὸν στόμιον.

μπουγαρίνι — θαμνώδης κοσμητικὸν φυτὸν, εἶδος γιάσεμιου (ἴασμος ὁ ἀραβικός).

μπονκάρισμά — τὸ ἄνοιγμα, τὸ στόμιον (Σελ. 135, μπονκάρισμα τοῦ κόρφου = ἄνεμος ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τοῦ θερμοαῖκου κόλπου).

Μπούμηλο — θείσις ἐπὶ τῆς Ὁθρυος.

μπουνάτσα — γαλήνη θαλάσσης (λ. Ἰταλ.).

N

Ναύκληρος — ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, λοστρόμος.

Ξ

Ξεκουσένω — ἀπολυτρώνω, διασώζω.

Ξενοφάνης — μέγας φιλόσοφος ἐκ Κολοφῶνος τῆς Μ. Ἀσίας (5' π. Χ.

αίων). Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἑλέα, ἱδρυσε τὴν Ἑλεατικὴν Σχολήν. Ἦτο μονοθεϊστής.

ξομπλῖδια — σημάδια.

ξεφτέρι — ὁ ἱέραξ. Μτφρ. = γρήγορος, εὐκίνητος, ἱκανός.

ξώρας — (λέγεται καὶ ἐξώρας) ἀργά, ἐκπροθέσμως.

Ο

Ὁρδινιά, ἡ — διαταγή.

Ὁδεσμίνστερ — “Ἐν ἐκ τῶν 28 διαμερισμάτων τοῦ Λονδίνου. Εἰς τοῦτο εὐρίσκονται μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας κτίρια, ὅπως τὰ ὁμώνυμα Ἀνάκτορα καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Πέτρου, εἰς τὸν ὁποῖον στέφονται οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐπίσης εὐρίσκονται οἱ τάφοι τῶν βασιλέων καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀγνωστού Στρατιώτου.

ὀφφικιάλος — ὁ ἔχων ὀφφίκιον (ἀξίωμα), ἐπίσημος.

ὀχ — ἡ πρόθεσις ἀπό.

Π

Παλάτσο — παλάτι, ἀνάκτορον (λ. ἱταλ.).

παντοχή — (καὶ ἀπαντοχή) ὑπομονή, προσδοκία, ἐλπίς.

παρало(γ)ή — ἐπικὸν δημοτικὸν τραγούδι, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἐξιστόρησις φανταστικῶν ἢ παρηλλαγμένων πραγματικῶν συμβάντων.

πάρεξ — παρά, ἐκτός. (Σελ. 75. Δὲν ἐγένεν ἄλλος ὕπνος, παρά ὁ πικρὸς ὕπνος τοῦ θανάτου).

Παρμενίδης — ἐπιφανὴς Ἑλεάτης φιλόσοφος (ε' π. Χ. αἰών). Συνέγραψεν ἔμμετρον ἔργον « Περὶ Φύσεως ».

πασάνας — ὁ καθένας, πᾶς.

Πασβανζόγλου Πασβάνογλους — Πασὰς τοῦ Βιδινίου τῆς Βουλγαρίας, τοῦ ὁποῖου τὴν ζωὴν εἶχε σώσει ὁ Ρήγας, ὅταν ἦτο γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Μαυρογένους.

πάσκαγε — τοῦ ρ. πασκάω (πασχίζω) = προσπαθῶ.

πάσκου(ν) — (γ' πληθ. ἐνεστ. τοῦ ἀνωτέρω ρήματος) πασχίζουν, προσπαθοῦν.

πατραλοίας — πατροκτόνος.

πειρίτης — εἶδος ἱέρακος.

πιστικός — βοσκός.

πλαντούσι — πνίγουν.

πλατόνι — ἔλαφος.

πλασιονκωτά — συμπεπιεσμένα, πεπλατυσμένα.

πλ(ε)ιώ — (καὶ μπλιώ καὶ πουλιώ σ. 188) πλέον, περισσότερον.

προβοδάω — προπέμπω, ἀποστέλλω.

Πρόδικος ὁ Κεῖος — ἀρχαῖος σοφός, ὁ ὁποῖος εἰς σύγγραμμά του « Περὶ

*Ηρακλείους» ἀναγράφει τὸν γνωστὸν μῦθον περὶ Ἀρετῆς καὶ Κακίας.

Τὸν μῦθον τοῦτον διασώζει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματα»
Βιβλ. 2, Κεφ. 1, § 21-34.

πρωτομαγίστωρ — πρόεδρος, προϊστάμενος.

πρωτονοτάριος — ἀρχιγραμματεὺς.

Ρ

Ραῖδιὰ, τὰ — κρημνοί, ραγισμένοι βράχοι.

Ρενιέρης Μάρκος — νομομαθὴς καὶ φιλόλογος (1815 - 1897), διατελέσας καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀρεοπαγίτης, πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ διοικητὴς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης.

ρηγάτο — βασιλεῖον.

ρίφι — ἐρίφιον, κατσικάκι.

ρογγίζω — ἀποξηραίνω.

ροζόλι — ἡδύποτον (λικέρ), ἀρωματισμένον μὲ ἀπόσταγμα ρόδων.

Ροσιάντες — ἄθλιος ἵππος, Ἀχαμνῶν.

ρουμάνι — δάσος (λ. τουρκ.).

ρυνάζομαι — ὠρύομαι, μουγκρίζω.

Σ

Σάθας Κωνστ. — ἐπιφανὴς ἱστοριογράφος (1849 - 1914). Ἐγραψεν ἐπτάτομον «Μεσαιωνικὴν Βιβλιοθήκην», βιογραφίας τῶν ἐλλήνων λογίων καὶ συγγραφέων ἀπὸ τοῦ 1453 καὶ πληθὺς ἄλλων ἱστορικῶν διατριβῶν.
Σειρήνες — μυθολογικά τέρατα μὲ σῶμα πτηνοῦ καὶ κεφαλὴν γυναικός. Διὰ τῆς μελωδικῆς φωνῆς των ἐμάγευνον τοὺς θαλασσοπόρους.

σεπέτι — κασελάκι (λ. τουρκ.).

Σιλίστρια — αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν θούριον τοῦ Ρήγα εἶναι αἱ γνωσταὶ παρὰ τὸν Δούναβιν πόλεις τῆς Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας.

Σκάλα — ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης, ἡ Ἰτέα.

Σκεντέρμπεης — ὀνομάζετο Γεώργιος Καστριώτης (1405 - 1468). Εἶναι ὁ ἐθνικὸς ἥρωας τῶν Ἀλβανῶν. Τὸ 1422 εἶχε σταλῆ ὡς δμῆρος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλὰ διαφυγὼν τῷ 1443 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐπολέμησε νικηφόρως κατὰ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων εἰς Κρόιαν, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἔδραν τῆς ἀνεξαρτήτου ἐν Ἀλβανίᾳ ἡγεμονίας του. Πολλὰ θρυλικά κατορθώματα ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς αὐτόν.

σκληπωτὰ — ὀδοντωτὰ.

Σκοπὸς — ὄρος τῆς Ζακύνθου (396μ.), τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ὀνομάζεται Τούρλα.

σκουτιὰ — τὰ ροῦχα, ἡ ἐνδυμασία.

σοφράς — χαμηλὴ τράπεζα φαγητοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον στρογγύλη.

- σπείρα — τάγμα πεζών, τὸ $\frac{1}{3}$ τῆς ρωμαϊκῆς κοόρτιος.
 σπουδάξε — κάμε γρήγορα (Σπουδάζω = βιάζομαι, ἐπισπεύδω).
 στοιβή — ἀκανθώδης θάμνος.
 σύγκληση — πλημύρα
 συντηρῶ — βλέπω, παρατηρῶ.
 συντυχαίνω — ὁμιλῶ, λέγω.
 σύστημα — σωματεῖον, συντεχνία τοῦ ἐπαγγέλματος.
 σφαίνω — σφάλλω.
 σχίζα, ἡ — λεπτὸν ἀπόσχιμα ξύλου, ξυλαράκι. (Ἡ φλόγα μου κατακαίει σὰν ξυλαράκι κόσμους, χῶρες, ὅρη κ.τ.λ.).

Τ

- Ταή, ἡ — τάγισμα, φαγητόν.
 Ταλιαπιέρας — ἱατροφιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1777. Διετέλεσε ἱατρός τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτήρα τοῦ ἐσατύρισεν ὁ Βηλαράς εἰς τὸ ποίημά του «Οἱ τηγανίτες τοῦ Ταλιαπιέρα», ἐπίσης δὲ ὁ Σολωμὸς εἰς τὸ σατυρικὸν ποίημα «Ἱατροσυμβούλιον».
 Τζάντε, τὸ — ἡ Ζάκυνθος.
 Τιμολέων — ἐπιφανὴς Κορίνθιος στρατηγὸς τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἦλευ-θέρωσε τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους (344 π. Χ.).
 Τιτσιανὸς — διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος, εἰς τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν τοῦ κόσμου (1490—1576).
 τόμον — ἀφοῦ.
 τοπάζι — πολύτιμος λίθος ὑπὸ μορφὴν διαυγῶν κρυστάλλων, λάμψεως ὑελώ-δους καὶ χρώματος κιτρίνου ἢ λευκοῦ ὑποκύνου.
 τόπι — σφαῖρα πυροβόλου καὶ αὐτὸ τὸ πυροβόλον.
 «Τορκουεμάδας» — τίτλος δράματος τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦρωες εἶναι ὁ γνωστὸς ἀρχηγὸς τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως Ἰσπανὸς κληρικός Θωμᾶς Τορκουεμάδας (1420-1497).
 τουρεβάς — (καὶ τρουβάς) σακκούλα.
 τσάκνα, ἡ — ἀγκάθι.
 τσινιά, ἡ — τὸ λάκτισμα, ἡ κλοτσιά.
 Turcograecia — τίτλος βιβλίου γραφέντος ἀπὸ τὸν ἐξοχὸν Γερμανὸν ἑλλη-νιστὴν Μαρτίνον Κρούσιον (1526-1607). Μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐννοεῖ τὴν Ἑλλάδα (Γραικίαν) ὑπόδουλον τότε εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο δίδει πολὺ χρήσιμους πληροφορίας περὶ τῶν πρώτων αἰῶνων τῆς τουρκοκρατίας.
 τυχαίνει — πρέπει.

Υ

- Υπὰ — ὑπάγει, πηγαίνει.
 Ὑχανία — ἀρχαία ὀνομασία χώρας τῆς Ἀσίας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῶν ΝΑ παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τοῦ Κεντρικοῦ Ἰράν.

Φ

Φαρί — τὸ ἄλογον.

φέρβω — τρέφω, βόσκω. Οἱ στίχοι 75—77 τοῦ «Ἱππολύτου» οἱ ἀναγραφόμενοι εἰς σελ. 13 ἀποδίδονται εἰς νεοελληνικὴν μετάφρασιν ὑπὸ Δ. Σάρρου ὡς ἑξῆς:

ποῦ ἐκεῖ μήτε βοσκὸς τὰ ζωντανὰ του
τολμάει νὰ θρέψῃ, μήτε ὡς τώρα μπῆκε
κοφτήρι σιδερένιο, παρὰ μόνον
ἡ μέλισσα στ' ἀπάρθενο λειβάδι
τὴν ἀνοιξὴ γυρίζει ἀπάνου κάτου.

φερμάνι — (καὶ *φιρμάνι*) σουλτανικὸν διάταγμα.

φιλόσοφοι — φιλοκατήγοροι, ἄνθρωποι ποὺ ἀρέσκονται νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ εἰρωνεύωνται (κατὰ τυπογρ. λάθος εἰς σελ. 121 ἑγράφη *φιλόλογοι* ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ: *φιλόσοφοι*).

φλάμπουρο — πολεμικὴ σημαία.

φουρκάλα, ἡ — διχαλωτὸ ξύλο.

φουσάτον — (καὶ *φυσάτον*) 1) τὸ στρατόπεδον, 2) τὸ στράτευμα.

φταρμένα — φθαρτά, μάταια.

Φωριέλ — Γάλλος φιλόλογος καὶ ἱστορικός (1772 - 1844). Ἐξέδωσεν εἰς δύο τόμους τὰ «Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Νέας Ἑλλάδος».

Φωτιάδης Λάμπρος — λόγιος καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 18 αἰ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 1805 ἐν Βουκουρεστίῳ. Διετέλεσε σχολάρχης τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας καὶ ἔγραψε πολλὰ πρωτότυπα φιλογολικά καὶ φιλοσοφικά ἔργα, ἐπίσης δὲ καὶ μεταφράσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Χ

᾽χ — συγκεκομμένος τύπος τῆς προθέσεως ὀχ = ἀπό. Ἡ συγκοπὴ ἐγίνε χάριν τοῦ μέτρου.

χιλιαρχος — ἀρχηγὸς στρατιωτικοῦ σώματος ἀποτελουμένου ἐκ χιλίων ἀνδρῶν.

χουμάω — ὀρμῶ, ἐπιπίπτω.

Ψ

Ψή' — ψυχή.

ψηφῶ — λογαριάζω, ἐκτιμῶ (ἀντιθ. ἀψηφῶ).

Ψιακῆς σελ. 206.

Ω

᾽Ως — ἕως, μέχρι (τοπικὸν καὶ χρονικόν).

ὥστε — ἕως οὗτου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Έγεννήθη εις τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Κατὰ πρῶτον ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἱταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του εἰς τὴν Ἴονιον Βουλὴν. Μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρῶτων βουλευτῶν, οἱ ὅποιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἑλευθέρας Ἑπτανήσου εἰσῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον. Ἔργα του: «*Στιχορρογήματα*», «*Μνημόσυνα*», «*Κυρὰ Φροσύνη*», «*Ἀθανάσιος Διάκος*», «*Φωτεινὸς*» κ.ἄ.

ΒΑΜΒΑΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ

Εἰς τῶν λογίων κληρικῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Χίον τὸ 1770. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1855. Ἡ πρώτη δρᾶσις αὐτοῦ ἤρχισεν εἰς Παρισίους, ὅπου συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραΐ. Ἀργότερον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα καὶ διηύθυνε τὴν ἐκεῖ Σχολήν. Βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τέλος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς εἰς τὸ ἀρτισύστατον τότε ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον. Ἐγράψε πολλὰ ἔργα φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικὰ, ὡς «*Ρητορικὴ*», «*Στοιχεῖα Φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς*», «*Συντακτικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*» κ.ἄ.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰ Κύθηρα τὸ 1771, ἐμεγάλωσε δὲ καὶ ἀνετράφη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς. Ἐπειτα ἐσπούδασεν ἱατρικὴν εἰς τὴν Πάδοβον καὶ Βολωνίαν τῆς Ἱταλίας. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου τὸ 1823. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιστήμην του ἡσχολήθη καὶ μὲ τὰ γράμματα, ἰδίως δὲ μὲ τὴν ποίησιν. Ἔργα του: «*Ἡ Ρομέικη Γλῶσσα*», «*Ποιήματα καὶ Πεζὰ*» μὲ μετάφρασιν τῆς «*Βατραχομυιομαχίας*».

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἑρμούπολιν τὸ 1835. Ἐξήσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ 1900 ἤλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1908). Ἐδείξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὰ γράμματα. Παραλλήλως ἀνέπτυξεν ἐξόχως κοινωφελῇ δρᾶσιν, ἰδρύσας τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν κ.ἄ. Ἔργα του: «Στίχοι», «Λογικῆς Λόγος», «Διηγήματα», ἡ «Ζωή μου» μεταφράσεις τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σαίπηρ κ.τ.λ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1716. Σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος κληρικός, φιλόλογος καὶ φιλόσοφος. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, κατόπιν μετέβη εἰς Ῥωσίαν κατὰ πρόσκλησιν τῆς Αὐτοκρατορίας Αἰκατερίνης τῆς Β', ὅπου ἐγένετο ἐπίσκοπος Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος εἰτα δὲ μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ῥωσίας. Ἀπέθανε τὸ 1806. Ἔργα του: «Λογικῆ», «Στοιχεῖα Μαθηματικῶν», «Αἱ καθ' Ὁμηρον ἀρχαιότητες», *Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς Φιλοσόφοις* κ. ἄ.

ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς Σουλινὰν τῆς Ρουμανίας, καταγόμενος ἐκ Μεσσηνίας. Διετέλεσε δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης μὲ πολυσχιδὴ παραγωγὴν. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα, φιλολογικὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ἱστορικὰ ἔργα, μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραφέων κ.τ.λ. Ἰδίως ἀξιόλογα ἔργα του εἶναι: «*Ἡ Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*» (τόμ. 3), «*Σύντομος Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*» (ἐπιτομὴ τοῦ προηγουμένου ἔργου), ἐπίσης οἱ «*Ἀρχαῖοι Ἕλληνες Λυρικοί*» κ. ἄ.

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ

Ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς τῆς Γερμανίας καὶ εἰς ἓκ τῶν κορυφαίων ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐγεννήθη τὸ 1749 εἰς Φραγκφούρτην καὶ ἀπέθανεν εἰς Βαϊμάρην τὸ 1832. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ μυθιστόρημα «*Βέρθερος*», ἡ «*Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις*» (δρᾶμα μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Χατζοπούλου), τὸ λαμπρότατον δὲ αὐτῶν ὁ «*Φάουστ*», τοῦ ὁποίου τὸ α' μέρος μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Κ. Χατζοπούλου καὶ ἄλλων, τὸ δὲ β' μέρος ὑπὸ τοῦ Δ. Λάμψα. Τοῦ β' μέρους αὐθύπαρκτον τμήμα εἶναι ἡ «*Ελένη*» (ἡ τρίτη πράξις τοῦ ἔργου) μεταφρασθεῖσα ἐμμέτρως ὑπὸ τοῦ Θρ. Σταύρου.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον τὸ 1871. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ τμήματος γραμμάτων καὶ καλῶν τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐπίσης δὲ διευθυντὴς τοῦ «Ἑθνικοῦ Θεάτρου». Ἐξέδωσε ποιητικὴν συλλογὴν μὲ τὸν τίτλον «*Σκαρβαῖοι καὶ Τερακότες*», μετέφρασε δὲ ἑμμέτρως πολλὰς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους.

ΔΑΦΝΗ ΑΙΜΙΛΙΑ

Ψευδώνυμον τῆς Αἰμιλίας Θρ. Ζωιοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1887. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἀρσάκειον καὶ εἶτα εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ζωγραφικῆν. Ἔργα τῆς εἶναι: αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ «*Χρυσάνθεμα*», «*Χρυσὰ Κύπελλα*» κ.ἄ. «*Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς*» μυθιστόρημα καὶ «*Δόξα τοῖς ἡττημένοις*», ἢ «*Ἀπολύτρωση*» δράματα κ.ἄ.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας. Μετὰ τὰς σπουδὰς του εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς τμηματάρχης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων καὶ ἔρκετὰ πεζά, διηύθυνε δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1805. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1858. Νέος μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐσπούδασεν ἱατρικὴν. Ἐπολέμησεν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἡρωικὴν ἔξοδον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος. Ἐγραψε πολλὰ ποιήματα πατριωτικὰ (λυρικά καὶ ἐπικολυρικά), διὰ τῶν ὁποίων ὕμνησε διάφορα κατορθώματα καὶ πρόσωπα τοῦ ἔγνωνος τῆς Ἀνεξαρτησίας. Τὰ «*Ἀπαντα*» αὐτοῦ ἐξεδόθησαν μερίμνη τῆς συζύγου του τὸ 1859.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων λογίων κληρικῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Μόσχαν τῆς Ρωσίας τὸ 1800. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ μαθηματικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἔχειροτονήθη ἱερομόναχος καὶ ἐ χρημάτισε διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν. Βραδύτερον μετέβη εἰς τὸ Ἱάσιον τῆς Ρουμανίας καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Σχολῆς. Τέλος προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιεπί-

σκοπος. Ἐγραψε πολλά, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: τὰ «*Κυριακοδρομία*» (Ἑρμηνεία τῶν Κυριακῶν Εὐαγγελίων) καὶ «*Στοιχεῖα Μαθηματικά*».

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ ΜΙΧΑΗΛ

Διάσημος Ἴσπανὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τὸ 1547 εἰς Ἀλκαλά καὶ ἀποθανὼν τὸ 1616 εἰς Μαδρίτην. Τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Δὸν Κιχώτης*» θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τῆς Ἰσπανικῆς λογοτεχνίας.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἱταλίαν. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐχρημάτισεν ἐπὶ τινά ἔτη οἰκοδιόσκαλος. Τὸ 1826 κατῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1859, διατελέσας ἐπὶ τινά χρόνον καθηγητὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Τέλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1867). Πλὴν δύο τραγωδιῶν, τὰς ὁποίας συνέθεσεν εἰς νεαράν ἡλικίαν, ἔγραψεν εἰκοσιν ὠδὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «*Λύρα*», δημοσιευθείσας τὸ πρῶτον εἰς Παρίσιους.

ΚΑΛΛΙΓΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1814. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὰ νομικά. Διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξελέγη πολὺ ἀκρίς βουλευτὴς καὶ διετέλεσεν ὑπουργὸς καὶ τέλος διοικητὴς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς. Ἀπέθανε τὸ 1896. Πλὴν τῶν νομικῶν ἔργων του ἔγραψε καὶ τὸ πρῶτον νεοελληνικὸν μυθιστόρημα μὲ τὸν τίτλον «*Θάνατος Βλένας*».

ΚΑΡΘΑΙΟΣ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ

Ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Κ. Λάκωνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέα ν τὸ 1879. Διετέλεσεν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἡσυχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐξεδόθησαν ποιητικαὶ συλλογαὶ του μὲ τοὺς τίτλους «*Τραγούδια τοῦ Νησιοῦ μου*», «*Κηφισσιώτικες Μελωδίες*», κ.ἄ. Ἐπίσης μετέφρασε τὸν «*Δὸν Κιχώτην*» τοῦ Θερβάντες, τὸν «*Μάκβεθ*» τοῦ Σαίξπηρ κ.ἄ.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸν Βιάννον τῆς Κρήτης τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920 εἰς τὸ Ἡράκλειον. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς διδάσκαλος εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἔπειτα διεκρίθη εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς δημοσιογράφος, διηγηματογράφος καὶ χρονογράφος. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «*Ὁ Πατούχας*», «*Ὅταν ἦμουν δάσκαλος*», «*Ἐνῶ διέβαινα*» κ. ἄ.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

Κατήγετο από την Χίον. Έγεννήθη τὸ 1748 εἰς Σμύρνην καὶ ἀπέθανε τὸ 1833 εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου ἔζησεν. Ἐσπούδασεν ἱατρικὴν, ἀλλὰ κατέγινεν εἰς τὴν φιλολογίαν. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος φιλόλογος τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ εἰς τῶν προδρόμων τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Σκοπὸς τῆς ζωῆς του ἦτο νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ὑποδούλους πατριώτας του. Ἐξέδωσεν 66 τόμους ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀκόμη ἐξεδόθησαν ἡ «*Ἀδελφικὴ Διδασκαλία*», βιβλίον πατριωτικὸν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τρεῖς τόμοι ἐπιστολῶν του.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΣΕΝΤΟΣ

Περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ «*Ἐρωτοκρίτου*» δὲν ἔχομεν ἄλλας πληροφορίες πλὴν ἐκείνων, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος δίδει εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματός του. Ἐκεῖ λέγει, ὅτι ὀνομάζεται Βιτσέντσος Κορνάρος καὶ ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Κρήτης Σητεῖαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετράφη. Εἰς αὐτὴν συνέθεσε τὸ ποίημά του. Βραδύτερον μετέφκησεν εἰς τὸ Κάστρον (τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον), ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη. Τὸ ποίημα φαίνεται, ὅτι ἐγράφη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς, δηλαδὴ περὶ τὸ 1650. Ὅταν δὲ οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὸ Κάστρον (1663), Κρήτες πρόσφυγες ἔφερον τὸ ποίημα χειρόγραφον εἰς Ζάκυνθον, ὅπουθεν διεδόθη εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διὰ πρώτην φορὰν ἐτυπώθη εἰς Ἑνετίαν τὸ 1713.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868. Τὸ πρῶτον του ποίημα ἐδημοσίευσεν, ἐνῶ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Σκιαὶ τοῦ Ἄδου*», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξύμνει τοὺς ἀγῶνας τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐνεκα τούτου κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἔζησε βίον πλήρη στερήσεων. Παρ' ὅλην τὴν βιοπάλην ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν τὰ ἑξῆς ἔργα: «*Ὁ Καλόγηρος τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου*», «*Τ' ἀγροτικά*», «*Ὁ Τραγουδιστὴς τοῦ Χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης*», «*Πεζογραφήματα*». Ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀρταν τὸ 1894.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε φυσικομαθηματικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτράπη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διευθύνει τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα «*Ἐστία*». Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα του: «*Στὰ δπλα λεβεντιά*» (δράμα), «*Τὰ ὄνειρα*» (διηγήματα), «*Ὁ Δομῆνικος Θεοτοκόπουλος*» κ. ἄ.

ΛΑΜΨΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὰς Ἀθήνας. Διεκρίθη ὡς παιδαγωγὸς καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου καὶ μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, τοῦ ὁποίου πολλάκις προήδρευσε. Ἐκ παραλλήλου ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, καὶ παρουσίασε πλουσίαν μεταφραστικὴν λογοτεχνικὴν ἐργασίαν. Οὕτως ἐξέδωσε: «*Τὰ τραγούδια τῶν Γερμανῶν Κλασικῶν*» (εἰς δύο τόμους), τὸ β' μέρος τοῦ «*Φάουστ*» τοῦ Γκαίτε κ. ἄ.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας τὸ 1811 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀργυστόλιον τὸ 1901. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν τὰ νομικὰ καὶ ἐξήσκησεν ἐπ' ὀλίγον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Διεκρίθη ὡς σατυρικὸς ποιητής. Μὲ τὴν σάτυράν του ἠθέλησε νὰ καυτηριάσῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς του. Ἔργα του εἶναι: «*Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς*», «*Στιχορρηγήματα*», «*Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος*», «*Στοχασμοὶ*» κ. ἄ.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσεν πλείστα ποιήματα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε δὲ διαφόρους συλλογὰς ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους: «*Συντρίμματα*», «*Ὁρξες*», «*Ἀσφόδελοι*», «*Πεπρωμένα*», «*Ὁ Μπαταριάς*», «*Ὁ Πλούμας*», «*Μπάνρον*». ἐπίσης δὲ τὸ δραματικὸν ποίημα: «*Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου*».

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας τὸ 1669 καὶ ἀπέθανε τὸ 1714. Ὑπῆρξε διαπρεπέστατος ρήτωρ τῆς Ἐκκλησίας μας. Διετέλεσεν ἐπίσκοπος Καλαβρυτῶν καὶ Κερνίτσης. Σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι αἱ «*Διδαχαὶ*».

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868. Ἀπέθανε τὸ 1916 ἐν Ἀθήναις Νεώτατος ἐπέδωκε εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐδημοσίευσεν πλείστα ἄρθρα, χρονολογήματα, ἐντυπώσεις καὶ διηγήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν τινὰ τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Φιλολογικὰ Ἔργα*» εἰς δύο τόμους. Ἀξία ἰδιαίτερας προσοχῆς ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι αἱ «*Ἀθηναϊκαὶ σελίδες*» καὶ τὸ «*Φίλημα*», τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Συκαμνιάν τῆς Λέσβου τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἡμερησίας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: «Τὸ πράσινο Βιβλίον», «Τὸ τραγούδι τῆς Γῆς», «Ἡ Δασκάλα μὲ τὰ χρυσά μάτια», «Τὸ γαλάζιο Βιβλίον» κ. ἄ.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἦτο ἀρχίατρος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, δημοσιογράφος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ τὴν «Γλωσσικὴν Αὐτοβιογραφίαν» του.

ΖΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1867 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐσπούδασε μαθηματικά καὶ φιλολογίαν καὶ εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν εἴκοσι περίπου τόμους διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων, τρεῖς τόμους «Θεάτρων» κ. ἄ. Ἐγραψε καὶ «Παιδικὸν Θεάτρον» διὰ μαθητᾶς. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δημοσιεύει ἐπιστολάς μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων» εἰς τὸ περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν Παίδων».

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

(ὁ ἐξ Οἰκονόμων).

Ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς Τσαρίτσαναν τῆς Θεσσαλίας. Ἐξοχος κληρικός, συγγραφεὺς, ρήτωρ καὶ διδάσκαλος. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1834 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε συγγράφων καὶ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Ἔργα του: «Τέχνη Ρητορικῆς», «Ἱερὰ Κατήχησις», «Ρητορικοὶ Λόγοι», «Περὶ τῶν ἐρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς» κ. ἄ.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1852. Διετέλεσε δημοσιογράφος καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἦσυχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψε διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὰς περιγραφάς. Ἔργα του: «Πέραν τοῦ Ἰσμοῦ», «Ἀθηναῖκαὶ Ἡμέραι», «Ὀδοιπορικαὶ Σελίδες», «Νέκτες Φθινοπώρου» κ. ἄ.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, κατάγεται δὲ ἐκ Μεσολογγίου. Ἐπὶ ἔτη ὑπὲρ ἑτησεν ὡς γενικός γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῶρα δὲ εἶναι Ἀκαδημαϊκός. Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος. Πλὴν τῶν ποιημάτων του ἔχει γράψει καὶ πεζά. Ὅλα τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικά του ἔργα: «Ὁ Τάφος», «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», ἢ «Ἀσάλευτη Ζωή», «Οἱ Βωμοί», ἢ «Πολιτεία καὶ Μοναξιά» κ. ἄ.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους Ἑλληνας διηγηματογράφους. Τὰ ἔργα τοῦ ἀναφέρονται εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὰ γνωστότερα ἐξ αὐτῶν εἰναι τὰ «Χριστουγεννιάτικα», «Πρωτοχρονιάτικα» καὶ «Πασχαλινὰ» διηγήματα, ἢ «Γυφτοπούλα», ἢ «Φόνισσα», οἱ «Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν» κ. ἄ.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1838. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐνωρὶς ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη. Ἐγράφε πολλὰ ποιητικά ἔργα, μικρὰ καὶ μεγάλα, περιληφθέντα εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα». Μετὰ θάνατον ἐξεδόθησαν αἱ «Ποιήσεις» του περιλαβοῦσαι ὅλα τὰ ἀνέκδοτα ἔργα του εἰς δύο τόμους.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὸ 1776. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρηκολούθησεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἔπειτα συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ ἐσχέτισθη μὲ τὸν Ρήγαν καὶ ἐμυήθη εἰς τὰ σχέδιά του πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους, εἰργάσθη δὲ πολὺ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἐγράφε τὰ ἑξῆς: «Ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας», «Ἐπιτομὴν τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν» καὶ «Βιογραφίαν τοῦ Ρήγα Φεραίου».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἀφῆκε πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἰναι: τὸ «Παλιὸ Βιολί», «Σπασμένα Μάρμαρα», ὁ «Τραγουδιστής», ὁ «Βασιλιὰς Ἀνῆλιαγος». Μετέφρασε καὶ τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Δημητρίου Συσώμου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν

Χίον τὸ 1879. Ἐξῆσεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν Πειραιᾶ, μέχρι τοῦ θανάτου του (1932). Ἐνωρίτατα ἠάφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Τὰ ἐκλεκτότερα ποιήματά του συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς συλλογὰς «*Σκιᾶς*» καὶ «*Μουσικὲς φωνές*».

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. Ἐσπούδα-
σε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν. Ὑπῆρξε βουλευτὴς καὶ μέλος
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγράψε ποιήματα καὶ δράματα, τὰ κυριώτερα
τῶν ὁποίων εἶναι : «*Νικηφόρος Φωκᾶς*», «*Παλαιὰ καὶ Νέα*», «*Διπλὴ Ζωή*»,
«*Ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἄπειρον*».

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΙΖΟΣ—

Ἐγεννήθη τὸ 1809 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ
Μόναχον καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστή-
μιον Ἀθηνῶν, βουλευτὴς, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ πρεσβευτὴς τῆς
Ἑλλάδος εἰς Οὐασινγκτῶνα καὶ Παρίσιους. Ἀπέθανε τὸ 1892. Πλὴν τῶν ἄλ-
λων του ἔργων, ἀρχαιολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ λεξικῶν, ἔγραψε καὶ καθα-
ρῶς λογοτεχνικὰ (διηγήματα, δράματα, κωμωδίας, ποιήματα), μετέφρασε δὲ
καὶ πλείστα ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ δράματα. Τῶν Ἀ-
πάντων του ἐξεδόθησαν 19 τόμοι.

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ

Ἐπωνομάζετο καὶ Φεραῖος, διότι ἔγεννήθη (τὸ 1757) εἰς τὰς ἀρχαίας
Φεράς τῆς Θεσσαλίας, (τὸ σημερινὸν Βελεστίνον). Ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιώδης
πρόδρομος τῆς Ἐθνικῆς Ἐξεγέρσεως. Εἰς τὴν Βιέννην ἐξέδωσε ποιήματα,
προκηρύξεις καὶ τὴν περίφημον «*Χάρτα*» του, ἥτοι μέγαν ἱστορικόν, ἀρχαι-
ολογικόν καὶ γεωγραφικόν χάρτην τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ
1797 ἐξέδωσε σχέδιον συντάγματος τῶν χωρῶν, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν
ὁποίων ἀπέβλεπεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Νέα Πολιτικὴ Διοίκησις*», περιλαβὼν
εἰς τὸ ἴδιον ἐντυπον καὶ τὸν περίφημον Θούριον. Ἀπέθανε μαρτυρικῶς εἰς Βε-
λιγράδιον τὸ 1798.

ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κυνουρίαν τὸ 1875. Κατέγινεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς
ἀρχαιολογίας, διετέλεσεν ἔφορος ἀρχαιοτήτων καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπι-
στημίου Θεσσαλονίκης. Ἐγράψε πολλὰς μελέτας καὶ ἐπιστημονικὰς ἔργα-
σίας εἰς τὸ «*Δελτίον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*» καὶ εἰς ἄλλα περιοδικά.
Πολλὰς μελέτας ἔχει γράψει εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.

ΣΑΙΚΣΠΗΡ ΟΥΙΛΛΙΑΜ

Μέγας Ἀγγλος ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ὅλων τοῦ κόσμου. Ἐγεννήθη τὸ 1564 εἰς τὸ Στράτφορντ τῆς Ἀγγλίας. Ἀπέθανε τὸ 1616. Συνέγραψε 14 κωμωδίας, 10 ἱστορικὰ καὶ 13 τραγωδίας. Περίφημα ἔργα του καὶ παγκοσμίως γνωστὰ εἶναι : «*Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέτα*», «*Ἰούλιος Καῖσαρ*», «*Ἀμλετ*», «*Μάκβεθ*», «*Οθέλλος*», «*Βασιλεὺς Λήρ*», «*Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα*».

ΣΙΛΛΕΡ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ

Μέγας Γερμανὸς ποιητὴς καὶ φιλόσοφος. Ἐνθουσιώδης θανμαστής παντὸς ὥραιου. Ἐγεννήθη τὸ 1769 εἰς τὸ Μάρμπαχ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ἀπέθανε τὸ 1805 εἰς Βαϊμάρην. Ἐγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς μὲ τοὺς τίτλους «*Καμπάνα*», «*Τὸ ἰδεῶδες καὶ ὁ βλὸς*», ἢ «*Εὐτυχία*» κ.τ.λ. Ἐπίσης περίφημα εἶναι τὰ δραματικὰ ἔργα του «*Οἱ λησταί*», «*Βαλλενστάιν*», «*Γουλιέλμος Τέλλος*» (μεταφρασθεῖς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπὸ τὸν Δ. Λάμπαν), καὶ «*Μαρία Στούαρτ*» (μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπὸ τὸν Θρ. Σταύρου) κ.ἄ.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1881, καταγόμενος ἐκ Σουλιωτικῆς οἰκογενείας. Νεώτατος ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐξέδωσε ποιητικὰς συλλογὰς ὑπὸ τὸν τίτλον : «*Μεγάλη Αἶθρα*», «*Ἡ Ἀγία Βαρβάρα*», «*Ὁ Ἀπέθαντος*» κ.τ.λ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν τὸ δρᾶμα «*Χριστὸς Ἀνέστη*», μεταφράσας τῶν «*Ἔργων καὶ ἡμερῶν*» τοῦ Ἡσιόδου κ.ἄ.

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Κυθωνίαν τῆς Κρήτης τὸ 1645 περίπου. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας εἰς τὸ Φλαγγίνειον Φροντιστήριον τῆς Βενετίας. Σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι ἡ «*Τέχνη τῆς Ρητορικῆς*», ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τὸ 1681.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς Κέρκυραν. Ἐσπούδασεν νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν ὅμως μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἶναι ὁ ἐθνικὸς μας ποιητὴς καὶ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωσε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι : «*Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*» (ὁ Ἐθνικὸς μας Ὕμνος), ἢ «*Ὡδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος*», οἱ «*Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι*», ὁ «*Κρητικὸς*», ὁ «*Λάμπρος*». Ἐγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν

Ιταλικήν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καλοσγούρου.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1853, Χίος τὴν καταγωγὴν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Ἐπεδόθη εἰς τὴν σατυρικὴν ποίησιν καὶ ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδιδε τὴν σατυρικὴν ἔμμετρον ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Ὁ Ρωμῖος». Τὰ ποιήματά του ἐξεδόθησαν εἰς ἑξ τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων δύο τόμοι φέρουν τὸν τίτλον «Φασουλῆς Φιλόσοφος». Ἐπίσης ἔγραψεν ἑμμέτρους κωμῳδίας καὶ μετέφρασε τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὰς Σπέτσας καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔπειτα δὲ διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἀλλὰ κυρίως διεκρίθη ὡς ποιητής. Αἱ γνωστότεραι ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἶναι : «Τὰ Τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ», «Τὶ λὲν τὰ Κύματα» κ. ἄ. Ἐπίσης μετέφρασε καὶ ἔργα τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ἦτο πολυμαθής, λόγιος, ἱστορικὸς καὶ διετέλεσε πολλάκις ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός. Σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι ἡ τετράτομος «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», οἱ «Λόγοι» κ. ἄ.

ΧΟΡΤΑΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος. Νέος μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του ἐξήσκησε τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα. Παραλλήλως ὁμως ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Περίφημον ἔργον του εἶναι ἡ «Ἐρωφίλη», τραγωδία εἰς πέντε μέρη, γραμμένη εἰς κρητικὴν διάλεκτον.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἐγεννήθη εἰς Καστορίαν τῆς Μακεδονίας τὸ 1772. Μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν καὶ νομικὴν. Μετὰ τοῦτο ἐπανελθὼν εἰς Βουκουρέστιον προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τοῦ ἡγεμονεύοντος τότε Μουρουζῆ, βραδύτερον δὲ προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος **Καρατζῆ**, τιμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ μὲ διάφορα ἀξιώματα. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν μετὰ τέχνης στίχους εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Τὰ «*Λυρικά*» του

ποιήματα ἐξυμνοῦν τὰς διαφόρους χαράς τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως. Ἀπέθανεν εἰς Βλαχίαν τὸ 1847. Ἐξεδόθησαν «*Ἀπαντα τὰ σωζόμενα*» αὐτοῦ τὸ 1931.

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Καταγόμενος ἐκ Χίου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ὁδησσὸν τὸ 1854. Ἐσπούδασεν εἰς Παρίσιους, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑρνέστου Ρενάν. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Νεοελληνικῆς εἰς τὴν Σχολὴν Ἀνωτέρων Σπουδῶν ἐν Παρίσις καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀπέθανε τὸ 1929. Ὑπῆρξεν ὁ ἐνθέρμος ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐπὶ 40 ἔτη. Περιφημον ἔργον τοῦ εἶναι τὸ «*Ταξίδι μου*», μὲ τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἄλλα ἔργα τοῦ εἶναι: «*Τὸ ὄνειρο τοῦ Γιαννίρη*», «*Ἀγνή*», «*Ρόδα καὶ Μῆλα*» κ. ἄ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΓΚΡΕΚΟ

Ὁ Κυριακὸς Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ὁ ἐπιλεγόμενος ἔλ Γκρέκο, ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην ζωγράφος τῆς Ἀναγεννήσεως, παγκοσμίου φήμης καὶ ἀναγνωρίσεως. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1548 εἰς τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης. Πολὺν νέος ἐσπούδασε τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἐν τῇ Κρήτῃ, εἰκοσαετῆς μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ διασήμους καλλιτέχνας. Ἐκεῖ ἐφιλοτέχνησε τὴν «*Ἰαση τοῦ τυφλοῦ*», τὴν «*Ἐκδιῶξιν τῶν ἐμπόρων ἐκ τοῦ ναοῦ*», τὴν «*Προσκύνησιν τῶν Μάγων*» κ. ἄ. Τὸ 1575 μετέβη εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Τολέδῳ. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἐξεικόνισιν τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ Ἀγ. Δομηνίου καὶ ἐχάρισεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πλῆθος ζωγραφικῶν πινάκων ἐξαισίας τέχνης, ὅπως «*Ὁ Φραγκίσκος*», «*Ἡ Παρθένος τοῦ Ἑλέους*», «*Ἡ Στέψις τῆς Θεοτόκου*», ἢ «*Ἀυτοπροσωπογραφία*» του κ. ἄ. Ἀπέθανεν εἰς Τολέδον τὸ 1614. Δύο βιβλία περὶ τοῦ ἔργου του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Δομήνικος Θεοτοκόπουλος*» καὶ «*Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος*» ἔγραψεν ὁ Ἀχιλλεὺς Κύρου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΩΜΕΝΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1. Ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία (ἀπὸ τοῦ 1453-1821), *Δ. Βικέλα* . . . 5 *ἔργον*

Α. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Λόγος εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Παρασκευὴν, *Ἡλία Μηνιάτη* 15
2. Ἐπαινος τῆς Ἑλλάδος, *Φραγκίσκου Σκούφου* 16 *Πατρις*
3. Τὸ πρῶτον ἀνδραγάθημα τοῦ Σκεντέρμπεη, *Εὐγ. Βουλγάρεως* . 19
4. Ἡ ἀγάπη, *Νικηφόρου Θεοτόκη* 21 *ἔννοια*
5. Αὐτοβιογραφία, *Ἀδαμαντίου Κοραῆ* 22 *ἔννοια*
6. Ἐπιστολὴ πρὸς Ὀδυσσεά Ἀνδρουῦτσον, *Ἀδαμ. Κοραῆ* 34 *ἔννοια*
7. Πρὸς τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδος, *Ἀδαμ. Κοραῆ* 37
8. Ἡ Μόσχω, *Χριστοφόρου Πετραιβοῦ* 41
9. Ἀταραξία ψυχῆς, *Νεοφύτου Βάμβα* 45 *ἔννοια*
10. Ἡ Πατρίς, *Κωνσταντίνου Οἰκονόμου* (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων) 47 *ἔννοια*

Β. ΠΟΙΗΣΙΣ

ΕΝΤΕΧΝΑ

1. Ὁ Ἐρωτόκριτος (ἀπόσπασμα), *Βιτσέντσου Κορνάρου* 49
2. Περὶ τῆς ξενιτείας, ἀγνώστου ποιητοῦ 55
3. Ὁ Θούριος, *Ρήγα Βελεστινλή* (Φεραίου) 56
4. Φιλάργυρος, *Ἰωάννου Βηλαρά* 61
5. Στολιδάρης, *Ἰωάννου Βηλαρά* 62
6. Βατραχομυιομαχία, *Ἰωάννου Βηλαρά* 63
7. Ἀνοιξη-Χειμῶνας, *Ἀθανασίου Χριστοπούλου* 69
8. Τὸ κενό, *Ἀθανασίου Χριστοπούλου* 70 *ἔννοια*
9. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, *Διονυσίου Σολωμοῦ* 71
10. Στὸ θάνατον τοῦ Μπάγρον, *Διονυσίου Σολωμοῦ* 83
11. Ὁδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον, *Ἀνδρέου Κάλβου* 84
12. Ὁ φιλόπατρις, *Ἀνδρέου Κάλβου* 86

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

	Σελίς
13. Εισαγωγή, <i>Ἡλία Βουτιεριδῆ</i>	89
14. Ἱστορικά: Τὸ Κούρσος τῆς Ἀντριάνοπούλης (1361)	91
Τῆς Ἀγιάς Σοφίας	91
Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες	92
Οἱ Σκλάβοι τῷ Μπαρμπάρεσσῳ	93
15. Κλέφτικα: Τὸ κλέφτικο σπαθί	93
Ἦθελα νάμουν	93
Τὸ τραγούδι τοῦ Ἀνδρίτσου	94
Τὸ τραγούδι τοῦ Λιάκου	94
Τὸ τραγούδι τῆς Λιάκαινας	95
Ὁ σηκωμὸς τοῦ 1821	96
16. Τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς: Ἡ μαύρη ξενιτειὰ	96
Στὸν ξενιτεμένο μας	96
17. <u>Ναναρίσματα</u> :	97

Γ' ΘΕΑΤΡΟΝ

1. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ἀγνώστου ποιητοῦ	99
2. Ἐρωφίλη, <i>Γεωργίου Χορτάτζη</i>	104

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς Ἀνδρέαν Ζαΐμην, <i>Σπυρίδωνος Τρικούπη</i>	106
2. Ὁ Ἀδιάκριτος, <i>Ἀνδρέα Λασκαράτου</i>	109
3. Ὁ Δοκησίστοφος, <i>Ἀνδρέα Λασκαράτου</i>	111
4. Ὁ Θάνατος Βλέκας, <i>Παύλου Καλλιγᾶ</i>	112
5. Ἀγωνιώδης φυγή, (ἀπὸ τὸν « <i>Λουκὴν Λάραν</i> ») <i>Δημητρίου Βικέλα</i>	117
6. Ὁ Πατούχας, <i>Ἰωάννου Κονδυλάκη</i>	121
7. Στὸ Χριστό, στὸ Κάστρο, <i>Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη</i>	128
8. Δύσις ἡμέρας, <i>Μιχαὴλ Μητσάκη</i>	144
9. Ἡ Ἀθήνα, <i>Γιάννη Ψυχάρη</i>	147
10. Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία, <i>Παύλου Νιρβάνα</i>	149
11. Ἡ Ἀγία Λαύρα, <i>Σπυρίδωνος Παγανέλη</i>	153
12. Τὸ ζακυθινὸ μαντήλι, <i>Γρηγορίου Ξενοπούλου</i>	156
13. Ἡ κεφαλὴ τῆς Τεγέας, <i>Κωνσταντίνου Ἀ. Ρωμαιοῦ</i>	166

14. «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς», <i>Ἀχιλλέως Κύρου</i> . . . <i>Κρίστιν. Σπυρίδης</i> . . .	Σελίς 168
15. Πρὸς τοὺς ἀθλητὰς τῆς Ἑλλάδος (ἀπόσπασμα λόγου) <i>Ἰωάν. Μεταξᾶ</i> . . .	172
16. Ὑποθήκαι τοῦ Ἀρχηγοῦ πρὸς τὴν Φοιτητικὴν Νεολαίαν . . .	174

II. ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, <i>Γεωργίου Ζαλοκώστα</i>	177
2. Ἀρματολοί καὶ Κλέφτες, <i>Ἀχιλλέως Παράσχου</i> . . . <i>18.21</i> . . .	180
3. Ὁ Σαμουήλ, <i>Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου</i>	181
4. Τὸ σχοινὶ τοῦ χωριάτη, <i>Ἀνδρέα Λασκαράτου</i>	188
5. Στὸ Σταυραϊτό, <i>Κώστα Κρυστάλλη</i>	189
6. Τὸ χρυσὸ δαχτυλίδι, <i>Ἰωάννου Πολέμη</i> . . . <i>Σπυρίδης</i> . . .	190
7. Στὴ Νεολαία, <i>Ἀριστομένους Προβελεγγίου</i> . . .	192
8. Ὕμνος στὴν Ἀθήνα, <i>Γεωργίου Στρατήγη</i> . . . <i>Εὐκλείδης</i> . . .	193
9. Ἡ Ἑλλάδα (ἀπὸ τὴς «Πατρίδες»), <i>Κωστῆ Παλαμᾶ</i>	194
10. Τοῦ σπιτιοῦ ἡ φωτιά, <i>Γεωργίου Δροσίνη</i>	196
11. Ὁ Δικέφαλος, <i>Γεωργίου Δροσίνη</i>	197
12. Τραγοῦδι τῆς Ἀθήνας, <i>Μιλτιάδη Μαλακάση</i>	198
13. Τρελὴ χαρά, <i>Ἰωάννη Γρυπάρη</i>	199
14. Ἀνοιξη, <i>Δάμπρου Πορφύρα</i>	200
15. Ἡ συναυλία τῶν πουλιῶν, <i>Σωτήρη Σκίπη</i>	200
16. Ὁ καλὸς σπορευτής, <i>Αἰμιλίας Δάφνη</i>	202
17. Τὸ τραγοῦδι τῆς δουλειᾶς, <i>Στράτη Μυριβήλη</i>	204
18. Ἡ διαθήκη μου, <i>Γεωργίου Σουρῆ</i>	205

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Ἡ μάχη τοῦ Δὸν Κιχώτη ἐναντίον τῶν ἀνεμομύλων, <i>Μιχαὴλ Ὁσεβάντες</i> (μετάφρ. Κ. Καρθαίου)	207
2. <i>Μάκβεθ</i> , <i>Οὐίλλιαμ Σαίξπηρ</i> (μετάφρ. Κ. Καρθαίου) <i>Εὐκλείδης</i> . . .	209
3. Ἡ μοιρασιά τῆς γῆς, <i>Φρειδερίκου Σίλλερ</i> (μετάφρ. Δημ. Ι. Δάμψα) . . .	220
4. Ἡ χαρά, <i>Ἰωάννου Βόλφγκανγκ Γκάιτε</i> (μετάφρ. Ἀλ. Ρ. Παγκαβῆ) . . .	221

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Παράρτημα Α'. Λεξιλόγιον	223
2. Παράρτημα Β'. Βιογραφία συγγραφέων	233
3. Βιογραφία καλλιτεχνῶν	244

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΕΙΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Νικ. Κοντοπούλου.

	Σελίς
1. Ἡ κεφαλὴ τῆς Τεγέας, Κ. Ρωμαίου	166
2. «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς», Ἀχιλλέως Κύρου	168
3. Πρὸς τοὺς ἀθλητὰς τῆς Ἑλλάδος (ἀπόσπασμα λόγου), Ἰωάν. Μεταξᾶ 172	
4. Ὁ Δικέφαλος (ποίημα), Γεωργίου Δροσίνη	197

II. Ἐκ τῆς συλλογῆς Ἀθαν. Διάφα καὶ Δημ. Ζήση. (Διὰ τὴν Δ' τάξιν παλ. τύπου)

1. Αὐτοβιογραφία, Ἀδαμαντίου Κοραῖ	22
2. Ἐπιστολὴ πρὸς Ὀδυσσεά Ἀνδροῦτσον, Ἀδαμαντίου Κοραῖ	34
3. Ἀνοιξη (ποίημα), Λάμπρου Πορφύρα	200

III. Ἐκ τῆς συλλογῆς Δ. Μαντούνα καὶ Δ. Πετροπούλου

1. Ὑποθήκαι τοῦ Ἀρχηγοῦ πρὸς τὴν Φοιτητικὴν Νεολαίαν	174
--	-----

IV. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γαλατείας Τουρνάισεν (Γρηγοριάδης) καὶ Δ. Φοίνικα.

2. Σαμουὴλ (ποίημα), Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	181
--	-----

V. Ἐξ ἄλλων συλλογῶν.

1. Ἡ συναυλία τῶν πουλιῶν (ποίημα), Σωτῆρη Σκίπη (Συλλογὴ Θ. Μακροπούλου διὰ τὴν Δ' τάξιν παλαιοῦ τύπου)	200
2. Ἡ διαθήκη μου (ποίημα), Γεωργίου Σουρῆ (Συλλογὴ Γ. Καλαματιανοῦ-Μελῆ Νικολαΐδη διὰ τὴν Στ' τάξιν παλ. τύπου)	205

Πάντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς τυχούσης πρώτου βραβεῖου συλλογῆς Μιχαὴλ Χ. Οἰκονόμου.

$$(AZ)^2 = (BG)^2 + (GA)^2 + (AZ)^2$$

$$(AZ)^2 = (AG)^2 + (GZ)^2$$

$$(AG)^2 = (AB)^2 + (GB)^2$$

$$(AZ)^2 = (AG)^2 + (GZ)^2$$

$$(AZ)^2 = (AB)^2 + (GB)^2 + (GZ)^2$$

$$(AZ)^2 = (AG)^2$$

$$(AB)^2 = (8)^2 + (6)^2 + (5)^2$$

$$(AB)^2 = 64 + 36 + 25$$

$$(AB)^2 = 100$$

$$AB = 10$$

$$= 10$$

$$\begin{aligned} \delta^2 &= 8 + 42 \\ 2\delta &= 9 + 11 \\ 2\delta &= \end{aligned}$$

$$\delta = 60$$

$$\delta = 9\sqrt{3}$$

$$\delta = 60$$

$$\delta = 60$$

$$= 5$$

$$64 = a\sqrt{3}$$

$$\frac{64}{\sqrt{3}} = \sqrt{3}$$

$$a = 64$$

$$\delta^2 = 9 + a + a$$

$$\delta^2 = 2a$$

$$3a$$

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦ. ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ

ΔΡΧ. 52.—

175

ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΡΧ. 57.20—

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

024000025273

